

C. RĂDULESCU-CODIN

COMORILE POPORULUI

Literatură, obiceiuri și credințe.

Dă-mi veștmântul, albă floare,
Viersul tău, privighetoare,
Aurul tău, lună plină,
Sîi smaraldul tău, colină,
Dă-mi, tu, lin părâu, argintul
Si tu rouă, mărgărintul ;
Tu mireazma-ti, teiule,
Râsul tău, bordeiule,
Blândul freamăt, vântule,
Jindul tău, mormântule ;
Buciumul, păstorule,
Aripa ta, dorule !
Să 'ntocmesc o doină rară...

(G. MURNU)

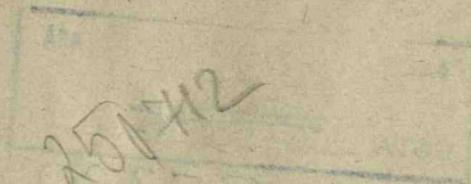
BUCUREŞTI

EDITURA CASEI ȘCOALELOR

1930

Inv.A.32.036

C. RĂDULESCU-CODIN

COMORILE POPORULUI

Literatură, obiceiuri și credințe.

Dă-mi veștmântul, albă floare,
Viersul tău, privighetoare,
Aurul tău, lună plină,
Sîi smaraldul tău, colină,
Dă-mi, tu, lin părâu, argintul
Sîi tu rouă, mărgărintul ;
Tu mireazma-ți, teiule,
Râsul tău, bordeiule,
Blândul freamăt, vântule,
Jindul tău, mormântule ;
Buciumul, păstorule,
Aripa ta, dorule !
Să 'ntocmesc o doină rară...

(G. MURNU)

BUCUREȘTI
EDITURA CASEI ȘCOALELOR

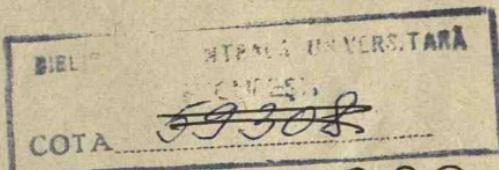
1930

58022

380.28.A.000

VqB

1956

Biblioteca Centrală Universitară
BUCHARESTI

Cota 380.28.....
Inventar 38.022.....

RC 216/02

B.C.U. Bucuresti

C58022

107

Marioarei mele.

INTRODUCERE

In cele ce urmează se va vorbi despre literatură poporană română, obiceiurile și credințele aceluia cărui

*„Prea drag îi e să fie 'n lume
Si prea iubește ce-i frumos:
Pe lângă vin, voinicü roată
Si chiote pe deal în zori
Si ziua luncile cu flori
Si hora noaptea 'n sezători
Si viața toată...“¹⁾.*

M'am gândit că în scumpă noastră țară sunt atât de multe satele și cătunele cari, fiecare are într'un chip oarecum deosebit, dialectul, felul de a gândi asupra trecutului neamului și aspirațiunilor poporului, cântecele din sat, descântecele, zicătorile, tradițiuni și obiceiuri la naștere, nunți, moarte, cumetrii, diferite zile ale anului, etc., din a căror cunoaștere și studiere în cele mai mici amănunțimi se pot trage mari foloase,

1) G. Coșbuc «Fire de Tort».

fie că se păstrează curat și neprihănit aceiace a produs mai sublim cel mai mare artist național, dându-se tot poporului spre a le zice și practică tot aşa de frumos ca în vremile trecute; fie că se dă material prețios la îndemâna poeților, istoricilor, folologilor, psihologilor și etnologilor, Si deoareze port nădejdea că odată și-odată, după îndemnul dat prin diferite scrisori, sfaturi și ordine, toși acei mai luminați, cari trăiesc în mijlocul poporului de jos, din toate satele și cătunele României, se vor apucă să dea la lumină produse de literatură și obiceiuri poporane — comori sfinte ale neamului — m' am gândit că cele scrise aici vor putea sluji acelor buni Români ca un îndemn și o călăuză pentru culegerea mărgăritarelor poporului.

S'au ocupat, e drept, la noi, destui iubitori de neam cu publicarea și studierea produselor poporului și s'au publicat valoroase colecțiuni în fruntea cărora stau acelea ale lui V. Alexandri, G. Dem. Teodorescu, I. Creangă, P. Ispirescu, Iuliu A. Zane și Artur Gorovei. S'au ocupat și reviste, dintre cari pomenim cu mare drag și recunoștință pe „Con vorbirile literare“ și „Senzaloarea“. Bărbați competenți, încurajați de multe ori de cea mai înaltă instituție culturală „Academia română“ și de Ministerul Instrucțiunii publice, s'au străduit a publica și studia produsele graiului și gândirii poporului, aceasta spre recunoștința inimilor bune, spre fala și cinstea Neamului.

Dar aş dorî ca și mai mult să se publice și să se studieze, căci sunt mulți, foarte mulți și astăzi, cari „rămân tot batucici la cap și fug de

cărți de felul acestora". Știm bine cum unii streini se interesează de limba, dialectele și producerile noastre poporane.

Sunt mai bine de 15 ani, decând ilustrul filolog, dr. Gustav Weigand profesor la Universitatea din Lipsca, scrie în limba germană volume întregi despre limba românească, căreia îi arată un vădit interes studiind maicuseamă diferențele ei dialecte din țară și din toate provinciile locuite de Români. O sfântă admirăriune către omul științei m'a cuprins, când am văzut, acum șease ani, cum acest profesor cutreieră cu marea sa trăsură — ad-hoc — văile și câmpurile românești, cum sta la vorbă cu bătrânii necărturari, spre a prinde felul de gândiri și pronunție în diferențele nuanțări, cum fotografiă clădiri și costume dela sate, și cum punea jetele să cânte 'n cor, culegând literatură poporană de pe-aici spre a o da publicității în Anuarele seminariului român!... Si admirăriunea mi-a crescut când, în toamna anului 1904, un elev al d-lui Profesor Weigand, d-nul Alfred Knorr, stud. phil., azi, profesor la liceul Lalande din Bourg-en-Bresse (Franța), cheltuiă, fără stipendii, destul de multăsor spre a călători prin Transilvania și România, a învăță limba noastră, dialectele și felul de trai al poporului român!... când am văzut cum ne culegea cântecele și cum — sosit aici în Priboeni — cântă cu înflăcărare doinele auzite la Săliște și Răchinari și ne spunea cu mândria unui Român neaoș, decât foc pentru limbă și neam sunt pătruși Ardelenii!...

Ar fi bine ca — înaintea altora — noi Români, cât mai mulți să avem un cult pentru ce-i al

nostru, să nu se mai afle, cum ziceă genialul Eminescu, „mai lesne oameni ce pun la vot existența lui Dumnezeu, decât suflete înamorate de limba și datinele străbune“.

In cele ce urmează voi vorbi, pe scurt, despre:

1. Literatura poporană cu împărțirile și subîmpărțirile ei. Câteva producțuni din cari să se vadă frumusețea limbei poporane. Obiceiuri și credințe.
2. Istoricul culegerii și studierii produselor poporului.
3. De ce folos poate fi culegerea și studierea literaturii, obiceiurilor și credințelor.
4. Cum s'ar culege cât mai mult material — alegându-se ce-i de preț; cum să reînvieze și să crească admirăriunea către asemenea producțuni — să se pună mai mare preț pe ele și cum să cultivăm sentimentele frumoase prin literatura poporană.

Cred că voi contribui și eu cu cevă la știința folclorului¹⁾.

1905, Priboeni.

C. RADULESCU-CODIN.

Literatura poporană.

I.

Se numește *literatură poporană* totalitatea producerilor literare cunoscute în popor, fiecă sunt ale lui proprii, alcătuite în timpi fără dată, de autori necunoscuți, fiecă au fost mai întâi scrise și apoi au devenit poporane.

Literatura poporană este de două feluri: cea nescrisă și cea scrisă.

Literatura poporană nescrisă nu e chibzuirea unei minți răzlețe, ci închegarea simțirii la un loc a unui întreg popor, a unei ginți sau chiar a omenirii. Ea sboară din loc în loc, schimbându-se și prefăcându-se după timp, după natură și chiar după cel care o cântă or o zice.

Cea *scrisă* cuprinde acele produceri numite *cărți poporane*, atribuite de popor unor persoane închipuite și cari, pentru a deveni poporane, au trebuit să se potrivească cu spiritul poporului și să fie scrise în graiul lui. Și literatura scrisă se modifică dar mult mai puțin ca literatura nescrisă și mai mult când trece dintr'o limbă într'alta.

1. Literatura poporană nescrisă, cuprinde toate producerile spiritului popular or numai ale unui singur popor, fiind ori născută în diferite vremuri și în împrejurări deosebite ale vieții psihice și sociale a poporului, ori moștenită din timpuri și mai vechi.

Cunoașterea, studierea și păstrarea acestor comori sfinte ale neamului din care se poate vedea o lume a gândului deschis și a simțirii adânci, e de mare folos, căci ele sunt expresia cea mai vie a caracterului național și ele — cum arătăm mai la vale, pot folosi la dezvoltarea patriotismului în popor, la cunoașterea naționalității noastre, pot folosi literaturii culte, poeților, istoricilor, filologilor, psihologilor, pot folosi ca hrană sufletească, etc.

Literatura poporană nescrisă se împarte în *poezie și proză*¹⁾.

Poeziei poporane aparțin: Doinele, horele, ba-

1) Intr'un studiu al d-lui dr. *Iv. D. Sismanoff*, asupra etnografiei bulgare, studiu tradus și publicat în «Converbirile literare», anul XXXI, tot ce intră în marginile folclorului e clasificat în două grupe deosebite :

I. *Subiecte ale istoriei literare*: povești, anecdotă, cântece, balade și cele de asemenea natură, cântece de râs, glumă, cântece de copii, descântece, mistere (reprезентаții dramatice populare), cimilituri, formule, păcălituri, etc.

II. *Subiecte ale etnologiei și psihologiei popoarelor*: 1) *Superstiții populare*: închipuiri asupra sufletului, asupra morților, asupra ființelor supranaturale, mijloace de păzire împotriva influențelor rele.

2. *Credințe*. 3. *Tradiții* (legate cu superstițiile populare): în viața familiară, în viața socială, asupra convențiunilor materiale ale vieții.

4. *Documente limbistice*: lexiconale, sentenționale (proverbe și frasă), asupra culturii materiale, asupra celei spirituale.

ladele și legendele, colindele, vasilca și plugușorul, paparudele și caloianul, rugăciuni, cântece și jocuri de copii, sorcova, steaua și vicleimul, moș-ajunul, orațiile de nuntă, descântecele, parte din proverbe, frământări de limbă, bocetele.

Prozei poporane aparțin: Basmele, snoavele, unele din proverbe și frământări de limbă, tradițiunile, și a.

a) Poezia poporană.

Poeziile poporane sunt „comori neprețuite de simțiri duioase, de idei înalte, de notițe istorice, de credințe superstițioase, de datini strămoșești și maicuseamă de frumuseți poetice pline de originalitate și fără seamăn în literaturile străine“²⁾.

Ele ne-au păstrat limbă, moravurile și tradițiunile, într'un glas fermecător de dulce, glasul sfânt al cântecului, care niciodată n'a cântat și nu cântă ca ceata cea mare de tineri, cari „osteniți pe nemuncite și

„Ofiliți în floarea vârstei de-un desgust molipsitor
Iși zădărnicesc puterea, focul tinereții lor
Ca să legene 'n silabe pe tiparele găsite
Desperări de poruncială și dureri închipuite“³⁾.

„Poezia poporană este expresia cea mai scurtă a simțimântului și a gândirii. Lăsând laoparte tot ce e nenatural, ea nu este decât limba simțimântului și pentruca această limbă să fie

2) V. Alecsandri.

3) A. Vlahuță «unde ni sunt visătorii».

totdeauna curată, adeseori se renunță și la rimă și căutându-se cuvântul cel mai apropiat nu se impune nici o silă la construirea viersului... să sperăm că tot se vor mai găsi suflete, care să nu fie jignite de limba neîndemnatecă sau de simplitatea unui cuvânt vechiu și vor preferi a se adăpă mai bine la isvorul curat ca lamura și mai prețios ca aurul al poeziei noastre populare, decât să beă din isvorul de zahăr cu portocale“¹⁾.

„Cântecul poporului este cea mai înaltă poezie, căci el dă viața și viața-i suferința; cântecul poporului este poezia cea mai sublimă, căci nimeni nu știe cine l'a făcut. Fiecare l'a cântat pentru întâiasă dată și sute de ani în sir. Cântecul poporului este cea mai profundă poezie, căci fiecare l-a simțit pentru întâiasă dată. El curge din veselie și din strigătul de durere, din nădejde și din suferință; și numai acela se poate numi poet, care a dat de aceste simțuri... Am avut din partea mea rara fericire de a auzi cântecul României, când eră încă ascuns și necunoscut. El m'a făcut de am pătruns în inima poporului meu, că par că-aș fi din ea născută. Da, dintr'însa din nou m'am născut...“

„Se zice că maeștrii cei mari ai întâiei arte creștine au zugrăvit în genuchi și în rugă fierbinți; și eu îngenunchi înaintea cântecului ca dinaintea a ceiace Dumnezeu a dat mai curat copiilor săi, ca dinaintea aceluia cuvânt din evanghelie, care luminează întunericul și care-l duce spre acele înălțimi strălucitoare pe care Duhul simplu al omului său nu și-l poate altfel închipui“

1) M. Eminescu. Literatura populară.

decât într'o psalmodie eternă înaintea feței lui Dumnezeu“²⁾.

Poetul polon *Adam Mickiewicz* strigă cuprins de entuziasm la auzul viersului poporului:

„Cântece poporane, voi, sicriu sfânt al credinței ce legăți timpurile cele vechi cu cele noi, în voi își depune o națiune trofeeile eroilor săi, speranța, cugetarea și floarea simțurilor sale. Sicriu plin de sfînțenie! Pe tine nici te atinge, nici te sfărâmă vreo lovire, pecât poporul tău chiar nu te-a profanat... O, cântec poporan! tu stai și păzești amintirile naționale; tu ai aripi și glas ca de archangheli, adesea ai și arme ca dânsii! Flacăra mistuiește lucrările pensulei, tâlharii jefuiesc comorile, dar cântecul scapă în veci cu viață și se strecoară printre oameni. Dacă sufletele înjosite nu știu să-l hrănească cu dor și cu speranță, el fuge la munți, se acață de ruine și deacolo spune din vremile trecute. Tot astfel privighetoarea sboară afară dintr'o casă ce a ars și se oprește un minut pe învelitoare; dar dacă și învelitoarea se cufundă, atunci pasărea fuge în păduri, și din mijlocul ruinelor, din mijlocul mormintelor, ea cântă călătorilor, cu glas răsunător, doina cea de jale“...

Diferitele feluri de poezie poporană:

Doina este o specie de poezie lirică, care ca un glas intim al inimii poporului nostru, destăinuiește traiul lui lăuntric. Ea este expresia a tot ce are mai drag și sfânt românul, expresia iubirii și a suferinței.

Origina cuvântului *doină* a fost discutată rând

2) Carmen-Silva.

pe rând de mulți învățați: *Dumitru Cantemir* în „*Descriptio Moldaviae*“ zice că acest cuvânt s’ar trage dela zeul Marte, care s’ar fi numit de Daci „Doina“; dar nu se întemeiază pe vreun isvor istoric, nici pe vre-o tradițiuie populară; *Petru Maior*, că ar veni dela niște cuvinte grecești, care ar numi pe *Jupiter*; *Heliade* crede că dela „Diana-oda“; *Laurian și Maxim*, cum și *Aron Densușanu* cred, că doine vine dela „doleo“ din forma intermediară și dispărută „dolina“; *Cihac* zice că vine din „*dwoinitza*“, fluier dublu. Singur *Hașdeu*, bizuindu-se pe faptul că doina în neamul românesc are o îndoită formă: „*doină*“, și „*daină*“ peste Carpați, găsește adevarata origină a cuvântului „Doina“: zendicul „*daini*“, „*dină*“ însemnează „lege“. Persanul „*din*“ și armenianul „*den*“, însemnează „religiune“. „Intre lege, religiune și viers este o străveche legătură, din copilăria popoarelor. Aristot constată că în vechime popoarele povestiau evenimentele istorice și formulau legile civile sau religioase, în viersuri. Agatirșii cu mult înaintea Dacilor, în Dacia, păstraseră forma viersului pentru lege și istorie. Dar zendicul „*dieni* și lithuanul „*daini*“ este și „cântec tradițional“.*Hașdeu*, sprijinindu-se pe cercetările lui Weber, alătură la cele de mai sus și cuvântul „*dhaini*“ din cel mai vechiu dintre cântecele vedice ieșit din rădăcina „*dhi*“ a cugetă, zendicul „*di*“ a vedeă și ajunge la concluzia, că Romanii au găsit cuvântul „*doină*“ în Dacia, cuvânt străvechiu la Daci: adăogând și faptul susținut și de *Michellet*, că poporul roman, clasa de jos n’avea înclinare

la cântece, muzică și poezie. Poporul românesc a luat cuvântul „Doină“ dela Daci.

Definițiunile ce se dău Doinei sunt iarăș în mai multe feluri: *Alexandri*, afirmă că „doinele sunt cântecele de iubire, de jale și de dor, plângeri duioase ale inimii Românului în toate împrejurările vieței sale“.

In revista „Carmen Sylva“ care apărea prin 1895 am văzut următoarele viersuri, care par că erau anume făcute să definească doina.

Un cântec mic tu cum mi-l faci
Incât aşă de mult să-l placi?
Ce pui într'însul, dragă?
Puşină muzică și foc
Puşin amar, puşin noroc
Şi-o întreagă!...

In „literatură și stil“ de d-nii M. Dragomirescu și G. Adamescu, se spune că „doina este orice cântec însoțit de poezie, prin care românul își exprimă sentimentele lui, oda sau poezia lirică special românească“ *Antonin Ròques* în „Chants Roumains“ scrie: „La Doina est un chant qui tient de l'élegie, de l'ode et de la ballade“. *Costache Negrucci* o arată ca un cântec de placere și de iubire. *Ioan Urban Iarnic* și *Andrei Bârsan* traduc doina cu „Chanson, poésie melancolique“.
G. Dem. Teodorescu spune că doinele sunt inspirate de urât, părăsire, deziluzie, străinătate, suferință morale, boale și moarte. *Hașdeu* spune că doinea este expresiunea sentimentului subtoate formele: tristețe, bucurie, iubire sau ură, entuziasm și disperare, pace și război, dar întotdeauna având în ea ca notă de dor, de

dorință, de așteptare. *Delavrancea*, cercetând trecutul *Doinei* zice: „Cuprinsul doinei trebuia să fie vitejesc, iar nu jalnic. Nu plângere, ci strigăt de bărbătie. Nu melancolie, ci energie națională. Prin ea se exprimă nu poezia iubirei, ci energia etnică a celui mai răsboinic popor de acum cinci secole... Dar chiar în poezia populară „doina ne revine ca ecoul eroismului nostru din trecut. Când un voinic cântă „doina“, văile „clo-cotesc“, codrii „se înfioară“, munții „se clatină“. Un aşă cântec nu e nici de jale, nici de iubire, nici de plăceri ușoare. O altă dovardă ar rezultă din evoluția Doinei în raport direct cu evoluția statelor românești și cu prefaçarea soartei poporului român de pretutindeni. În ipoteza că doina ar fi „cântec eroic“ se însiră, într'un mod sever logic, o serie de doini, cari ar reprezentă perfect de exact istoria politică, socială și psihică a poporului român. Dintr'un asemenea paralelism credem, că va scăpără aceiaș posibilitate: „doina, energie, eroism“... Tânziu în urmă, Eminescu, în „Doina“ sa, pătrunde înțelesul istoric al doinei, căci, dupăce pare a urmă calea inversă pe care o străbătuse cântecul apărării naționale, se amestecă ca un vizionar erou în vremile de acum câtevă secole, cașicum ar fi trăit atunci. „Turbură sfântul mormânt al lui Ștefan; rechiamă la viață pe eroul ce doarme numai, și-i spune, ceiace bătrânul știu din cele patruzeci de bătălii:

De-i sună din corn odată
Ai s'aduni Moldova toată
De-i sună de două ori
Iți vin codrii 'n ajutor

De-i sună a treia oară
Toți dușmanii au să piară
Din hotare în hotare.

„In doină s'a resfrânt sufletul poporului român ca energie specifică, ca eroism al rasei, ca rațiune de a fi al unui neam milităresc. Un cer întins pedeasupra unui lac adânc și împede. Pe cer a fost senin, au trecut nori și astri lumenișoși, apoi s'a întunecat și întunericul a durat mult, până mai acum câtăvă vreme.

„In lacul adânc s'au răsfrânt fenomenele de sus: seninul, primejdia, strălucirea și genunea oarbă ca o lungă noapte de pieire. In aşă raport a stat sufletul Românilor, ca energie, cu doina lor, cu doina revoltaților prigoniți de mărimea trecută, cu doina haiducilor înflăcărați împotriva asupritorilor, cu doina săracilor ajunși la desperarea omului, care nu mai recunoaște marginea dreptului, cu doina din urmă, care a răsunat din Abruzi în toată suflarea românească.

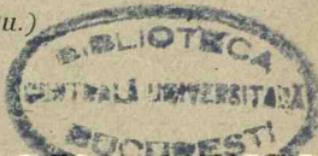
„Cu un astfel de înțeles — iar nu cu melancolia și duioșia presupusă de unii — apare Doina, și din puținele documente, și din notele esențiale ale poeziei poporane și din potrivirea perfectă a adevăratelor doine cu stările psichice, prin care a trecut România...“.

Ex. de *doină*.

1...

Găsii dorul inimii
Scris pe fața perinii
Cu cerneala ochilor
Cu firul sprâncenilor.

(din col. Drag. & Dragu.)

2...

Frunză verde măr mustos
 Măre, dece n'a lăsat Cristos
 Să ia frumos pe frumos
 Să trăiască mângâios?
 Ci mi-a lăsat Duhul sfânt
 Să ia frumos pe urît
 Să trăiască amărît!...

(col. Răd.-Codin)

3. Din Ardeal.

Fraților, voinicilor
 Merg acasă că mi-i dor,
 Maica-i cu cina pe masă
 Si cu apă rece 'n vase...
 Mă dusei să mă îmbie,
 Rămas bun, măicuță, ţie!
 Nu lungi vorbele multe
 Că n'are cine s'asculte...
 Rămas bun și ţie, tată,
 Când ţi-o fi dor, tu mă cată
 Când frunza va înverzì,
 In țara Moldovii;
 Când florile să 'mpupească
 Cată-mă 'n țara turcească;
 Când frunza va 'ngălbeni
 Poți ști, maică, c'oi muri...
Dar n'oii muri cu rușine
Ci cu murgul lângă mine,
N'oii muri șezând pe loc,
Ci-oii muri dădând cu foc;
N'oii fi coperit cu flori
Ci-oii fi coperit de nori!...

(„Conv. lit.“ a. XXXIII).

4. De peste munți:

De jelea vieții mele
 Plâng pietrile pe vălcele
 Pasările 'n cuiburele.
 De jelea traiului meu
 Plâng pietrile pe pârău
 Pasărea în cuibul său...
 De-ar fi pe munte buceag,
 Trece-l-aș cu mare drag
 Dar pe munte-s floricele
 Și nu-l pot trece de jele...
 Inimă supărăcioasă,
 Ce să-ți dau să fii voioasă ?
 Supărat ca mine nu-i
 Nu pot spune nimănu-i:
 Nici la lună, nici la stele,
 Nici la surorile mele;
 Nici la stele, nici la nor,
 Nici la maica mea cu dor!...
 Toată lumea-i dintr'un neam
 Numai eu pe nimeni n'am
 Toată lumea-i dintr'un sânge,
 Numai eu n'am cui mă plâng...
 Ah!... mâncat sunt de străini
 Ca iarba de boi bătrâni!...
 Ah!... mâncat sunt de dușmani
 Ca gârla de bolovani!...

Jele-i, Doamne, cui-i-e jele:
 Jele-i Doamne, muntelui,
 De armele Iancului!...
 Că le plouă și le ninge,
 Și n'are cine le 'ncinge!...

(Cânt. de trub. G. Marinescu).

5. Cât fuse!...

Frunză verde măr creșesc
 Cât fuse Oltu turcesc
 Mai puteam să mai trăiesc
 Puteam să mă hărănesc

Cu puica să mă iubesc
 Copilițe să 'ndrăgesc...
 Când îmi tăiam câte-un Turc,
 Nu puteam banii să-i duc
 Și când tăiam câte doi,
 Trăgeam banii la zăvoi
 Cu caru cu patru boi...
 Și iar verde măr crețesc
 Oltu mi-este Muscălesc
 Nici nu pot să mai trăiesc,
 Nu pot să mă hărănesc
 Și copile să 'ndrăgesc,
 Că de tai câte-un muscal
 N'are neam de gologan
 Că Muscalu e muscal
 e golan
 dar e dușman
 Frunză verde odolean
 D'aș trăi măcar un an
 Să pui mâna pe dușman,
 Pe dușmanul țării mele
 Ce-i-aduse atâtea rele!...

(Col. mea).

6.

Oleo-leo, spurcat ciocoi,
 De te-aș prinde pela noi,
 De șale să mi-te moi:
 De piele să te jupoi
 Și din pielea ta să fac
 O teacă de măzărac
 Că tu m'ai lăsat sărac
 De pământ și de copii,
 De nevasta mea d'ântâi!...

(Col. mea).

Poeții noștri au cântat doina care mai de care mai frumos: O. Carp (D-nul G. Proca) în „Literatură și știință“ apărută la 1895 subd direcția D-lui Dobrogeanu-Gherea, strigă:

Atât de trist răsună doina
Fără cuvinte înțeleasă!...
Ce dor își spune cine-o cântă
Și ce durere îl apasă?

Ascult-o bine cum adie
Din munții noștri până în vale
Și spune-mi dacă știi vr'un cântec
Mai dulce și mai plin de jale?...

Nu-i plânsul unei inimi numai
Și-al unei clipe trecătoare
Ci neamul nostru întreg își cântă
Durerile de care moare.

Poetul Coșbuc a personificat „Doina“ cu o copilă, care plângă cu oamenii la durerile lor și-i mângâie cu plânsul ei. Așă: doina învață pe fete ce e iubirea și râde cu ele:

Deodată-apoi te întuneci
Și cântece le înveți;
Să cânte ziua întreagă
Și seara când se intorc
Când triste în pragul tinzii
Stau singure și torc

Doina învață pe flăcăi să cânte, când merg la oaste:

Cântând, le-aduci aminte
De-o fată din vecini,
De mame și de-ogorul
Umplut acum cu spini
Și, când i-omoară dorul
Și în jurul tău se strâng,

Pui fluierul la gură
Și cântă, iar dânsii plâng....

Ori

„Asculți ce spune codrul
Când plângе ziua 'ncet...
Ah! toate, doino, toate
Te fac să fii poet!...“

Și mai la vale:

Ai tăi suntem... străinii
Te-ar pierde de-ar putea...
Dar, când te-am pierde, doino,
Ai cui am rămânea?

Să nu ne lași, iubito,
De dragul tău trăim;
Săraci suntem cu toții,
Săraci, dar te iubim.

Rămâi, că ne ești doamnă
Și lege-i al tău glas...
Invață-ne să plângem
Catăta ne-a mai rămas!

Și... câți n'au cântat doina! Poetul țărănesc Burlănescu-Alin, strigă:

„Frunză verde flori de fragă
Doină dulce, doină dragă,
Câte doruri nu se leagă
De o inimă prieagă!...
Printre văile 'nflorite
Printre ape adormite
Tu treci codrii și răsbați
Pân' la cei nemângâiați!.

Doină dulce, doină sfântă,
 Tot Românul mi-te cântă
 Mi-te cântă 'n duioșie
 Când el dă de-o bucurie
 Mi-te cântă cu 'nfocare
 Când el dă de-o 'ntristare!..
 Bucuria lui întreagă
 Numai tu ești doină dragă,
 Numai tu ești cântul lui
 Cântul drag Românului!...

Cât oiu fi pe ăst pământ
 Eu vă las cu jurământ
 Ca bun frate ce vă sunt;
 Că de-oiu coborî'n mormânt
 Să cobor cu-al doinei cânt,
 Iar de m'oiu sui la rai
 După-al lumii jalnic plai,
 Să mi-o duc la stele sus
 Unde doine mândre nu-s.
 S'o duc prin pustia lună
 Să i-o cânt în rai mereu
 Unde doina nu răsună
 Și de-aci la Dumnezeu
 Să i-o cânt în rai mereu
 Totașă precum v'o cânt
 Vouă astăzi pe pământ
 Cu glas dulce, cu grai bland,
 Doina tristului meu gând...

Iar poetul Octavian Goga, cât de puternic o descrie!:

Amurgul învestmântă 'n umbre
 Smerita frunzei frământare
 Și pare tânguiosul freamăt
 Un glas cucernic de tropare.
 — Nu-i jalea pătimirii tale

Tremurătoarea ta plânsoare
 Ci-i cântecul de îngropăciune
 Al doinei noastre, care moare!

Se duce iar... vântul, pribegul drumeț
 Sfios fâlfâind din aripă
 Din doru-i nestîns și 'n veci călător
 O doină domol se 'nfiripă
 Si doina o cântă alunii din crâng
 Si-o tremură 'n murmur isvorul
 Si doina trezește și turma din deal
 Si turma trezește păstorul
 Din funduri de peșteri vin umbre şirag
 S'asculte durerea cântării,
 De patima doinei și umbrele mor
 Cu lacrămi plâng, genele zării
 Si doina se sbate și frunzele plâng
 Si cîdrul prelung se 'nfioară.

Unele colecțiuni consideră doinele ca sub-împărțiri ale *cântecelor de lume*, pe care le împart și le subîmpart astfel: A. *Cântece de dor*: 1. domestice, 2. doine; B. *Sociale*: 3. haiducești, 4. profesionale; C. *Erotico-bahice*: 5. erotice, 6. bahice, 7. ironice și lascive; D. *Cântece zoologice*: 8. despre păsări și animale, 9. despre plante sau arbori.

Domesticele, cântă starea de fată sau flăcău, însurătoarea, măritișul, văduvia și împrejurările vieții, împreună cu partea lor glumeață și cu plânsul bărbatului sau femeii la moarte, plâns numit *bocet* în Moldova și căruia noi îi rezervăm o vorbire aparte.

Ex. de cântece domestice:

1. *Măritișul.*

Copiliță cu părinți
 La ce focul te măriți
 Că mila dela părinți
 Anevoie-o s'o mai uită
 Și mila dela bărbat
 Ca frunza de plop uscat

Când gândești să te umbrești
 Atuncia te dogorești;
 Când gândești să trăiești bine
 Atuncea e vai de tine;
 Copilași te-o 'mpresură
 Bărbățelu te-o mustră...

Busuioc verde pe masă
 Rămâi maică sănătoasă
 Dacă n'ai fost bucuroasă
 Să ai fată mare 'n casă
 Să-ți îngrijiască de masă...

(Col. G. D. Teodorescu)

2...

Vrednică-i nevasta mea,
 Vrednică e, vai de ea!...
 Puse oala să se lea
 Dar crescù iarba subt ea,
 De zorită ce eră
 Puse peștele pe foc
 Dar înțeleni pe loc.
 Puse pâinea în cuptor
 Și se duse la obor
 Ca să cumpere ardei
 Să dea fugă prin bordei...

Mintoasă-i nevasta mea,
 E mintoasă, vai de ea.
 A mâncat, săraca, orz
 și s'a 'ntors vremea pe dos;
 A mâncat, sărmana, linte,
 Nu i-a venit încă minte,
 I-o veni minte atunci
 Când o crește tei în nuci
 și alunele în plop
 și piersicile prin soc
 și n'o fi apă la scoc.

(Col. G. D. Teod.)

Cântecele sociale haiducești sunt acelea, care blestemă sau ațâță împotriva asupririi, a străinilor, săracii, etc. Exemplu, cel de sus: *Oleo-leo, spurcat ciocoi!*

Cântecele sociale profesionale, arată simțimântele păstorului, militarului, clericului, precupețului, etc., etc....

Foicică foiae lată
 Fir'ai maică blestemată
 Că nu mă făcuși o fată
 Să torc cu tine pe vațră
 Să mănânc turta necoaptă
 și fasulica nefiartă.
 Mă făcuși mărgăritar
 și mă scrise militar,
 Militar de poliție
 Calu meu cui să rămâie?
 Să rămâie taică-meu:
 Taică-meu e om bătrân
 Nu poate să-i facă fân;
 Să rămâie maichii mele,
 Maica e neputincioasă,
 și nu se duce la coasă;
 Să rămâie frate-meu,

Frate-meu e om bogat,
 L-a pus satu pârcălab,
 Ia toia gu pleacă 'n sat,
 Murgu meu şade legat!...
 Să rămâie soru-mii:
 Soru-mea e fată mare
 Şi'n zile de lucrătoare
 Ia furca şi-o 'nfige 'n bete
 Şi se duce 'n sat la fete;
 Murgu meu moare de sete!...

(Col. Răd.-Codin).

Jos pământul Neamţului
 mândră-i puica satului
 eu mă duc şi ea rămâne
 plângu-i ochii după mine
 şi-or mai plângere, puică, plângere
 până badea nu te strângere
 că mă duc la cătănie
 de-oi mai fi Dumnezeu ştie,
 că mă duc unde-i mai rău
 colo 'n sânge până 'n brâu,
 şi mă duc, mândră, 'n bătaie
 unde săbiile taie
 tot în carne măruntaie,
 unde pică voinicii
 ca la seceriş snopii,
 de mă făceai, maică, fată
 nu te lăsam supărată
 şi torceam cu furca 'n vatră,
 dar tu m'ai făcut ficioar
 să-şti fie de mine dor.

(Conv. lit., an. XXXI, No. 9)

Cântecele erotice, cântă întotdeauna dragostea. Exemplu în „Găsii dorul inimii“ sau alta care sfârşeşte cu „sărutat topit în dor şi'n strânsori de sănişor“, ori:

1...

Ştii tu, badeo, ştii tu, ştii
 Când eram tineri copii
 Şi 'ncepeam dragostea 'ntâi?
 Şi veniai sara la noi
 Şi mâncam miere din roi
 Şi ne iubiam amândoi?!...

2. *Puica.*

Foaie verde de sipică
 Puică neichii cea dorită,
 Când erai a mea iubită,
 Erai de neica cinstită
 Şi d'o lume omenită;
 Ti-eră casa poleită
 Bătătura pardosită
 Cu var şi cu cărămidă;
 În stâlpii porțiilor tele,
 Mănuchias de floricele.

Decând pe neica nu-l ai,
 Casa ţi-este mucigai,
 Bătătura, grajd de cai
 Stâlpii porții, putrigai;
 Nici un coraj nu mai ai
 Şi când te văzu i oftai!...

(Col. Răd.-Codin).

3...

Lasă-mă, bade de mâna
 să mă duc în cea grădină
 să-mă rup două trei plântușe
 să-mi fac verde cununiță,
 cununiță din trei flori
 să mai vii, bade, la noi,

peste zi de nouă ori,
de ț-a păreă bade, mult
te 'nvăț, bade, și mai scurt
să vii num'odată 'n zi
când soarele-a răsărì
și să pleci când a sfinți.

(Conv. lit., an. XXXI, No. 9)

Cântecele bachice sunt acelea care cântă vinul și petrecerile, ex. *La bordei cu crucea 'nnaltă, la stâncuța sprâncenată*.

Cântecele ironice și lascive, cuprind glume în diferite forme și în diferite ocazii, ex. *Oltenii la coasă, etc.*

1...

Foicică arțaraș,
bată-te crucea de naș
cu cine mă cununași?
cu toanta din Făgăraș,
cu urâta satului
cu propteaua gardului!...
— Foiae verde mărăcine
bată-te crucea de fine;
eu aveam nădejde 'n tine
că te-i uită la ea bine...
— Valeu, nașule, aseară,
aseară, la lumânare
îmi păreă toanta o floare,
dimineața la sculat
năstrapa 'n mâna am luat,
pe ochi negri m'am spălat,
și la ea când m'am uitat,
bogdaproste c'am scăpat
că toanta nu m'a mâncat!...

— Bată-te, crucea, de fine,

dar ce-aveă toanta cu tine?
 — Vai de mine, ce păcat!
 să vezi ce mi s'a 'ntâmplat...
 merg cu toanta la obor,
 fug vacile, se omor:
 gândesc că e boala lor!
 d'apoi un vițel bălțat?
 a rupt funia d'a scăpat,
 s'a fugit pân'a crăpat:
tot credeă că l'a mâncaț,
 bată-te crucea de naș
 cu cine mă cununași?
 — Bată-te crucea de fine,
 dece n'ai văzut-o bine,
 că n'aveă să steă cu mine!

(Col. G. D. T.)

2...

— Foaie verde ghocei,
 taie, maică, tăieței
 și-i taie mai măruntei
 pentru peștorii mei;
 și-i potfește, maică 'n casă
 și-i pune, maică, la masă
 și le dă de băutură
 vin, rachiu, făr' de măsură
 ca să nu mă cate 'n gură,
 că n'am dinți, că n'am măsele,
 vai de păcatele mele!...
 — Foaie verde și-o laleă
 tăieției i-oiu tăiă
 peștori n'oioiu mai vedeă!...
 — Foaie verde trei sulfine,
 ce-o să mă fac, vai de mine!
 mă uitai într'o fântână
 mă văzui fată bătrână
 fără nici-un dinte 'n gură;

fără dinți, fără măsele,
amar de fălcile mele.
mă uitai într'o găleată,
mă văzui fată buzată;
nimeni la mine nu cată.
Foaie verde peliniță,
mărită-mă, măicuță,
c'am ajuns o joimăriță!...
— Taci din gură, bivoliță!
cine naiba să te iâ
c'o buză de cinci ocă?
nu te cere niciun câine,
or cât l-ai minți cu pâine,
te-a cerut unul lihnit,
și-a rupt lanțul d'a fugit!...

Cântecele despre păsări sau animale, au pe acestea ca obiect sau cauză a inspirațiunilor lirice populare, ex. multele poezii adresate: *cucului, corbului, sturzului, calului*, etc.

Cântecele despre plante sau arbori, se găsesc în descrieri obiective sau narăriuni subiective sub formă lirică, etc.

1....

La sfânta Maria mare
tulesc oile la poale;
la sfântă Maria mică
nu mai rămâne nimică...
rămân stâni, făr' de stăpâni
strunguțe făr' de oițe
scaune făr' de băcițe...
pe poteca dela strungă
acum crește iarbă lungă
căci băcițele-au plecat
și-'mi stă locu neumblat...

— Săraci brazi încetinați

la ce foc vă legănați?
 — Cum de nu ne-am legănă
 că ne pleacă *inima*
 și s'apropie iarna...
 vântu-mi bate crângile
 și-mi îndoie vârfurile...

(*dela Rucăr*)

2...

Brazilor încetinați
 la ce foc vă legănați
 și cu vânt și fără vânt
 cu crâcile la pământ?
 — Cum să nu ne legănăm
 că mâine în prânzul mare
 vin tâlharii de ne taie
 și ne taie 'n trei fărtăie
 și ne pune pe trei cără
 și ne duce oblu 'n țară,
 și ne face-o temnicioară,
 temnicioara robilor
 fală mare domnilor.

(*Conv. lit., an. XXXI, No. 9*)

Hora, (*strigături, chiuituri*), e numele tuturor poeziilor de joc. Români sunt foarte iubitori de jocuri și au foarte multe, aşă: *Hora, Brâul, Călușul, Sârba, Brâulețul, Floricica, Zoralia, Moldoveneasca, Hora Nuții, Ungureasca, Tiitura, Ursăreasca, Chindia, Sultănică*, etc. Cea mai veche și mai națională e *hora* „simbolul unirii, a dării de mâna, într'o singură familie și se reproduce în zilele noastre întocmai ca acele coruri ce se văd săpate pe marginea capiștelor antice“.

Hore se numesc și ariile ce împreună danțul

precum și viersurile ce sunt improvizate în vremea jocului. Caracterul lor e vesel, glumeț și mai ales e iubitor. Sunt cântate de lăutari, cari stau în mijlocul horei sau uneori, chiar de dansători. Cele mai multe sunt scurte și exprimă sau vreo isbucnire a inimii sau vreo cugetare glumeață, ori vreo pildă.

Inainte vreme se întrebuințau în jocuri mult mai multe viersuri decât azi. Horele sunt intrerupte de sgomotoase onomatopei. Unele sunt răsboinice; mai drăgălașe sunt cele satirice.

Ca și doinele, horele (jocurile) au făcut subiectul multor poezii frumoase din literatura noastră. În o poezie din revista „Carmen Sylva“, găsim:

„Te vei întoarce mândru pâlc,
Să râzi cu-aï tăi, să salți în hori,
Si la povești spuse cu tâlc
S'asculți în șezători?“

In poemă 'n prosă „Făt frumos din lacrimă“, genialul Eminescu zice: „își puse la brâu un fluier de doine și altul de *hore* și plecă în lumea lui de voinic“.

Poetul Coșbuc în „Sub-patrafir“

• • •
Si chiote pe deal în zori
Si ziua luncile **cu** flori
Si hora noaptea în șezători
Si viața toată...

și, mai departe:

Și mi-a plăcut în jurul meu
 Să văd flăcăi pe bătătură
 Și cobza cu isonu 'n gură
 Să-mi zornăie zorind mereu...
 Să văd cum se cotesc şirete
 Pe ascuns nevestele, și-aprins,
 Să simpt de peste brâu, cuprins
 Trupşorul cel subțire 'ncins
 Al unei fete...

Poetul *Octavian Goga* scrie:

1...

Subt cerul nostru 'nduioșat
 E mai domoală hora
 Căci cântecele noastre plâng—
 In ochii tuturora.

2.

Deaceia venit-am să văd înc'odată
 Senina și vesela horă,
 Cumăträ cu sufletul vostru curat
 Cu biata mea inimă soră,
 Așà! să le văd închegându-se 'n lanț
 Vânjoasele brațe rotunde
 Și tropotul vostru

Tărâmul să stea să-l scufunde...
 Așà! m'așteptați, vin și eu cu voi
 Cămașa răsfrâng-o de mânci
 Să 'ncepem alaiul, vrăjitol alai
 De praznicul sfintei Dumineci
 Un pas 'nainte și doi înapoi
 La dreapta, la stânga, 'nainte
 Un pas...

Exemple de hore din cele mai frumoase:

1...

Eu îi pun mâncare 'n masă
 el mă ia de păr prin casă;
 eu îi pun zama de pui
 el mi-arată biciu 'n cui...

2...

Pânză, pânză
 Fă-te mânză
 și te du la mama acasă
 și râñchiază, doar te-o țasă

3...

Mult mă blestemă maica
 pentru un drăguț cât palma,
 dar blesteme, n'am ce-i face,
 căci nici mie nu-mi prea place ;
 să-i placă maicăi ca mie,
 m'ar băgă subt cununie¹⁾).

4...

Asta-i fata lăudată
 cu casa nemăturată,
 gozul de l'ar mătură
 cu lopeți l'ar aruncă!²⁾

1) M. Eminescu.

2) Idem.

5...

Câte fete se ridică
 nu pot face-o mămăligă
 numai țuna-i mai stătută
 și aceia o face crudă...

6...

Am un bărbat cât un steag
 și de foame abia mă trag;
 am un drăguț cât o stea,
 dar n'am cu el ce mâncă.

7...

Foaie verde și-un spănak
 ah, ah, ah! ce să mai fac
 că mi-a căzut neica drag
 n'am cămașă să-l îmbrac:
 am nișică de bumbac
 și nu mă 'ndur să i-o fac;
 am nișică de fuior
 nu e pusă pe mosor
 aş avea alta mai groasă,
 bat-o crucea, nu e toarsă!

8...

Trandafir cu două flori
 mama-i cu două nurori
 una-i ruja macului,
 una-i ruja dracului,
 una-i pune lăutoare
 ca să-i fie apărătoare
 alta merge la fântână
 cu cămașa soacri 'n mână
 și-o întinde 'n-apă odată.

— na-ți-o, mamă că-i spălată
și-o acață de nuia:
câinii hărâe la ea!...¹⁾.

9...

Pusei pânza când dă frunza
și-o strânsei la sfânt-Văsii
și-mi părù că mă grăbii

Şi de lată-i tot o spătă
și de lungă-i tot o pungă.

(col. mea)

10...

Ungurean cu suman scurt
Moghior, Moghiorlan
Nu ședeă 'n Moldova mult
și te du în țara ta
de-ți mănâncă slănină
și-ți fă casa pe gunoi
și-o freacă cu usturoi
ca s'o aperi de strigoi
fugi departe peste deal
peste deal, peste Ardeal;
că de când ești pela noi
s'a scumpit brânza de oi,
și de când tu te-ai ivit
toate oile au stârpit ²⁾

11...

Frunză verde baraboi
și la dreapta câte doi,
frunză verde de cucute
mâniaosă, du-te, du-te
frunză verde și-o lalea

1) Alexandri.

2) Alexandri

n'a p'a ta și dă-mi p'a mea
frunză verde de scaieți
sărutați-vă băieți!

12...

Bade, dorul meu și-al tău
 împreune-l Dumnezeu
 facă-l pod peste-un pârâu
 să treacă tot doi cu doi
 și noi, bade, amândoi.

13...

Drag îmi e nucul cu nuci
 mândra cu vorbele dulci
 și mi-i drag mărul cu mere
 și mândro vorbele tele.

Baladele sau cântecele bătrânești, reprezintă genul epic. Baladele prețuite atât de mult în secolii trecuți sunt cântate pe o melodie plângătoare și dulce, care le dă o expresie extraordinară de tristețe și reverie. Ele cântă și amintesc faptele și viața generațiunilor trecute. „Coprind legende despre forțele și lucrurile din natură, povestiri poetice despre persoanele, acțiunile, monumentele istorice, balade romantice și descrierii colorate despre întreprinderile vitejilor și haiducilor; înfine, zugrăvirea cu deamănuntul a datinilor practicate de strămoși“. Sunt cântate la ospețe și festivități, precum: la cumetrii, logodne, sărbători, cu deosebire la nunți și în special la mesele de Duminică și Luni seara (mesele cu daruri). În acele ocaziuni mesenii sunt desfătați nu atât de aria melodioasă a cântecului sau de vocea dulce și puternică a cântărețului, cât de

fidelitatea memoriei lui, de talentul ce ar avea de „a zice“, declamă și modulă nesfârșitele cântece dela moși strămoși.

„Spre a ne face o justă ideie despre aezii vechilor eleni, despre Demodocul lui Omer, despre cântările intonate la solemnitățile domestice ale Romanilor, prin care, după mărturia bătrânului Catone (în fragm. op. „De originibus“) se celebrau faptele străbunilor, trebuie să întâlnim unul din acei lăutari octogenari, a căror memorie necomparabilă e un nemăsurat depozit de cântece bătrâne. Ei le iubesc mai mult decât orice alt pe lume, căci au trăit cu dânsene și printre însele, căci sunt unica lor fală. Cucăt narătirea merge înainte, cuatât aria e nesocotită și lăutarul cuprins de o căldură interioară, dă preponderență versurilor declamate în cadență. Ascultătorii magnetizați de gesturile și figura entuziaștă, ascultă în nemîșcare și cu gândul se duc la acele locuri, la acele persoane, la acele fapte, pe cari le descrie sau le povestește lăutarul¹⁾.

Cântecele bătrânești sunt de patru feluri: *solare și superstițioase, domestice, haiducești și istorice.*

1. *Solarele* poetizează legenda soarelui și lunei (Apolon și Diana), urmând credinței populare, că soarele voind să iâ în căsătorie pe soru-sa Luna, aceasta n'a vrut și s'a aruncat în mare; a fost apoi schimbată în lună și amândoi urșiți a se urmări neîncetat fără a se putea ajunge.

1) G. Dem. Teodorescu.

Ex. Soarele și luna

Plecat-a Sîn-Soare
 Și el să se 'nsoare
 Soare minunat
 Trup fără păcat
 Și mult mi-a umblat
 Sus prin norișori
 Jos prin munțișori
 La capăt de țări
 La margini de mări
 Și prin văișoare
 Și prin sătișoare
 Lumea în lungiș
 Și în curmeziș
 Lumea 'n lung și 'n lat
 El că mi-a umblat
 A 'mblat nouă ai
 Tot pe nouă cai
 Pân' ce i-a spedit
 Și i-a ciumpăvit
 Și s'au obosit
 Și toți au pierit
 Și el n'a găsit :
 Potrivit' aleasă
 Să-i fie mireasă
 Potrivită 'n lume
 Ca să se cunune.
 Și dac'a văzut
 Că el n'a găsit
 Potrivit' aleasă
 Să-i fie mireasă
 Ca să se cunune
 Iar s'a înturnat
 De unde a plecat
 Potrivită 'n lume
 La prundut de mare
 Plin de supărare.
 La prundut de mare
 Este o casă mare
 O casă curată

Frumoasă și 'naltă
 Cu uși de sipică
 Cu ferești de sticlă
 Iar în acea casă
 Mândră și aleasă
 Cine lăcuiește
 Și se chindisește ?
 Iana Sînziana
 Sorioara lui
 Sora Soarelui
 Ea se chindisiă
 La război ședeă
 Și frumos țeseă
 La casă aleasă
 Pânză de mătasă
 La margini cu fir
 Flori de trandafir.
 Și el cum intră
 Bună ziua-i dă.
 Iana-i răspundeă
 Și mi-i mulțumia
 După mulțumit
 Soarele-a vorbit :
 — Iană Sînziană,
 Țesă, dragă, țesă
 Covoare pe mese
 Bine te gătește
 Că nunta-ți sosește.
 Că eu dragă, vreau
 Vreau ca să te ieu
 Să-mi fii soțioară,
 Dalbă sorioară
 Că eu am umblat
 Mult am alergat
 Sus prin norișori
 Jos prin munțișori
 La capăt de țări
 La margini de mări
 Și prin văișoare

Și prin sătișoare.
Și eu n'am găsit
Potrivit aleasă
Să-mi fie mireasă
Potrivită mie
Să-ți semene ţie
Să-mi fie soție“.

Iana Sînziana

Ileana Sînziana

Tare se miră
Când îl auziă
El ce cuvântă
Și îmi răspundeă
Ş-astfel îi ziceă:
„Soare frățioare
Față arzătoare
Și strălucitoare,
Soare luminat
Trup fără păcat
Unde-i auzit
Și s'a pomenit
Să ia sor pe frate
S'aibă 'n lume parte

Și frate pe sor'
S'aibă un trupușor ?
Soră după frate
Nuntă cu păcate

Dar dacă tu vrei
Vrei ca să mă ei
Atunci mă-i luă
Și ne-om cunună

Când tu îmi vei face
Mie cum îmi place
Sus până la cer
Scări de lumânări

Și 'n cer te-i urcă
Și te vei rugă
După gândul meu
Sfântul Dumnezeu
Să ne vămuiască
Să ne sloboziască

Ca să ne luăm
Să ne cununăm
Să fie iertate
A noastre păcate!“
Și sora credeă
Că el n'a putea.

II

Soare luminat
Trup fără păcat
Când a auzit
Iana ce-a vorbit
El se opintă
Și 'ndată făceă
Iana ce-i ziceă
Făceă pân' la cer
Scări de lumânări
Și 'n cer se suiă
Și cum ajungeă
Domnului vorbiă :
„Doamne Dumnezeu
Dumnezeul meu
Să mă vămuiești
Să mă slobozești
Să-mi iau sorioară
Pentru soțioară
Că eu am umblat
Mult am alergat
Sus prin norișori
Jos prin munțișori
La capăt de țări
La margini de mări...
Și eu n'am găsit
Potrivit aleasă
Să-mi fie mireasă
Potrivită mie
Să-mi fie soție
Făr' numai pe Iana
Iana Sînziana
Și aceia e

Surioara mea“
 Domnul Dumnezeu
 Sus pe tronul său
 Tron sfânt și ceresc
 Tron Dumnezeiesc
 Cum îmi auziă
 Soarelui grăia
 Și aşa-i zicea :
 „Soare luminat
 Trup fără păcat
 Nu te vămuiesc
 Nu te slăbozesc
 Că eu n'am văzut
 Nici n'am auzit
 Să ia sor pe frate
 S'aibă 'n lume parte
 Și frate pe sor
 S'aibă un trupșor
 Soră după frate
 Nuntă cu păcate.
 Dar dacă tu vrei
 Sora ta s'o iei
 Alt drum să apuci
 Și să mi-te duci
 La moșul Adam
 Care-i om viclean
 Că el toate-a ști
 Cum mai bine-a fi
 Poate te-a 'ndreptă
 Ori ț-a căută
 Vr'o fată aleasă
 Să-ți fie mireasă
 Și de ț-a află
 Te-ași cunună.

 — „Că eu am venit
 Poate-ai auzit
 Să ia sor pe frate
 S'aibă 'n lume parte
 Și frate pe sor
 S'aibă un trupșor ?
 Adam se miră
 Apoi mi-i grăia :
 „Soare luminat
 Trup fără păcat
 Eu n'am auzit
 Nici n'am pomenit
 Dar dacă tu vrei
 Sora ta s'o iei
 Alt drum să apuci
 Și să mi te duci
 Până la cel plai
 La ușă de rai
 De-a fi încuiat
 Raiul luminat
 Să știi că-i păcat.
 De-a fi descuiat
 Să știi că-i iertat
 Și 'n rai de-i intră
 In el vei află
 Multe fete alese
 Stând pélângă mese
 Tinere, frumoase
 Și mult drăgăstoase
 Și de ț'a plăceă
 Una atunci își ia !“
 Soarele plecă
 Raiul 'nchis află
 Moș Adam venia
 Raiul descuiă
 Prin raiu îl duceă,
 Soarele vedeă
 Multe mese întinse
 Cu făclii aprinse
 De sfinți ocolite
 Fete curățite

III

Soarele 'ntorceă
 La Adam mergeă
 Din gură-i vorbiă

La cap înflorite
 Tinere, frumoase,
 Tare drăgăstoase.
 Pomii raiului
 Laudă Domnului
 Unii înfloriau
 Alții se coceau
 Iar alții pierdeau
 Frunza, poamele
 Sus pe rămurele
 Cântau păsărele
 Dar nu-s păsărele
 Ci sunt sufletele.
 Ele că cântau
 Și se laudau
 Și astfel cântau:
 „Ferică de noi
 Și de voi de doi
 De părinți, de nași
 Și de-ai voștri frați
 Aici de-or veni
 Bine vor găsi
 Bine le-o mai fi!“
 Soarele cătă
 Și se bucură
 Dar lui nu-i plăceă
 Nici-o fetișoară
 C'a lui surioară.
 Adam întorceă
 Din raiu îl scoteă
 La iad îl duceă
 Și 'n iad îl băgă
 Soarele cătă
 Și se spăimântă
 Ce-acolo vedeă:
 Pomii iadului
 Scârba Domnului,
 Negri și pârliți
 La frunză sburliți
 Sus pe rămurele
 Cântă păsărele

Dar nu-s păsărele
 Ci sunt sufletele,
 Ele că cântă
 Și se văetă
 Și-așă cuvântă:
 „Vai și amar de noi
 Și de voi de doi
 De părinți, de nași
 Și de-ai voștri frați
 Aici de-or veni
 Bine n'or găsi
 Ci de s'ar grăbi
 Ca să se boteze
 Să se încrășineză
 Tare bine ar fi
 C'aici n'ar veni!“
 Soarele auziă
 Și se îngroziă
 Iar Adam grăia:
 „Soare luminat
 Trup fără păcat
 De iai pe a ta soră
 Pentru soțioară
 Să știi că-i păcat
 Și tu-i veni în iad!“
 Soarele ziceă:
 „Eu m'oiu însură
 Soră mi-oi luă
 Nu pot făr' de ea!“

IV

Soare minunat
 Trup fără păcat
 Iadul părăsiă
 La Iana mergeă
 Și cum ajungeă
 Astfel și ziceă:
 „Iană Sînziană
 Ileană Sânziană!

Aidi să ne luăm
 Să ne cununăm
 Să-mi fi soțioară
 Scumpă sorioară
 Că eu până 'n cer
 Scări de lumânări
 Făcut-am făcut
 Tu cum ai dorit
 Și-apoi m'am suit
 După gândul tău
 Pân'la Dumnezeu
 Și-am îngenuchiat
 Și lui m'am rugat
 Și i-am cuvântat
 Să ne vămuiască
 Să ne sloboziască
 Ca să ne luăm
 Să ne cununăm
 Să fie iertate
 A noastre păcate.
 El m'a ascultat
 Și-apoi m'a îndreptat
 Alt drum să apuc
 Să merg să mă duc
 La moșul Adam
 Care-i om viclean
 Că el m'a îndreptă
 Și m'a cunună.
 La Adam m'am dus
 Adam m'a luat
 Prin rai m'a purtat
 Prin rai și prin iad
 Multe mi-a arătat
 Iar când dela iad
 Noi ne-am înturnat
 El mi-a cuvântat
 Și-a zis că se poate
 Să iă sor pe frate.
 Și mi-a poruncit
 Când ne-am despărțit
 Eu ca să te iau

Să fiu soțul tău"
 Iana ascultă
 Și-apoi cuvântă :
 „Soare, frățioare
 Față arzătoare
 Și strălucitoare,
 Soare luminat
 Trup fără păcat
 Eu n'am auzit
 Nici n'am pomenit
 Să ia sor pe frate
 S'aibă 'n lume parte
 Dar dacă Adam
 Care-i om viclean
 Zice c'auzit
 Și s'a pomenit
 Atunci mă-i luă
 Și ne-om cunună
 Când tu frate-i face
 Mie cum îmi place
 Pod frumos de aramă
 Peste marea neagră
 Cu stâlpi de ceară
 Că e nuntă rară.
 Imprejur de pod
 Un gard de gutui
 Gutui și alămăi
 Ș-unul de naramze
 C'acele frumoase
 Și mult drăgăstoase
 La mijloc de pod
 Sfântă mănăstire
 Pentru a noastră știre.
 Apoi să-mi aduni
 De peste trei lumi
 Patruzeci de popi
 Și atâți potropopi
 Patruzeci dieci
 Și atâți Vlădici
 Ei ca să s'adune
 Și să ne cunune.

V

Soare minunat
 Trup fără păcat
 Iute se sculă
 Cu biciul plesniă
 Toate le făceă
 Iana ce ziceă :
 Făceă pod de aramă
 Peste marea neagră.
 Apoi se luă
 Și mi se duceă
 Să aducă nuni
 De peste trei lumi,
 Și cum se duceă
 Indată strângă
 Patruzeci de popi
 Și atâjî potropopii
 Patruzeci dieci
 Și atâjî Vlădici.
 Nunii cum veniă
 Soarele mergeă
 Pe Iana strigă
 Afar' o scoteă
 Podu-i arătă
 De mâna o luă
 Și pe pod mergeă
 Până ce ajungeă
 La cea mănăstire
 Pentru a lor știre
 Și cum ajungeă
 Și 'nuntru intră
 Popii le cântă
 Unii de frătie
 Alți de cununie.
 Iana supărată
 Ies' afară 'ndată
 Și cum îmi ieșiă
 Ea aşă vorbiă :
 Pe cât eu voiu fi
 Și mă voiu numi

Sor la frățior
 Voi părinților
 Mai bine să mor
 Să fiu peștilor
 În această mare
 Masă de mâncare!“
 Și cum îmi vorbă
 În mare săriă
 Marea bulbuciă
 Stropi în sus săriă
 Dumnezeu vedeă
 Și nu suferiă
 Să rămâie aşă.
 Din mare o scoteă
 Mreană mi-o făceă
 De coadă o luă
 Pe cer o aruncă
 În lună o schimbă
 Apoi blestemă
 Și ziceă aşă:
 — Când tu vei sfînti
 El va răsări
 Când el o sfînti
 Tu vei răsări
 Tot vă veți privi
 Fără a vă întâlni
 Fără îmbrățișare
 Fără sărutare,
 Iară când a fi
 Că veți întâlni
 Atunci s'a putea
 S'o putea să ia
 Să ia sor pe frate
 S'aibă 'n lume parte
 Și frate pe sor
 S'aibă un trupșor.

VI

Soarele cătă
 Pe surioara sa

Doar o poate află
 Dar or cât cătă
 N'o putu află.
 Apoi supărat
 În nori s'a băgat
 Și mi s'a tot dus
 Tot către apus
 Și când apunea
 Luna răsăriă
 Și mi s'arătă
 În capăt de mare
 Tot spre înălțare.
 Și când se suiă
 Mândru strălucia

Noaptea lumină.
 Când zori revârsă
 Luna se culcă;
 Soarele ieșiă
 Roua o sugeă.
 Unul s'arătă
 Altul s'ascundeă,
 Și nu se întâlnă,
 Nici nu se puteă
 A se 'mbrătișă
 Și-a se sărută
 Și-a se cunună.

(Col. Sim. F. Marian)

Balade *supersticioase* sunt ori legendele creștine, ori credințele religioase despre personificarea holerei și ciumei, despre profetizarea animalelor domestice, urmările nenorocite ale blestemului părintesc, legendele anotimpurilor, planțelor, pasărilor, lupta cu balauri, monștri, etc. Cele mai cunoscute sunt: *Miorița*, *Holera*, *Ciumă*, *Iovan Iorgovan*, *Oaia năsdrăvană*, *Blestemul*, *Fata și Cucul*, *La puțul porumbului*, *Şarpele*, *Balaurul*, *Marcoș-paşa și crivățul*, *Brumarul*, *Brumarel*, *Mierla și sturzul*, *Cicoarea*, *Cucul și turturica*. *Cei trei frați și smei*, etc.

Ex. *Fata și Cucul.*

Frunză ismă creață
 joi de dimineață
 pe rouă pe ceață
 și pe negureață
 măre mi-a plecat
 și s'a depărtat:
 trei surori
 la flori

să se înfloriască
 să se 'mpodobească.
 Frunză mărgărit
 mi s'a 'nflorărit
 și s'a împodobit
 dar... Dumnezeu sfânt
 cu ele n'a vrut :
 nori pe cer a pus
 ploaie a adus
 de le-a rătăcit

și le-a risipit :
 fata a mai mare
 apucă la vale,
 habar, grijă n'are;
 a mai mijlocie
 apucă p'în vie
 p'în vie pustie
 nici nu se mai știe...
 a mai mititeâ
 lua p'o potecă
 și se tot duceâ
 și se tot pierdeâ...
 când... se pomenia
 la munții cărunți
 cu fagii rotunzi
 cu fagi nălticei
 cu brazi măruntei...
 și cum mi-și sedeâ
 nimic nu vedeâ
 când se pomenia
 tristă, singureâ...
 măre, mi-ascltă
 doar o auzi
 doar că mi-o zări :
 ori taică strigând,
 ori maică plângând,
 ori cocoși cântând
 ori dulăi lătrând,
 ori popă tocând
 ori tobă bătând...
 degeaba ascultă
 degeaba plângeâ
 că nu mi-auziâ :
 nici taică strigând,
 nici maică plângând
 nici cocoși cântând
 nici dulăi lătrând,
 nici popă tocând
 nici tobă bătând;
 doar cuci căntând...
 ...Copila plângeâ,

copila gemeâ
 și se jeluiâ
 din gură ziceâ :
 — Cucu, cucule
 cuculețule
 mititelule,
 vineciorule,
 pestriciorule
 porumbielule,
 mititel de trup
 cu cuvântu scump
 ia-mă 'n aripioră,
 scoate-mă la țară...
 ți-oiu fi surioară.
 ...Cucu mi-auziâ,
 cucu 'mi-și grăia :
 — Copilă drăguță,
 de trupșor micuță,
 nu te scot la țară
 să-mi fii surioară
 că am suriori
 cât e vara flori
 și stele pe cer...
 Foaie vioreâ
 copila plângeâ,
 iar se mai plângeâ
 — Cucu, cucule
 cuculețule
 mititelule,
 vineciorule,
 pestriciorule
 porumbielulè,
 mititel de trup
 cu cuvântu scump
 ia-mă 'n aripioră,
 scoate-mă la țară...
 ți-oiu fi verișoară...
 — Nu te scot la țară
 să-mi fii verișoară,
 că am verișori
 cât e vara flori

și stele pe cer...
 fata iar plângere
 și iar îi ziceă :
 — Cucu, cucule
 cuculețule
 mititelule,
 vineciorule,
 pestriciorule
 porumbielule,
 mititel de trup
 cu cuvântu scump
 ia-mă 'n aripioară,
 scoate-mă la țară...
 și-oiu fi soțioară...
 ...Dacă mi-auziă,
 cucu mi-'sopriă
 din gură-i ziceă :
 — Copilă drăguță,
 de trupșor micuță,
 Eu te scot la țară
 să-mi fii soțioară...
 noi o să plecăm
 și să alergăm
 eu, din tufă 'n tufă
 și tu pe subt tufă;
 eu din cracă în cracă
 și tu pe subt cracă
 pân' la marea Albă
 la mă-ta acasă.
 Foaie și-o laleă
 dacă 'mi-și vorbiă
 ei mi-se porniă
 acas' ajungeă...
 fata în cas' intră
 cucul rămâneă
 și stă până 'n sară

în strajin' afară
 fata 'n casă intră
 mă-si că-i spuneă.
 Frunză verde vioreă
 măsa cum mi-o auziă,
 fetiți, măre-i ziceă :
 — Rău ai făcut, fata mea,
 cucu 'mi este o păsareă
 nu știe ce-i dragostea,
 nu știe ce-i soția.
 ...Fata cum mi-o auziă
 afară că îmi ieșeă
 și cucului îi grăia :
 — Uite ce zice maica
 Du-mi-te, cuce 'ndărăt
 că tu ești o păsareă
 păsareă și mititeă
 tu nu știi ce-i dragostea
 tu nu știi ce-i soția
 n'o să știi ce-i jalea mea
 n'o să știi ce-i viața mea
 cucul mare, s'amără
 și, măre, se necăjiă
 și din pene plescăia
 peste ochi că mi-o loviă
 și oarbă că mi-o lăsă
 să nu cunoască lumea
 să nu vază lumina.
 Frunză vioreă
 cucu 'mi și plecă,
 a jale plângere
 și 'n codru intră ;
 nu se mai zăriă.

(col. Rădulescu-Codin)

Baladele domestice, cântă modul de a trăi,
 întâmplările vieții, instituțiile, etc. În ele se găsesc uneori adevărate tragedii. Ex. *Ghiță Cătă-*

nuță, Olea, Voinicel Oleag, Milea, Ilinca Șandru lui, Moșneagul, Neguța, Neaga, Nevasta rătăcită, Marcul viteazul, Tudorel, Mitul, Voinicul, Sârb-sărac, Rada, Mogoș-Vornicul, Barbu, Soacra și nora, Iencea Săbiencea, Nunta lui Iancu Vodă, Vartici, Fata robită de Turci, Călugărița, Toma Alimoș, Oancea, Mocan-Oleac, Stan din Bărăgan, Mizil-Craiu, Cântecul lui Călin, Doicin, Barbu, și a.

Ex. *Voinicel Oleag.*

1...

Verde sălcioară
sus la inimioară
mulți voinici se 'nsoară...
verde viorea
el că se 'nsură
voinicel Oleag
de oleag, oleag
de blaga bogat...
el că se 'nsură
mândră că-și luă
mândră ca a lui
nu-i a nimului...
când el se porniă
de mi-se 'nsură,
el, măre c'aveă :
nouă mori în vânt,
trei pe subt pământ
macină argint,
cu piscoaie pe fereastră
de toarnă argintu 'n casă
și el mai aveă :
trei cirezi de boi
trei turme de oi,
frate, d'un cărlan

cărlăior d'un an
de urechi ciulit
de vine stâlcit,
din ochi văpăind,
făcut pe fugit
el că se 'nsură
el se săraciă,
de bir l'apucă :
tot din an în an
un cazan de bani
și din lună 'n lună
câte-o pungă plină
cinci galbeni pe săptămână
el se jeluiă
și se văicăriă :
— Să vânz pe taica :
ce-o să iau pe el ?
o sută de lei,
ce-o să fac cu ei ?
să vânz pe maica
ce-o să iau pe ea ?
trei sute de lei,
ce-o să fac cu ei ?
nu mi-o fi păcat
că ea că m'a făcut
și ea m'a 'nfășiat
în troacă m'a aruncat
și m'a legănat
de foc m'a ferit

în vârstă m'a făcut...
 să-mi vânz cărlanu
 ce-o să iau pe el?
 cinci sute de lei,
 ce-o să fac cu ei?
 să-mi vânz pe mândra
 plătesc birușca.

El că mai ziceă :
 — Tu mândruța mea
 tu să te gătești
 să te premenești
 că eu o să te duc
 la târgu de flori
 că vin negustori...

...Ea că se gătiă
 se sulimeniă
 și că se 'mpudră,
 amândoi plecă
 la târg că sosiă
 pristav că-i puneă,
 negustori veniă...
 toți mi se'ncercă
 și mai că-mi sosiă
 el s'apropiă
 Tureu ibrior
 cela tinerel
 și mai frumușel
 și el că ziceă :

— Tu, voinic oleag,
 de oleag, oleag
 de blaga bogat...
 ce ceri pe mândra?
 în cântar mi-o dai
 în cântar și-o iau...
 ...Ei c'o cântăriă
 cu galbeni o cumpăniă
 turcu că mi-o lua
 acasă-mi plecă
 pe drum apuca,
 el că mi-o pupă
 mândra că-i ziceă :

— Turculețule
 tinerelule
 frumușelule
 gingăselule
 tu că m'ai pupă,
 că eu sunt a ta...
 ...Acasă mergeă
 în dughean mi-o băgă
 dughian vizită
 vre-o trei zile sta,
 ei nu se întâlnia
 Turcu mi-ș scoteă
 și el mi-o pupă
 ea că-i mai ziceă :
 — Turculețule
 tinerelule
 frumușelule
 gingăselule
 tot stau și mă 'ntreb:
 din ce neam ești tu ?
 din ce neam sunt eu ?
 — eu sunt fecioru popi Opri
 din țara Moldovii...
 Frați că se găsiă,
 turcu că mi-o iua
 îndărăt mi-o duceă
 la voinic mergeă
 din gură-i ziceă :
 — Tu, voinic oleag,
 de oleag, oleag
 de blaga bogat,
 banii ce și-am dat
 eu te-am înzestrat
 că mi-ai fost cumnat
 voinic ce făceă ?
 masa o întindea
 și ei că mâncă
 și se veseliă
 lumea se miră...

Vartici¹⁾).

2...

Foaie verde salbă moale
când fuse Vinerea mare
plecă Vodă 'n vânătoare,
'n vânătoare că plecase
doamna singură rămasă
dară doamna ce-mi făceă
Tot ea, frate, că chiemă
două-sprece jupâneșe
ia vezi, tot cocoane-alese,
și la masă le puneă
mare gurben că făceă,
cu paharu cin' le da?
savai, fină-său Vartici.
 și mi-și beă
 și mi-și mâncă.
dară doamna ce-mi făceă?
tot la Vartici se uită;
bine seama că i-o luă.
dar când fu după cinare,
semn lui Vartici că făceă
pe jupâneșe-a-mi cără;
tot cu butea le cără,
tot prin case poleite,
cu sticlă acoperite,
și p'acăsă le duceă
numai Vartici rămâneă.
așă, doamna ce-mi ziceă:
— Alelei, fine Vartici,
vino lângă mine-aici.
din ceasu ce te-am văzut
la inimă mi-ai căzuț.
Alelei fine Vartici
vino lângă mine-aici
că mi-ești nalt și sprâncenat

cu trei semne de vărsat
și dulce la sărutat.
dară Vartici ce-mi ziceă ?

— Alelei nașă Ileană
nu ți-a fi nașă, păcat
că de mic m'ai botezat
de mare m'ai cununat
nu ți-a fi nașă păcat
să cădem la sărutat ?

Așă, doamna ce-mi ziceă ?

— Alelei, fine Vartici,
vino lângă mine-aici.
pentru păcatele tele
da-oiu averile mele.
face-oiu multe mănăstiri
să fie de pomeniri.

și-oiu mai face fântâni reci
pela drumuri și poteci;
și-oiu da vaci pela săraci,
și-oiu mărîtă fete mari.
dară Vartici ce ziceă ?

— Alelei, nașă Ileană
mai aşteaptă puşintel
să-mi îmbrac cel căftanel
că mă prinde bine 'n el.
Așă Vartici ce-mi făceă ?
acasă mi se duceă
grajd de piatră descuià
și pe negru mi-l scoteă
și la scară mi-l legă
apoi în casă-mi intră
soția și-o sărută
coconii-și îmbrătișă
și aşă Vartici că-mi ziceă :
— Draga mea de coconiță
ai să rămâi văduviță;
dragii mei de copilași
rămâneți de mici săraci
dar Vartici ce mai făceă ?
el afară că-mi ieșă

pe negru 'mi încălecă
 și el mare, că-mi fugiă
 tocma, frate, în Tarigrad
 ca să scape de păcat
 da' Vartici dacă fugeă
 doamna tare se 'ntristă
 și porniă de bolnăyiă.
 Ștefan-Vodă că-mi venia
 din vânătoare venia
 și pe doamna o întrebă
 și prindea de-o ispitea.
 aşă doamna ce-mi spunea ?
 tot pe Vartici că-mi pără
 cu pără înveninată
 și cu inima spurcată.
 Ștefan-Vodă mi-auzia
 palmele la ochi punea
 după Vartici trimetea
 și'ndărăt că-l aducea !
 Ștefan-Vodă ce facea ?
 el, frate, că-mi adună
 boierii divanului.
 caimacanii târgului
 toți sfetnicii sfatului
 pe Vartici mi-l judecă
 tot lui vina că-i găsiă
 dar soția lui Vartici
 cu coconasi cei mici
 fuga la Vodă că-mi da
 și din gură că-mi grăia :
 — Nașule, măria ta
 ia nu te mai gândură
 și nu mi-l mai spânzură.
 Ștefan-Vodă ce-mi zicea ?
 — Fină, finișoara mea,
 ia nu te mai gândură,
 pe Vartici d'oiu spânzură,
 coconii orașului
 caimacanii târgului
 sfetnicii divanului
 care ţie ţi-o plăcea

după ala mi te-oiu dă
 și tot eu te-oiu cunună.
 ...Foaie verde și-o laleă
 Ștefan-Vodă poruncia
 pe Vartici de-mi spânzură
 în grădina cu florile
 unde se plimbă doamnele
 doamnele cu roabele
 când răsare soarele,
 dar soția lui Vartici
 când spânzurat mi-l vedeă
 fuga în casă că-mi da
 mâna pe hanger puneă
 și singură se 'njunghiă
 cu Vartici alăturea.
 P'amândoi că-i îngropă
 în grădina cu florile
 unde se plimbă doamnele
 doamnele cu roabele
 când răsare soarele,
 Foaie verde salbă moale
 într'o zi de sărbătoare
 ieșì Vodă la plimbare
 în grădina cu florile
 unde se plimbă doamnele
 doamnele cu roabele
 când răsare soarele.
 Ștefan-Vodă ce-mi făceă ?
 prin grădină se uită
 doi trandafiri că-mi zăriă
 de mijloc învălcinați
 de vârfuri apropiati
 tocmai, zău, ca niște frați.
 Ștefan-Vodă de-mi vedeă
 la inimă se 'nmuiă
 lacrămile îl podidiă
 și din gură aşă grăia :
 — Cine strică dragostea
 Dumnezeu să nu i-o dea;
 să i-o dea și să i-o iâ
 ca să crează altuia...
(cules de Const. N. Mateescu)

Baladele haiducești, cuprind descrieri de lupte eroice, fapte de curaj, expedițiuni, ori drame întâmplate pe Dunăre sau în munți. În multe din ele găsesc nume sau fapte istorice și aluziuni la evenimente cunoșcute prin tradițiuni. Ex. *Miul, Busuioc, Niculcea, Corbea, Ștefan-Vodă, Fagul Miului, Fulga, Gealip, Costea, Osânda, Badiul, Vâlcan, Stanislav, Doicil, Toma Alimoș, Golea, Gheorghelaș, Burilean, Bolobocean, Botea, Bâcul haiducul, Pătrul haiducul, Agus al lui Topală, Gruian, Șalga, Codreanul, Ghemîș, Bujor, Jianul, Tunsul, Radu Anghel, Olânceală, Potâncu, Cernea și Chițu, Voichița, Sbanga haiducul, Stoian Bulibașa, Chira, Costea Ciobanul, Păun haiducul, Saçala haiducul, Nae din Vădeni, Mirza, Voichița*, etc.

Ex. *Mirza*

1...

Bate vântu, iarba-mi culcă,
și ca frunza mi-se uscă,
din ce-o culcă, iarba 'n floare,
Mirza șade la închisoare
cu fier rece la picioare,
cu cătușii la mânișoare:
câte fiare ruginite
toate pe Mirza învărăjite
câte lacăte stricate
toate pe Mirz'aniate !
șezù astăzi, șezù mâine
șezù șapte ani de zile,
șapte ani și jumătate
șezù pe bună dreptate
iară biată maică-sa
la temniță că-mi venia

și din gură aşă grăià :
— Spune, Mirzo, puiule,
de ești viu să mi te știu
de ești mort, jalea să-ți port!
iar Mirza când auzià
foc la inimă-i cădeà
și din temniță ziceà :
— „Maică, măiculița mea,
mai bine să fi murit
când am fost copil mai mic
nu-s cu vii ca să mă știi
nici cu morți, jalea să-mi porți
șapte ani și jumătate
decând sed pe dereptate,
Barba-mi bate brațele
și părul călcăiele ;
că tare mi-s'a urit
tot în temniță șezând
de rugina fiarelor
orăcăitul broaștelor
de șuierul șerpilor
pocnitul năpârcelor!
toate ar fi
cum ar mai fi
dar o proclată năpârcă
nu știu cum mi s'a 'nvățat
că în barbă mi-a puiat ;
și când puiul flămânzește
ea cu coada se isbește
sângelile s'imi sprojonește
puișorul și-l hrănește!“
Maică-sa când auzià
lacrimile o pornià
friguri de moarfe o prindeà
Mirza din gură-i grăià :
— Maică, măiculița mea
cată tu și nu ședeà
ci te du la domnii mari
la cinstiții ghinărari,
departe'le îngenunchiază
de aproape le cuvintează :

— „Bună ziua, domnilor,
 cinstiți ghenerarilor,
 dați drumul lui Mirza'l meu
 să vă rabde Dumnezeu !
 sloboziți pe Mirz'al meu ;
 sapte ani și jumătate
 șade pe bună dreptate,
 barba-i bate brațele
 și părul călcâiele ;
 că tare i s'a urit
 tot în temniță șezând
 de rugina fiarelor
 orăcăitul broaștelor
 de șuierul șerpilor
 pocnitul năpârcelor !
 și toate ar fi
 cum ar fi
 dar o proclată năpârcă
 nu știu cum de s'a 'nvățat
 și în barbă i-a înpuiat,
 și când puiul flămânzește
 ea cu coada mi'l plesnește
 săngele ii sprojonește
 puișorul și-l hrănește !“
 Iară domnii ascultă
 și din gură cuvântă :
 — „Du-te, tu, babo, acasă
 și de Mirza mi-te lasă
 că astăzi e Sâmbătă
 și mâine Duminică,
 astăzi îl încredințăm
 și mâine îl cununăm
 și nevastă noi ii dăm
 tăiată în patru muchi ;
 iar nănaș cine-i va fi ?
 sărac gâdea căpitän
 că el domnește de-un an !“
 Maică-sa napoi mergea
 și lui Mirza ii spunea
 tot cântând
 și chiotind :

— Mirzo! Mirzo! puiul meu,
ian ascultă ce-ți spun eu,
dela domni eu am sosit
și domnii aşă au grăit:
„Du-te, tu, babo, acasă,
și de Mirza mi-te lasă
că astăzi e Sâmbătă
și mâine Duminică,
astăzi îl încredințăm
și mâine îl cununăm
și nevastă noi îi dăm
tăiată în patru muchi;
iar nănaș cine ț-a fi?
sărac gâdea căpitân
că el domnește de-un an!“
Dar Mirza când auziă
din gură aşă-mi grăia:
— Proastă ești, năroadă ești
că tu nu te nădăiești :
azi domnii m'or judecă
și mâine m'or spânzură!
maică, măiculița mea,
du-te acasă draga mea,
întră 'n grajd nemăturat
scoate-mi pe murgu 'nșelat
înșelat și înfrânat
cum e bun de 'ncălicat
să mă scoată din robie
cum l-am scos din sărăcie!“
și maică-sa ce-mi lucră?
poale lungi ea sufulcă
și acasă alergă,
întră 'n grajd nemăturat
scotea pe murgu 'nșelat,
cum e bun de 'ncălicat
și la temniță-l duceă
și lui Mirza îi ziceă :
— Mirzo, Mirzo, puiul meu,
ți-am adus pe murgul tău!...
— Mûrgule, murguțul meu,

să-ți ajute Dumnezeu
 scoate-mă tu din robie
 cum te-am scos din sărăcie!
 Iar murgu când auziă
 tare bine-l cunoșteă
 cu copitele svârliă
 și ușile le spărgeă
 Mirza pe ele ieșiă
 și pe murg încălică,
 și în frâne îl strângă
 cu el afară săriă;
 unde Mirza se duceă?
 colo sus la domnii mari
 la cinstiți ghenărari
 și în curte se băgă,
 și din gură le grăia :
 — „Domnilor, măria voastră,
 ian încideți porțile
 și puneți și un șilboc¹⁾
 ca să cerc de am noroc!“
 și puțin se preumblă
 până murgu se 'ncintă:
 atunci peste porți săriă!
 „Bună ziua, domnilor,
 cinstiți ghenerarilor,
 rămâneți cu Dumnezeu,
 că mă duc din satul meu;
 rămâneți cu sănătate
 că mă duc într'altă parte;
 că eu la mâna v'am fost
 vrednici de mine n'ași fost!“
 Iară domnii răspundeă :
 „Du-te, Mirzo, sănătos,
 ca un trandafir frumos
 că tu la mâna ni-ai fost,
 dar vrednici de tine n'am fost!“
 Bate vântul pulberea,
 trece Mirza Dunărea

1) Lacăt.

N'a fost să se potopiască
la boieri ca Dumnea-voastră.

*Conv. lit. an 34 No. 6. (E.
Hodoș)*

Voichița

Foaie verde și-o creiță
și-o cracă de aluniță,
Ori, săracă Dâmboviță!
mi-o prădă Stanciu și Niță
și cu soru-sa Voichița...
... Si-o frunzuță salbă moale
și mai are, Stanciu, are
și mai are d'o sor' mică :
acu se 'nvață la furcă
dă cu flinta de usucă;
păsărica sburătoare
dă cu flinta, mi-o doboară
ca s'o aibă de gustare
pân'o veni prânzu-ăl mare;
s'aruncă pe cal călare
presurată de pistoale
d'ale sfinte iatagane
strălucind ca sfântul soare.
S'o foița bradului
la ceardacu Stanciului
beă feciorii Bratului
cu Niță al Șelarului
cu Dobre al Ploscarului
beă, nene, și-mi chiuià
văile că-mi răsună
de poteră nici gândià.
Dar Voichița sta afară
rezemată în flințișoară;
puțin somn o apucă
și-un vis frumos că visă
în urmă se deșteptă
și Stanciului îi ziceă :
— D'alei, nene Stanciule,

tu bei și te 'nveselești,
 de poteră nici gândești
 că-i acas pe bătătură:
 umblă cu maica de mână
 prinde la pui de găină...
 D'alei Stanciu ce ziceă ?
 — Lasă, fă, Voichițo, fa
 las' să vie potera
 că d'o fi de București
 tu mi-o bați de mi-o topești;
 d'o fi poteră de Iași
 mi-o trimeți în Făgăraș;
 d'o fi poteră de Dii,
 mi-o trimeți tocma 'n Sibii;
 d'o fi poteră de baltă
 frică mi-e c'o să mă bată
 că-i cu Turci amestecat...
 ...Nici cuyântul isprăviă,
 cine măre că-mi sosiă ?
 căpitän Balaura
 cu potera-alăturea.
 dar Stanciu cum mi-l vedeă
 prosticel că se făceă
 un surcel în mână luă
 în cenușă scârmonia
 și Voichița totașă,
 mâna în șolduri că puneă
 ...Căpitän că mai ziceă :
 — Dă-te, Stanciule, legat
 să nu te dăm spânzurat.
 ...Dar Voichița ce ziceă :
 bată ceru mâne-ta,
 dece să se dea legat
 ca un mare vinovat?
 Hasnaua nu ți-a furat,
 nici caii el nu ți-a luat
 nimica nu ți-a stricat...
 ...Mâna pe durdă puneă
 pe poteră mi-o băteă
 și de vedeă și vedeă

mâna pe sabie puneâ
 și mi-i tăia secerește
 și mi-i aşezâ snopește...
 ...Dacă vedeâ și vedeâ
 căpitân ce mai făceâ?
 la Stanciu că se duceâ
 cu cuvânt bland îl rugâ :
 — D'alei, nene Stanciule,
 Stanciule, viteazule,
 mai ceartă-ți pe Voichița,
 mi-a prăpădit potera.
 Stanciu că mi-l ascultâ
 la Voichița se duceâ
 și din gură cuvântâ :
 — D'alei sor'mea Voichița
 mai lasă-ți vitejia,
 că iia ți-ai prăpădit,
 opincile ți-ai tocit
 și haideți cu mine 'n sat
 să te dau după bărbat.
 — Nu vreau să merg eu în sat
 să mă dai după bărbat
 să-mi fie ciocan în cap
 mai bine 'n codru cu drag
 să beau vin din burdujel
 să mănânc carne de miel.

(Col. Rădulescu-Codin)

Baladele istorice sau legendele sunt relative la fapte și lucruri cunoscute, la persoane istorice. Așa: Roman, Meșterul Manole¹), Român Grue

1) Această poezie care se prezintă în mai multe variante la noi, există și la alte popoare orientale, având comun următoarele trăsături caracteristice: numele meșterului, simbolismul numerelor (care joacă important rol în folclor), şoaptă de sus spusă aevea și adusă a cunoştința lucrătorilor, călcarea jurământului, piedicile ce se

Grozovanul, Corbac, Novac și Corbul, Movila lui Burcel, Bogdan, Iordachi al Lupului, Radu Calomfirescu, Oprișan, Mircea, Aga Bălăceanu, Popa Farcaș, Dobrișan, Baba Novac, Radu-Vodă și Drăgan, Brâncoveanu, Radu Șerban Basarab, Matei Vodă Basarab, Iancul Mare, Kara-Gheorghe, Cântecul Brăilei, Iancu Moruzi, Cântece dela 1821, Arderea Iașilor, Nesfărșitele cântece ale lui Ștefan-Vodă cel mare și sfânt, Mircea Ciobănașul, etc.

Ex. *Matei Vodă Basarab*¹⁾.

Frunză verde matostat
 hei Doamne,
 să nu mergi în Țarigrad
 că sultanu-i supărat
 de jalba ce-a căpătat.
 Boierii ce-au pregătit?
 și cu Grecii s'au unit,
 cu Grecii, Grecoaicele
 și toate Turcoaicele;
 la Sultanul te-au părît
 că țara ai sărăcit
 c'ai pus biruri mari și grele
 încât toată țara gême.
 Frunză verde creț de tei
 oleo-leo, Doamne Matei,
 ești nevinovat și piei

puneau în cale soției meșterului, etc... Legenda aceasta isvorită din credința zidirei de vii a oamenilor, a fost împodobită cu veșmântul poeziei la Români: Unguri: înalta cetate Deva; la Sârbi: orașul Scodra sau Scutari; la Bulgari: Solum sau Salonic; la Greci: Podul de peste Arta; la Albanezi și la Rom. Macedoneni.

1) Col. G. Dem. Teodorescu, pag. 479.

sau domnia că ţi-o ia!
 Grecilor ca să le-o dea.
 Grecul e vidră spurcată
 este fiară 'nveninată.
 — Căpitane Constantine,
 tu cunoşti țara mai bine
 tu cunoşti domnia mea
 cum a înflorit țara.
 — Hei, Doamne, Măria-ta,
 ascultă povața mea.
 Frunză verde stirigoi
 să ne 'ntoarcem înapoi,
 toată țara s'adunăm
 și bine s'o înarăm
 să ne gătim de război
 că sunt mulți voini la noi
 ce doresc moartea mai bine
 decât domn grec să le fie.
 Frunză verde și-o laleă
 hai, Doamne, Măria Ta,
 Grecii dă-i pe mâna mea
 să-i joc ca p'o brebeneă
 să-i joc bine borița,
 sgâța-sgâța iepură:
 să le arăt domnia
 tot la gât cu sabia
 până-oui trece Dunărea
 toată țara c'o săltă
 și atuncea vei vedea
 binele în țara ta:
 pacea și cu liniștea
 va avea domnia ta.

2. Mircea ciobănașul.

Din oraș din Câmpulung
 la poarta lui Negru-Vodă,
 genunchiat-a, frate,
 genunchiat-a, dragă,
 că-i d'un mic de ciobănaș

cu cămașa ca tina
 cu pielea ca zăpada,
 cu cărligul subt genuche,
 cu căciula subțioară,
 săvai cu gluguța goală.
 trei zile la poartă-mi sta.
 Negru-Vodă l întrebă:
 „ai tu mic de ciobănaș,
 „ce mi-ți e jaloba ta,
 „să mi-ți fac dreptatea?“
 Dar cel mic de ciobănaș
 rupse din grăi a grăi:
 „alei, doamne Negru-Vodă,
 „de stătuși de mă 'ntrebași,
 „adevărul spune-ți-aș:
 „de mic sărac mi-am rămas
 „mititel și fățarel,
 „pe mâna străinilor
 „la coada tăciunilor.
 „Azi aşă și măine-aşă,
 „dete dragul Dumnezeu
 „și măicuța Precista,
 „și mai mare mă făcui;
 „când mai mare mă făcui,
 „dacă văzu și văzu,
 „sluguliță mă băgai,
 „sluguliță pe hăinuțe,
 „argătaș pe mălaiaș,
 „și pe-o căciulă mișoasă,
 „și pe-o sarică lănoasă.
 „Azi aşă și măine-aşa,
 „dete dragul Dumnezeu
 „și măicuța Precesta,
 „și mai mare mă făcui;
 „când mai mare mă făcui
 „și minte mai dobândii,
 „dacă văzu și văzu
 „la trei stăpâni mă băgai,
 „trei stăpâni, zău, ca trei domni
 „săvai cu trei mii de oi.
 „Cât eram mai micșorel

„eram drag stăpânilor
 „și urit stăpâncelor;
 „stăpâni mă miluià
 „stăpâncele mă băteà.
 „Azi aşà, și mâine-aşà,
 „dete dragul Dumnezeu
 „și măicuța Precesta
 „și mai mare mă făcui
 „și minte mai dobândii;
 „când mai mare mă făcui
 „stăpâni-acum mă băteà,
 „stăpâncele mă miluià.
 „Stăpâni s'aú mâniat
 „cu oile m'a mânat.
 „Când la baltă am plecat
 „d'un vifor mi-a viforat
 „grea zăpadă mi-a picat,
 „oile le-a nămeșit,
 „dulăii mi-a risipit;
 „din trei mii și ce-mi mai trece
 „am rămas numai cu zece;
 „dintr'o haită de dulăi
 „am rămas numai cu doi“.
 Ciobănașul ce-mi spuneà,
 Negru-Vodă 'l-ascultà.
 „Ale, Doamne Negru-Vodă,
 „dacă văzui și văzui,
 „d'o lopătică-mi făcuì,
 „și zăpada-mi curății,
 „cărărușe că-mi gătii,
 „cu-oile 'n baltă răzbii
 „sălcioare-mi dărâmai,
 „oițele-mi săturai.
 „Azi aşà, și mâine-aşà,
 „dete dragul Dumnezeu
 „și măicuța Precesta
 „veni și primăvara
 „și 'ncolți și ierbuța,
 „oițele că-mi fătară,
 „și-ale zece se 'ndoiră,
 „îndoite se 'mpătriră,

„împătrite se 'nptiră.
 „Dete dragul Dumnezeu
 „și măicuța Precesta
 „de-'mplinì, Doamne suta,
 „și din sută, altă sută,
 „și din două făcui patru,
 „și din patru făcui opt
 „pusei mia, zău, la loc
 „și din mie, altă mie,
 „și din două făcui trei,
 „cât timp, Doamne, că stătui,
 „nouă ani și ce-mi mai trece
 „de-mi mai povârnià spre zece.
 „Alei, Doamne, Negru-Vodă
 „stăpânii m'a părăsit
 „la turmă n'au mai venit;
 „nici cu sare la mioare,
 „nici tărâte la oițe,
 „nici bolovani la cârlani,
 „nici opinci pela ciobani,
 „am făcut cum am putut,
 „oițele mi-am prăsit“.
 Ciobanul ce-mi mai ziceă ?
 „Alei, Doamne, Negru-Vodă,
 „cum judeci în lume toate
 „fă-mi și mie direptate,
 „dupăcum m'ai învăță,
 „așă parte că le-oiu da“.
 Negru-Vodă că-mi ziceă:
 „Ai tu mic de ciobănaș,
 „ce parte ca să le dai,
 „oile să le 'mpărtești,
 „să dai la stăpâni trei părți
 „și să tragi la tine-oparte
 „c'asa-ți găsesc direptate“.
 Dar cel mic de ciobănaș
 când așă că-mi auzià
 în picioare se sculà
 la oițe se 'ntorceă
 jos la baltă se lăsă
 din bucium că-mi buciumà

din gură că mi-și strigă,
 toți ciobanii s'adună,
 oile le-amestecă,
 tot o turmă le făceă.
 Și, frate, că mi-și plecă
 la munte se ridică,
 la lunca-Argeșelului
 'n piatra Nămăeștilor,
 d'asupra muscelului
 'n preajma Câmpulungului,
 când aci că mi-și venia
 mândră târlă că-mi croia.
 și stăpânii mi-l află
 fuga la cioban că-mi da
 la cel mic de ciobănaș
 cu cămașa ca tina
 cu pielea ca zăpada.
 Când ciobanii mi-l vedeă,
 oile le-amestecă
 tot o turmă le făceă
 și 'n târlă că le băgă,
 și stăpânii că-mi venia
 Dar cel mic de ciobănaș
 cu cămașa ca tina
 cu pielea ca zăpada
 în târlă că mi-și intră,
 oițele le 'mpărță.
 el d'oparte că-și opriă,
 trei părți la stăpâni că-mi da
 dar stăpânii ce-mi făceă?
 Ei, măre, nu se 'nvoia,
 pricina pe ce d'avea?
 Pe cel mic de cărlăior,
 Berbecel, Doamne, crescut
 pe mila ciobanilor
 în coada tăciunilor
 Stăpânii se mânia
 mâna pe cioban punea,
 mi-l băteă, mi-l chinuiă,
 cu moartea-l împotriviă.
 Dar cel mic de ciobănaș

cu cămașa ca tina
 cu pielea ca zăpada,
 făceă, mări, cum mi-și făceă
 din mâna lor că-mi scăpă
 ocol tărlei că mi-și da,
 mâna pe paloș puneă,
 de stăpâni s'apropiă
 și cum paloșu-aduceă,
 capetele le-adună
 în glugă mi le puneă
 Oile le-amestecă
 tot o turmă le făceă,
 la Negru-Vodă veniă,
 oilă 'n curte-'mi băgă.
 Negru-Vodă ce-mi ziceă :
 „Cătați, boieri, de vedeți,
 „vedeți curtea mea domnească
 „acu-i târlă ciobănească“.
 Dar cel mic de ciobănaș
 cu cămașa ca tina
 cu pielea ca zăpada,
 rupse din grai a grăi :
 „Alei, Doamne, Negru-Vodă
 „dupăcum m'ai învățat
 „așă parte că le-am dat.
 „Pricina pe ce-au d'avut?
 „P'acest mic de cărlăior,
 „ce stă 'n față dumneelor,
 „berbecel, Doamne, crescut
 „pe mila ciobanilor
 „în coada tăciunilor,
 „stăpâni s'au mâniat,
 „mâna pe mine c'au pus,
 „m'a bătut m'a canunit
 „cu moartea m'a 'mpotrivit;
 „am făcut cum am putut
 „din mâna lor c'am scăpat,
 „mâna pe paloș am pus
 „și cum paloșu-am adus
 „capetele le-am răpus
 „și 'n glugă că le-am adus“.

Gluga de moț că mi-o luă,
 jos, frate, mi-o scutură,
 trei capete că-mi cădeă.
 Negru-Vodă se miră
 la boieri mi-se uită
 și din gură că-mi grăia :
 „Cătați, boieri, de vedeți :
 „unde, frate, s'a văzut
 „și frate s'a pomenit,
 „să-și taie sluga stăpânii
 „nu pe unul ci pe trei!
 „Ce stați frate și v'uitați?
 „Luați-l și mi-l spânzurați“.
 Dar cel mic de ciobănaș
 cu cămașa ca tina
 cu pielea ca zăpada,
 rupse din grai a grăi :
 „Alei, Doamne, Negru-Vodă,
 „nu pripi cu spânzuratul,
 „ci să stăm să ne dăm sfatul!
 „Din oraș din Câmpulung
 „din Buda veche de demult
 „Tătarii că ne-a robit;
 „noi, Doamne, ne-am răspândit
 „căci d'aveam d'un tăicușor
 „și mi-l chiemă Crăișor;
 „pe maica doamna Ileana.
 „Mai d'aveam d'un frățior
 „și-l chiemă d'un Negrișor,
 „ca și pe Măria-Ta“.
 Negru-Vodă mi-auziă
 la boieri că-mi poruncează:
 „Lăsați-l nu-l spânzurați
 „luăți-mi-l și-l îmbrăcați
 „și de semne să-l cătați
 „că d'o avea vr'un semnișor
 „o fi vr'o viță de domîn
 „și mi-o fi d'un frățior“.
 Boierii mi-l îmbrăcă
 și de semne mi-l cătă,
 și ce semne că-mi găsiă?

Găsià 'n pieptu-i soarele
lumina cu razele,
în cei doi d'albi umerei
luciau doi luceferi,
și'n creștetul capului,
scrisu-i spicul grâului,
și mai jos la subțioară
scrisu-mi-i d'o săbioară;
semne bune de domnie
soție de vitejie.

Dar cel mic de ciobănaș
cu cămașa ca tina
cu pielea ca zăpada,
dacă vedeà și vedeà,
mâna 'n glugă că-mi băgă²
și ristobul că scoteà
și pe masă-l deschideà
Negru-Vodă se uită,
lacramile-l podidià,
Frățiori buni se găsià,
în brațe se 'nbrătișă
și 'n fețe se sărută,
la zeafet, frate, ședeà
o lună și-o săptămână
d'abià-și făceà voia bună.

Si mi-și bea și mi-și mâncă
și chef mare că-mi făceà.

Dar când fu despre beție,
despre d'alba veselie,
Negru-Vodă că-mi ziceà:

„Alei, frățioare Mircea,
„alei, Mircea, Mircică,
să-mi dai mie ciobănia
„c'o să-ți dau eu zău domnia“.

Așà Mircea ce-mi ziceà?

„Tine-ți, frate, domnia
„mi-oiu țineà ciobănia
„și-oiu trăi cum oi puteà“.

La zeafet mereu ședeà
și mi-și beà și mi-și mâncă
o lună și-o săptămână

d'abià-și făceà voia bună
cum e legea domnilor
și mări d'a 'mpărațiilor.

Conv. lit. No. 12, an. XXXI, cul. de C. N. Mateescu.

Reproducem acì mai jos poezia „lăutarul“, care și ea e ursită a devenì „comoară a poporului“, poezie în care se văd barzii naționali și baladele lor și se vede cât de admirabil a cântat acest lucru poetul O. Goga:

Desgroapă, moșnege, cu mâinile 'n tremur
Comoara ta sfântă de jale.
Tu porți ferecate durerile noastre
In vaierul strunelor tale.

In ele 'npletit-au străbunii cucernici
Argintul visării deșarte,
Si 'n graiul lor plângе și n'are repaos
Amarul nădejdilor moarte.

Se 'ndoiae, se frângе și tremură arcul
Si lemnul prelung se 'nfioară,
Si două mărgele ca mirul de limpezi
Din gene se scurg pe vioară.
...Si cântă bătrânul... — cărunta pleoapă
Si mâna lui cade... 'i-alunecă arcul!..
— Mai cântă, lăutare, mai cântă!...

S'a stinge și róua pleoapelor noastre
Si ochii lumina și-or frângе,
Ci strâns cetluită de marmura vremei
Cântarea ta vecinic va plângе.
Pe aripi de vânturi trăi-va prieagă
Durerea ta sfântă, moșnege,
De jalea-i răzleață va plângе amurgul
Si plângе-vor frajii de-o lege.

Vor plânge pe plaiuri isvoarele 'n noapte
 Si 'ncet grăitoarele unde,
 Bătrânilor codri și-or spune mustrarea
 Si codrii cu glas vor răspunde...
 Si brazii în sbucium de mijloc s'or frângere,
 Gătindu-și cetatea măeastră
 Si focuri pe creste pe rând rumeni-vor
 A bolții năframă albastră...

Când soarele mândru din nori va purcede
 Al bolții senin să 'ntretăie,
 Aprinsă scânteia aprinselor doruri
 Va arde cu munți de văpăie.
 Si vifor năpraznic cu brațe de flacări
 Topi-va 'n goana lor cruntă:
 Din jalea pribegiei a strunelor tale
 Măreață cântare de nuntă.

(Poezii, 1905)

Colindele sunt urări cari se cântă în noaptea de Crăciun și în noaptea de 31 Decembrie spre 1 Ianuarie; cuprind sau mituri cu credințe religioase sau povestiri asupra întâmplărilor din veacurile trecute, ori asupra vieții familiare. „*Colindele* (din latinescul *calenda*) reprezintă vechile veselii publice și superstițioase, sărbătorile la începutul lui Ianuarie sub numele de *festum calendarium*. Noua religie, neputându-le înălțură, făcù această serbare să coincidă cu nașterea lui Christos și le instituì ca imnuri sacre să se cânte spre amintirea acestui mare eveniment“. *Calendae*, *festum calendarium* și numele de *colinde*, adoptat la toate popoarele, însemnează mai pe de-arândul: Cântecele la *Nașterea lui Christos*. Unele din ele fac aluzie de fapte

istorice, la diferite moravuri și datine, și a.

Colindele sunt de trei feluri: *solare și religioase, tradiționale și vânătorești, domestice*.

a) *Colindele solare* cuprind mituri în care constelațiunile, luna, soarele ori luceferii, joacă un rol de căpetenie.

Colind de Tânăr.

Florile, dalbe, Ler,
 Ce mi-e sus pelângă cer?
 E un negru mic norel.
 Nu e negru mic norel
 Ci (cutare) tinerel
 P'un cal galben grăngurel.
 Șaua-i luce 'n aurel
 Scările-i 'n argințel
 Iar biciul cu măciulia
 Și frâul cu străgălia
 șia plecat în vânătoare
 vânătoare-'nsurătoare.
 Se 'ntâlnî c'o fată mare
 De seamăn pe lume n'are:
 eră zâna zânelor,
 Iana, sora soarelui;
 Și-a găsit-o, șia luat-o
 In celar că mi-a băgat-o
 In celar în păunar.
 Soarele veste prinsu-șia
 După ei trimisu-șia:
 Mi-s'a zori căutători
 Luceferi ispitorii
 Iar (cutare) Tânărul
 Din guriță ce-mi grăia?
 — Ce vreți zori căutători
 Luceferi ispitorii?
 In tot locul să cătați
 In celar să nu umblați

Că, d'o scăpă vr'un păun,
 Iau soarelui d'un cal bun;
 D'a scăpă vr'o păuioară,
 Iau pe sor'sa soțioară
 C'am găsit-o și-am luat-o
 Și 'n casă că mi-am băgat-o.
 Iar (cutare) Tânărul
 Să ne fie sănătos
 Și cu frați și cu părinți.
 Și cu noi toți d'impreună.

Col. G. D. Teodorescu.

b) *Colindele religioase* sunt privitoare la credințele bisericii noastre, la instituțiuni admise de religiune, la sfinți, etc., ex.

Colindul lui Christos.

Astă-sără-mi sară mare,
 Dar dece mi-e sară mare?
 Mi-este sara de Crăciun
 Când s'a născut fiul bun
 Din prea maica prea curată
 Din fecioară lăudată...
 De născut unde-a născut?
 Tot în grajdii boilor
 Și în ieslea cailor
 La 'nfășat îl înfășără
 În cârpe-l înfășurără,
 Cârpe albe, flori de măr...
 Sfinții toți în brațe-l luară,
 Plai de munte mi-apucără
 Și suiră jumătate...
 Când fuse la jumătate,
 Puse jos să s'odihnească
 Și 'ndărăt că se uitară
 Pe sfântu Ion îl zăriră
 Și din gură-așă-i grăiră:
 — Măi Ioane, sfinte Ioane,

Ia-ți pruncu și ți-l botează,
 Ti-l botează, creștinează...
 Sfântu Ion în brațe-l luară
 Si la dreapta mi-apucără:
 Trei pâraie se făcură
 Trei pâraie mi-și trecură;
 Unu mic de lapte dulce
 Și-altu mic de mir d'ăl mare
 Și-altu mic de mir d'ăl bun...
 'N lapte dulce mi-l scăldară
 Cu vinu mi-l boțezară
 Cu miru mi-l miruiră
 Și îngeraș mi-l făcură...
 Da de nume ce i-a pus?
 I-a pus numele: Christos
 Că e nume mai frumos,
 E nume mai mângâios;
 I-a pus nume de Christos
 Care 'n cer să locuiască
 Ca un sfânt să sfătuiască
 Cât e lumea să-mi trăiască
 Pe pământ să-mi tot priviască
 Să-mi priviască, să mi-aleagă
 Tot creștinii din păgâni
 Pe tineri și pe bătrâni...

Col. Rădulescu-Codin.

Cele mai cunoscute colinde solare și religioase sunt: *Colindul Crăciunului* (mai multe variante), *Colindul lui Christos*, *Colindul lui Sf. Ion*, *Colind de fereastră*, *Colind de Tânăr*, *Florile dalbe*, *Colind de om cu trei feciori*, *Botezul*, *Crăciunul și Sf. Ion*, *Christos și apostolii*, *Colinda lui Dumnezeu*, *Colind de bătrân*, *Colindul sf. Marii*, *Colindul Sf. Vineri*, *Colindul Archanghelilor Toader Diaconul*, *Colind p. familie*, *Colind de păstor*, *Colind de preot*, *Ce-i mai bun*, *Sus în poarta lui Crăciun*, *Ia sculați*, *Doamne Isuse Christoase*, *Colind la sf. Vasile*, etc.

c) *Colindele tradiționale și vânătorești* sunt legende în care se pomenește de funcțiuni și meserii ce existau în timpurile trecute, mai cu seamă vânătoria cu șoimii, atât de vestită în veacul de mijloc, ex.

In prundur'li mării.

In prundur'li mării
în prundur'li mării

Doamnele
crescut-a, născut-a
crescut-a, născut-a

Doamnele
doi trei păltinei
Doamnele;
'nalți și subțirei
'nalți și subțirei
Doamnele
dar subt umbra lor
cine se d'umbrește?

Doamnele
trei oști ungurești
trei oști ungurești

Doamnele
și trei românești

Doamnele...
cele ungurești
ele domn n'aveau

ele domn n'aveau
Doamnele
cele românești

cele românești

Doamnele

aveau un cocon

Doamnele

și-l chiemă Ion

Doamnele...

— Dă-ni-l, taică, dă-ni-l,
dă-ni-l maică, dă-ni-l,
dă-ni-l pe Ion
că e bun de Domn

Doamnele
Tatăl său că vreă
maică-sa nu vreă

Doamnele
că e mititel
că e mititel
Doamnele
și e crudicel
și e crudicel

Doamnele
cismă n'a 'ncălțat
cismă n'a 'ncălțat

Doamnele
cal n'a 'ncălicat
cal n'a 'ncălicat

Doamnele
și el n'a 'nvățat
și el n'a 'nvățat

Doamnele
grele arme-a 'ncinge
grele arme-a 'ncinge
Doamnele
grele oști a 'nvinge
grele oști a 'nvinge

Doamnele...

Col. Răd.-Codin.

Cele mai cunoscute colinde tradiționale și văntorești sunt: *Colind de voinic străin*, *In grajdul de piatră*, *Sus pe plai în sus*, *Solul*, *Colind de Tânăr*, *Colind de Tânăr anume Ion*, *Colind de cocon*, *Colind de viteaz*, *Colind de copil*, *Colind de flăcău*, *Colind de oștean*, *Colind de voinic*, *Colind de fereastră*, *Ciuta*, *Colind de fată*, *Cerbul Runcului*, *Colind despre ziua*, etc.

d) *Colindele domestice*, cântă starea de flăcău, fată, însurat, măritată, văduvă, văduv, fazele căsătoriei, traiul fericit, ocupații în familie, etc.

Colind de fată

Mi-e Marița fată mare,
 fată mare la părinți;
 ea la apă nu s'a dus
 până 'n seara de Crăciun;
 iar în seara de Crăciun
 mai fruumos că se gătiă:
 luă o iie dintr'o mie
 și-o rochiță de cornie
 și-un brâu lat din Tarigrad
 bete late din cetate
 luă vedrița 'n mâna dreaptă
 urcerușu 'n mâna stângă
 și-mi apucă pân grădină
 pân grădină la fântâna
 cunună de vinețel...
 la fântâna stoborâtă.
 Dar de cine-i stoborită?
 de trei juni ca trei păuni
 unu sulița-mi slujește,
 altu cărti d'albe-mi citește,
 altu pe murgu-mi adapă.
 Și de sulița-mi slujește
 cere Mariței batista...
 iar Marița-așă-mi grăia :

— Ce-mi ceri, Badeo, batista ?
albi-te-ai ca batista
să fie pe voia mea...
Ăl de cărți d'albe-mi citește
cere Mariței inelu...
iar Marița-așă-mi grăiă :
— Ce-mi cei, badeo, inelu,
trece-te-ai, petrece-te-ai
p'ân inel de nouă ori
de 'nsurat să nu te 'nsori.
Ăl pe căluț își adapă
cere Mariței cununa...
Iar Marița-așă-mi grăiă :
— Ce-mi cei, badeo, cununa ?
cununa-te-ai cu dânsa
și dânsa cu dumneata.
Și mă 'nchin cu seară bună,
să aveți inimă bună
și-ai lui Dumnezeu să fiți
cu-ai voștri frați și părinți...
bucuroși și veseliți
pela noi să găzduiți
ce dorîți să târguiți...

Cele mai cunoscute colinde domestice sunt:
Sus pe plai în sus, Ce stai Niță, Sus coleă;
Colind de fată, Ce-i mai bun, Colind de flăcău,
Sandul, Colind de Tânăr neînsurat, Radul, Co-
lind de om însurat, Colind de însurăței, Colind
de familie, Colind de fetiță, Colind de fată mare,
Leagănul, Fata Radului, Colind de femeie mări-
tată, Colind de logodnică, Colind de fată logo-
dită, Colind de văduvă, Colind de năvodar, Co-
lind de pescar, etc.

Colindefele au fost cântate de Eminescu în ur-

mătoarea poezie:

Colinde, colinde
e vremea colindelor
căci ghiața se 'ntinde
asemeni oglinzilor.
Și tremură brazii
mișcând rămurelele
căci noaptea de azi-i
când schintele stelele...

Se bucură copiii
copiii și fetele,
de dragul Marii
își scutură pletele...
De dragul Marii
ș'a Mântuitorului
lucește pe ceruri
o stea călătorului...

iar poetul O. Goga, iată cum descrie „pacea“ în care ai casei așteaptă pe colindători:

Luna-și picură argintul,
tremurându-l pe fereastră;
vede-atâta împăcare,
străjuind căsuța noastră.

Lângă pat zîmbind stă mama
adormindu-și copilașii, —
cămășuță cu mătasă
le-a cusut mâna nănașii.

Numai moșul povestește,
așezat pe fața vetrui, —
dumiriți de-o pildă veche,
îl ascultă doi cumetrii.

Dar auzi! — cățelul latră,
s'aud șopote 'n ograda
și s'aude, subț opincă,
scârțâitul de zăpadă

Și-a curmat povestea moșul
și-i tăcere mută 'n casă, —
osteniți dorm ochelarii
pe ceaslovul depe masă.

Licărind o raz-atinge
geamul ușii dela tindă,

de trei glasuri legănată
se 'nfiripă o colindă...

De subt țol ridică fruntea
două fețe bucălaie...
— Blând zâmbește din icoană,
cuviosul Niculaie...

Vasilca și Plugușorul sunt cântece ce se recită și însoțesc oarecare obiceiuri în zilele de 31 Decembrie și 1 Ianuarie.

a) Prin *Vasilcă* se înțelege capul unei scroafe împodobit cu flori naturale și flori artificiale, cu panglice și verdețuri de mâncare, pus pe o tavă în fața unei oglinzi. La îndeletnicirea de a umbla cu „Vasilca“ erau deprinși vechii bucătari țigani, pentru bacăș. După schimbările dela 1848, obiceiul acesta a luat un nou avânt, pentru că foștii sclavi, deși proclamații liberi, continuă să recunoască tot pe vechii stăpâni, la care vătafii sălașurilor alergau cu „Vasilca“ la începutul fiecărui an. Azi se practică de țigani și sărmani, cari își încearcă norocul pela oamenii cu dare de mâna.

Cuvântul *Vasilcă* e o scurtare din *Vasilică*, nume obișnuit ce-l dau urșarilor și porcilor.

Ex. *Vasilca*.

Sus sunt 'nalte mânăstiri
mânăstiri, 'nalte zidiri
iar în ele cine-mi șade?
șade Maica și cu Fiul
și-mi judecă pe Siva
de ce-mi este aşă grasă

aşă grasă-aşă frumoasă,
 întrebând-o, ispitind-o :
 ce-a băut și ce-a mâncat?
 iară Siva răspundeă
 și din gură cuvântă :
 — Sus la munte m'am suit
 jir și ghindă mi-am păscut;
 jos mai jos mai pogorît
 apă rece mi-am băut
 apă rece soi de ghiață
 priitoare la 'ngrășață.
 În grădină c'am sărit
 ceapă verde mi-am păscut;
 două-trei verze-am stricat
 când... Românii m'au simțit:
 sar ei cu topoarele
 ciobotari cu 'ntinsorile,
 lăutari cu-arcușele
 țigani cu baroasele.
 Mă bătură, mă 'njunghiară,
 mă pârliră, mă 'mpărțiră!
 Luară Românii slănină,
 noi Țiganii căpățâna
 și frumos mi-o 'mpodobirăm
 cu cercei și cu mărgele
 și-am adus-o la mneavoastră
 cu bani mari s'o dăruiuți :
 doi, trei galbeni înfloriți
 c'un colac de grâu curat
 să-l avem pentru mâncat;
 subt colac vadra de vin
 c'așă-i legea din bătrâni
 din bătrâni din oameni buni.
 La mulți ani cu sănătate
 că-i mai bună decât toate
 la boieri ca d-voastră
 ce sunteți propteaua noastră.

Prin *Plugșor* se înțelege un plug în miniatură, plugușor sau plugulet, pe care-l duc copiii și tinerii ce merg din casă în casă și, pecând doi-trei plesnesc din bice (în seara de 31 Decembrie spre 1 Ianuarie), unul dintr'înșii rostește *colindele plugușorului*. Mai toate variantele cuprind povestea unui om care a arat, a semănat, a secerat bucate frumos crescute, le-a treierat și le-a dus la moară. Acì moara s'a speriat și-a fugit, dar morarul a prins-o și-a silit-o să măcine. (A se vedea diferențe poezii populare intitulate: *plugușorul*, *plugul*, *urare cu plugul*, etc. în diferențe colecțiuni de literatură poporană).

In unele locuri la sate și mai rar prin orașe e obicei în ziua de 1 Ianuarie, ca mai mulți tineri să târască din curte în curte un plug mare din cele întrebuințate la arat, recitând versurile și trosnind din bice. In alte localități, mai cu seamă în părțile Moldovei, plugușorul e înlocuit printr'un *buhaiu* (taur). Acesta e o putinică ori o doniță infundată la amândouă capetele și are prinsă la mijlocul capacului de sus o cureă, ori coadă de cal; dacă trage cineva mâna pe acea cureă ori coadă, aerul închis face un sgomot întocmai ca mugetul gâfăitor al taurului.

Urarea cu plugul este un vechiu obicei în țările agricole: La Latini era tot o astfel de urare, un imn religios numit *Carmen-arvale*, prin care zeii erau rugați să proteagă semănăturile depe câmpuri (arva). Cașì în Italia, prin toate țările cu agricultură: India, Egipt și Grecia, locuitorii rugau pe zei să aibă îndurare de hrana lor zilnică.

Paparudele și Caloianul sunt cântece și obiceiuri în timp de secetă.

a) *Paparudele*, invocând ploaia, sunt cântece recitate de niște țigânci, care umblă prin casele oamenilor a treia Marți după Paști, continuând de multe ori până în luna lui Iunie sau Iulie pe timp de secetă. „Tinerele țigânci își împlesc cununi de bozii pe cap, se împestrițează cu panglici roșii, cu sălbi de firfirici și merg de joacă din casă 'n casă. O țigancă cântă din gură mai multe invocațiuni pentru ploaie. După ritmul cântecului, două sau mai multe paparude joacă în mod săltător, bătând din palme, plesnind din degete, imitând sunetul castanatelor spaniole și repetând alternativ exclamațiunea: ha, ha, ha! În timpul acesta stăpâna casei ia o cană cu lapte, dar mai cu seamă o găleată, o doniță cu apă și o aruncă pe dânsene, udându-le de sus până jos. Zărind-o paparudele, se prefac că fug, uneori fug în realitate, mai ales când e apa rece. Însă în cele din urmă sunt ajunse și tot nu scapă de botez, de ploaia ce invoacă”¹⁾. Apoi după diferite urări, primesc vreo monedă, ori o strachină cu fasole, mălai, ori cămași vechi, și aşă, din casă. La acelea unde nu joacă paparudele e credință, că-i va merge rău. În unele părți paparudele sunt chiar românce.

Jocul acesta a fost și în timpuri mai vechi: este chiar pomenit de Dimitrie Cantemir în *Descrierea Moldovei*. Există și la Greci și la Sârbi. El seamănă mult cu rugăciunile făcute lui Ju-

1) G. Dem. Teodorescu.

piter *Pluvius* și unor rugăciuni pentru ploaie întrebuințate în sărbătorile *Robigale* făcute cunoscute nouă de *Ovidiu*.

Ex. *de Paparudă*.

Paparudă, rudă,
vino, de ne udă
ca să 'nceapă ploaie
să curgă șiroaie
cu găleata leata
peste toată sloata
unde dă cu maiul

să crească mălaiul ;
unde dă cu sapa
să curgă ca apa.
Hai, Catrino, să sărim,
Paparudele,
că știi iarna ce pățim
paparudele, etc.
ca pasărea prin copaci
ploaie multă ca să faci.

b) *Caloianul* este plânsetul, bocetul pe care fetele și femeile — când seceta ține mai multe săptămâni — îl cântă împrejurul unui om în miniatură făcut din lut galben frământat, numit și acest om *Caloian* sau *Scaloian*. Il pun într'un cosciug ca pe mort, îl plâng, îl tămâie și-l îngroapă, ori la fântână, ori în bozi, cântându-i versurile: „Caloiene, iene“. Ca să poată plânge cu orice preț, se freacă cu ceapă ța ochi. După trei zile îl desgroapă și-l aruncă pe gârlă, ca să turbure norii și apele.

Ex. *Caloianul*.

Caloiene, iene
Caloiene, iene
du-te 'n cer și cere
să deschiză porțile
să sloboadă ploile
să curgă ca gârlele
zilele și nopțile
ca să crească grânele.
Caloiene, iene
cum ne curg lacrimile
să curgă și ploile

zilele și nopțile
să crească legumele
și toate ierburile . . .
Caloiene, iene
Caloiene, iene
du-te 'n eer la D-zeu
ca să plouă tot mereu
zilele și nopțile
să dea drumul roadelor
roadelor, noroadelor
ca să fie 'mbelșugată
țara toată, lumea toată...

Rugăciuni, cântece și jocuri de copii sunt niște cântece și jocuri întrebuințate de copii tot anul, dar mai cu seamă primăvara.

a) *Rugăciunile de copii*, sunt versuri însoțite de semnul crucii și rostite de copii la icoane, mai înainte de a se culcă; ele sunt rămase dela strămoșii noștri, cari le ziceau, atunci când serviciul religios la biserici se făcea în slavonește. Sunt: *către sf. cruce, către îngerul păzitor, către înger, închinarea pernei, rugăciunea sfântului Nichita, etc.*

Ex.

Cruce 'n casă
 cruce 'n masă
 cruce 'n tus patru-unghiuri
 de casă
 ci nu-i casă, ci-i cetate
 cu ușile ferecate,
 cu fereștile 'nzăuate.
 Șade 'n mijlocul casei sfântu Nichita
 care ține draci de păr
 cu straiele curate,
 cu sabia sumeață
 și ne veghiă
 ne priveghиă
 decuseară
 pân' la cinioară
 dela cinioară pân'la cântători
 dela cântători pân'la revărsat
 de zori.

Col. G. D. Teodorescu

b) *Cântecele de copii* sunt niște versuri monotonе, zise în cadență și intonate pe aceiaș

arie sau mai bine, pronunțate pe grupe silabice de copii. Ele se zic către soare să iasă din nori, amenințându-l cu bubuitul tunetelor, se zic lunii, cântă ariciului, melcului. Aceste cântece au fost păstrate din timpurile cele mai vechi. Au existat și la popoarele clasice, în special la Eleni, cum pomenește scriitorii cei vestiți ai lor: Euripide, Aristofane, etc.

Ex.

Treci ploaie trecătoare că te-ajunge sfântu soare și-ți taie ale picioare cu un paî, cu un mai, cu căciula lui Mihai plină de coji de mălai...	Ado, moașe, druga s'omorîm pe Griva Griva a murit coada i-a 'nflorit copiii s'au veselit.
---	---

Col. Răd.-Codin

Cântecele de copii mai obișnuite sunt: *al soarelui, luna nouă, cântecul fluturelui, al ariciului, al melcului, imitarea broaștelor, cântecul ierbei „sângerica“, cântecul păpădiei, sis, capră, etc.*, simple recitative, diferite glume, și. a.

c) *Jocurile de copii* sunt cântece sau recitative dintre care unele pregătesc jocurile de copii, iar altele fac parte din jocuri chiar. Unele sunt numai simple zicători, glumețe sau serioase, pe care și le adresează copiii. Unele din aceste jocuri sunt o reproducere neschimbată a celor ce se practicau de copiii greco-itali. Astfel: „*d'a v'ați ascuns*“, *jocul d'a baba oarba, d'a fețele, jocul d'a broasca țestoasă, în arșice, în nuci, cu degetele, „trei feți logofeți“*, „*Baba gaia*“ e o rămășiță din grecescul „*sirul cocorilor*“ descris de Omer în *Iliada*. Toate sunt transmise

prin simplă practicare și inițiere. Jocurile de copii mai obișnuite sunt: *d'a vați ascunsele* (mai multe variante), *înainte d'a ascunse*, *d'a armașul*, *d'a craiu slujesc*, *d'a baba oarba*, *d'a zidul*, *d'a ţețele*, *d'a inelul*, *d'a lumânărica*, *d'a trei colăcei* (mai multe variante), *d'a vrăbiile*, *d'a ghicitele*, *d'a hoții*, *d'a pietricica*, etc.

* * *

Sorcova este obiceiul și cântecul ce se practică la 1 Ianuarie a fiecărui an în chipul următor: Copiii iau o nuia poleită, împodobită cu flori artificiale, cu care umblă din casă în casă și sorcovăiesc pe cei ce întâlnesc, atingându-i ușor cu sorcova (nuiaua) de 40 de ori și pronunțând cuvintele:

Sorcova		tare
vesela	ca	piatra
peste vară		iute
primăvară	ca	săgeata
să 'nfloriți		tare
să mărgăriți	ca	fierul
ca un măr		iute
ca un păr	ca	oțelul
ca ca fir	la	anul
de trandafir	și	la mulți ani!

Darurile erau mai înainte: fuioare, turte, faguri de miere; iar azi sunt bani. Obiceiul acesta odinioară era mult mai frumos: în ziua de sfântul Andrei mamele se duceau în grădină și în curte și, cu cuget curat, rupeau smicile din fiecare arbor roditor: meri, peri, trandafiri, etc. Apoi legând la un loc trei ramuri

diferite, rânduiă câte un mănunchiu fiecărui dintre ai familiei. Ramurile, puse într'un vas, îngrijite cu apa neschimbată îmmugurau și dau foi și până în ajunul anului nou înfloriau și acela se credeă mare norocos, ale cărui ramuri înfloriau ori dau foi, ori îmmugureau înainte și acele ramuri se puneau la sorcove. Obiceiul acesta decăzut acum, îl moștenim tot dela Romani, cari se felicitau la începutul anului cu o ramură de dafin verde.

* * *

Steaua și Vicleimul sunt cântece, jocuri și obiceiuri, pe cari le obișnuiesc tinerii între 25 Decembrie și 7 Ianuarie.

a) *Steaua* e formată în colțuri — după modelul unei stele — din speteze de brad lipite cu hârtie. Pe colțul principal de sus e zugrăvită scena amăgirii lui Adam și Eva de către șarpe, iar la celelalte colțuri câte un cap de înger. La mijloc e zugrăvită ieslea, în care figurează Maica Domnului, Sf. Iosif, pruncul Iisus, păstorul și cei trei magi.

Elementele principale din care se compun cântecele de stea sunt: cântece despre persoane și evenimente biblice, de ex.: *Versul lui Adam*, Trei crai dela răsărit; 2 *Psalmii versificați*; 3 cântece numite *eshatologice, despre moarte, iad, rai, etc.* Acestea se cântă cu steaua. Mai înainte umblau cu „steaua“ copii sau tineri îmbrăcați în costume orientale, imitând portul celor trei Crai dela Răsărit. Astăzi, aceia care umblă, nu au îmbrăcămîntea deosebită, datina fiind redusă la dorința de căstig.

Ex.

Cine primește
steaua frumoasă
și luminoasă
cu colțuri multe
și mărunte
dela nașterea lui Christos
dăruite

Ori... *Steaua cu vicleim.*

Cine primește
steaua cu vicleim
cu păpuși
cu mănuși
cu ciubote încălțate
aruncate după spate...

Ori:

Dăruite de Christos
ca un soare luminos.

b) *Vicleimul* este o reprezentăție dramatică având de scop a ține vie în mintea creștinilor, nașterea mântuitorului și scenele de atunci. Este numit astfel după orașul Betleem; în Transilvania și Moldova se zice *Irozi*, după numele lui Irod, care figurează în reprezentăție. Odinoară era mult mai pompos decât astăzi. Între persoane figurau un logodnic și un ginere personificând pe fecioara Maria și pe Iosif, apoi Irod cu numeroșii lui sateliți, pruncul, magii, paiața, moșul, formau o numeroasă trupă, care în alai se întindea pe strade cu tobe, tipsii și surle.

Intr'o variantă¹⁾ persoanele care joacă sunt: *Irod*, împărat, îmbrăcat în mantie roșie, la gât și pe margini cu blană albă, încins cu sabie, pieptar de alamă, subt care se vede o tunică lungă, încrețită până peste genunchi; poartă în cap coroană cu colțuri. Deși bătrân, vorbește

1) Col. G. D. Teodorescu.

răstit, cu fruntea încreșită și pe gânduri.

Ofițerul, ostașul cel mai de încredere al lui Irod; poartă costumul obișnuit și cunoscut al soldaților romani din timpul împăratului August.

Trei crai sau magi, îmbrăcați cu mantii lungi orientale, de colori diferite, cu săbii la coapsă, și purtând pe cap coroane poleite în patru sau cinci colțuri.

Pruncul, copil între 11 și 14 ani, îmbrăcat cu mantie orientală cu capul gol.

Mai sunt alte persoane cu roluri secundare:

Doi Elini în costumul ostașilor Romani, merg și stau necontentit, d'a dreapta și d'a stânga lui Irod, țindu-i pulpana mantiei și nepărăsindu-l niciodată.

Paiața îmbrăcat în haine strâmte de Arlechim, cusute din petice de colori diferite și în cap cu o înaltă chivără conică, căreia i se agață ca moț o coadă de vulpe sau iepure.

Moșul cu mască la ochi, purtând barbă lânoasă, cu cojocul și căciula întoarsă pe dos, iar în spate cu o cocoașe mare. Paiața și moșul sunt personajii glumești.

Ca ajutoare, fără costum, sunt: un cântător cu clarinet, 2 ori 4 purtători de felinare, doui bărbați purtători ai vicleimului și păpușarul, care poartă coșnița cu păpuși.

Varianta aceasta are două părți, iar la sfârșit urmează „*jocul păpușilor*“.

O altă pariantă păstrează din prima variantă pe *Irod* și pe *cei trei crai*, îmbrăcați în costume și mai are următoarele persoane:

Doi îngeri îmbrăcați în mantie, în cap chi-

vără cu două colțuri, în spate câte două aripi de carton, în mână cu sulițe poleite. Ei însotesc pe Irod și îndu-i poalele manfiei.

Stratiote, ofițer, al doilea după Irod, purtând acelaș costum în altă coloare, afară de coroană și mantie.

Craiul Irodesc, având acelaș costum cu coroana de altă formă și fiind însărcinat a conduce trupa, a regulă cântările, a păstră ordinea și observă regulile vicleimului.

Un cioban cu căciulă, sarica, opinci, și restul costumului, național.

Un arap cu fes în cap, îmbrăcat cu o haină roșie, strâmtă, cusută cu aur, cu mânici largi, șalvari, în mână un buzdugan cu glob, la brâu cu hanger, sporit negru pe obraz.

Această variantă are 5 părți de o frumusețe uimitoare¹⁾ și după care urmează *jocul păpușilor*, partea profană a vicleimului:

Intr'o cutie mare pe care o poartă doi băieți, este înfățișată grădina palatului lui Irod.

Ingrijitorul curții și Paiața stau în tot timpul în scenă și pe acolo defilează diferite tipuri, cari dau naștere la o serie de scene în care se satirizează diferite întâmplări sau obiceiuri din localitatea, de unde e culeasă.

1) Nu s-au mai trecut din prod. în versuri ale «vicleimului», pentru a nu mări volumul și pentru că răzleț n-ar putea avea înțeles.

Privitor la «Vicleim» a se vedea mica dar interesanta broșură de teatru «Nașterea Domnului», epizod religios de «A. Ivanovici și G. Stănescu-Delar», institutori în Alexandria.

Tipurile sunt: *Moșul, Paiața, Iaurgiul, Fata lui moș Ionică, bragagiul, cocoana Marița, Pas-masky* (muscalul), *vânătorul, ursarul, ovreiul, popa și dascălul, Stan lopătarul și baba*. Aceștia reprezintă cele 9 scaune în care sunt versuri de o frumusețe și o satiră neîntrecută.

A' à în scena III-a, Bragagiul cântă:

Ah, aman, aman!
Dela Giurgiu viu,
Turcește nu știu;
Para 'n pungă, iok!
Mâncare deloc...

In scena IV-a, cocoana Marița strigă Muscalului Pasmasky:

O, mon-șer Posnake
de când nu te-am văzut
nasul ți-a căzut;
ți-am pus unul de os
te-ai apucat și l-ai ros;
ți-am pus altul de păsat
te-ai apucat și l-ai mâncat...
Știi ce, dragă Posnake,
dacă mă iubești (ca pe dracul)
și-ji sunt dragă (ca sarea 'n ochi)
tratează-mă și tu cu cevă
că d'aia sunt a ta

In scena VI-a, ursarul cântă ursoaicei:

Na, na, na puicuța, na,
șontai, more, n'adara,
lovi-te-ar falcarița;

c'asta vara la Ispasa
mi-ai fost Tânara și grasa
dar hacuma te-a slabit

pustiorul da iubit!
 La ticălos da barbat
 pune-i bucate pa prag
 da varza foloștina
 și horșaful d'a gradina;
 iar pentr'un ibovnicel

h'o gaină și-un purcel,
 h'o gaina fripta'n gura
 șterfelita la huntura
 și purcelul, parpalit,
 s'a mâncat, s'a mântuit!

iar când i se deoachiă ursoaica, se îndrăcește și strigă:

Impestrițatule
 și 'mpelițatule,
 și d'a molii mâncatule,
 hai fost la mă-ta drac
 când nouă luni ai stat
 în ladă tot băgat...
 te-a făcut cu hochii verzi
 n'ai mai vedeâ să nu vezi!
 Mi-ai dihochiat Vasilca,
 mi-ai lasat cochii saraci...
 scuip'o hic... mai scuip'odată
 că-i hursoaica dihochiata...

Și-i descântă:

Să-i fie d'a mârla șopârla...
 să-i treacă pe drum gârla
 cui ha dihochiat ursâla...
 descântec d'a șarpe chior
 să nu mai toarcă fuior,
 descîntec cu lingura și hustura
 să iei la moș și la paiaț gura
 că prea he lata și crapata...
 să le rămâie curata, luminata
 ca capațâna de cal huscata...
 ca buruiana dela bălți
 să le dea junghiuri de morți.

In scena VI ovreiu spune:

Iu ești Leibă Șmertz
 di la Codră Hertz
 undi muciuchi di tei
 cinci suti di lei...
 acum doizeci di ani
 pin codrâ-ai tricut
 și la iu ai avut
 un chiruți mititichi
 un caluți mititichi
 și-un ba'abustâ frumușichi,
 acolâ un moș Ionicâ tâlharica
 pi şene balabustâ
 și pi Leibă Șmertz
 dat jos la Codrâ Hertz
 și-ai tăiat un lemnisor di tei
 și m'o căstat cinci suti di lei.
 La iu, moi, ai fugit
 dar la balabusti trintit.
 Chind ai dat udatâ
 ai rupt cinci coți di obadâ
 și inima chiruți tuoatâ.
 Ba ai luvit la iu în ochi
 și ai făcut pătin albeațâ.

Și... mai departe:

Noi săntem trii tăvarâși
 grele ca fulgi pi apâ;
 avem trii privalii:
 una goalâ
 alta seacâ
 și-alta plină cu 'ntuneric.

Moi paiațâ, și'nchi mai avem
 cincizeci di boloboci
 făr' di fund și făr' di dogi.

Şi închi mai avem un pravulii
plin di aci cu gamalii.
Moi paiaţâ, ş'inchi şi mai vezi:
toată ziua li batem cu pumnâ 'n capâ
să nu rugineşti la coadâ.
Şi'nchi mai avem trii suti di nuci
urcăm toată ziu cu fărcâ la pod.

şi altele, cari de cari mai hazlui. ¹⁾)

* * *

Moş - ajunul se numeşte strigarea şi obiceiul ce au copiii şi tinerii de a umbla în noaptea de 23—24 Decembrie, strigând:

Dună dimineaţa la Moş-ajun,
ne daţi ori nu ne daţi ?

Ori

Bună dimineaţa la Moş-ajun

1) Steaua şi vicleimul au avut la început un caracter sacerdotal, ca mai toate reprezentările dramatice, au trecut apoi la aristocraţie şi înurmă au devenit populare. Au fost instituite la început de creştinism în amintirea nașterei Mântuitorului. Mai târziu preoţii au luat părţi din vechiul şi noul testament, pe cari le-au transformat în teatru şi le-au reprezentat în temple la diferite ocazuni însemnate. Aşa, Ezekiel, tragediul, Grigore din Nazians, etc. Prin evul mediu, călugării reprezentară drame funebre. Teofilact, patriarchul Constantinopolului, instituie spectacolele religioase cu caracter teatral şi mai târziu se întind dela laici la mireni. La noi la începutul secolului trecut, chiar personagiile din vicleim erau fiile boierilor. Acum au început să decadă (după G. D. Teodorescu). E de amintit faptul, că prima școală rurală care a jucat teatru «Vicleimul» şi l'a reprezentat în palatul regal, a fost aceia din Muşăteşti, sub conducerea învățătorului, *regretatul Dobrescu — Argeş*, între anii 1880 — 1885.

bună dimineața la
 Moș-crăciun,
 dați-ne câteun covrig
 că tremurăm de frig;
 dați-ne câte o nucă,
 că vă dăm de ulucă;
 dați-ne câteun măr
 că vă dăm de păr;
 dați-ne câte o pară
 că vă lovim de scară;
 dați-ne câteun șorici
 că noi nu plecăm d'aici,
 dați-ne măcar parale
 că luăm ușa 'n spinare.

Ne dați, ne dați
 ori nu ne dați
 că de noi nu vă scăpați.

Li se dau colaci, covrigi, nuci, mere, și altele. În ziua de 24 Decembrie, tinerii, dar maicușeamă cântăreții bisericilor, intră din casă în casă cu icoana, ce reprezintă Nașterea lui Christos spre a cânta cunoscutele versete: „Nașterea ta, Cristoase, Dumnezeul nostru“.

In vechime, — înainte de creștinism — Crăciunul a fost sărbătoarea solstițiului de iarnă; a fost apoi introdus de noua religiune spre a sărbători Nașterea Mântuitorului și există la toate popoarele, cu numiri care prin înțeles se aseamănă cu a noastră.

Cuvântul *Ajun* însemnează a se abține dela mâncare și băutură. El s-a aplicat și zilei din naștea unei mari sărbători, pentrucă în acea zi, strămoșii noștri sprijinirea sărbătorii, postau cu religiositate fără să guste ceva, lucru ce e și azi prin unele locuri. Si, dupăcum zilei

de 25 Decembrie i se zice Moș-Crăciun (Dumnezeu tatăl), tot astfel s'a personificat și ziua de 24 Decembrie atribuindu-se sfânt *Moșul-Ajun*.

* * *

Ghicitorile (Cimiliturile) sunt metafore¹⁾ sau grupe de metafore a căror însemnare n'a trecut în întrebuițarea comună și nu este evidentă. Pe unele din ele dacă suntem obișnuiți cu cugetarea poporană le putem lesne deslegă. Ele sunt expresia figurată a unor obiecte sau ființe de ghicit.

Cele mai multe ghicitori au fost strânse într'un mare volum de d-nul Artur Gorovei: „*Cimiliturile Românilor*“.

Ex.

Ce fuge mereu la vale Intr'o vălcelușă
și-și lasă mațele 'n cale? latră-o cățelușă.

(Acul cu firul)

(Melița)

Am un cal de fier Tata gros
paște p'un munte de os. fără os.

(Briciul)

(Sacul cu mălai)

Frigarea de carne
și carnea de os.

Am o vacă: când o mulg
o întorc cu picioarele 'n sus.

(Inelul)

(Plosca)

1) Expresii cu care numim unele lucruri, care seamănă cu lucrurile numite, deobicei, cu aceleași expresii.

Cine geme nebolind
și caută nepierzând

(Porcul)

Patru restieie
duc un car cu fân.

(Oaia)

Ce e lung cât lumea
și lat de-l paște găina.

(Văgașul roatei)

Unghia de gaie,
coada de tigaie,
creasta de ridiche.

(Cântarul)

Am un bou:
cu coarnele iernează
și cu trupul vărează.

(Grinda casei)

Oala de bou,
varza de oaie
și carnea de Român.

(Ciorap de lână 'n cismă)

Mic cât fusei
din patru fluiere zisei;
dacă mare mă făcui
pământul răsturnai,
dacă murii
în horă jucai.

(Boul)

Am un pom: cu ramurile 'n jos
și cu rădăcina 'n sus

(Omul)

Intru 'n casă să scap
și casa-mi iese pe ferestre.

(Peștele 'n plasă)

Am o vacă:
când o mulg, o 'ntorc
cu picioarele 'n sus.

(Plosca)

Mireasa 'n pădure,
ginerele 'n Tarigrad
și nuna 'n gârlă.

(Iasca, amnarul, cremenea)

Am un grajd plin cu cai roșii;
de bagi în ei pe negrul,
îi scoate pe toți afară.

(Vătraiul)

Multe din ghicitori sunt din timpurile, când obiectele exterioare impresionau spiritul omenesc altfel decât astăzi și deci îl îmboldiau la metafore, cari la prima vedere par neînțelese, dar cari ne încântă, îndatăce le găsim cheia, pentrucă redeșteaptă în noi întipăririle învălmășite ale unor timpuri dispărute, pe care le-am trăit prin strămoșii noștri.

Alături cu ghicitori sunt *întrebrăile* și *poe-mele numerice*.

Ex. de întrebări:

- Dece se culcă boul?
- Că nu poate să ţează.

*

- Cine s'a născut odată
- Și-a murit de două ori?

(Lazăr)

*

- Ce este mai alb decât laptele?
- Ziua, că laptele nu luminează.

- Dece duce căinele osul în gură?
- Că n'are traistă, unde să-l puie.

Ce viețuitoare umblă dimineața 'n patru picioare,
la prânz în două
și seara 'n trei?

(Omul)

b) Poemele numerice sunt mai multe variante, care în formă de versuri, răspund într'un fel sau altul la întrebări: Ce e unul? două, etc.

Ex. Varianta a șaptea:

Intrebări.

Răspunsuri.

- Ce e una? — La o faptă bună
mulți voinici s'adună.
- Ce e două? — Omul cu doui ochi bine vede.
- Ce e trei? — La casa cu trei cumnate,
nici vasele nu-s spălate.
- Ce e patru? — Carul cu patru roate bine merge.
- Ce e cinci? — Palma cu cinci dește,
bine te isbește.
- Ce e șase? — Fluerul cu șase găuri bine cântă.
- Ce e șapte? — Unde-s șapte fete 'n casă
nici câlții în casă
nici mălai pe masă.
- Ce e opt? — Plugul cu opt boi bine ară.
- Ce e nouă? — Unde-s nouă frați
coada să nu-ți bați.
- Ce e zece? — De zece nu mai trece.

Ghicitorile ca multele feluri de poporane se găsesc multe la fel la mai toate popoarele, prima fiind sau origina comună sau transmisinea.

Deceurile „sunt basme menite a da soluțiune unei probleme. Prin forma sa interrogativă se apropię de ghicitoare; prin fond însă, prin mijloacele pe care le întrebuiuțează, prin elementul cel supranatural, deceul face parte din basme. Un deceu fie căt de scurt, nu se confundă niciodată cu ghicitoarea, pecând din contră un deceu cevă mai lung, are până într'atât aspectul unui basm, încât colectorii îl publică fără sfială între basmele propriu zise și n'au nici unde aiurea să-i afle locul. Deosebirea între *deceu* și *basm* este aceia, că un deceu are un caracter tendențios, care rezultă din amestecul celor două realități: *realitatea stării neconșiente de somn*, de unde izvorăsc basmele propriu zise și *realitatea stării conșiente de veghere*, care impune minții omenesti la tot pasul tendința de a rezolvă probleme. Deceul e fiu al acestor realități, aparținând jumătate visului și jumătate aevei. Deceurile sunt de o varietate extremă și de o extremă ingeniositate. Ele dău o soluție poporană neasteptată problemelor celor mai mari și celor mai mici și poporul are deplină credință în ele“.

(B. P. Hașdeu, Magnum Etymologicum).

Ghicitoarea și deceul ce aseamănă prin aceia că, și unul și altul au întrebări și răspunsuri, cum și prin faptul, că într'amândouă sunt două părți: una obiectivă și alta subiectivă, dar se deosibesc prin aceia, că în ghicitoare întrebarea e subiectivă și răspunsul obiectiv (*Am un moș bătrân și urcă araci la deal – Ariciul*), pe când în deceu, întrebarea e obiectivă, (ex.: Dece broasca țestoasă nu putrezește?) și răspunsul e subiectiv: (Fiindcă a înveselit pe maica Domnu-

lui). Apoi la ghicitori întrebările sunt mai lungi și răspunsul mai scurt, pecând la deceuri dimpotrivă, întrebarea mai scurtă și răspunsul mai lung, uneori o poveste întreagă.

Ex. de deceuri (întrebări), ale căror răspunsuri sunt povești întregi:

Dece iepurele are o buză crăpată?
 Dece n'are păiajenul noroc și albina are?
 Dece sunt pete în lună?
 Dece n'are ursu coadă?
 Dece câinele se are rău cu pisica și pisica cu
 șoarecele?
 Dece ovrei nu mănâncă carne de porc?

Cât de mare importanță ar avea o colecție de deceuri!...

Orații de nuntă sunt poeziiile ce se recită cu ocaziunea diferitelor faze ale nunților la săteni.

La „obiceiuri și credințe“ se va vorbi mai pe larg despre datinele cu ocazia cărora se recită orațiile. Avem în această privință o importantă broșură dela 1872 de Ion Mârza. Sunt cunoscute cinci variante: Orații de nuntă, O variantă, *Orație de peșit* și 2 variante Orații de iertăciune. Se mai adaugă la ele și orația la încoronarea domnilor, orație ce se rostia de Primarul Iașilor la încoronarea fiecărui domn.

Ex.

Măria-ta
 nu te supără
 îți vom spune cam multe și mărunte

dar ~~u~~t lucruri plăcute
 să fie drag oricui să ne asculte :
 O sută de ani să domnești
 pe dușmani să-i biruiești...
 Pe Turci să-i pui în furci
 pe Tătari să-i pui în pari...
 pe Lehi și pe Cazaci
 să-i dai la Draci,
 alta să nu faci...
 Pe Unguri și pe Nemți
 tot acolo să-i trimeți
 și aşă mai departe
 ca toți să aibă parte,
 și aşă înainte
 ca toți să 'nvețe minte;
 și aşă rânduri-rânduri
 ca toți să se puie pe gânduri...
 Dar cu Moldovenii tăi
 măcar d'or fi și răi,
 Măria-Ta să fii bun cu ei
 și de-i vedeă unii și desculți
 Măria-Ta să-i asculți,
 căci norocul e cam năsdrăvan
 face multe posne 'ntr'un an.
 Si țara e cam nebună
 face multe posne într'o lună,
 ba, la 'ndemână
 și 'ntr'o săptămână...
 iar de nu te-i păză,
 chiar într'o zi,
 multe-i auză
 și, de-i zice: lasă-mă să te las,
 ai să pătești și 'ntr'un ceas.

Col. G. D. Teodorescu

Cuvântul *orație* este moștenit dela Romani,
 numai în ce privește orațiile la nunți.

Descântecele sunt versurile ce se recită de babe sau chiar de unchieși, atunci când fac bolnavilor masagii sau le dău niscai buruieni, mijloace cu care poporul crede, că se poate vindecă de diferite boale trupești și sufletești. Tot cu descântecele se crede, că pot a se împotrivi farmecelor sau duhurilor rele. „Farmecul, vraja sau vrăjitoria, faptul sau făcutul, legătura sau deslegătura se bazează nu atât pe substanțele și obiectele întrebunțate, nu atât pe tras (masagiu) și pe scăldături (băi), cât pe rugăciunile, invocațiunile sau conjurațiunile coprinse în descântece. Apa neîncepută și cărbunele stins în ea, oul pus la stele, rădăcinile plămădite în vin sau rachiu de drojdie, sarea, osul, cârpa, floarea, bățul cu care se descântă sau se farmecă au valoare secundară în ochii oamenilor fără cultură; credința toată și-o pun în știință, descântecul și memoria descântătoarei“.

Descântecele sunt poezia medicală cunoscută dejă în antichitatea greacă: „iar știința medicală a Romanilor nu se prea deosebiasmă de a babelor noastre“.

Descântecele sunt: *Facere de dragoste, descântec de obrinteli, de gălbeneare, de gâlcii, de albeață, de mușcătură de lup, de mușcătură de șarpe, de brâncă, din iele,*¹⁾ *de cuțit, dăi răi,*

1) Cele mai multe boale se nasc din împrejurări, care au drept pricină schimbările temperaturii, deci închipuirea poporului a personificat aerul sau vântul în niște ființe vătămătoare omului. De aici poporul crede în existența unor zâne rele, care aduc boale și mari nenorociri oamenilor purtând numele: *Ielele, DâNSELE, Fru-*

de bubă, de fărâmătură, descântecul bobilor (când dă cu bobii), de smeoaică, de mâncătură și deochi, de junghiu, de sperietură, din Șoimane, de Ha-bubă, de bubă rea, de năjît, de plâns, de rânză, de dalac, de apucat, de vânt, de isdat, de șeapă, de deochi, de beșica cea rea, de soare sec, de lipitură (speriat), de șoparlașă, de ulcior la ochi, descântec de ceas rău, de urșită, de mâncătură, de orbalț, de răi, de nevăstuică, de obrinitit, de bubă neagră, de bube dulci, de încuiere (constipație), de săgetătură, de păr, de frigare, de potcă, contra ursitoarelor la copiii strânsi, de joimărițe, de rusaliu, de aplete, de roșeață, descântece pentru gușă, de durere de măsele, de toate boalele, de friguri, de matrice, de vifor, de tipăt, de încleștat, de pus cușitul, de întors cușitul, cușitele din ele, rânza din cușite din iele, de cărtiță, de încleștate, de apucătură și întâlnituru, de gândurile rele, de judecată, de lehuzie, legătură și deslegătură, de lipitură și sburător, desfacere de pagubă, de pocituru de noapte, de purici, de șamcă (avestîța), etc., și unele foarte multe variante ale celor de mai sus.

moasele, Milostivele, Puternicile, Sfintele, Rusaliile, Șoimanele, Samodiva, Vâlva, Silfide, Samcă, Avestița, etc.

Prototipul zânelor rele par a fi nimfele antice, cărora noua religiune le întipări un caracter negativ, amalgamându-le în același tip cu elemente de origină creștină; Legenda despre *Irodiada* sau fata lui Irod, credința în *Rusaliu* (dela sârb. omonimă), despre Iude, transmise dela slavi și răspândite în popor. (Studii folclorice).

Ex. *Facere de dragoste.*

Maică sfântă,
 Duminică de dimineață mă sculai
 pe ochi negri mă spălai,
 murgu mi-l înșelai
 și-l înfrânaï
 și pe el încălicai
 bucenu 'n mâna luai
 și de trei ori bucinai;
 dragostele le-adunai
 și pe (cutare) le-aruncai...
 ... Iar maică sfântă,
 Duminecă de dimineață mă sculai
 pe potecuță plecai
 pe pârlog
 de busuioc
 pe troian
 de leuștean
 pân' la râul lui Iordan...
 mă uitai în sus
 mă uitai în jos,
 mă uitai la Apus,
 mă uitai la Răsărit
 văzui pe Maica Precista venind
 cu scaun'li 'n dreapta
 cu fetili 'n stânga
 scaun'li și le-așeză,
 fetili și le spălă
 și pe (cutare) mai pe urmă 'l luă
 și mai frumos 'l spălă:
 după cap
 de peri de țap;
 după trup
 de peri de lup;
 după țâță
 de peri de mâtă;
 depe mâini
 de păr de câini;
 din picioare
 de rischitoare;

după spinare
 de dat de fată mare;
 depe obraz
 de necaz...
 îl lăsă curat luminat
 ca argintu strecurat
 ca Maica Precista 'n pântece ce l-a purtat
 la inimă, cu soarele-l îmbrăcă
 cu luna-l încinse
 și-i puse: 'n umeri
 doi luceferi,
 în cap, ceru cu stelili
 la picere, pământu' cu florili
 îl îmbrăcă, îl împodobă
 când o vorbă,
 taft o croi
 când o tăceă
 mărgăritar o vârsă
 cin' l-o vedeă 'n față
 toți să-l ia 'n brațe;
 cin' l-o vedeă în dos
 toți să-i caute frumos...
 și mai mici să-l iubiască,
 și mai mari să-l cinstiască
 să fie: mai ales și mai frumos
 și mai cu haz și mai cu lipici...
 cum e busuiocul băgat în seamă
 de popi
 de protopopi,
 aşă să fie (cuutare) mai ales
 și mai băgat în seamă...
 cum e argintu iubit și băgat în seamă
 de toată lumea
 cum e mătasea roșietică
 mai aleasă și mai frumoasă
 decât toate mătăsurile
 aşă să fie (cutare) mai ales
 și mai drăgăstos
 și mai cu haz și mai cu lipici
 decât toată lumea
 decât toți marii, decât toți micii

decât toți voinicii;
 decât toate fetele,
 decât toate nevestele
 decât toate preoțeșele
 decât toate cucoanele...
 Să fie mai frumos
 și mai cu lipici
 și mai drăgălaș
 și mai respectat
 decât toți marii, decât toți micii
 decât toți voinicii.
 Cum nu poate răbdă:
 vaca fără vițel
 vițelu fără vacă,
 oaia fără miel,
 mielu fără oaie,
 cloșca fără pui
 puii fără cloșcă,
 Așă să nu poată răbdă
 (cutare) băiat de (cutare) fată
 cum se bate: albina la roi
 laptele în putinei
 cum se bate
 caii în herghelie
 negustorii 'n prăvălie;
 aşă să se bată
 să se sbată
 după (cutare) toate dragosteile
 toți marii, toți micii
 și toți voinicii.

(Col. Răd.-Codin).

*

* * *

Proverbele sunt sentințe scurte în care se vede spiritul și înțelepciunea unui popor. Ele nu sunt adevărate decât în sens figurat și nu propriu și aci stă deosebirea între ele și maxime.

Unele conțin enunțarea unor fabule, altele au conținut istoric, ori biciuiesc moravuri, etc. Ele sunt o parte prețioasă a literaturii poporane, pedeoparte că păstrându-se nemodificate ca formă, ne dău exemple vechi de limbă, iar pe dealta fiindcă vedem în ele ideile stratului popular.

Ex.

Așchia nu sare departe de tulpină.

*

Ce naște din pisică, șoareci mănâncă.

*

Unde scuipe o țară, umblă o moară.

*

Caști gura, se văd dinții.

*

Cine seamănă vânt, culege furtună.

*

Unde-i una

Și-aleia-i cură lâna.

*

Cată Nanea iapa, călare pe ea.

*

Ca să omori șoareci, dai foc morii.

*

Și din coș grăunțe și din postavă pielm.

*

A intrat în lemn de Crăciun.

*

Cu doi pești în oală și cu coadele-afară.

*

Oaia care nu-și păstrează lâna, o mănâncă lupii.

Alături cu *proverbele* stau și aşa zisele *zicători, locuțiuni, și idiotisme*.

Ex.

Decăte se fură 'n sat,
Cată la mine su' pat...
Mâine-poimâine-o să piară
Și prepelița dela moară...
Tot pe mine mă omoară.

*

Umblă 'n două luntre.

*

M'ai scos din pepeni.

*

Ascultă la cățelu pământului.

*

Nu mi-a nins să nu-mi degere.

*

La nașu un braț de lemn și ard toate,
Și la noi unu și nu arde nici ăla.

*

L-a făcut albie de porci.

*

Pe unde tai tu lemn, eu adun surcele.

*

Sperii lupu cu pielea oii.

*

Câine surd la vânat.

Unele proverbe sunt în proză. *Iuliu A. Zane* a făcut un mare serviciu literaturii noastre, publicând 8 mari volume de proverbe ale Românilor.

* * *

Bocetele sunt elegiile poeziei poporane. Ele se recită la înmormântări.

Ex.

Scoală, sufletele, scoală
 scoală să vedem ce boală
 ce boală te împresoară,
 te doboară, te omoară...
 Scoală și-mi spune și mie
 ca să-ți cauț doftorie.
 Scoală, un cuyânt îmi spune
 nu tăceă, nu mă răpune...
 Că de când nu-ți este bine
 nu te-ai mai uitat la mine,
 ci te uită cu ochișorii
 la lacrimile plânsorii
 să-mi vezî suspinul cum iese
 din piept cu sughițuri dese...

Altul :

Of, puiule ce dulceață,
 suflete și-a mea viață,
 spune-mi unde fugi de mine
 s'alerg, să viu după tine;
 spune-mi peste ce hotare
 ca să viu și eu mai tare;
 ori mă iă într'o aripoară,
 ori vino de mă omoară;
 ori mă iă să-ți fiu soție
 ori nu mă mai lăsă vie:
 nu mă lăsă 'n chinuire
 și 'n a dorului pieire...

(Reprodus în col. G. D. Teodorescu, după Anton Pann).

La producțiunile poporane în poezie, se mai pot adăogă:

a) *Lăzărelul*. Obiceiul și cântecele ce se practică prin unele localități de două sau trei copile,

care umblă din casă 'n casă în aşă numita „Sâmbăta lui Lazăr“ sau a „Floriilor“, cântând pe o arie monotonă anumite versuri, cari deși după numele obiceiului și după ziua când se practică ar păreă, că sunt de un caracter religios, totuși, după cuprinsul colindului — că nu e decât un fel de colind — partea religioasă e aproape pierdută, nefiind decât o legendă în care se spune, că *eroul ei Lazăr*, s'a suit pe o cracă ca să scuture frunze oilor; dar bătând vântul tare, craca s'a rupt, apoi l'au cătat surorile, l'au găsit, l'au adus pe mâini, l'au pus pe masă, l'au scăldat în foi de nuc, l'au îmbrăcat în haine noi, apoi i-a murit și logodnica.

b) *Glumele și exercițiile de pronunțare*, cuprinzând produse ale spiritului batjocoritor cu care este înzestrat poporul nostru. „In ele găsim parodii ale cântărilor și rugăciunilor bisericii slave, substituiri de cuvinte ciudate, inventate și purtând ooarecare analogie cu cele slave, cel puțin la auzul omului simplu căci, neînțelegând limba străină ce se întrebuiță în serviciul religios până în secolul XVII, dascălii și popii de țară născociau cuvinte de cântare și de rugăciune amestecate cu slavone și române, ori cu interesele lor, uneori chiar imorale.

Ex... popa care vrea să-l creadă lumea profet, să drumul unui taur în holdele oamenilor, apoi citește:

In astă carte Iată
mie mi-s'arată
c'am d'o vită 'naltă
'naltă, cornorată
c'a ieșit din baltă

mai mult leșinată...
și cum s'a sculat
în grâu a intrat...
oameni buni s'alergați,
holdele să vă scăpați...

Alt exemplu: cu popa păcălit de dascăl, când acesta știindu-l fricos, îi spuse de mai multe ori, că i se arată dracul în biserică, apoi într-o zi bagă un porc acolo și popa intrând, porcul vru să-i scape printre picioare și-l luă călare. Popa crezând că e dracul, zise:

— Dascăle, dascăle,
spune la preoteasă
să rămâie sănătoasă

și că bărbatul
i-l-a luat dracul.

Mai sunt altele ca blasgoniile popești: *popa și poporenii, popa și dascălu Stan, popa și mielul furat, popa prins, popa și văduva răposatului, Paștele țiganilor, vânzarea ursului, țiganul argat, neamțul vânător, etc.*

Exercițiile de pronunțare ori frământările de limbă, sunt niște ziceri repetate, făcute înadins, spre a exercită limba să vorbiască destul de lămurit. Unele sunt făcute aşă, ca prin conținutul lor fac pe cel ce le pronunță, dacă le-o greși să fie păcălit.

Ex.

Busuioc botezător
bun vas de pritocitor
bun vas, bună varză
hop, toc și-un pritoc
și-un pui de pritocitoc...

Aseară, alaltăseară
mari boieri veniră la noi,
dar caii de ce-i legară?
de coame

de coade
de cuiele podului
protopopului...

—
Dacă-i chel
ce-ai cu el?
Dă-i un măr
să-i crească păr.

—
Păsărică sură pură
trece valea în sburătură
c'un maldăr de pură 'n gură.
Dece-ai zis tu, c'am zis eu
c'a zis ăla nu știu ce?
Nici n'am zis și-ai zis c'am zis
când oiu zice tot oiu zice,
ca să zici c'am zis, c'oiu zice¹⁾.

b) Proza poporană.

Proza poporană cuprinde toate acele producții ale spiritului popular cari nu sunt spuse în versuri. Diferitele feluri de producții în proză sunt:

Bazmele sau Povestile. Cine din noi în vîrstă de aur a copilăriei nu a fost alintat de mamă, de tată, de bunică, de bunic, ori de vreun unchiuș sfătos cu dragile de povești, cari ne ișto-

1) Tot la poezie se pot intercală *formele eliminare*; uni, duni, trini, pani, rotu, cotu, țava, gâni, mani, cioc; or: unica, doica, treica, patrica, cingări, mângări, paractas, curpeniș, toporișca, vatcă, &c. a.

risesc de zâne, de smei și de balauri în luptă cu feții frumooși!... *Basmele sunt cele mai vechi proiecte ale literaturii poporane nescrise și cele mai însemnate pentru psichologia și istoria credințelor primitive ale popoarelor.* Ele sunt povestiri de întâmplări și fapte închipuite, deseori miraculoase, atribuite unor persoane cu puteri supranaturale sau unor simpli muritori, cum sunt feciorii sau fetele de împărați, feții frumoși, cari fiind în luptă cu smei și balauri sunt și ei ajutați tot de ființe supranaturale, cum sunt zânele, ursitorile sau animalele năsdrăvane. Tezute pe un fond real de fenomene ale naturii și ale vieții, basmele sunt plăsmuirii ale închipuirii, care datează încă din copilăria popoarelor, când oamenii credeau însuflarește toate lucrurile naturii: tot ce se petreceă în natură era rezultatul luptei între zeii cerești ai luminei și demonii întunericului.

Bazmele conținând rămășițele credințelor în metemsichoază, în metamorfoză, în vrăji, farmece și descântece, modificate de spiritul fie cărui popor după morăvurile și credințele timpului, oglindesc societatea omenească, cum era la început și spiritul poporului, cum s'a desvoltat sub influența religiunii în curgerea veacurilor. Din pricina vechimii înțelesul și însemnatatea basmelor nu s'au putut cunoaște decât târziu de tot după publicarea în limba germană a primei colecțiuni de basme a fraților Iacob și Wilhelm Grimm (1812) când au și început să fie studiate cu ajutorul filologiei și mitologiei comparative.

Părerile filologilor despre origina și forma-

rea basmelor sunt încă deosebite, fiind în această privință mai multe ipoteze: *hipoteza filologică* sau *simbolică*, după care miturile și basmele sunt alegorii ale fenomenelor naturii; hipoteza istorică, care explică mitologia clasică și cea poporană prin divinizarea oamenilor însemnați; hipoteza *psichologică a visurilor*, după care basmele sunt creațiuni fantastice asemenea visurilor și *hipoteza literară*, cea mai puțin întemeiată, care caută izvorul bazmelor în operele scrise ale poeților, răspândite în popor, M. Strajan, într'un important studiu publicat în *Con vorbiri literare*, după ce observă diferențele păreri în susținerea ipotezelor de mai sus, păreri ale diferenților filozofi, ale lui *Euhemer* filozof grec, în veacul al IV-lea înainte de Christos, Hașdeu, Iacob Grimm, Pittre (folclorist italian) și după ce analizează cu competență omului de știință diferențe izvoare și elemente ce alcătuiesc bazmele, zice:

„Dacă ținem seamă că de idealizarea religiunii naturale și prin aceasta de uitarea înțelesului primitiv al miturilor, de amestecul lor cu tradițiunile istorice și, dacă la acestea vom adăuga modificarea miturilor și legendelor clasice prin fantasia poeților literați, care le-au săcăsile prin fantezia poeților literați, care le-au întrebuințat ca material pentru operile lor, căci întreaga literatură poetică a Grecilor s-a născut din mitologie, dacă ținem seamă de toate acestea, putem înțelege lesne, cum miturile literaturii clasice s-au depărtat dela înțelesul lor primitiv și pentru că astfel ele sunt mai greu de explicat decât basmele. Mitologia poporană a

bazmelor, deși de aceiaș origină cu mitologia clasică, trăind însă în memoria poporului, a păstrat mai curate rămășițele tradițiunilor religiunii naturale. Și în acelaș timp prin *cunoașterea lor locală, basmele arată geniul și caracterul național al poporului, care le povestește.*

„In rezumat, bazmele sunt rămășițe ale miturilor religiunii naturale, păstrate și propagate în cursul veacurilor prin viul grai al poporului instruit. Înțelesul lor este simbolic. Mitologia basmelor, ca și mitologia literaturii clasice, înseamnă personificarea puterilor naturii în luptă unele cu altele, amestecate cu idei religioase și morale, după loc și timp și cu plăsmuirile ale fanteziei fiecărui popor.

„Unele bazme sunt sau se pot luă și ca alegorii ale ideilor abstracte. Așă de ex. bazmul cu care începe colecțiunea lui Ispirescu, „Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte“, este o frumoasă alegorie a idealului, care face pe om fericit și-i ține sufletul pururea Tânăr; cât timp trăiește în împărăția lui își uită grijile vieții reale. Basmul lui *Amor și Psyche*, cel mai interesant episod din romanul latin al lui Apuleius și poate din toată literatura antică, este o profundă alegorie a vieții omenești; și tot asemenea alegorice sunt basmele moderne, țesute pe acest tip.

„Insă nu toate basmele sunt alegorii.

„Multe din ele și-au pierdut caracterul alegoric, ceiace se vede din lipsa părții miraculoase, esențială basmelor alegorice“.

Cu basmele se întâmplă un lucru: pecând

culegătorii de versuri poporane sunt obligați — în interesul științei — să publice versurile aşă cum se aud, fără alterare, fără a scria o mică parte din fondul și forma lor, basmele și orice fel de literatură poporană în proză, nu au putut fi păstrate cu fidelitatea reproducerii, fie din pricina că culegătorii n'au crezut important acest fapt, fie din pricina prea pripitei povestiri. Deaceia cele mai de preț colecții — în care nu s'a păstrat felul de a povestiri al țăranului — sunt numai acelea unde culegătorul a fost el însuși un meșter povestitor și meșter prozator poporan. De vre-o câțivă ani, însă, meritoasa revistă „Şezătoarea“ din Fălticeni, sub conducerea valorosului folclorist Artur Gorovei — ajutat și dânsul de cei mai luminați dascăli ai Moldovei — a început să publice povestirile aşă cum se aud, *lucru ce e de mare preț pentru știință și limbă, cum și pentru japidul, că poporul nu se poate însuflare decât pentru o operă în care se regăsește pe sine însuși.*

Unele basme sunt scrise într'o proză capod'operă, cum este poezia 'n proză „Făt frumos din lacrimă“ a genialului Eminescu.

„...In vremea veche, pecând oamenii cum sunt ei azi, nu erau decât în germanii viitorului, pecând Dumnezeu călcă cu picioarele sale sfinte pietroasele pustii ale pământului, în vremea de demult, trăia un împărat întunecat și gânditor ca Miazza-noaptea și avea o împărăteasă Tânără și zâmbitoare ca miezul luminos al zilei... și aşă mai departe, expresii de o uimitoare bogătie de frumusețe și gândire românească... Asemenea în „Pseudocynegeticos“ al nemuritorului Odobescu.

Cel mai mare prozator poporan a fost *Ioan Creangă*, care pelângă frumoasele sale amintiri, în graiul poporului, a scris poveștile: *Soacra cu trei nurori, capra cu trei iezi, Dănilă Prepeleac, Punguța cu doi bani, Povestea porcului, fata babei și fata moșneagului, povestea lui Stan Pășitul, Ivan Turbincă, Povestea unui om leneș, Povestea lui Harap-Alb, Cinci pâini*, etc.

Au fost și alți culegători, cum se va vedea la istoric; cum și în „bibliografia folclorului român“ din „Dafii“.

Alte povești cunoscute sunt: *Păcală* (arătat în multe chipuri și imortalizat în frumoasa epopee poporală a lui P. Dulfu), *Isprăvile lui Păcală*, apoi *Ileana Cosinzeana, Basmul vânătoresc, Fata din dafin, Tuguia, feciorul mătușii, Impăratul și Crivățul, Cruce, cruciulița mea, Păpușică licărea, Măramza cea frumoasă, Nouă viteji, Femeia lenevoasă, Soimeii și ogărăii, Doui împărați, Karakiz viteazul, Of, suflă murgă, Popa Cărăbuș, Baba și dracu, Lăcomia pierde omenia, Povestea fierarului, Cum a fost păcălit dracul, Cornea, Saveș Impăratul, Toroiman, Ionică făt-frumos*, etc.

Ex. Borta vântului. 1)

Eră un om sărac, sărac și avea o mulțime de copii. Acù eră în vremea foametei și el o muncit o săptămână pe un căuș de grăunțe.

1) Am pus această poveste culeasă de Eminescu, că-i spusă aşă cum o povesteşte țăranul. A se vedea pentru asemănare «Legenda țiganilor» de d-l P. Dulfu.

Apoi s'a dus la râşniţă cu el. Dupăce le-o râşnit o ieşit afară cu căuşul cu făină şi s'o pornit o furtună mare şi i-o luat toată făina din căuş. Da el straşnic s'o mâniat. Nu mă las eu aşă cu una cu două... şi făcù un şomoiog de paie şi porneşte. Il întreabă un om: unde te duci, cumetre?

— Mă duc să astup borta vântului, că mi-o luat făina din căuş.

— Da, unde-i nimeri-o?

— Unde-o fi, acolo mă duc.

Mergând el loc depărtat, o ajuns pe Dumnezeu şi pe Sf. Petru, cari umblau pe pământ peatunci.

— Unde te duci, omule?

Da Dumnezeu i-o zis aşă:

„Omule, nu te mai duce. Na-ţi o nucă, da până acasă să nu zici: Nucă, deschide-te.

Intorcându-se el înapoi, o 'noptat şi-o ajuns la un om şi s'o rugat să-l primiască, să doarmă acolo peste noapte.

— De unde vii, bade, îl întreabă omul cela.

— Mă duceam să astup borta vântului şi-am întâlnit un nebun pe drum şi mi-o dat o nucă. Şi-o zis, să nu zic: nucă deschide-te. Ce-o mai fi şi asta?

Femeia omului, vicleană. Ia o nucă 'n mâna şi zice: Ia să-ţi văd nuca!

Ii schimbă nuca omului, şi peurmă, se duse într'un ocol şi zise: Nucă deschidă-te. Când o zis, atâtea vite ce-o ieşit: oi, cai, miei, o bogătie 'ntreagă, ştii mată, putere Dumnezeiască!

Omul se duce adouazi acasă: Nucă deschide-te. Dar nuca deunde să se deschidă!

— Hai, batămi-l Dumnezeu de vânt, şi pe

moșneagul lua-l-ar dracu! Mă duc să astup borta vântului și să bat pe moșneag, dece m'o viclenit.

Ajunge iar pe Dumnezeu.

Dar Dumnezeu... știi, putere Dumnezeiască, acum eră altfel la față. Nu l'o cunoscut.

— Unde te duci, bade?

— S'astup borta vântului și să ucid moșneagul, că, ce m'o viclenit?

— N'ați, bade, un măgar. Da, să nu-i zici până acasă: Măgar, baligă-te!

— N'oi zice.

Se întoarce el iar pela omul cela. Da, omul cela îl ospătează și-i dă vin să bea și omul o chefăluță și-o adormit pe laiță. Da erau niște țigani în șatră acolo și aveau un măgar, și omul s'o dus și l-o cumpărat și-o schimbat măgarul.

Omul adouazi se scoală, ia măgarul și se duce acasă și zice: măgar, baligă-te.

Măgarul, de unde!... El apucă un drug și începe a deșelă măgarul.

— Acù nu-l mai iert eu.

Să pornește să întâlniască pe moșneag și să astupe borta vântului. Întâlnește deci pe Dumnezeu transformat iarăși și dupăce se întreabă ca mai 'nainte, Dumnezeu zice:

— N'ați, bade, o cârjă, dar să nu zici pân'acăsa: cârjă încârjește-te.

Ia cârja, vine pela omul cela. Aici omul i-a dat și mai strajnic ospăț și s'o sfătuță, că dacă ar vedea că-i mai dă și cârja, peurmă să-l omoare, ca să nu prepuie că el a luat-o. Acù zice omul femeiei: „Măi, femeie, noi hai cu cârja 'n zâmnic (beci) și să 'nchidem ușa și acì să zicem: Cârjă, 'ncârjește-te.

Se vârî. Cârja unde 'ncepe a bate și-a sdrobi!

— Bade, ț-o măgar și nu că, numai mă rog, scoate-ne.

Acù omul i-o lăsat de i-o bătut și mai bine.
O luat măgarul, cârja și s'o pornit acasă.

Așă s'o făcut de bogat acù, de-o ajuns vestea pân' la Impăratu. Atâtia bani aveă el de-o semănat și-o crescut grâu de aur. Acù Impăratu o auzit, că are un lan de aur și-o trimis doi sufragii să-i dea sămânță, să semene și împăratu.

— Să-i spui împăratului, că nu vreau să-i dău, să vedem ce mi-a face.

Impăratu când o auzit aşă, strajnic s'o mâniat și-o gătit oștirea să se ducă cu răsboi asupra lui. Impăratul eră în frunte, știi, mai mare. Și-o venit pân' la ușa lui și-o strigat să iasă afară. Dar el eră îmbrăcat tot cu straie ca ale noastre, nu cu *straie leșești*. El pune cârja subt suman și ieșe afară. Acù împăratu cu atâtea mii de oameni i-o fost rușine singur lui să se ducă el acum cu unul să se lupte.

A zis: Omule, arată-ți tu întâi puterea.

— Bine, vino Impărate. „Cârje încărjește-te; la tot soldatul câte două și la împăratul nouă“. Cârja cea dumnezeiască tot în cap băcăiă. O 'nebunit și pe împăratu. S'o dus împăratu și-o rămas în pace, și-o trăit bine.

Să dea Dumnezeu să trăiască și copiii mei aşă.

*
* *

Snoavele sau *anecdotele* sunt povestiri scurte, în care miraculosul nu figurează și în cari se vede spiritul mușcător al poporului. Multe sunt basme, cari și-au pierdut caracterul alegoric și

au devenit simple creaționi poetice, oglindind ideile, credințele, moravurile poporului, ca și romanele și nuvelele în literatura scrisă; aşă e de ex. ciclul anecdotelor despre Păcală din care d. P. Dulfu a compus o frumoasă epopee națională. Snoavele sunt mult mai originale decât basmele, pentru că mare parte sunt relative la popoarele streine cu cari Români au venit în contact în decursul timpurilor și ne arată cum le-am caracterizat, satirizează pe Țigani, Ovrei, Greci, Sârbi, Unguri, etc.

De Țigani se povestesc multe... aşă: zice că s'a dus Țiganu să se rază la un Rumân; îi crescuseră lațele mari și, vezi haramina dracului, cere Românului să-l rază de pomană. Românul se încoviește, dar îi pune nart să nu zică nimic, cum l-o rade. Ia Românu o gioarsă de cuțit, fără apă și fără săpun și începe: harșt... harșt... prin barba țiganului, care nu mai putea de șturm, dar nu zicea nimic, doar scrâșniă din dinți. În timpul ăla, se audă afară un câine chelălăind și bărbierul trimete pe un servitor: „Ia vezi, mă, băiete, ce are câinele ăla de chelălăie afară?“ Iar țiganul de colo: „Haoleu, Românicu, l-o fi răzând și pe el cineva de pomană, săracul!“ De Ovrei râde că sunt gheșeftari și fricoși, de Greci că sunt țanțoși, cu rost fără rost: „Se poftesc ca Grecii la pușcărie“. De Sârbi „că samănă sare, că au scos luna din puț, că cal verde și Sârb cuminte nu se poate“. Apoi de Unguri, de Ruși, de Nemți, de femei lenjeșe, de bețivi și bețive, de preoți cari aveau prostie multă 'n cap, ori nărvavul dracului, etc.

Snoavele sau anecdotele au fost versificate

de Anton Pann, T. D. Speranță, P. Dulfu, N. A. Bogdan, și a. Cea mai importantă colecție de snoave în proză e a lui *D. Stăncescu*.¹⁾

Cuvintele particulare sunt acelea, cari se întrebuiștează în vorbire în diferite părți ale țării sau ale provinciilor locuite de Români, dar cuvinte, care nu sunt cunoscute în cărțile de literatură și foarte puține, numai în anumite dicționare.

In limba română avem diferențieri de grai formând trei dialecte, cari se clasifică după teritoriul ocupat: 1) dialectul din stânga Dunării sau daco-român; 2) dialectul din Istria sau *istriano-român*; 3) dialectul din Turcia sau *macedo-român*, cu sub-dialectul *mugleno-român*.

Cuvintele particulare sunt acelea, care nu-s întrebuiștează în vorbirea comună a acestor dialecte, dar sunt de mare importanță pentru studiul limbilor romanice și spre a arăta până la ce legătură au stat România cu diferite popoare în decursul timpurilor, ex. cuvinte: *prois* (ideia omului neîmprumutată dela altul: „din

1) Snoavele sunt de mare preț dat pentru a se cunoaște adâncimea simțirii poporului și trecutul lui, cât și pentru nevinovatele petreceri ale poporului, căci:

«Cum e plină de necazuri viața, dacă n'ar fi glume
Și povești hazlii și snoave, ce s'ar face biata lume?
Cu povești adoarme pruncul subt al mamei ochiu de pază
Și spunând povești bătrânlul spre mormânt înaintează..
L'al povestei dulce farmec, gânduri, griji se mai alină
Și trăim o clipă-două, într'o lume mai senină».

P. Dulfu.

proisu' meu“), „*lăuruști*“ (lume multă venită aşă tam-nisam, pe capul cuivă), aşă: „*urziala dela capătul unei pânze rămasă nețăsută*“ are numirea în diferite forme, pe dialecte de *pièdin*, *chièdin*, *chiâdin* sau *chedin*. Cuvintele acestea ne conduc toate la un prototip latinesc *pēdinus*¹⁾ aceasta pentrucă majoritatea dialectelor italieneşti posedă acest cuvânt exact cu însemnarea, pe care o are *piedin* în ţara Românească şi pentrucă în niciuna din limbile nelatine nu se găseşte vreun cuvânt cu care *pièdin* ar putea sta în vreo legătură de origine.

Adunarea cât mai în grabă a acestor cuvinte se impune, căci cum am spus sunt unele de mare importanţă şi s-ar putea ca peste mai multe decenii să dispară şi neexistând nici în dicţionare şi nici în cărţile de literatură, ce adevăr ar mai putea cuprinde gramaticile şi filologile româneşti?

Importanţa colectării unor asemenea cuvinte, a arătat-o acum 25 de ani chiar M. S. Regele, propunând Academiei române de a publica un fel de *Etymologicum magnum Romaniae*, „conținând toate cuvintele vechi, care altminterile vor fi pierdute pentru generaţiile viitoare“. M. S. a sprijinit întreprinderea aceasta punând la dispoziţia Academiei suma de șease mii lei. Cu lucrarea să a insărcinat B. P. Haşdeu, care a și tipărit valoroasele trei volume (Lit. A. până la cuvântul bărbat) și studiul despre Negru-Vodă ca introducere la volumul al V-lea; în şedința dela 27—29 Martie 1897, Academia a

1) Studiul d-lui I. A. Candrea în «Convergiri Literare».

însărcinat cu continuarea lucrării pe A. *Philip-pide* dela Iași, care a adunat tot materialul, a cărui publicare se va începe cât de curând subd conducerea unui alt filolog, D-l Sextil Pușcariu.

Dicționare de cuvinte au mai fost al lui *Laurian și Maxim*, *Cihac*, *Fr. Damé*, *St. Mihăileanu*, și a., apoi mult a folosit în această privință, prețioasa revistă „*Şezătoarea*“, care de vreo câțiva ani a început publicarea a mai multe glosare din diferite părți ale Moldovei.

Astfel de cuvinte au putut fi la îndemâna filologilor: Hașdeu, G. Weignad, Filipide, S. Pușcariu, I. A. Candrea, etc.

* * *

Tradițiunile poporane sunt aceia ce sunt baladele istorice sau legendele în poezie, povești din care se poate cunoaște până la oarecare punct, originea și trecutul poporului, apoi despre voevozi, ori localități, despre pasări și animale, despre anumite neamuri cu cari Români au venit în atingere, povestiri în legătură cu superstițiile în viața familiară, în viața socială, tradițiuni asupra convențiunilor materiale ale vieței, etc. Tradițiunile sunt: legendele despre Negru-Vodă, despre Ștefan cel Mare și sfânt, despre Turci, Tătari, Ovrei, Patimile și moartea Măntuitorului, tradițiuni despre Holeră, Zaveră, Ruși, revoluții, focuri, inundații, răsboi, eclipse, minuni, cetăți, sănături, brazde, tradițiuni în legătură cu credințele despre Zilele Babei, Căpcănușii, etc.

Ex. Fenomenul repetat, întoarcerea iernei la începutul lunei lui Martie, a dat naștere unor credințe la fel mai toate popoarele, păstrând-

du-și fiecare credință caracterul național. Credința e că în cele d'intâi nouă zile ale lui Martie, când e ninsoare, ploaie, lapoviță, sunt zilele Babei Dochia, despre care tradițiunea spune, că avea niște oițe și s'a urcat la munte să le pască. Marte (luna Martie, închipuită de popor ca un flăcău frumos și voinic) i-a spus, că e prea de timpuriu, dar ea i-a răspuns cu cuvinte batjocoroitoare, și-a îmbrăcat nouă cojoace, și-a luat oile și s'a suit în munte. Martie, că să-și răzbune de insultă, s'a împrumutat la Februarie de încă câteva zile și a dat o strajnică geruială și o ploaie care se prefăcează în polei ca sticla. Baba Dochia însă, înaintă mereu, nepăsându-i de amenințările vremii. În întâia zi lepădă un cojoc și aşă câte unul în fiecare zi din cele următoare până ce îngheță acolo în vârf cu toate oile sale, schimbându-se în stâncă.

Credințele și tradițiunile acestea vin din faptul, că omul care trăiește în mijlocul naturii vede în fiecare schimbare a vremii o personificare, o mână necunoscută. Văzând schimbări în natură, voiește a-și da seama de ceiace impresionează închipuirea lui și atunci caută sfera cunoștințelor sale, pricina plăzmuită a celor ce vede. Așă s'a născut legenda de mai sus; aşă, tot despre Dochia, s'a născut tradițiunea pusă de G. Asachi spre a lămuriri balada „Dochia și Traian“ în care cântă pe fiica lui Decebal, care fugind dinaintea puternicului împărat se preface într'o stâncă.

Iată acea tradițiune:

„Pionul (Ceahlăul) este încă mai faimos pen-

tru Români în privire istorică și în zicerile poporului. Acestea păstrează tradiția, că în vizuiniile muntelui s'ar fi mistuit odinioară Doamna Dochia, fiica lui Decebal, când după subjugarea Patriei sale și moartea părintelui ei, spre a scăpă de prigonirea Romanilor, ar fi petrecut aici în forma unei păstorișe și păsunând o turmă de oi. După această zicere, Dochia, urmărită fiind de Traian, care s'aprinse de amor, cu toată turma să a prefăcut în stâncă, în momentul când avea să se răpiască de acest biruitor. În epoca lui Cantemir, încă se vedeă o asemenea figură, dar timpul dărăpănat, ne-a păstrat numai oarecare rămășișe și o istorie fabuloasă. În timpii mai noi, numele *Dachiei*, s'a schimbat în numele *Dochia*, care este al unei sfinte a bisericii și a cărei zi se sărbătorește la începutul lui Martie, ce este și început de primăvară. Aceste împrejurări însușesc Dochiei și turmei sale o înrăurire asupra celor d'intâi zile a timpului, care aici se numesc zilele Dochiei“.

Orice neam vechi și păgân e considerat în închipuirea poporului, ca un uriaș din timpurile vechi, și aşă, acelor neamuri li se atrebuie zidirea monumentelor cu arhitectură primitivă. Așă sunt credințele și legendele despre *Căpcăuni* sau *Capcâni*¹⁾ izvorîte din multele suferințe,

1) Capcâni corespund cu «Cinocephalii» despre care învățați din vechime Elian și Pliniu au scris ca de niște popoare cu capul de câine, trăind în India din vânat, pe care îl mâncau uscat la soare. Asemenea locuitori cu capul de câine pomenește călătorii Marco-Polo (în insulele Andamane) și italianul turist, Odorico din Pordenone (în insulele Nicobore). «Capcâni» ar fi în unele părți, oameni cu capul de câine, iar în altele cu 8 ochi, 2 capete și ar fi mâncând oameni.

aduse pe capul Românilor, de popoarele barbare și maicuseamă Tătarii. Purtarea lor fioroasă și neomenoasă făcù să fie priviți ca ființe ieșite din iad și numele lor de *Tătar* să se schimbe în *Tartar*. Câmpiiile, acoperite cu semănături, pe unde treceau rămâneau deșerte, popoarele erau tărîte în robie și numai jaf și pustiu lăsau în urma lor. Multe localități le poartă numele.

Suferințele îndurate dela ei i-au trecut în ochii poporului ca uriași, iar faptul că au suferit Români totașă chinuri dela ei, cum D-nul Christos a suferit dela Jidovi, cum și faptul că o ramură de Tătari erau și Jidovii¹⁾ (trecuți la mosaism) totodată a făcut pe popor să-i considere și să le dea numirea de *Jidovi*, cari zice poporul, erau aşă de mari, că punean un picior într'un munte și pe altul în celălalt și se apucau cu mâinile de toarta cerului. Orice urme de animale preistorice, găsite azi, le socotesc ca oase ori măsele de jidovi.

1) Ramura ceia de Tătari erau «Cazaci», care la anul 730 d. Crist. trec împreună cu «Caganu-Bulan» la Judaism, trăind ca stat iudaic 3 secole și având împărăția lor dela Don până la Panonia, supunând lor pe Bulgari, Unguri și alte popoare slave. După trecerea la judaism s'au pus în legătură cu cei de aceiaș religie din țările vecine și chiar cu evreii depelângă Mediterana. Popoarele Caucaziene le ziceau Jidovi. Probă că au existat este faptul, că pe inscripțiile ebraice din Crimeea se găsesc nume tătărești. După stingerea puterii lor, acești cazaci se amestecară cu celealte neamuri tătare depelângă Marea Neagră și dăteră iure ca năvălitori prin țările române, de băgară groază și jale în inima bieților urmași ai Romei și ai Daciei. (A se vedea și studiile d-lu řeineanu).

Dăm mai jos o legendă despre *Căpcâni*, publicată în revista *Şezătoarea* din Fălticeni, anul al II-lea de cunoscutul culegător de literatură poporană *M. Lupescu*, cum și alta despre *Jidovi*, publicată de *Pr. T. Bălăşel*, în *Şezătoarea* anul al III-lea, ca să se vadă, cum suferințele aduse pe capul Românilor au zugrăvit popoarele barebare în închipuirea lui.

Căpcâni sunt niște oameni cu capul de câine și foarte răi. Ei nu se hrănesc decât cu carne de om, ce le place foarte mult. Ei au trăit de mult și au fost trimiși de Dumnezeu spre pedepsirea celor răi.

Alexandru Macedon, când a avut o bătălie cu Por Impărat, i-a prins și i-a închis în niște dealuri împreunate, unde nu-i zi niciodată, de unde nu vor putea ieși decât la vremea de apoi. El a aşezat deasupra dealurilor o furcă și un clopot, care se trage singur la suflarea vântului; Căpcâni când aud clopotul, socot că-i Alexandru pe-acolo și-i păzește. Ei vor ieși de acolo la vremea de apoi și vor începe slujba pentru care i-o făcut Dumnezeu. Ei au un ochi în frunte și unul în ceafă. Sunt iuți și răi, pară de foc. Graiul lor e urit. Prind oameni de-ai noștri, ii pun la îngrășat, unde nu le dă decât miez de nucă și pâine și apoi ii frig în cuptor și-i ospătează.

Odată Căpcâni prinseră mai mulți oameni de-ai noștri, între cari era și un şmecher de flăcău; dupăce i-o pus la coteț ca să-i îngraše, și dupăce Căpcâni ospătară pe tovarășii lui, ii veni rândul său. Baba însărcinată cu facerea

bucatelor, poftește pe flăcău pe-o punte, pe care de se duceă, prin o apăsare de un bumb, puntea se da în jos și omul cădeă în cuptor, unde se rumeniă frumos.

Flăcăul se prefăceă că nu pricepe; baba se duse să-i arăte și şmecherul de băiat apasă pe bumb și înloc să cază el în cuptor, căzù hârzania de babă. Când veniră căsașii, baba nicăiri; când ei cătară de mâncare, găsiră șterful (stârvul) babei în cuptor și-l mâncară bine. Când la cap, văd că tidva are un loc de ochi în frunte și unul la ceafă. Se pricepură îndată, că ei mâncaseră pe babă în locul frumosului flăcău, care de teamă spălase putina. Il cătară ei în toate părțile, până și la buricu pământului, dară el eră ascuns în niște stuh dintr'o baltă. Treceau Căpcâni pelângă el și de ciudă și de mânie nu-l văzură. Scăpat de căutarea lor se duse și ajunse într'un sat. Acì eră un băiat pe o tulpină de fân și se jucă cu ouă roșii în mâna. Văzând ouăle și casele curate și grijite, se pricepù că-s Paștile. Merse ce merse și ajunse în satul lui, la casa părinților lui, cari, când îl văzură, plânseră de bucurie. De Căpcâni s'a ferit el apoi în toată viața.

Jidovii (leg. despre formațiunea omului). — Oamenii și de demult au fost *Jidovi*, adică niște oameni grozav de mari; capul ca hârdăul ăl de cinci vedre, ochii ca taerile, mâinile ca putineele, picioarele ca ulele, deștele ca mosoarele, unghiile ca secerile, dinții din gură ca fiarele plugului... Noi ăștia d'acum suntem pelângă *Jidovi*, ca niște muște mititele.

Odată niște oameni d'ăștia erau cu plugul și ei

la câmp. Vine la ei o fetiță de *Jidov* ca de zece cinci-spre-zece ani și-i ia în poală pe ei, vr'o trei oameni cu plugul și cu vr'o șase boi cu tot și-i duce 'n poală ca pe niște șoareci la mamă-sa și zise: „Uiche, mamă ce găsii eu colea! niște muște sgâriau pământul“. Da mamă-sa zise: „Du-i mamă, acolo, că ăștia sunt oameni, care are să moștenească pământul d'acu înainte“ și i-a dus iar în poală, de unde îi luase... Spurcații ăia de *Jidovi* erau mari de călcau dintr'un munte în altul.

Mai sunt tradițiuni și legende despre stelele cerului, despre pasări, animale, și a. Așă: *Carul mare* (*Ursa mare*), *cloșca*, *rariță*; Legenda prigoriei, a tuturelui, a gaiții, legenda rândunicii, a domnișorului, a grangurelui, a pițigoiului, legendele despre cocoșul și găina, etc.

Ex.

Legenda prigoriei¹⁾. — Înainte, când creierul făcuse tot, a făcut și pe prigorie. Dumnezeu îi dete prigoriei ca să-i facă o fântână. Prigoria se duse, făcù fântâna, o regulă frumos și dupăce-o isprăvì se premenì în hainele de sărbătoare și plecă la Dumnezeu. Cioara care aflase, se tăvălì în noroi, până ce se făcù neagră, cum e în timpul de azi. Se duse și ea la Dumnezeu și pe când prigoria spunea, cum făcuse fântâna, cioara, și ea de colo, plină de noroi, zice: *Tu ai făcut fântâna?* (către prigorie) unde-ți sunt hainele? Să știi că minți, eu am lucrat,

1) St. St. Tuțescu : Legende, snoave și cântece, 1901.

iar nu tu. Dumnezeu, când văzù aceasta, blestemă pe prigorie, ca să nu mai bea apă decât atunci, când va plouă (din nori), iar Cioara când va vrea, atunci să se dea jos și să bea.

Deatunci prigoria ieșe numai când e nor ca să plouă și cântă: „pri... pri...“ și deatunci oamenii când rabdă mult de sete zic: „mă... mă fripsei de sete, tocmai ca o prigorie“.

Tradițiuni de preț au adunat Păr. Sim. Fl. Marian, M. Lupescu, S. Teodorescu-Kirileanu (măreata culegere privitoare la faptele și viața lui Ștefan-Vodă cel mare și sfânt), Pr. T. Bălășel, St. St. Tuțescu, etc...

La producțiunile poporane în proză se mai pot adăogă: înjurături, ocări, porecle, nume curioase, tipete, interjecții, datine, obiceiuri, superstiții, obiceiuri juridice, credințe, semne de scris, roboj, mitologie poporană, zoologie, botanică, mineralogie, geologie, psichologie, meteorologie, calendar poporan, medicină poporană, veterinarie, archeologie, lucru casnic, artă culinară, care de altfel toate, afară de înjurături, ocări, porecle, nume curioase, tipete și interjecții, intră la grupa obiceiurilor, credințelor și tradițiunilor.

* * *

2. Literatura poporană scrisă, cuprinde toate acele scrieri, care se numesc cărți poporane, răspândite în popor și care călătoresc din limbă 'n limbă, schimbându-se mult mai puțin ca producțiunile doe literatură poporană nescrisă... Ele sunt anonime, dar sunt atribuite de popor unor

anumite persoane. Înainte de introducerea tiparului s'au păstrat în manuscrise. Literatura populară scrisă va cuprinde — să nădăjduim — cu timpul și acele cărți cari se fac sau se vor face de anumiți poeți sau prozatori, cărți care vor fi scrise în graiul și după gândul poporului și după care se va înflăcără poporul ca după comori ale inimii lui. Acele cărți nu se vor mai pierde niciodată, vor deveni poporane în adevaratul înțeles al cuvântului... Cărțile acestea sunt de trei feluri: *de literatură religioasă, literatură estetică și cărți de prevestire și de noroc.*

A. *De literatură religioasă*, țin acele cărți, care cele mai multe sunt lucrate nu cu știrea sfinților părinți ai bisericii, ci sunt faptele unor secte religioase (Pavlicheni Bugomili) cari trăiau în evul mediu la sudul Dunării și spre a-și face cât mai mulți adepti, le împărtiau cărticele de acestea, cari aprind închipuirea și pot influența asupra vieții credincioșilor. De altfel aceste cărți — deși unele nu sunt periculoase — sunt considerate de sf. biserică, ca *apocrife*.

Cele mai ocunoscute sunt:

i) *Minunile sfântului Sisoie*, o carte formată din alte două: una vorbește de *Avestița*, aripa *Satanii*, pe care a bătut-o Archanghelul Mihail, aflându-i cele 19 nume; alta, de *sfântul Sisoie* care avea însărcinarea să omoare dracii. Intr'o noapte sfântul, fiind în casa sorei sale, vine diavolul nevăzut și fură pe cel din urmă copil al soru-sii, ducându-se cu el în fundul mării; sfântul îl află, îl bate, îl scoate de unde se ascunsese și-l silește să dea afară atât pe acest copil, cât și pe ceilalți 5, pe care-i mai înghițise. De aci

există crădința, că diavolul nu se apropie de casa, unde se află scris numele lui, cum și povestea sfântului Sisoe; cărțile acestea se pun lângă copiii mici, ca să-i apere de moarte.

b) *Apocalipsul apostolului Pavel* și

c) *Epistolia Maiciei Domnului*, „care a trimes-o D-zeu din cer“, carte împărțită în trei broșuri mici, ori separate, ori toate la un loc, cuprinzând: 1. *Călătoria maiciei Domnului la Iad*, unde vede toate muncile; 2. *Visul ei*, în care i-se arată fiul și ce are să pătimiască și 3. *Epistolia lui Christos*, pentru pazirea Duminecii. Aceste trei cărticele sau și numai câte una, sunt purtate în sân de mulți țărani, spre a fi feriți de rele.

B. *De literatura estetică*, țin acele cărți isvorite din fantasia popoarelor, cari au admirat și zeificat aproape faptele vitejești și morale.

Cele mai cunoscute cărți sunt:

a) *Alexandria* cea mai însemnată dintre cărțile poporane române, care a influențat mult asupra spiritului noroadelor. Povestește într'un mod destul de fabulos faptele și viața eroului macedonean Alexandru cel Mare (Macedon), care a pus lumea în uimire cu vitejiile sale. Elementele, cari alcătuiesc „*Alexandria*“, elemente fantastice și foarte numeroase, fiind luate d'a dreptul din literatura nescrisă a basmelor ca, spre pildă, *apa vie și munții mișcători, cari se bat în capete*, s. a., au devenit un isvor nesecat pentru închipuirea popoarelor din Orient și Occident și din citirea „*Alexandriei*“, s'au amestecat în imaginația poporului diferite ființe miraculoase și au trecut din nou ca tradițiuni poporane.

Alexandria a fost alcătuită în Egipt în secolul IV de *Pseudocalistene* din elemente fantastice, din amintiri istorice, și din elemente cuprinse în literatură nescrisă.

Cartea aceasta, prin chipul cum a fost alcătuită, a ținut subt farmecul ei închipuirea noroadelor și chiar până azi se vede influența ei asupra spiritului popular.

La noi s'a introdus pentru întâia oară, redată în manuscris la 1620 tradusă fiind în Transilvania de un popă. În secolul XVII era mult răspândită, cum arată cronicarul Miron Costin, iar prin secolul XVIII ajunsese o ocupație de predilecție. Citirea *Alexandriei* și învățarea ei pe dinafară, făcea parte, în unele părți, din programă de educație de pe-atunci. Această stare de lucruri a continuat și în secolul XIX, cum se vede la Alexandrescu în „*Satira*“ duhului său:

Nu mai ești tu acela care 'n copilărie
Știai pe dinafară vestita Alexandrie!...

b) *Halimà*, vestita colecție arabă „o mie și una de nopți“, cuprinde povești poporane din viața poporului arab și îmbogățite în timpuri cu anecdotă și povești din izvoare deosebite. Vestita colecție după *Fihrist* (istoria literaturii arabe scrisă în al X-lea veac) e tradusă ca și multe alte colecții, din limba persană. Dar chiar Perșii au luat cea mai mare parte din poveștile și nuvelele lor, din India. În Halima ca și în Alexandria se văd numiri și fapte, cari sunt și în tradițiunile noastre.

e) *Genoveva de Brabant* o poveste de origină francă, făcând parte din multe tradițiuni pri-vitoare la viața lui Carol cel mare. Are cuprin-derea următoare: *Sijefre*, un *Cavaler* se căsă-torește cu Genoveva și plecând la răsboi împotriva Maurienilor, lasă pe Genoveva acasă. Vătaful curții o părăște către soțul ei dus de parte și face ca ea să fie osândită la moarte. Înainte de a pleca la locul unde trebuiă să fie omorită, ea dă servitoarei o scrisoare pentru bărbatu-său, când va veni dela răsboi. În pă-dure, călăilor le-a fost milă să omoare și au lăsat-o să trăiască împreună cu copilașul, du-când spre încredințare, că au omorit-o, doi ochi de câine în loc de ai ei.

Genoveva a trăit în pădure, până când odată venind Sijerfe la vânătoare, o găsește și-o ia acasă încredințându-se, că nu-i cu nimic vi-novată.

d) *Archir și Anadam*, care face parte din poveștile *Halimei*, dar a venit la noi pe o altă cale.

e) *Istoria Sindipii filosoful*, poveste indiană al cărei isvor nu se cunoaște.

f) *Varlaam și Ioasaf*, poveste care laudă și ține în amintirea poporului triumful creștină-tății asupra păgânătății.

C) *Cărțile de prevestire și de noroc* sunt: *Trepeticul* (cărțile de semne), cărțile de visuri, zo-diile, *gromovnicul* (cun. prev. din tunet), as-trologia (cun. prev. și norocului din stele), etc...

}

Obiceiuri și credințe. — Toate popoarele au, fie în legătură cu producțiunile de literatură poporană nescrisă, fie separat, *obiceiurile și credințele lor*. Ele sunt subiecte ale *etnologiei și psihologiei popoarelor* și unele sunt păstrate din timpul păgânismului, altele sunt împrumutate, iar altele sunt proprii fiecărei națiuni. Ca toate popoarele și poporul român își are obiceiurile și credințele sale, care sunt pentru noi o neprețuită comoară, pentru a ști în ce direcție s'a desvoltat poporul, a-i cunoaște și păstră originalitatea și să putem stabili mai dinainte calea dezvoltării sale viitoare.

a) *Obiceiuri* sunt acelea despre cari am vorbit la diferite producțiuni de literatură poporană nescrisă la: hore, cântece bătrânești (frumoasele obiceiuri dela mesele nunților, despre cari s'ar putea scrie volume întregi, Colinde, Vasilca și Plugușorul, Paparudele și Caloianul, rugăciuni și cântece de copii, Sorcova, Steaua și Vicleimul, Moș-ajunul, Orații de nuntă, descântece, bocete, Lăzărelu, etc. Altele sunt acelea prin care își încearcă tinerii norocul în ajunul anului nou și la Bobotează, foarte multe și foarte frumoase; sărbătorile băbești (calendarul poporan), focul lui *Sumedru* (în seara de sf. Dumitru), obiceiuri la îmmormântări (poduri în calea lui, pânze care mai peurmă se dau de pomană la săraci, împreună cu lumânări de ceară și cu monede pentru vămi pe lumea cealaltă, pomneți, etc...), obiceiuri la nunți, la naștere, la diferite zile ale anului, *Medicina babelor*, obiceiurile juridice, semnele de scris, veterinaria populară, *Lucrările casnice*, arta culinară poporană, portul, din care

cel femeiesc (marama și iia), mulțumită *Reginei Elisabeta*, a ajuns vesmântul de onoare nu numai în palatul regal, dar și la alte suverane ale Europei, care se mândresc a fi îmbrăcate ca țărancele românce; generositatea Românilor, lăudată aşă de mult de valorosul literat și istoric al Franței *Michelet*, obiceiurile de a ajută la biserică, cruci, puțuri, pe nevoiași și pe călugări, cari vin chiar din Asia-mică; obiceiul frumos ca fetele să poarte capul gol până se mărită, obiceiul ce au fetele de a pune în sân mănuchiuri de busuioc, obiceiul de a împărți colaci la zile mari; obiceiurile când se sapă șanțuri, ziduri, temelii, la arat, la semănat, la hotărnicii, la sădiri, obiceiuri ciobănești, răpirea fetelor (care se practică în unele județe de câmp), cultul morților, obiceiuri la construirea caselor, jocul călușarilor, etc...

Unele obiceiuri cum sunt sărbătorile băbești și răpirea fetelor sunt periculoase, altele însă — cele mai multe — folosite și de mare nevoie spre a fi păstrate și cunoscute spre cîstea neamului nostru.

b) *Credințele poporane*, cele mai multe în legătură cu diferite tradițuni și isvorî din împrejurările prin care trec popoarele, din necunoștința luerurilor, cum și din tendința pronunțată a omului din popor de a personifica și însufla tot ce impresionează în mod statoric închipuirea sa, sunt multe, aşă: Credințele despre facerea lumii, despre Anticrist, despre suflet, despre pământ, despre sfârșitul lumii, despre cealaltă lume, credința despre origina nisipurilor și a pietrelor, despre uriași, duhuri necu-

rate, credința în soartă, în zile rele și bune, în predestinare, în zodie, credința că tot omul are câte o stea, ce este legată de soarta lui și care cade în văzduh, când omul moare, credința că un om însemnat e cu stea în frunte, că unele stele se arată ca prevestiri de mari nenorociri, credința în vârcolaci de cari zic, că mânăncă luna ori soarele, când e eclipsă, credința că e bine să sufle în fața apei și vinului din vas, chiar să verse o parte din băutură înainte de a o duce la gură — ca să alunge nălucile morților ce sboară pe lumea ailaltă și s'amestecă în faptele oamenilor —; credințele despre locuri pustii și blestemate, despre comori, despre „Cățelu pământului“, despre târguri și sate încestate, despre demoni și vedenii, despre fântâni tămaduitoare, despre potop, despre animale și plante (superstiții), despre *iarba fiarelor*, muma păduri; credințe și superstiții despre stele, urșitori, în prezicerile făcute de păsări și insecte, despre *Filipi* (Pilipi), *Ropotin*, *Gheorman*, *Circovi*, *Barbare*, etc.; obiceiul cu credința ce au; când pun parale în mâinile mortului și alte credințe și superstiții la naștere, nunți, moarte, cumetrii, diferite zile, etc., credința că sufletul mortului stă trei zile în străsina casei, că de va trece pisica peste el se face strigoi, credința în vrăji, în farmece, că vrăjitoarele pot aduce la o fată sau femeie — călare pe un băț de alun pe cel iubit și să îndepărteze pe cel urât, — credința că pot închegă apele, legă ploile, pot ghici soarta oamenilor și pot vindecă boalele, credința în *Iele* (zâne cari intră în mână, trup, nas, picior, turbură creerii, amuțesc gura, asurzesc urechile,

prăpădesc carnea pe trup, sgârcesc vinele și iau puterea din creierii capului, din vederea ochilor, din rânză, din osânză, din băierile inimii, că sunt stăpânele vântului, se duc la vântul turbat); credința că fiecare casă are șarpele său, care-i aduce noroc, că pietrele se formează din gura șerpilor, că de fiecare șarpe ucis se iartă un păcat, iar de fiecare păianjen trei; credința și obiceiul cu frăția de cruce, credința în trăsura sf. Ilie, despre ciumă și holeră, credințele în crai nou, că pământul e sfânt, că stă pe bivoli, ori pe stâlpi, ori că are margine... Credința că pletele sunt semne de bărbătie, credința în urșită, în stafii, în puterea ce-au babele de a luă viața — măsurându-l — ori de a luă laptele vacilor, credința în semne, în vise, și a...

II.

„Desvoltarea intelectuală a fiecărui popor, începe prin poezie. Și poezia tuturor popoarelor primitive se asemănă. Obiectul ei sunt mai ales sentimentele religioase, mândria pentru faptele și suvenirile răsboinice și simțământul iubirii subt feluritele sale forme. Cultul zeilor a dat naștere celor d'întâi imnuri, admirătunea și recunoștința pentru faptele eroilor au produs primele ode; durerea pentru moartea unei ființe iubite, a născut primele elegii; povestirea fapelor și evenimentelor însemnate fură primele poeme epice și reprezentarea lor prin acțiune fură primele drame“.

„Poezia la început cuprindeă în sine ca într'un sămbure, întreaga desvoltare intelectuală a generațiunilor primitive; și era un fel de proză întocmită ca să exprime cu energie emoțiunile inimii și imaginile vii ale unei fantezii aprinse de pasiune și să poată fi cântată. Credințele religioase, suvenirile istorice, ideile morale și politice, însuș legile se cântau. Și primi educatori și conducători ai popoarelor, autorii civilizațiunii, erau în acelaș timp: poeti, profeti, preoți, cântăreți și uneori regi. Așa au fost: Orfeu, Lin,

Museu, Anfion și alții la Eleni; Moise, David, Solomon și ceilalți preoți ai Evreilor. Mai toți regii Schiților și Goților erau poeti.

„Literatura popoarelor vechi poartă încă întragă caracterul poeziei primitive. Ea cuprinde subaceea formă de inspirație poetică, religiune, istorie, legi, știință, filosofie, morală. Poezia primitivă din care s-au născut pe rând miturile și dogmele religioase, istoria, filosofia și poezia scrisă, a continuat a trăi în mintea poporului necultivat sub formă de basme, fabule, snoave, proverbe și cântece de tot felul propagate prin viul grai și modificate după loc și timp. Și până astăzi, în popor, poezia este împreunată cu muzica și uneori cu dansul, cum eră lă început. Deaci numirea de cântece e generală pentru tot felul de poezii destinate a se cântă. Astfel poezia poporană de astăzi seamănă în multe privințe cu poezia primitivă. Cu toate acestea din ea nu ne putem face o idee exactă despre ceiace eră poezia la începutul ei. Intelența popoarelor de astăzi, cari au o veche organizație religioasă și politică și cari sunt în atingere cu alte popoare mai civilizate, este mult mai desvoltată și mai bogată în cunoștințe, decât intelența popoarelor primitive.

„Omenirea primitivă seamănă foarte mult cu un copil. *Urmele* credinții primitive despre insuflarea naturii, se văd până azi în superstițiunile, ce se află la toate popoarele despre zâne, iele, ursitori, fee, nimfe, silfi, demoni, smeii și alte ființe miraculoase“.¹⁾.

1) Strajan «Poezia primitivă» în «Con vorbiri literare» an. XXX.

Poezia omului primitiv era mai religioasă, mai sinceră și mai mult simțită. Cea mai veche carte de poezie este *Rig-Veda* (știința imnurilor de laudă) apărută între anii 1500—1200 înainte de Christos. Poeziile din ea deveniră origina și fundamentul religiunii și filozofiei indiane și în același timp cel mai vechiu izvor de studii pentru originea limbii și istoriei acelor timpuri.

„Prin urmare¹⁾ poezia și religiunea Arilor, cei mai vechi străbuni ai noștri, este cheia pentru explicarea miturilor, a superstițiunilor, a misterelor religioase, pentru înțelegerea părții miraculoase din poezia literară veche și din poezia poporană, mai ales pentru înțelegerea basmelor.

„Poezia primitivă a Arilor cuprinsă în *Rig-Veda* este izvorul tradițiunii în sensul cel mai întins al cuvântului, care curățită de sgura superstițiunilor și desvoltată mai departe, a dus și duce omenirea înainte pe calea progresului, către un ideal din ce în ce mai nobil și mai înalt“.

Răspândirea poveștilor indiane o atribuie unii învățați mai mult Budiștilor și misionarilor lor, cari au ajuns departe cu călătoriile... S-au răspândit pe două căi: prin Mongolia și prin legătura statelor bizantine cu Persia și Arabia. Multe însă din produsele poporului, mai cu seamă doinele și horele sunt creațiuni recente, curat naționale și unele se creiază și azi...

Mult timp învățații n'au dat nici-o importanță culegerii și studierii produselor poporului, considerându-se mare înjosire ca un scriitor să

1) Strajan »Poezia primitivă« în «Con vorbiri literare» an. XXX

se ocupe de aşă cevă. Când *Puşkin*¹⁾ a editat în 1820 o poemă a sa scrisă sub impresia unui tablou țărănesc, o mulțime de critici s-au asvârlit asupra ei: „Aceasta ar fi — ziceă un critic — cașicum într'o adunare nobilă din Moscova ar veni un musafir țăran cu căciula de oaie, cu zăbun și cu ciubote țărănești și ar strigă: bun noroc, măi flăcăi!“.

Însă și mai înainte de *Puşkin* s'a arătat importanța literaturii poporane de către frații Grimm²⁾ (1812) cari au publicat prima colecție de basme adunate din graiul poporului german și au atras luarea aminte a erudiților asupra acestei culegeri și legătura ce există între aceste basme și produsele literaturii sanscrite. Frații Grimm sunt întemeietorii *studiului comparativ* al literaturii populare. Ei și cu alți adepti ca Max Müller, Gubernatis³⁾, Hann, Kuhn, Schwartz, etc., susțin ideia, că parte din poveștile indo-europene, prin conținutul lor, trebuie să fie rămășițele unor vremi de mitologie comună

1) «Alexandru Pușkin», scriitor rus, născut la 1799, mort la 1837.

2) «Iacob Grimm» (1786—1863). «Despre vechile cântece Maister gesang Mitologie Germană».

«Vilhelm Grimm» (1786—1859) «Cântecele eroice vechi daneze, Legenda eroică Germană». Apoi amândoi împreună: „Basmele de copii și casnice, legendele germane. Dicționarul limbii germane... Basmele și legendele culese de ei sunt monumentele cele mai nepieritoare în literatura germană, prin caracterul lor național, atât ca expresie cât și ca gândire.

3) «Gubernatis», distins scriitor italian și cunoscut «filo-român» admite teoria fraților Grimm în cărțile: «Storia universale della Literatura. Storia delle novelline popolari 1883; Setture sopra la mitologia comparata 1880

popoarelor ariene. În Franța se da aceiaș importanță de *Ch. Beranex*. Odată însă ce lumea cultă a început să da mai multă atenție literaturii poporane și odată cu aceasta de a studia limbile orientale, cum și literaturile veacurilor intermediare, unii învățați, între cari profesorul Benfey, și-au modificat părerile asupra alcătuirei creațiunilor poporului. În colecția sa de basme indiene, (*Panciatantra*, Leipzig, 1859), Benfey susține teoria *migrațiunii*, arătând că multe din subiectele, cari formează miezul diferitelor povesti europene, sunt luate dela popoarele orientale.

Deatunci se fac diferite studii asupra produselor poporului spre a se înlesni mult deslegarea chestiunilor, cari agită pe savanții Europei, chestiuni cari sunt strâns legate cu teoriile asupra originii literaturii poporane și astfel s'a născut noua știință *folklorul*: folk (popor)—lore (știință), cuvânt întrebuițat pentru prima oară de învățații englezi într'o revistă a lor: *Athenaeum* (1846).

Dealtfel poporul, trecutul și producțiunile lui a fost idealurile romanticilor Nemți „Sălbaticul la dânsii se bucură de aceiaș stimă, ca și la Rousseau: „Cine vrea să cunoască omul, să nu-l caute în oraș, sub vălul civilizației conrupte, ci în natură, acolo unde cultura n'a isbutit să-l acopere cu desăvârșire... Deaceea, cine vrea să asculte poezia naturală, trebuie ca poporul să i-o cânte“. Și chiar înainte de românci a apărut gustul de literatură poporană. Dintre clasici

*Herder*¹⁾ și *Goethe*²⁾ sunt adoratori cu patimă ai poeziei populare. Herder a adunat cele mai vechi cântece populare și le-a tipărit subtitlul *Volkslieder* (cântece populare) în 1778 și 1779. Iar poetul *Bürger*³⁾ a scris și s'a inspirat mult din literatura poporană.

Puternica înrăurire a literaturii poporane în Germania se sfârși cu emanciparea spiritului german de sub protecționismul francez și triumful naționalizmului în literatură, iar entuziasmul pentru literatura poporană a produs pe cel mai mare poet german *Goethe*.

In Franța, încă din veacul al XIV-lea *Montaigne* se inspiră din poezia poporană a Americanilor și chiar traduce două cântece; apoi, tocmai în timpul lui Ludovic al XIV-lea se mai dă oarecare importanță produselor poporane, de Molière.

Acum târziu, în secolul al XIX-lea, mai mult în a doua jumătate a lui, toate popoarele se iau la întrecere să culeagă cât mai mult și mai de preț, căci produsele tuturor sunt frumoase, sunt comori neprețuite. Oamenii de știință nu mai consideră ca o rușine a se ocupa cu literatura, credințele și obiceiurile poporane și după cum Indienii se mândresc cu colosalele lor epopei *Ramajana* și *Mahabharata*, Persii cu *Zendavesta*,

1) «Gottfried Herder» (1744–1803) a recunoscut mult importanță poeziei poporane. Au rămas celebre vorbele lui: «Geniul unei limbi este și geniul literaturei unei națiuni» și: «Cel ce iubeste mai mult limba străină, decât sunetele dulci ale limbii mame, nu este vrednic de numele de om».

2) «Wolfgang von Goethe» mare poet german (1746–1832).

3) «Gottfried A. Bürger» (1747–1894).

Grecii cu *Iliada* și *Odiseia*, aşă Francezii se mândresc cu *Roland* al lor și cu alte producții, Germanii cu *Niebelungii* și cu marile lucrări ale lui *Kopitar* și *Grimm*, Sârbii cu întâia și cea mai de preț colecție de cântece poporane a lui Vuc *Stefanovici Karagici* (1814 și 1815), și a.

* * *

Ca la toate popoarele, aşă și la Români, mult timp nu s'a ocupat și n'a dat nimeni vreo importanță comorilor neamului ¹⁾.

„Literatura populară ²⁾ o face poporul, dar cuvântul acesta *popor* e foarte vag și elastic. Din popor face parte mai ales *țăranul, apărătorul și muncitorul acestui pământ românesc* *subt toate întâmplările, subt toate exploataările nedrepte. E cel mai cinstit, mai moral și mai harnic din toți locuitorii țării aceștia și aşă a fost totdeauna.*

„Când boierimea păstrase numai puțin din bunul spirit al timpurilor vechi, când moleșirea începea să o cuprindă, când nu mai știă să se lupte, când nu prea știă să lucreze, sapa n'a căzut din mâna țăranului, toporul i-a rămas la îndemâna, țara a rămas bogată, fiindcă pământul a fost lucrat și, dacă ar fi fost cine să spună cuvântul ce se așteptă din aceiaș mulțime

1) Pânala «Dosoșteiu» (mitropolit, sec. XVII), care pune psaltilrea în versuri, limba română cunoaște ca vers numai poezia poporană. Dealtfel cu cântece și dansuri naționale se veseliau strămoșii noștri boieri și țărani din timpuri mult mai vechi, cum găsim în sec. XVI și XVII.

2) «Istoria literaturii române dela Cantemir până la 1821», uriașă lucrare a distinsului istoric și critic literar N. Iorga.

răbdătoare și harnică, s'ar fi ivit și cine s'o apere.

„Nu numai atât. Pecând boierul se înfundă în umbra răcoroasă a ietacelor, potrivită pentru somnul lung de ziua, pecând, dus de subțiori, de țigan sau de ciocoi, era închis pentru plimbare în butca cu ferestruici rotunde, mărunte, țăranul își duceau viața sub cerul liber al lui Dumnezeu, în fața munților înălțători de suflet sau a câmpilor mănoase, de cari se legau amintiri de muncă și de luptă. Spectacolele boierului erau alaiurile de pompă burlească... jocuri de păpuși, *caraghioslâcurile* slugilor domnești; spectacolele țăranului erau marea, eternul spectacol divin al trandafirilor răsăritului, al apusurilor roșii, al liniștitelor amieze de vară, al serilor misterioase și al clarelor nopți de iarnă, cu pământul de ghiață și cerurile de diamant. Boierul auzia muzica pestrefurilor turcești cântate de mehturi cu papuci și antereie; țăranul era mânăiat în aspra lui muncă fără răsplătă, de glasul ciocârliei, salutând ivirea soarelui, de freamățul frunzelor agitate de vântul de seară, de țărăitul ritmat, de răsuflarea prelungită și tristă a câmpilor în nopțile limpezi ale verii, de puternica orchestră a furtunii, dominată de glasul tunetului. Subt cerurile dumnezeiști se deșteptau în sufletul curat al celui fără păcate, al celui fără de răsplătă, al celui fără de speranță, simțiri pe cari ghiftuitul locuitor al curților din orașe nu putea să le înțeleagă. Simțiri triste, cum au fost acele, care au stăpânit totdeauna sufletul poporului nostru nerorocit, simțiri de o tristeță duioasă, resemnată,

rareori simțiri de răsbunare, de ură respicată. **Șicând, valul simțirii creșteă, când nu-l mai puteă cuprinde pieptul îndelung răbdător, ochii se pierdeau în zarea de argint a nopții, fluierul sună în tăcerea și, în sufletul naiv se săvârșiă, fără voință și fără scop, misterioasa prefacere a gândului trecător în cuvânt care rămâne.** Se făceă astfel poezia, precum se făcuse înainte și precum se va face cătă vreme aceiași oameni vor duce aceiaș viață, cătă vreme va mai fi sălbăticie măreață și curată în această țară.

„Boierii și cucoanele din Tara românească și Moldova, aruncără vechile datini, vechile moravuri, vechile sentimente și vechile idei, pentru a se europeniză, pentru a se civiliză după „noua rețetă făcătoare de minuni, pe care o dădeau Francezii“ și aşa, crescuți de dascăli streini, cititori ai cărților streine, vizitatori ai străinătății, străbunii noștri începură, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, *opera de înstrăinare care s'a desăvârșit în zilele noastre*“.

Multă vreme producerile poporane n'au fost deloc scrise, ci au existat numai oral; oamenii le-au învățat unii dela alții, din generație în generație; au fost lăsate uitării pe seama țăranilor, cari le cântau în timp de veselie sau de tristeță; scriitorii ce bruma îi aveam în principale în secolul al XVIII-lea și începutul celui de al XIX-lea se lăsau a fi tărîți, în Moldova de influența polonă, adusă de Costinești și grecească, iar în Muntenia de influența școalei ardeleni, unită cu cea grecească. De altfel, în secolii până la a doua jumătate a celui de-al XVIII-lea, cei mai mari boieri aveau tot atâtă cultură, ca ori-

care țăran și nici boierii nu cunoșteau altă poezie, decât pe-a oamenilor din popor.

Primele poezii populare la noi au fost adunate de *G. Asachi* încă din 1823 și de *Vuc Stefanovici Karajici*, renumitul literat sărb, care a dat lui Asaki 30 coale manuscrise cu cântece românești adunate din Transilvania, Banat și Țara românească; dar colecția aceia a lui Asaki a mistuit-o în Iași focul anului 1827.

Cel dintâi folclorist român este *Anton Pann*, „finul Pepelei, cel ișteț ca un proverb“ cum îi zice Eminescu în „Epigonii“. Înainte chiar de Asaki el a publicat o colecțiune „Cântece de stea“ (1822), apoi, între 1840—1850, publică poezie populare, fabule și istorioare, etc. În broșurile lui găsim lucrarea uriașă a acestui modest, dar harnic culegător, care a făcut pentru celelalte ramuri ale literaturi populare, ceiace a făcut Alexandri pentru poezie. A scris în genul poporului și, în poveștile sale: *O șezătoare la țară* sau *Povestea lui Moș-Albu* ori în *Năzdrăvaniile lui Nastratin Hogaș*, ne dă și ghicitori, povești, zicători, cântece, ori o mulțime de snoave, care circulă prin literaturile diferitelor popoare, atribuite aci unui personajiu, aci altuia. Anton Pann pune toate aceste snoave pe seama lui Nasreddin (Nastratin) care a fost un învățat pe vremea lui Tamerlan¹⁾.

A mai scris „Povestea vorbii“, o adunare de proverbe, în grupe după ideia principală la care se raportă: despre sgârcenie, despre mâncare, despre cusururi, despre minciună, etc., urmând

1) Timur-lenc (Timerlan), hanul Mongolilor sec. XIV și XV.

după fiecare grupă o anecdotă, în legătură cu ideia principală și în ea sunt întrebuințate multe proverbe. Felul cum le-a adunat el are folosul, că punând proverbele în vorbire, ne arată adevaratul sens și felul cum se întrebuințează.

* * *

Intre 1830—1860, osebit de multă literatură poporană, publicată de Anton Pann și de cele ale lui Alexandri, găsim foarte puține studii ori material de folclor, publicat de: *Alecu Russo bunul patriot*, autor al „Cântării Românii“, care s'a interesat de literatura poporului, procurând mult material și poetului Vasile Alexandri; *Ioan Budai Deleanu*, care a publicat câteva scrieri de filologie și poema eroi-comică „Țiganiada“; *Al. M. Marinescu*, care publică: *Balade culese și corese* (1859) *Ioan Barac* cu poema *Arghir și Elena*; *S. Miculli*: arii populare din Moldova și Bucovina (1864), etc.¹⁾.

Cel care se interesează cu tot fulgul inimii sale și publică poezii populare, fie la început, rânduri, rânduri, fie mai târziu adunate în mari și interesante volume este „acel rege al poeziei, vesnic Tânăr și ferice, ce cu basmul povestește, ce cu fluierul îți zice, veselul *Alexandri*“. Incepând a aduna aceste „comori neprețuite“ încă de pe la 1842, la poalele Ceahlăului ori în Ardeal și Bucovina la 1848, el publică mereu fie în revistele ce ieșau peatunci, fie în volume. Ediția ultimă

1) A se vedea la cap. IV, «bibliografia folclorului muzical românesc».

de poezii populare ale Românilor Alexandri o publică în 1866. Manuscrisul l-a dăruit în 1862 în folosul Azilului de copii găsiți, ce purtă numele Măriei Sale Doamna Elena, soția lui Cuza-Vodă, căci „poeziile sunt copiii găsiți ai geniului românesc“. La scrisoarea sa, Doamna Elena, îi răspundează între altele:

„Vă mulțumesc ca Română și ca Doamnă. Ca Română, că ați alăturat numele meu la aceste cântece scăpate de uitare, mulțămită serioaselor voastre cercetări și cari amintesc bucuriile, durerile, istoria și simțimintele Țării. Fără a ridică cevă din caracterul naiv al expresiei poporale, ați mlădiat cu o rară fericire forma acestor încercări. De acum înainte, aceste foi răspândite ale trecutului nostru, sunt aşezate pe o carte frumoasă și oricât de modest ați fi la partea ce vi se cuvine, România nu vor despărțî niciodată de doine, balade și lăcrimoare, numele poetului care a aruncat o strălucire atât de vie asupra literaturii naționale.

„Ca Doamnă, vă mulțumesc că ați dat ca desăvârșită proprietate rodul ocupării voastre de mai mulți ani, la Azilul Elena, ce am fundat pentru pruncii găsiți. Această lucrare este o coemoară adevarată pentru bieții mei micuți adăpostiți și o primesc cu recunoștință.

„Voiesc ca edițiile ce se vor face și se vor vinde în folosul Azilului Elena, să fie demne de geniul poetic al Românilor. Voi comandă două din care una, ediție de lux, pentru administratorii frumusețelor poeziei poporane, cealaltă ediție tipărită cu caractere, fiind menită a se vinde cu prețul cel mai mic, va servi a duce

cântecele naționale ale României, în sănul muncitorilor, în sate, în mânăstiri, de unde le-ați cules cu pietate...“.

Poeziile poporane culese de Alexandri „fiind pretutindeni bine primite și admirate, ele au contribuit mult a atrage simpatii meritate asupra nației noastre de atâți secoli uitată și părăsită pe marginile orientului“ cum singur zice în sus numita scrisoare.

Insă poeziile date la ivială de V. Alexandri au păcatul, că au fost oarecum modificate de maestru, schimbându-se multe cuvinte și construcțiuni, ceiace deși *e destul de estetic*, e în paguba *folclorului*. Dealtfel aşă s'a întâmplat la mai toate popoarele, maicuseamă acolo, unde primii culegători au fost înșiși poeți. Au făcut această greșală, fie din marea iubire de neam, fie că încă nu se răspândise știința folclorului. Epoca aceasta, când adică, primii culegători au cizelat parte din versurile poporului, spre a le da o formă mai sculpturală, vrând să arate literaților cât mai frumoasă și încântătoare poezia poporană, se numește *epoca patriotică*. Întâia colecție de cântece populare curat nem්ești „*Der Knaben Wunderhorn*“ publicată de *Arnim* și *Brentano*, conține un mare număr de cântece „corectate, iar nu populare“. Așă s'a întâmplat și la Francezi cu colecția de cântece bretone a lui *Delaville-Marqué* „*Barzaz-Breiz*“; așă la Sârbi, așă la Ruși cu falsificarea poeziei ruse și ucrainiene, așă la Cehi cu manuscriptul „*Kraledorf*“, etc.

Mare parte din poeziile poporane românești, au fost traduse (*Rumänische Volkspoesie*, Iași

1853) pe acele timpuri în limba germană de către renumitul scriitor *Wilhelm Kotzebue* (1813-1887), care trăind în Moldova până la 1857, a desfășurat o activitate literară de o mare importanță pentru Români, scriind în limba germană chiar două opere cu caracter românesc: „*Tăblouri și schițe din Moldova și Lascăr Viorescu*“.

* * *

Intre 1860—1880, apar diferite studii, colecțiuni și dicționare de cuvinte poporane, aşa: colecțiunile *Burada*, *Uncescu* (cântece de stea și colinde), *Ath. M. Marienescu* (alte balade, 1867), *Miron Pompiliu* (Balade populare române, 1870), *Sim. Florea Marian* (Balade populare române, 1875), *N. A. Caranfil* (cântece populare de pe valea Prutului, 1872), *Mârza*, etc.; studiile: *Dr. Barbu Constantinescu* (Limba și literatura Tîganilor din România, 1879), *G. Dem. Teodorescu* (Incercări critice asupra unor credințe, datine și moravuri, 1874, și Cercetări asupra proverbelor române, 1877), *Ioan Maiorescu* (Intinerar în Istria), *Burlă* (articole de filologie) *Lambrior* (studii asupra limbii) etc., dicționarele: *Laurian* și *Maxim* (Glosarul și Dicționarul limbii române, 1871 și 1873), *Cihac* (Dictionnaire d'étymologie dacoromain, Francfort, 1879), apar: *Cărțile poporane ale Românilor în secolul al XVI-lea și Literatura poporană cea nescrisă* (1879) de *B. P. Hașdeu*; apare mult importanță colecțiunile: *Legendele sau basmele Românilor, ghicitori și proverburi* (1872, 1874, 1876—alt vol. în 1882) apoi alte snoave și povești populare (1873), ju-

cării și jocuri de copii (1885), Pilde și ghicitori (1880), etc., de culegătorul tipograf *P. Ispirescu*; *Obiceiurile juridice ale poporului român* de *B. P. Hașdeu*, *Efemeride sau Românul glumeț* de *D. Iarcu* (1875); apar Basme de *Ioan C. Fundescu* (1867); *Colecțiunile lui I. C. Hîntescu: Cântece de irozi la nașterea Domnului nostru Iisus Christos, împreună cu cele naționale* (1876), *Proverbele Românilor* (1879) și *Intâmplările lui Păcală* (1876); apar mai multe studii și culegeri în limbi streine asupra cântecelor, obiceiurilor și credințelor neamului nostru de *Ioan Urban Iarnic*, *Mitte Kremnitz*, *Fr. Bayer*, etc., apoi mai multe studii de autori germani și unguri (col. și cântecele poporale asupra valahilor din Moravia, acei Români slavizați, care locuiesc astăzi una din provinciile Moraviei numită *Valasca*.

Meritul de a fi atras atenția savanților asupra cântecelor poporane revine în primul rând marelui prozator *Al. Odobescu*: „Soarta cântecului poporal, ziceă el, nu este aceia a cuvântului scris. Liber fiu al poporului, încredințat sburdalnicei memorii, el aleargă din om în om, din secol în secol; fiecare îi adaogă un semn dela sine, o vorbă, un viers, un epizod și adesea modificat de pe vremuri, abia îi mai cunoști origina și starea primitivă, după ce a trecut subt așa multe prefaceri“.

Deasemenea gândiri a fost călăuzit acest maestru, când a scris poema în proză: *Pseudo-Kynegeticos* în 1875. Prin „*Fata din piatră și feciorul de împărat cel cu noroc la vânăt*“, Odobescu arată, că limbă vorbită de popor poartă în sine

atâtea expresiuni și atâtă finețe, încât „fără ajutorul nouilor expresiuni introduse de graiul literar, se poate infățișa orice emoție ar avea un om și că această limbă țărănească poate fi flexibilă și bogată ca orișice limbă europeană din Apus, ajunsă la deplină maturitate prin stăruința de veacuri a artiștilor lor“.

* * *

Intre 1880—1890, culegerea și studirea produselor poporului ia mare avânt. Pelângă lucrările și colecțiunile nu fără importanță ale lui *Tr. Djuvara, Eug. Baican, Fundescu, Gheorghiu, Canvilli, I. T. Mera, Mărgineanul, Silivestru-Moldoveanu, Roman Moldovan, I. Mota, Victor Rusu, Gr. Sima, Simionescu, Slavici, D. Stănescu*, Burada (datine la îmmormântări) etc., apar studii importante și dicționare asupra limbii, cum: *Cuvinte den betrani* de *B. P. Hașdeu* (1880), *Principii de filologie comparativă*, de-același, *Magnum Etimologicum Romaniae* (1885) (1880), *Literaturblatt für romanische und germanische Philologie*, de *Tiktin* (1887), *Influența orientală asupra limbii române* de *Rösler*, *Literatura populară română* de *Dr. Gaster* (1883), *Elemente turcești în limba română* de *Lazăr Șăineanu*, etc.

Apar cele mai frumoase colecții de *povești* scrise de *P. Ispirescu* și *Ioan Creangă*. Acestea din urmă, mari prozator, nu se lasă în scările lui să fie influențat de niciun autor vechiu, sau modern, ci scrie cum se pricepe, în graiul poporului, fiind influențat numai de literatura popo-

rului, dar scrie aşă cum niciun culegător de poveşti dinaintea sau din urma lui a ştitut să mai aştearnă pe hârtie.

Apare poezia poporană pusă în muzică de D. Vulpescu (1886), apar mult importantele colecţiuni de poezii populare: *Doine și strigături din Ardeal*, (1885) de Iarhic și Bărseanu. *Descântece poporane române* (1886) de Simion Fl. Marian, *Cântece Moldovenesti* de Elena D. O. Sevastos, (1888), *Poezii populare* de M. Canianu (1888); se culege literatură poporană și se scriu *poveștile* de M. Eminescu, etc. În fruntea tuturor colecțiilor apărute în acea perioadă stă ca un mare și prețios monument uriașă lucrare a lui G. Dem. Teodorescu, „*Poezii populare române*“ (1885), despre care regretatul Ionescu-Gion, zice în *aprecierile anticipate* dela sfârșitul cărții:

„...Din toate aceste servicii, ce viersurile populare române sunt menite să aducă cercetătorilor, reies meritele incontestabile ale colecțiuni, G. Dem. Teodorescu, colecțiune care, prin numărul viersurilor în ea cuprinse, prin metoda de adunare, întrebuițată de autorul ei, prin fidelitatea — zice-voi incoruptibilă? — a textului popular fără „revederi și argumentări“ de om citit și învățat, prin lămuririle făcute în josul paginilor, va ocupa de aci înainte locul de căpetenie în fruntea celorlalte colecțiuni ale folclorului român.

„In ceiace privește știința și conștiința cu care Prof. G. Dem. Teodorescu, a adunat aceste prețioase mărgăritare ale geniului poporului nostru, nu mai am nimic de zis.

Cred a fi arătat cu cât respect folcloristul

român a pus pe hârtie viersurile de toată măsura ce i se spuneau de diferenții săi colaboratori: *Petrea Crețu Șolcanul* (care ocupă locul de frunte în mai toate notișele puse la începutul cântecelor), peurmă, bătrâni și tineri de toată mâna, artileriști și babe mult știutoare; marinari cari studiind secretele busolei la Brest, în Franța, își aduceau aminte de d. Teodorescu, de doinele Ialomiței; institutori sau institutoare; locuitori ~~dela Crucea de piatră din București~~, ca și locuitori de prin satele districtelor, din câmpii Brăilei, din colinele Târgoviștei. Repet însă, că pedeasupra tuturor acestor colaboratori, dominându-i cu toată slava fesului și cinstea anteriusui, reiese, s-arată și se înaltează ca în epopeile antice, *Petrea Crețul Șolcanul*, nemuritorul lăutar al Brăilei, pe care d-l Teodorescu l-a fotografiat cu scripca la piept și cu arcușul în mâna, cașilcum ar fi gata să recite, psalmodiindu-le, miile de viersuri pe cari folcloristul le-a adunat cu sfîrșenie. E magnific bătrânul țigan, în costumu-i *tombatera*, ca *Barbu lăutarul*, ultimii reprezentanți ai acelor tarafuri de lăutari, cari alintără petrecerile și dorul generațiunilor trecute“.

* * *

Intre 1890—1900 crește și mai mult dragostea și interesul de a se studia și culege literatură, obiceiurile și credințele poporului. Pe lângă lucrări și colecțiuni ca cele de *G. Adamescu* (literatura pop. română, conf.), *Dr. Alexici*, *Boca Velchereanu*, *I. Bota*, *P. Broșteanu*, *Bud-*

nariu-Sălăuțeanu, Burada, Corcea, G. Crăciunescu, G. Catană, Ciorbea, Coșbuc (Biblioteca Tribunei) Domeștiu Dogariu, I. P. Florantin, G. Madan (Poezii populare, din Basarabia), N. D. Popescu, Popescu-Ciocănel, Spiridon Popescu, I. Postulachi, Dr. Sbirea, Sixtil Pușcariu, S. Teodorescu-Kirileanu, Toncescu, P. Vulcan, etc.; apar studii importante de: Dr. Gustav Weigand, Al. Filipide, D. Dan, Sixtil Pușcariu, I. A. Candrea, Lazăr Șăineanu, etc. d-l Dr. Gustav Weigand, a publicat studiile sale *Die Aromunen, ethnographisch-philologische, historische, Untersuchungen, das Volk der sogen. Wolks-litteratur der Aromunen* (1894), etc., în Anuarele Seminarului Român din Lipsca și chiar a scris: *Praktische Grammatik der rumänischen Sprache*, Lipsca (Gramatica pentru învățat limba română în Germania).

D-l Weigand atât de mult s'a expus a cercetă dialectele românești în cele mai mici amănunțimi ale lor, încât în Transilvania a fost prigonit de Unguri și chiar arestat în comuna Strâmba.

Se mai publică 2 studii de Aurel Candrea (*Porecle la Români*, 1896 și *influența țiganilor asupra literaturii poporane române*, 1896, apoi *Ornitologia poporană română* de Marian, Calendarul femeilor superstițioase de Gheorghiu, 1893 și Genul enigmatic în literatura populară română de Ioan A. Moruzzi. Apar *Poveștile Peleșului*, scrise de Regina-Poetă „Carmen Sylva“, care a făcut cunoscut străinătății poporul român, portul, obiceiurile, credințele, puterea de gândire și concepție a acelora, cari la Plevna și-au schimbat „porecla 'n renume“. M. S. în ale cărei opere sentimentale și viața poporului român

ocupă o bună parte, chiar a tradus poezii populare române în limba germană și mare cinstenie-a făcut această mare poetă, în ale cărei scrieri se vede o întreagă comoară de sentimente și imagini, de o mare varietate, care înupează sentimente în legătură cu cele mai înalte probleme ale minții omenești.

Apar colecțiunile: *Tradiții poporane române din Bucovina* de S. Fl. Marian (1893), *Poezii populare din Banat* de E. Hodoș (1892), *Cântece cătănește* de acelaș, *Poezii populare din Transilvania* de I. G. Bibicescu, *Din Muscel, cântece populare de Răd.-Codin* (1896), *Doine și strigături din Ardeal*, de Victor Onișor; apoi trei lucrări de preț de Elena D. O. Sevastos: (*Limba română și autorii evrei, Nașterea la Romani și Immormântarea la Romani*), apar importantele colecțiuni de *Snoave și povești ale lui D. Stăncescu, Anecdotele lui T. D. Speranță*, frumoasa epopeie populară *Isprăvile lui Păcală de P. Dulju,, marea și importanta lucrare „Proverbele Românilor* de Iuliu A. Zanne, în 8 volume, format mare și *Cimiliturile Românilor* (1898) editate de Academia Română și colecționate de Artur Gorovei. Acestea din urmă întocmește împreună cu M. Lupescu o *Botanică poporană română*, cevă monumental în acest fel de publicații, conținând peste 1000 plante cunoscute Românilor și o prezintă Academiei¹⁾.

1) Tot în această perioadă sunt de amintit: «Răsplata», *povestiri poporane din Bucovina* de S. Fl. Marian 1898; «Colinzi și cântece poporale de Teodor Daulu, Arad 1890». Cercetările lui T. D. Burada: «O călătorie în satele moldovenești din Gu-

La 1892 se înființează de Gorovei, în unire cu mai mulți dascăli moldoveni, *Revista de folclore „Şezătoarea“*¹⁾ care a apărut și apare în Fălticeni și aduce un mare serviciu literaturii române și celor ce se ocupă cu etnopsichologia.

Literatura având un puternic sprijin în capul Statului, pe *Regele Carol I*, și Ministrul, *Spiru*

bernia Cherson, Rusia 1893 ; «O călătorie la Românii din Bitinia, Asia mică, 1894» ; «O călătorie la Românii din Moravia, 1894 ; «Cercetări despre Românii din insula Veglia, 1895» ; «Condica șireților, veche instituție juridică ; o călătorie în satele românești din Istria, 1896.

1) «Şezătoarea» Revistă de literatură și tradițiuni poporane. Fălticeni, a publicat material aşa de mult, variat și bine adunat încât a stârnit admirațiunea și aprecieri bine-meritate chiar din partea învățaților streini. E destul să spun, că «Ioan Urban Lar-nik», profesor la universitatea din Praga o are la mare cinstă, iar d-l Dr. G. Weigand directorul institutului pentru studiul limbei române Lipsca, a introdus-o drept carte de citire în seminariul său.

Această revistă a publicat : Povești, tradiții, deceuri, cântece, cântecele altor neamuri în care se vorbește de Români, strigături, glume și păcălituri, cimilituri, descântece, formule de eliminare, glosare, din munții Moldovei, vorbe locale, terminologie poporană (numele părților diferitelor lucruri întrebuintate de săteni) formule de salutare, nume de botez, nume de familii, expresii și frazeologie, nume de vite, snoave, frământări de limbă, obiceiuri, botanică poporană, leacuri poporane, credințe și superstiții, bucatăria țăranului, etc.

Învățătorii, cari împreună cu d-l Gorovei au muncit și s-au jertfit mai mult pentru Șezătoare sunt : M. Lupescu, S. Teodorescu-Kirileanu (Broșteni), Pr. T. Bălășel, I. T. Popovici, Șt. St. Tuțescu, N. Stoleriu, Al. Vasiliu, (Tătăruși), N. Vasiliu, S. Mi-hăilescu, T. Adameșteanu, Dobre Ștefănescu, G. Popescu (Perieni) etc. Apoi G. Mărculescu (cunoscut mai ales prin traducerea studiului asupra etnografiei bulgare) de Dr. I. D. Șişmanoff, D. Dan, Ioan Adam, etc.

C. Haret, pelângă încurajarea ce da artiștilor și operelor literare, se gândește în 1898 și la chipul, cum s'ar putea adună produsele poporului, cât mai multe și de preț, și numește o comisiune subt președinția lui Gr. G. Tocilescu, profesor universitar, care în trei ani a adunat foarte mult și variat material de literatură poporană și l-a dat la ivială în trei mari volume: *Materialuri folcloristice*. Materialul din 2 volume (poezia poporană part. I și II), adunat de membrii comisiunii și de către învățători, având drept călăuză un *chestionar folcloric*, întocmit după revista *Şezătoarea*. Al treilea volum a fost adunat dela Români Macedoneni de P. Papahagi. Proza nu s'a tipărit.

Cu doi ani mai înainte, în 1895, se întocmisse și se trimisese învățătorilor pentru răspunsuri, un alt *chestionar despre tradițiunile istorice și antichitățile țărilor locuite de Români*, întocmit de N. Densușanu. Ambele chestionare cum și acel elaborat puțin mai înainte de Alexandru Odobescu (chestionar archeologic), sunt de preț și de s'ar putea da răspunsuri nemerite și adevarate la întrebările din ele, s'ar câștiga mult. Deasemenea Administratorul Domeniilor Coroanei, Ioan Kalinderu, stăruiește din răsputeri pentru păstrarea și reînvierea portului literaturii și datinelor străbune.

Revistele se iau la întrecere a publică cât mai mult material de valoare.

* * *

Dela 1900 încoa este de amintit mai întâi

polemica prin ziare, reviste și diferite broșuri, provocată de aparițuirea *materialurilor folcloristice* și aceasta, din pricina că nu s'a purtat grija a nu se strecură în volum și oarecare expresiuni obscene. Intre critici, se relevă T. Duțescu-Duțu¹⁾, care luând cam în bătaie de joc, pe culegătorii de folclore, stăruie — greșit — că colectorii de literatură poporană să publice numai ce e *estetic*, neglijând cu totul ceiace — deși n'ar fi reușit — ar fi în folosul *folclorului*.

Revistele între care se ridică mult „Semănătorul”, publică încontinuu produse și studii a-supra literaturii poporane; apoi se mai dau la ivială lucrări și colecțiuni de I. Adam, C. Berariu, D. Dan, Barația, T. A. Bogdan, Burghela, Dr. Cristea, Emilgar, P. Gheorgheasa (cântece populare protivnice beției), N. Iorga, Dr. Leon, Mateescu-Movilă, Al. Florini, (Povești) Răd.-Codin, St. St. Tuțescu²⁾, St. Mihăileanu (dicționar macedo-român). Asemenea lucrări și mai de preț: Frédéric Damé: *Incercări de terminologie poporană română*, (1901) M. Eminescu (Literatură populară), Elena N. Voronca (Datinile poporului român), Popescu-Ciocănel, Patriciu și Salviu (Brașoave) *Influența orientală asupra limbii și culturii române* de L. Seineanu, V. Săghinescu

1) «Considerațiuni critice asupra poeziei poporane». Intrucât văd că se culege?! mereu astfel de rușini și chiar o revistă specială pentru folclore «Sezătoarea» reproduce continuu, tot ce aud unii și alții și trimet ca să primiască nemuritoarea formă a tiparului spre îndestularea și completarea tezaurului de literatură poporană.

2) St. St. Tuțescu: Din trecut, legende, snoave și cântece «Dafii».

(Scurtare la dicționarul limbei române de Șăineanu); *Pericle N. Papahagi, Megleno-Românii*, studiu etnografico-filologic 1902), *Din literatura poporană a Aromânilor*, deacelaș; S. T. Kireleanu (Ştefan-Vodă cel mare și sfânt, Istorisiri și cântece populare 1904), *Literatura poporană română de Th. D. Speranția*, 1905, etc.

O carte de un folos netăgăduit în studiul limbei române este: *Histoire de la langue roumaine*, Paris, 1901, de O. Densușanu, cuprinzând: privire generală asupra desvoltării studiilor de filologie la noi și în străinătate, chestiunea romanizării peninsulei balcanice, pe care Densușanu o privește drept leagănul limbii române, precum Onciul a privit-o drept leagănul istoriei române; un rezumat de toate cercetările și ipotezele făcute până acum asupra elementului autohton (tracic sau iliric), presupus că există în limba română și tratând pe larg elementul latin al limbii române. O carte de preț iarăș va fi și *Dictionnaire international des Ecrivains du Monde Latin*, care va apărea anul acesta la Roma în 1500 pagini pe format mare și la care lucrează cunoscutul filo-român, folcloristul Angelo de Gubernatis.

Astăzi, atât la noi cât și la străini, se publică cu ardoare literatura poporană, iar monografiile, studiile asupra diferitelor chestiuni din rama literaturii poporane, cresc neîncetat. S-au înființat societăți folclorice, cari există azi în Anglia, Spania, Portugalia, Franța și Italia. Cea dintâi societate s'a înființat în Anglia la 1878, apoi în Spania și Portugalia; în Franța, la 1885: *Société des traditions populaires*; în Italia la

1884: *La societa per lo studio delle tradizioni populari*. Mai sunt societăți, cari au în programul lor culegerea și studierea produselor poporului: în Montpellier (Franța), în Portugalia, Elveția, etc., editând diferite reviste și ziară de folclore. În Bulgaria, vecina noastră, Ministerul Instrucției publică necontenit material de folclore într-o colecțiune: „*Sbornic*“.

„Din toate părțile lumii se adună și cu cât se adună mai mult, cu atât rămâne omul mai uimit de asemănarea ce există între creațiunile intelhoeuale ale celor mai felurite popoare“¹⁾). Se fac descoperiri și cercetări în această ramură și la popoarele cele mai barbare²⁾ se fac și în Egipt, chiar din 1852, când descoperindu-se de egiptologul *Rougé*, un manuscript egiptean, care conțineă o poveste ca cele din „o mie și una de nopți“, s'a văzut, că chiar *mumiile*, când trăiau înainte de Christos cu 1400 de ani, se îndeletniciau cu poveștile și se bucurau de frumusețea lor.

Folcloriștii — cei mai mulți — sunt aprigi povăduitori ai frăției și dragostei între popoare și de multeori apărătorii drepturilor poporului, împotriva asupriorilor. Așa, în 1889, folcloriștii Spanioli au lansat un manifest către folcloriștii tuturor popoarelor, îndemnându-i să protesteze, împotriva politicei lui Bismark, care voiă să cuprindă insulele Caroline.

1) Studiul Dr. Iv. D. Șişmanoff în «Convergiri literare», an. XXXI.

2) Tribul «Figilor» descoperit în 1643:

„Aceasta vine din cunoștință, că toate popoarele posedă aceleași tradițiuni asemănătoare, că se apropie prin obiceiuri, moravuri, credințe, prin concepțiile asupra naturii și a vieții“.

III.

Culegerea și studiul producerilor poporane și păstrarea cum și răspândirea celor mai frumoase, pelângă netăgăduitele foloase ce aduc literaturii culte, poetilor, istoricilor, filologilor, psichologilor, și a., — cum se va arăta mai jos — poate folosi la *desvoltarea patriotismului în popor și la cunoașterea naționalității noastre*, a geniului și adevărătei literaturi românești, pentrucă comorile poporului sunt *expresia cea mai vie a caracterului național*. „Toate simțirile, toate porțirile, precum și toată priceperea minții unui popor se intrupează în graiul și comorile, cu care a fost desfătat din leagăn. Limba și producțiunile auzite din copilărie sunt cele mai puternice și mai pline de farmec pentru toată viața. Ce e străin și artificial nu merge la inimă, nu luminează mintea, se pricepe greu, n'are putere de a străbate adânc în suflet și deci, tocește simțirile neamului“.

„Arta națională, caracteristică, pedeoparte întărește conștiința națională, pedealta îi lărgește orizontul ei... numai arta națională are ra-

țiune de a fi, numai ea naște în inimile individuale întărirea și intensitatea acelui simțimânt subiectiv, care-i face ca toți să se numere membrii aceluiaș corp"¹⁾.

Viersurile poporane, de-o frumusețe neîntre-cută, sunt cântate pe arii încetinele și plângătoare, în care se resfrânge o milancolie ce atrage, pătrunde și farmecă și e cu neputință de uitat. Și cine nu s'ar inflăcără, ori nu s'ar simți mișcat până la lacrămi, auzind în serile de iarnă la mesele nunților, din gura barzilor naționali, la cari ascultă fermecați, viersuri ca acestea:

„Haide, țară, la hotare
Dela noi până la mare...
Fie noapte, fie zi,
Noi hotarul lom păză;
Fie soare, fie ploaie,
Nimeni nu se încovoiae!...

Cine vreă să ne cunoască
Vie 'n țara românească
Că aşă lom pieptănă
Decât lumea n'o uită!...
Țara cere dela noi
Să fim harnici la război!"²⁾.

* * *

„Frunză verde rug de mure,
Lung e drumul prin pădure
Dă-i mai lung pe ceia lume.
Cine s'a dus nu mai vine!
Când aş ști că mai veni,
Cărărușa i-aș plivi
și de nalbă și de iarbă

1) M. Eminescu. Lit. pop. — Note de Il. Chendi.

2) M. Eminescu. Lit. pop. pag. 66.

Ca să vie mai degrabă;
 Frunză verde de cicoare
Asta-i lume 'n selătoare:
 Unul naște și-altul moare;
 Cel ce moare, putrezește,
 Cel ce naște necăjește¹⁾.

Sublime glasuri ale popoarelor, cum le numește Herder?!

Poporul nu se poate însufleții, decât pentru o operă în care se regăsește pe sine însuș, și care operă poate fi altă, pentru însuflețirea poporului, decât poezia populară, cel dintâi viers, care a început să cânte limba noastră?!

Și pentrucă poporul nostru trebuie însuflețit spre fapte mari, ce poate înobilă mai bine sentimentele, ori ce poate fi mai frumos și mai înălțător de suflet, decât mărgăritarele poporane ale Românului „a cărui cuminție e tipărită în o mulțime de proverburi, unele mai înțelepte decât altele, a cărui închipuire minunată e zugrăvită în poveștile sale poetice și strălucite ca însăși acele orientale; al cărui spirit satiric se vădește în nenumăratele anecdote asupra tuturor națiilor cu care s'a aflat el în relație; a cărui înimă bună și dornică se arată în obiceiul ospeției, pe care l-a păstrat cu sfîrșenie dela strămoșii săi, al cărui geniu însfărșit lucește atât de viu în poeziile sale alcătuite în onorul faptelor mari?”²⁾.

Numai cunoscând literatura poporană, obice-

1) Con vorbiri literare. an XXXIII, pag. 338.

2) Alexandri.

iurile¹⁾), credințele, portul, etc., putem cunoaște *originalitatea unui popor*, în care totul e colectiv și individualitățile mici dispar, ca să facă loc celor naționale, numai atunci știm unde ne aflăm... fiecare fază din viața omului, este însotită de obiceiuri, dațini și credințe caracteristice, cari sunt expresia directă și adevărată a caracterului și spiritului național.

„Nu pierd niciodată ocazia de a lua parte la petrecerile poporale. Ca un prieten pasionat al poporului, când aceasta se adună în mase, simt că sunt o parte a totalității. *E cevă dumnezeiesc în acest sentiment*, aşă că orice serbare a poporului mi se pare o serbare sufletească, o rugăciune cucernică... din fețele cele vesele sau de o tristeță ascunsă, din mersul vioi sau obosit, din legănarea și din gesturile diferite, citesc biografiile unor oameni fără nume, dar *nimeni nu va*

1) Unul din frumoasele obiceiuri este portul românesc despre care Xenopol zice în istoria sa: «In privința gătelii, care și ea corespunde unui simțământ estetic, poporul românesc a covedit totdeauna, că este dintr'o rasă cu gustul frumosului născut în ea. Cele mai multe din porturile atât ale bărbaților cât și ale femeilor sunt pline de farmec și de originalitate». Pentru a se păstră spre amintire frumusețea portului din trecut, Spiru C. Haret, pecând era Ministerul Instrucțiunii a însărcinat pe învățători și mai ales pe învățătoarele și maestrele de lucru de prin sate să colecteze tot felul de cusături și alesături vechi, de o frumusețe incomparabilă, spre a fi expuse la Muzeul de artă națională. Ca delegat din partea Ministerului cu strângerea și punerea într'o ordine anume a acelor elemente, ce alcătuiau portul nostru, a fost autorizat d-l Strâmbulescu.

putea înțelege pe cei renumiți fără a fi simțit vreodată pe cești necunoscuți!“¹⁾.

„Și când strănepoții vor cîști odată despre luptele naționale, reflectate nu în lumina nouă a teoriei, care o preface într’o luptă de interes, ci în *lumina viorie a simțimântului, cu toată bogăția de colori, de pasiuni, de înamorare specifică în fetișismul național*, citirea acestor fapte va face asupra lor impresia romantică, care asupra noastră o face răsboiul cruciaților... Bogăția de forme exterioare ale vieții noastre, mulțimea de colori prismatice, de limbă, de poezie și artă... Această minciună în aparență atât de frumoasă, în fond țesătura durerilor noastre, atât de cumplită în esența ei, va procură multe ore de fericire strănepoților noștri“²⁾.

Și... cum nu s’ar însuflețî poporul pentru ale sale mărgăritare, în care se măsoară, ba chiar întrece producerile lirice ale multor artiști streini — Că poporul nostru în sinceritatea lui a spus, ce i-a încântat sufletul, orice l-a durut inima și sentimentul l-a exprimat în forma simplă a viersului poporan!

Scriitorul rus Gogol spune într’o scrisoare din 1883: „Mult m’am fost bucurat auzind de adunarea bogată a cântecelor lui Hodakovski. Cât aş fi dorit acum să fiu cu voi și să le citim împreună sub tremurările lumânării, între perșii căptușiți de cărți cu aceiaș sete cu care

1) Eminescu. Lit. Poporană. Intr. de Il. Chendi.

2) Idem. Idem.

evreii își socotesc paralele! *Bucuria și viața mea sunt cântecele populare; ah! cât le iubesc eu!*. Eu nu pot trăi fără cântece. Când nu le am, voi nu știți ce trudă îmi pricinuiesc!“¹⁾.

Producțiunile poporane sunt natura însăși a poporului; ele ne reprezintă un tablou general din viață, caracterul și spiritul poporului și în ele se oglindesc forțele intelectuale și morale ale unei națiuni.

Producțiunile acestea cuprind odorul de limbă „care e o putere mare în viața noroadelor păstrându-se cu mare îndărătnicie. Sunt neamuri supuse, împrăștiate, oprite a se rugă în limba lor, cu toate astea, lângă vatră și în jurul mesei, copiii și părinții vorbesc limba strămoșească“.

„Limba este forma cea mai înaltă, cea mai deplină în care se poate exprima sufletul unui popor“ și „orice stat isprăvit nu e decât expresia unei națiuni, nu-i decât forma înaltă de administrație, de organizație și de conștiință a vieții unui popor întreg. Orice state, nu pot să-și arăte unitatea lor, sufletul comun al lor, într'altă formă, decât în încurajarea, în cultivarea și în iubirea nemărginită pentru limba tuturora.

„Mai presus de interesele indivizilor și de interesele claselor, trebuie să se ridice solidaritatea națională, sentimentul de unitate, care asigură menținerea unui popor, care se sprijină în cel mai înalt grad pe: vorbirea limbii naționale de toți aceia, cari fac parte din acelaș popor; vorbirea cu aceiaș iubire, cu aceiaș curăție dela

1) «Studiul d-lui Sîșmanoff» asupra Etnografiei bulgare.

cel mai mare la cel mai mic, dela cel mai bogat la cel mai sărac, și se mai sprijină pe cultivarea aceleiași literaturi, pe iubirea pentru aceiași poezie, pe cântarea aceluiaș cântec, pe urmărirea acelorași isprăvi, pe îmbrăcarea în acelaș costum de înaltă valoare și frumusețe a vieții actuale, a vieții trecute și a aspirațiunilor de viitor ale poporului întreg.

„Biruințele lui Ștefan cel Mare, strălucirea domniei lui, îndelungata ei durată și moartea senină a marelui voevod, se datoresc faptului, că peatunci poporul român eră legat prin aceiaș credință, vorbiă aceiaș limbă, avea acelaș ideal, formă o singură ființă...“ iar „dispariția solidarității sociale, dispariția unității de conștiință a poporului român a fost pricina, pentru care a pierit Mihai Viteazul...“ „Limba e monumentul mai trainic în care se păstrează sufletul nației, deaceia trebuie s'o păstrăm cu atât mai mult, cât ea poate face *unirea și mărirea Românilor*“¹⁾.

* * *

Producțiunile poporane au însemnatate ca *monumente literare de mare preț și cunoașterea cu studiul folclorului, limbei, literaturii, obiceiurilor și întrigii vieții a poporului poate servî la o regenerație a literaturii culte*. Așă, istoria generală a literaturilor ne-arată, că literaturile europene n'au înflorit decât atunci, când scriitorii lor s'au adăpat din comoara de gândiri și sim-

1) N. Iorga. «Lupta pentru limba românească».

țiminte a poporului. Ex. scriitorii ruși *Pușkin*, *Lermontoff*, etc. *Pușkin*, care a dat avânt desvoltării literaturii rusești, spunea că poveștile ce le-a auzit în copilărie, îi preîmplinesc educația, căci în povești găsește mai multă poezie, decât în toată literatura franceză.

Poezia poporană a înrîurit mult asupra literaturii culte a Germanilor și maicuseamă asupra geniului lui *Goethe*, care e în adevărul înțeles al cuvântului, un poet poporan.

La noi a exercitat mare înrâurire asupra operelor fruntașilor literaturii. Scriitori ca: Odoescu, Alexandri, Negrucci, Alexândrescu, Maiorescu, Eminescu, Creangă, Hașdeu, Delavrancea, Caragiale, Slavici, Vlahuță, Coșbuc, Iorga, Brătescu-Voinești, Popovici-Bănățeanu, O. Goga, M. Sadoveanu, O. Carp, St. O. Iosif, D. Nanu, etc., sunt naționali. Originalitatea lor, e originalitatea noastră și „adâncimea și frumusețea ideilor lor sunt adâncimea și frumusețea gândirii și inimii poporului nostru“.

.Cugetând ca poporul... „s'a putut creia o limbă, care este în stare astăzi să exprime în formă desăvârșită, tot ceiace exprimă alte limbi literare ale popoarelor europene. Astăzi în limba românească se poate exprima cugetarea cea mai fină, se poate exprima gândirea cea mai gingășă, se poate exprima cea mai mare înălțime a cugetării... că această limbă este totașă de măestrătă, când se află în mâna maestrului, cum sunt aceleia pe cari le întrebuiștează scriitorii cei mai mari ai apusului civilizat“¹⁾.

1) N. Iorga. Lupta p. limba românească.

Așă, *Odobescu*, își alcătuiește o limbă aleasă și curată, o apropie de graiul limbii și literaturii populare, o îmbogățește cu expresiuni și zicători și limba lui capătă „mlădierea necesară ca să exprime orice nuanță de idei și sentimente”.

Eminescu, marele nostru poet, pe care literații streini îl consideră un geniu al întregii lumi alături cu *Hugo*, *Musset*, *Goethe*, *Tennyson*, *Scott*, *Turghenief*, și *Homer* s'a ocupat din cea mai fragedă tinerețe cu „culegerea și citirea literaturii populare nescrise. Caietele lui sunt pline de versuri din popor. A adunat și proverbe și zicători caracteristice, a scris povești în proză și poezie, iar figuri din lumea fantastică a basmelor noastre îl urmăresc în diferite lucrări poetice”¹⁾.

Din citirea și studiul literaturii poporane și al felului de trai al țăranului, acest maestru s'a inspirat și și-a alcătuit o limbă literară bogată în idei și sentimente. Așă a fost influențat, când a scris poveștile sale în fruntea cărora stă mărgaritarul „Fătfrumos din lacramă”, ori când a scris sublimele sale poezii, atât cele ce strălucesc prin originalitatea lor, cât și cele în formă populară²⁾.

1) Eminescu, lit. populară. Note de Il. Chendi.

2) Poezia are puterea aceia de a atrage luarea aminte asupra organului gândirii, asupra limbii în care dânsa este rostită, pe când proza, mai modestă, lasă să străbată prin ea limpizeala gândirii, dispărând adesea îndărătul ei. Proza este aerul prin care vedem fără ca dânsul să fie văzut. Poezia și ea, mijloc străvezu al gândirii, este apa limpedelui izvor, «care-ți dă cunoștință prin tremurarea ei și de mediul prin care privești». Poezia pune în mișcare gândirea în îmbrăcarea ei concretă subt forma cuvântului;

Ex.

1. *Rugăciune*¹⁾

Crăiasă, alegându-te,
 Ingenunchiăm, rugându-te:
 Înalță-ne, ne mântuie
 Din valul ce ne bântuie;
 Fii scut de întărire
 și zid de mântuire;...
 Privirea-ți adorată
 Asupră-ne coboară,
 O, maică Preacurată
 și pururea fecioară

Marie!...

Noi, ce din mila sfântului i
 Facem umbră pământului
 Rugămu-ne 'ndurărilor
 Luceafărului mărilor,
 Ascultă-a noastre plângeri,
 Regină peste îngeri!...
 Din neguri te arată
 Lumină dulce, clară,
 O, maică Preacurată
 și pururea fecioară

Marie!...

armonia versului, acel element muzical al poeziei, incă din limbă fac parte, încât este evident că poezia încântă nu numai prin gândurile ce le provoacă în noi «ci și prin limba în care ele sunt rostită». Dacă prima poate să ne facă a iubii gândirea rostită prin ca poezia ne va face să iubim și «gândirea și limba». (A. D. Xenopol — Istoria Românilor).

1) Câte trele aceste poezii luate din «Poezii postume» de M. Eminescu.

2. *La arme.*

Auzi!... departe strigă slabii
 Şi asuprişii către noi:
 E glasul blândei Basarabii,
 Ajunsă 'n ziua de apoi.
 E sora noastră cea mezină
 Gemând subt cnutul de Calmuc;
 Legată 'n lanțuri e-a ei mâna
 De ștreang târând-o, ei o duc...
 Murit-a? Poate numai doarme
 Şi-așteaptă moartea dela câini.
 La arme! La arme, dar Români!...
 Pierit-au oare toți vultanii
 Şi șoimii munților Carpați?...
 Voi, fii ai vechei Transilvanii
 Sunteți cu totul enervați.
 Şi suferiți în înjosire
 Dela Brașov pân' la Abrud,
 Ca să vă ţie în robire
 Fino-Tătarul orb şi crud.
 Şi nimeni lanțul n'o să sfarme!...
 N'aveți inimi, n'aveți mâini!...
 La arme, la arme! La arme, frați
 Români!...
 Iar tu, iubită Bucovină
 Diamant din stema lui Ștefan,
 Ajuns-ai roabă şi cadănă
 Pe mâini murdare de jidan.
 Rușinea ta nu are seamă,
 Pământul sfânt e pângărit
 Mișel şi idiot şi famă
 Cine-ar mai sta la suferit!...
 De-acuma, trâmbiți de alarme!
 Nălțați stindardul sfânt în mâini!
 La arme! La arme, dar Români!...
 Pierduți sunteți pe Criș şi Mureş
 E moarte, e leşin, e somn?
 Au Dragoş nu-i din Maramureş,
 Au n'a fost la Moldova Domn?

N'a frânt a dușmanilor nouri
 N'au frânt pe Leși și pe Tătari?
 Au Dragoș, vânător de bouri
 N'o să vâneze și Maghiari?
 Rușine pentru cel ce doarme!
 Sculați ca să nu muriți mâni...
 La arme! La arme, dar Români!...
 Din lauri nemuritoare ramuri
 O, țară, pune 'n frunte, azi,
 Și 'n tricolorul și-a lui flamuri
 Să 'nfășuri pieptul tău viteaz.
 Și smulge spada ta din teacă
 Și-'ti chiamă toți copiii tăi
 Și la război cu dânsii, pleacă,
 Cu fii de șoim și fii de smeii.
 În valuri, crunte să se sfarme
 Calmuci, Tătari, dușmani, stăpâni.
 La arme, la arme! La arme, frați Români!

3. Doina.

Codrule, Măria-Ta,
 Lasă-mă subt poala ta,
 Că nimica n'oi strică
 Fără num'o rămurea
 Să-mi atârn armele 'n ea.
 Să le-atârn la capul meu
 Unde mi-oi așterne eu
 Subt cel tei bătut de vânt
 Cu floarea pân'la pământ,
 Să mă culc cu fața 'n sus
 Și să dorm, dormire-aș dus!
 Dar s'aud și 'n visul meu,
 Dragă codre, glasul tău,
 Din cea rariște de fag
 Doina răsunând cu drag
 Cum jeluind se tragă
 Frunza de mi-o leagă
 Iară vântul molcomit
 Va vedea c'am adormit,

Și prin tei va răscoli
Și cu flori m'acoperi.

In poezia „Luceafărul“ ce vine se vede influența literaturii poporane!

„Și eră una la părinți
Și mândră 'n toate cele
Cum e fecioara între sfinți
Și luna între stele“.

(zice Eminescu).

„Fost-am eu la părinți una
Cum e 'ntre stele lumina“.

(zice poporul).

Ioan Creangă a scris bucăți de o valoare netăgăduită, o proză cum nimeni n'a scris până la el și aceasta fără să aibă vreo pregătire prin citirea a diferiți autori vechi sau noi ori limbi străine, ci numai cu talentul său literar, cu ajutorul literaturii populare și din dragostea sa pentru țăranul român, pe care la cunoscut aşă de bine, încât numai singur a fost în stare să-i pătrundă în suflet și, în minunatele sale scriere să-l arate aşă cum este: sfătos și glumeț.

„Este limba pe care o vorbește chiar azi țăranul din Moldova de sus, sonoră, ritmică, poetizată cu atâta măestrie, încât fără a pierde din originalitate, i-a dat o formă de aur“¹⁾.

„In ce privește acțiunile din istorisirile lui, el nu le meșteșugește, nici nu le leagă prin o linie determinată și potrivită mai dinainte, el dimpo-

1) Gr. I. Alexandrescu, iu «Conv. literare», 1899.

trivă, le lasă să se desveliască la întâmplare și fără un plan determinat și tocmai aceasta face farmecul și originalitatea acelor scrieri. Ideia fundamentală răsare tocmai la urmă, într'un mod aşa de natural încât totul este o armonie“¹⁾.

Dăm o probă de felul cum scrie, din *Amintiri*:

„Dragu-mi eră satul nostru cu Ozana cea frumoasă, curgătoare și limpede ca cristalul, în care se odihnește cu măhnire cetatea Neamțului deatâtea veacuri! Drăgi-mi erau tata și mama, frații și surorile și băieții satului, tovarășii mei din copilărie, cu care, iarna, în zile geroase, mă desfătam pe ghiață și la săniuș, iar vara, în zile frumoase de sărbători, cântând și chiuind, cutreieram dumbrăvile și luncile umbroase, prundul cu șteoalnele, țarnile cu holdele, câmpul cu florile și mândrele dealuri, de după care-mi zâmbiau zorile, în sburdalnica vârstă a tinereții!... Asemenea dragi-mi erau șezătorile, clacele, horile, și toate petrecerile din sat, la care luam parte cu cea mai mare însuflețire...“.

„Nota caracteristică a lui Creangă în scările sale și prin care se deosebește de toți acei ce au scris înainte și după dânsul, este, cum am zis, contrastul, și ridiculul. Fără îndoială, Creangă este cel mai mare prozator al neamului românesc... acest geniu, care, fără nicio cultură pregătită, fără niciun artificiu științific, a fost în stare să facă din limba țărănească o limbă literară și a știut să puietăcea originalitatea pe niște producții atât de neînsemnate“²⁾.

1) Gr. I. Alexandrescu, Conv. literare, 1899.

2) Idem

Idem

Poetul Coșbuc, țaran din ținutul Năsăudului, numai subt puternica înrâurire a literaturii poporane și numai trăind în mijlocul sătenilor, a putut să ne dea acele frumoase poezii din *Balade și Idile*, *Fire de tort* ori *Cântecele de vitejie* și a putut să traducă cu o adevărată măiestrie, în limba apropiată de a țăranului, poemele ori adâncile proverbe din literatura sanscrită. În unele poezii desvelește idei simple, dar cu toate întorsăturile și toate expresiile întrebuințate în limba naivă a poporului.

Câtă frumusețe și drăgălașie, ori câtă energie nu e în poeziile sale: *Rugămîntea din urmă*, *Numai una*, *Vestitorii primăverei*, *La oglindă*, *Recrutul*, *Subfirica din vecini*, *Roata morii*, *Elzorab*, *Moartea lui Fulger*, *Cântec barbar*, *Mama*, *Nunta Zamfirei*, *Noi vrem pământ*, *Seara*, *Ispila*, *Ideal*, *Strigoiul*, *Povestea căprarului*, *Pe dealul Plevnei*, *La Smârdan*, etc., poezii în care a cântat „despre frumoase din sat, despre amurguri la țară, despre războaie străvechi și despre răsboaie nouă ale neamului nostru, despre ostașii dela Plevna și despre Regele Carol, despre săteanul român care „vreă pământ“, despre bucuria și datoria vieții și despre multe detoate. Poetul a adus cu sine o mare obiectivitate senină, un simț de vitejie, înaintea vieții, accente de veselie nepăsătoare, puterea de a învălmăși mișcări și mulțimi și o îndrăsnială, o putere, o bogătie de formă nemaipomenită, că *acestea sunt meritele lui*“¹⁾.

1) N. Iorga, «Sămănătorul», an. IV, No. 46.

din Rugămintea din urmă¹⁾.

Ești schilav tot... un cerșetor
 Te 'ntorci acum acasă ;
 Și, ce flăcău frumos erai !
 Dar orcum ești, ce-ți pasă ?
 Tu vei vedea iar satul tău
 Și casa voastră 'n vale
 Iar biata mamă-ți va ieși
 Plângând în cale !
 Și eu rămân să mor pe-aici
 Cu liftele păgâne !...

Iar mamei, Doamne ! cum aş vrea
 Credința să o fișele !
 Să-i spui că m'ai lăsat rănit
 La Turnu-Măgurele ...
 Dar voi sosî cât de curând ...
 Ascultă-mi rugămintea
 Că mama, dacăr ști că-s mort
 Și-ar pierde mintea !...

Tu ai s'o amâi cu zi de zi
 Și spune-i câte toate
 Ea e bătrână, n'are mult
 Să mai trăiască, poate ...
 Și pentru ce să-i amărăști
 Și zilele puține ?
 Că n'are 'n lume bun și drag
 Decât pe mine !

Iar Linii ...
 ...Să-i spui, că m'ai lăsat rănit
 Pe umedele paie
 Că doftorul în carnea mea
 Adâncă brazdă taie
 Că de dureri eu mă izbesc

1) «Balade și Idile»).

Și urlu ziua 'ntreagă
 Și c'am murit gândind la ea
 Că mi-a fost dragă!

Și-acum dă-mi mâna!... A sunat
 Gornistul de plecare!...
 Du Oltului din partea mea
 O caldă salutare!
 Și ajuns în țară, eu te rog
 Fă-mi cel din urmă bine :
 Pământul ţării să-l săruți
 Și pentru mine!...

2. *Din „El-Zorab“.*

La Paşa vine un Arab
 Cu ochii stinși, cu graiul slab:
 „Sunt, pașă, neam de Beduin
 Și dela Bab-el-Mandeb vin
 ...Să-ți vând pe El-Zorab!
 Arabii toți răsar în cort
 Să-mi vază roibul când îl port
 Și-l duc în frâu și-l las în trap...
 Mi-e drag ca ochii mei din cap
 Și nu l-aș da nici mort!...
 Dar trei copii de foame-mi mor;
 Uscat e cerul gurii lor
 Și de amar îndelungat
 Nevestii mele i-a secat
 Al laptelui isvor!

O, calul meu! tu fala mea
 De-acum nu te-oiu mai vedeă

Copiii mei cum să-i îmbun
 Nevestei mele ce să-i spun
 Când va 'ntrebă de El-Zorab?
 Va râde 'ntregul neam Arab
 De bietul Ben-Ardun!...

3. din „Riturnele“

Psaltirea popii o sărut și n'aș săruta-o,
 Sărut și mâna preoției și-aș lăsa-o...
 Pe fata popii n'o sărut și-aș săruta-o...

* * *

Sunt galbeni spicile de grâu și-i galben lanul
 Pe unde treci tu cea cu galbene cosițe...
 Știi tu de ce-am îngălbenit și eu sărmanul!?

* * *

Pe punte-am prins și-am sărutat mai eri o fată
 Și azi tot satul a dat jalbă la 'mpăratul
 Că fetele stau cârd pe punte ziua foată!...

* * *

4. 1)

Popa Toader, din scripturi
 Dă lui Mitru 'nvățături...
 — Mitre, știi ce spune psaltul?
 Să nu faci în viața ta
 Ceiace te-ar supără
 De ți-ar face altul...

Mitru stă și stă gândind...
 De el multe nu se prind:
 „De, mai știi eu cum e asta?
 Altul, de, zici înțelept;
 D'apoi eu? să n'am eu drept
 Să-mi sărut nevasta?“

5. „Din Ispita“¹⁾.
 Și-acum întreaga vină
 Pe mine tu o pui;
 El m'a 'ntâlnit pe punte
 Si știi tu felul lui:

1) Aceasta și cele de sus din «Balade și Idile».

2) Fire de tort.

M'a strâns de peste brațe
 Să nu le pot mișcă
 Și nu-mi lăsă răsuflăt
 Așă mă sărută!...

Te sbați, dar tu ești slabă
 Și puntea toată sloi:
 Cădeam, ferește Doamne!
 Subt ghiață amândoi...

6. „in Seara“.

„Ai durat prin aer punte
 De fâșii de foc; te-ai dus
 Tot mai sus și tot mai sus,
 Stai acum pe-un vârf de munte
 Și-ți întorci senina frunte
 Spre apus

Roșii ca o lună nouă
 Ai tu hainele subțiri,
 Lungi și fără împodobiri
 Iar pe tâmpalele-amândouă
 Porți strălucitori de rouă
 Trandafiri.

Ochii ții la soare țintă
 Și cu ochii tu-l desmerzi:
 O flăcău și-acum îl pierzi
 Și ți-e drag și stai ca frântă...
 El s'a dus și jalnic cântă
 Codrii verzi.

Umed aer te împresoară
 Și'n durerea ta, atunci
 Rupi cununa și-o arunci:
 Roșii flori prin aer sboară

Despuiate ca să moară
Jos prin lunci.

Plângi acum. Te-a 'nvins iubirea
Albe lacrămi cad pe flori
Și pe frunze când scobori
Plânsă către văi privirea
Și-o să plângă toată firea
Până 'n zori.

Depe turn — ce-i el de vină?
Aurul tu ni-l despoi;
depe ape iar apoi
ce-i argint și ce-i lumină;
codrii, tu, de ciudă plină
ni-i lași goi.

Fluturii de prin vălcele
tu-i ascunză acum cu zor,
culci în cuiburile lor
veselele rândunele
și pe ușa dragii mele
pui zăvor.

Peste brațele rotunde
peste pieptul tău frumos,
ca un râu întunecos
părul și se varsă 'n unde
și din creștet el te-ascunde
până jos.

7. *Murind*¹⁾.

Pe creștet de dealuri e soare,
dar umbre-ale nopții prin văi,
și'n umeda nopții răcoare
soldatul, departe de-ai săi,
se sbate și gême și moare.

Ii sîngeră pieptul de-arsură,
iar apa se sbuciumă rar
devale, și-alene murmură —
ah, umed un deget măcar
să-l puie pe vânăta gură!

Dar trupu-i e frânt de prin cruce,
voind să se 'nalte puțin,
de-aseară 'ntr'un sbucium o duce
de-aseară se 'ncearcă s'apuce
cu mâinile-o creangă de spin.

El vede pârâul! Măsoară
cu ochii, trei palme de drum.
așă de câiniește să moară!
se 'ntunecă văile-acum
iar noaptea grăbită scoboară.

El, par că stă'n noapte la pândă
puțin ridicat până 'n brâu;
și-i galben de-atâta osândă
cu ochii țintiți spre pârâu
scrâșnind ca o fiară flămândă.

S'astâmpără 'n urmă și ține
pe inimă pumnu 'ncleștat
apoi, cu răsufluri puține,
simțindu-și tot trupu 'ngheștat,
își trage mantaua pe sine!

1) «Ziarul unui pierde-vară», pg. 15.

*O 'ntinde cu dinții și gême
iar gura-i șoptește duios.
eu nu știu, sunt rugi ori blesteme
dar știu c'a pierit fără vreme
flăcăul voinic și frumos.*

Că iată-l scăldat în sudoare,
și-acum e tăcere prin văi.
el nici nu mai simte ce-l doare
și nici nu mai strigă pe-ai săi.
nu plângе, nu gême. El moare.

Se 'ncinge cu aur cununa
păduri de bruad depe culmi,
doinește și vântul într'una
cântând somnoroșilor ulmi,
străbate prin vale-acù luna.

Ea vede pe mortul din vale
și trece tăcută, pe sus
ce roșie-a fost, și pe cale
ce albă se face spre-Apus:
De jale, pe semne, de jale!

Poeziile lui Coșbuc, ajunse ele însăși „Comori ale poporului“ sunt care de care mai frumoase și mai îndemnătoare spre fapte mari și a da exemple, ar fi să punem aci aproape tot ce a publicat în volumele sale.

Mai reproducem însă două din poeziile sale: una, ca să se vază, cum marele poet a luat o nuntă din poveste și a narat-o mult mai viu, decât cum se găsește în basme, și alta, o poezie ajunsă cu totul și cu totul poporană și cântată din gură în gură¹⁾.

1) Poezia «Numai una» din Balade și Idile, pusă pe note de d-l G. Marinescu-Trubaduru și cântată mai întâi de d-sa din gură

Nunta Zamfirei.

E lung pământul, ba e lat,
dar ca Săgeată de bogat
nici astăzi domn pe lume nu-i,
și-avea o fată, — fata lui —
icoană 'ntr'un altar s'o pui
la închinat.

Și dacă fost peșită des,
e lucru tare cu 'nțeles;
dar dintr'al prinților șirag
câți au trecut al casei prag,
de bună seamă cel mai drag
a fost ales.

Și s'a pornit apoi cuvânt!
și patru margini de pământ
ce strâmpte-au fost în largul lor
când a pornit să-și deie zor
acest cuvânt mai călător
decât un vânt!

Și-atunci din tron s'a ridicat
un împărat după 'npărat,
și regii 'n purpur s'au încins,
și doamnele grăbit au prins
să se gătiască dinadins
că niciodată.

Iar când a fost de s'a 'mplinit
ajunul zilei de nuntit,
din munți și văi, de peste mări,
din larg cuprins de multe zări,
nuntași din nouă-zeci de țări
s'au răscolit.

și vioară la serbări și diferite petreceri ale poporului, a ajuns
acum de se cântă din gură 'n gură și e cunoscută de mai toți
Românii.

Decum a dat în fapt de zori,
 veniau cu fete și feciori
 trăsnind rădvanale de crai
 pe netede poteci de plai;
 la tot rădvanul patru cai
 ba patru sori.

Sosit eră bătrânul Grui
 cu Sanda și Rusandra lui,
 și Tinteș cel cu tainic rost,
 cu Lia lui sosit a fost
 și Bardeș cel cu adăpost
 prin munți silhui.

Iar mai spre-amiazi, din depărtări
 văzutu-s'a crescând în zări
 rădvan cu mire, cu nănași,
 cu soci mari și cu nuntași,
 iar nouăzeci de feciorași
 veniau călări.

Și ca la mândre nunți de Crai,
 ieșit-a 'n cale-ales alai
 de sfetnici mulți și mult popor,
 cu muzici multe 'n fruntea lor;
 și drumul tot eră covor
 de flori de Mai.

Iar când alaiul s'a oprit
 și Paltin Craiu-a stărostit,
 a prins să sune sunet viu
 de treasc, de trâmbiți și de chiu
 dar ce scriu eu? Oricum să scriu
 e ne'mplinit!

Și-atunci de peste larg pridvor
 din dalb iatac de foisor,
 ieși Zamfira 'n mers isteț,
 frumoasă ca un gând răsleț
 cu trupu 'nalt, cu părul creț,
 cu pas ușor.

Un trandafir în văi păreă;
 mlădiul trup i-l încingeă
 un brâu de-argint, dar toată 'n tot
 frumoasă, cât eu nici nu pot
 o mai frumoasă să-mi socot
 cu mintea mea.

Și ea mergând spre Viorel
 de mâna când a prins-o el,
 roșind s'a zăpăcit de drag,
 vătaful a dat semn din steag,
 ș'atunci porniră toți șirag
 încetinel.

Și 'n vremea cât s'au cununat,
 a prins poporul adunat
 să joace 'n drum după tilinci;
 feciori, la zece, fete, cinci,
 cu zdrăngăneii la opinci
 ca 'n port de sat.

Trei pași la stânga binișor,
 și alti trei pași la dreapta lor;
 se prind de mâini și se desprind
 s'adună cerc și iar se 'ntind,
 și bat pământul tropotind
 în tact ușor.

Iar la ospăț, un râu de vin! —
 mai un hotar, tot a fost plin
 de mese, și tot oaspeți rari,
 tot crai și tot crăiese mari
 alăturea cu ghinărari
 de neam străin.

A fost atâta chiu și cânt
 cum nu s'a pomienit cuvânt
 și soarele, mirat sta 'n loc
 că l-a ajuns ș'acest noroc
 să vază el atâta joc
 pe-acest pământ!

De-ai fi văzut cum au jucat
copilele de împărat

și principi falnici și 'ndrăzneți
de-al căror buzdugan isteț
perit-au smei din iaduri scoși
De-ai fi văzut jucând voioși
și feții-voinici, și feții frumoși
și logofeții.

Ba Peneș-Impărat văzând
pe Barbă-Cot, piticul, stând
pe-un gard de alături privitor,
l-a pus la joc! Și'ntre popor
săriă piticu 'ntr'un picior
de nu-și da rând!

Sunt grei bătrâni de pornit,
dar, de-i pornești sunt grei de'oprit!
și s'au pornit bărboșii regi
cu sfetnicii 'nvechiți în legi
și patruzeci de zile 'ntregi
au tot nunit.

Și vesel Mugur-Impărat,
ca cel d'ntâi s'a ridicat
și, cu paharul plin în mâini,
precum e felul din bătrâni
la orice chef între Români,
el a 'nchinat

Și-a zis: „Cât mac e prin livezi,
atâția ani la miri urez!
S'un prinț la anul... bland și mic,
să crească mare și voinic
iar noi să mai jucăm un pic
și la botez“.

Numai una.

Pe umeri petele-i curg râu,
 mlădie ca un spic de grâu,
 cu șorțul negru prins în brâu
 o pierz din ochi de dragă
Si când o văz îngălbenesc,
și când n'o văz, mă prăpădesc
iar când merg alții de-o pețesc
vin popi de mă desleagă.

La vorbă 'n druum trei ceasuri trec
 ea pleacă, eu mă fac că plec,
 dar stau în drum și mi-o petrec
 cu ochii cât e zarea.

Așă săracă cum îi ea,
 aş vreă s'o știu nevasta mea,
 dar oameni răi din lumea rea
 îmi tot închid cărarea,

Si câte vorbe mi-aud eu!
toți frații mă vorbesc de rău
și taica 'i supărat mereu
 iar mama la icoane,
 Mătănii bate, ține post,
 mă blestemă: „de n'ai fi fost!
 „Ești un pustiu, ți-e capul prost
 ,,și-ți faci de cap, Ioane!“

Imi fac de cap? Dar las' să-mi fac!
 cu traiul eu doar mă împac
 și eu am să trăiesc sărac
 muncind, bătut de rele!

La frați eu nu cer ajutor,
 că n'am ajuns la mila lor
 și fac ce vreau! Si n'am să mor
 de grija sorții mele!...

Mă 'ngroapă frații mei de viu!
 legat de dânsa, eu să știu

că am urâtei drag să-i fiu
să pot ce nu se poate?

*Dar cu pământul ce să faci?
și ce folos de boi și vaci?
nevasta dacă nu ţi-o placi,
le dai în trăsnet toate!*

Ori este om de sila cui
să-mi placă tot ce-i place lui?
așă om nici Vlădica nu-i
și nu-i nici împăratul!

*Să-mi cânte lumea câte vreă!
mi-e dragă una și-i a mea
decât să mă desbar de ea
mai bine-aprind tot satul.*

Poetul zice: „Numai una“, iar poetul poporan: „*Că din sută și din mie, numai una-mi place mie!*“.

Datorită traiului în mijlocul poporului și influenței literaturii poporane, scriitorul transilvănean, d-l *Octavian Goga*, publică așă măiestre poezii „revârsarea în forme creiate năprasnic a unei dureri, care s'a grămadit clipă de clipă într'un suflet neobișnuit de simțitor la sânge roasele jigniri ale dreptăței și mândriei neamului său, — strigătul de agonie al pieptului pe care-l sfărâmă o stâncă“¹⁾.

Cine nu se va încălzì sau nu va vârsă lacrămi calde la citirea viersurilor²⁾ sale din: *Rugăciune, Plugarii, Noi, Oltul, Casa noastră, Apostolul, Bătrânii, Reîntors, Dorință, De-o să mor, In codru,*

1) N. Iorga. Sămănătorul. No. 44, an. IV.

2) Octavian Goga. Poezii, 1905 — Buda-Pesta.

*Dimineața, Dela noi, Seara, La groapa lui Laie,
Pribegie, Pace, Singur, Părăsiți, Toamnă, Co-
piilor, Noapte, Așteplare, Clăcașii!* Reproducem
acă 2 poezii și câteva fragmente. Poeziile acestea
împreună cu ale lui Coșbuc și cele în formă
populară ale lui Eminescu au darul care se împacă
cu dorința noastră vie de a deveni popo-
rane, izvorul din care să se adape cu sete ge-
nerațiile viitoare, aşăcum odinioară și chiar azi,
sunt căutate cărțile de literatură poporană scrisă,
pentru că poporul nu se însuflețește decât pen-
tru ce e scris în graiul lui și după gândul lui.

1. *Părăsiți.*

Stinsă-i para lumânării
depe lespeda de piatră
și bătrâni bieți alături
tot mai stau uitați la vatră.

Doar târziu când prind mai aprig
în vecini să latre cainii,
ei tresar, se văd în față
și plâng amândoi bătrâni.

Luna trece șura popii,
luminând în drum pridvorul,—
pipa moșului nu arde,
baba și-a uitat fuiorul.

Câtă jale le-a fost scrisă!
Doi feciori aveau la casă...
unu-i mort deastă-toamnă
altul stă cu domni la masă.

Dela noi.

Cu fruntea 'n țărâna, plângând azi ne vezi

Din slavă, cerescule soare;
 Rugămu-ne ţie, azi sufletul nostru
 Tu lasă-l de parte să sboare.
 Trimete și vântul, pribegul drumeț,
 El, crainicul bolții albastre,
 Să ducă de parte pe aripa lui
 Cuvântul strigărilor noastre.

Acolo de parte spre răsare soare
 În freamăt de foi din dumbravă,
 Pe veci cetluite în marmură rece,
 Dorm clipele noastră de slavă.
 Voi sunteți acolo, viteji pârcălabi,
 Și voi preă cinstișilor vornici,
 Statornici în cinstea de lege și țară,
 În focul credinței statornici.

Acolo dormi și tu, arhanghel bătrân,
 Tu Ștefane, sfânt voevoade,
 Ce-ai scris strălucirea norodului tău
 Cu sânge dușman de noroade.
 De sfânta ta dreaptă, de spada ta sfântă,
 Spun toate poveștile slovei,
 — Să nu se 'nfioare de numele tău
 Nu-i frunză 'n codrii Moldovei...

Azi mașteră-i vremea... cum văduvite
 Zac sfintele tale oțele
 Și luna când trece prelung se 'nfioară
 Căci vede rugina pe ele.
 Amarnic ne poartă pe strâmbă cărări
 Vicleana și vitrega soartă,
 Mărit voevoade — în țara ta azi
 Și vise și fulgere-s moarte...

Noi suntem drumeții piticelor vremi,
 Pitici în putință și vrere,
 Copii fără sprijin ne scûrgem viața
 Din dor și din nemângâiere.
 A noastră moșie, frumoasă nespus,
 Grumazul și-a 'ntins spre pierzare,

*Căci brațele noastre azi spadă nu strâng
Si steag țara noastră nu are.*

*Măria Ta! Suntem bătuți de nevoi,
La noi în zadar ară plugul,
Căci holdelor noastre cu spicul de aur
Străinul le fură belșugul.
Am vrea să purcedem cu jertfele laudei,
Dar n'avem nimica la casă...
Măria Ta! — Toate străinii le duc
Si numai cu lacrămi ne lasă...*

Dar spunem că toții nevestelor noastre
Să plângă cu lacrămi de jale,
Potopul să treacă și plaiuri și munte
Să spele oțelele tale.
Atunci când în soare din nou străluci-vor,
— Desus din a ta 'mpărătie :
Crai Tânăr, crai Mândru, crai nou să le 'ncingă,
Trimete, rugămu-ne ţie!

*Cântăreștilor dela oraș*¹⁾.

Voi n'aveți flori, nici cântece, nici fluturi,
Căci soarele în țara voastră moare,
Voi în desert cerșiți pe-a voastră strună
Din cerul sfânt o rază să coboare.
E frig la voi și moartă-i strălucirea
Cetăților cu turnul de aramă,
Bieți cântăreți cu aripele frânte:
In alte zări cuvântul meu vă chiamă...

Veniți, veniți să 'ngenunchiem cu toții:
Pământul negru-i vechiul nostru tată;
La sânul lui să râdem și să plângem
Cu sufletul și inima curată.

1) Această poezie singură spune aşa de magistral, marea influență a poporului, a naturei și a literaturii poporane asupra literaturii culte.

Să fim copiii iscusiți ai firii,
 Să învățăm din sfânta ei cântare
Și să asculte sufletele noastre
Măreața firii îndrumare.

Veniți, veniți în ceasul dimineții,
 Când subt clipirea bolții 'mbujorate
 Sărbătoreste-al învierii praznic,
 Biserica de frunze 'nrourate,
 Când umbre mor și scapără lumina
 Din negură sburând biruitoare;
 Veniți, veniți să cad'asupra voastră
 Hirotonirea razelor de soare.

Să ne 'ntăriască cântul și lumina
 Ce saltă 'n zori când se pornește plugul,
 Și 'n pieptul nostru s'adăpostim mândria
 Livezilor ce-și mlădie belșugul.
 Iar când amurgu 'n haina lui cernită
 Cărunții brazi începe să 'nvesmânte.
Noi să privim luceafărul din zare
Și-atunci să zicem strunelor să cânte.

Din freamățul dumbrăvii 'nlăcrămate
Din curcubeul zărilor albастre,
Din snopul izvoarelor de munte
Să impletim noi cântecele noastre,
Și trăsnetul ce înfioară bolta,
Când fulgere protivnice se 'ncăier,
Și mugetul înfricoșat al apei
Să ferece al strunei noastre văer.

Să piară umbra zidurilor negre
 Ce 'ntunecă cântarea noastră sfântă,
 Curatul chip al farmecelor firii
 Să scânteie când glasul nostru cuvântă,
 Căci Dumnezeul neamurilor toate
 Subt strălucirea mândrei bolți albaste,
In codrii verzi și'n negrele ogoare
A semănat nădejdea vieții noastre.

din „La groapa lui Laie“.

Unde norii și în popasul
ședea Domnul cu Sânpetru
la o masă de argint.

Tu să-ți pleci ușor genunchii
și ușor să-ți pleci grumazul,
și pe umerii vioarei
tu să-ți lași domol obrazul

Și să cântă un cântec, Laie,
cum se cântă 'n sat la noi,
când se tângueie ciobanul
după turma lui de oi.

Povestii-va atunci struna
înălțimilor albastre
vremea lungă câtă jale
scris-a 'n sufletele noastre.

S-ar intuneca pământul,
c'ar veni, veni țigane:
toate stelele s'asculte
glasul strunei năsdrăvane.

Blând zâmbire-ar Milostivul
iar din geana lui de-argint
lacrima'ar cădeà 'n adâncul
norilor de mărgărit.

Ni s-ar stinge-atunci necazul
ce de mult ne petreceà:
între stelele de pază
am aveà și noi o stea!

din „Seara“.

Codru culcă-și cântăreții,
doarme trestia bolnavă,
dorm doi pui de nevăstuică
subt o brazdă de otavă.

S'a oprit trudita moară,
doarme apa la irugă,
răzimat pe coate-adoarme
un cioban întins pe glugă.

Doarme ceriul și pământul
într'o dulce 'mbrățișare...
doar izvorul mai tresaltă
ca un săn de fată mare.

* * *

Culegerea și studiul literaturii, obiceiurilor și credințele poporului sunt de mare însemnatate pentru *istorici*, cari găsesc în aceste prețioase comori, nume și fapte care dovedesc ori răstoarnă o teorie istorică; din ele se poate cunoaște trecutul și aspirațiunile poporului; ele înfățișează istoria poporului, aşa cum a priceput-o el, nespun origina, viața, vitejiile, bogata imaginațiune spusă origina, viața, vitejiile, bogata maginațiune a străbunilor, spiritul satiric al poporului, ospitalitatea către străini, etc., „ne înfățișează cu fețe vii și felurite viața vremilor trecute și ne pătrunde înima cu simțimântele, ce-a încercat o națiune în frământările sale“.

„Nu-i niciunul din visurile strămoșilor noștri, nu-i niciuna din muncile lor grele, nu-i nimic din gloria și din suferința lor, care să nu fi lăsat o urmă neștearsă în limbă... ceiace au fost stră-

moșii noștrii ni-i putem închipui după slove și icoane, dar mai mult din această limbă românească, în care și-au coborît sufletul și care trăiește până astăzi, pentrucă generație după generație a îmbogățit-o, spre a o trimite mai bogată, mai curată și mai glorioasă celor, cari vor veni după dâNSELE¹⁾.

Păstrarea literaturii, obiceiurilor și credințelor poporane și mai cu seamă a *pitorescului port românesc*, e de mare preț, căci ele pot să ne vorbiască de trecutul nostru, totașă cum niște cilindre de lut găsite în pământul vechilor Chaldeeni și păstrate bine „pot să ne înfățișeze peripețiile statului și cârmuitorilor de popoare, cari s-au urmat în decursul vremilor dinaintea epocii noastre, dându-ne mărturie splendidă nu numai de virtutea brațului regilor Asirieni și Babilonienei, dar mai cu seamă de priceperea și simțul artistic cu care știau să povestiască faptele lor răsboinice și pașnice“.

Istoricul, studiind produsele poporului, va vedea că numai păstrarea, iubirea, îngrijirea și apărarea vieții naționale proprii în artă, în cultură, în limbă, în obiceiuri, etc., deșteaptă în popoarele mici *putere și le face să fie mari, cu toată micimea lor*. Ex. Burii, Norvegienii, Olandezii, Japonezii, și a.²⁾

Apoi poporul românesc fiind mereu în mișcare și veșnic fiind prin locurile astea emigrări și imigrări, numai cunoașterea dialectelor și li-

1) N. Iorga. «Lupta pentru limba românească».

2) A se vedea «Scrisoarea din Germania» de I. A. Rădulescu-Pogoneanu în: «Lui Titu Maiorescu, omagiu».

teraturii poporane poate să arunce o lumină asupra acestor mișcări pe care, nebăgându-le nimeni în seamă, nu avem niciun izvor istoric să ni le descrie¹⁾.

In comorile poporului se poate vedea starea morală socială de pe vremuri, cum și obiceiurile vieții; ele ne vorbesc despre obârșia neamului nostru, în ele se văd idei ale păgânismului, se

1) In Statele-Unite ale Americii fie-care neam se grămădește în jurul focarului limbei și literaturei neamului său.

Norvegienii cari nu puteau să și apere independența națională pe calea armelor, s'au îndreptat spre cultul fanatic și asemenea cu o religie al literaturii naționale norvegiene și au produs una din cele mai frumoase literaturi, din care a rezultat liberarea Norvegiei culte și conșiente de sub jugul Suediei. Acesta, efect al literaturii și culturii Norvegiene, al iubirii exclusive cu care poporul Norwegian a înconjurat această literatură și această cultură.

Belgia și Olanda n'au putut trăi laol'altă din pricina, că Olanda înțelegea să aibă o limbă și o literatură națională Olandeză și Belgia înțelegea să-și aibă literatura ci. Belgia nu-și are un rost bine definit numai din pricina, că în această țară locuiesc două civilizații, două literaturi și două limbi.

In Ungaria, fiecare popor ține morțiș, ține cu toată puterea sufletului său, ține cu toată pregătirea pentru jertfă, la individualitatea națională, pe care o alcătuiește și la limba, civilizația și literatura ce rezultă dintr'insa. Așa și în Austria.

Irlandezii din pricina că au părăsit limba lor, care a fost înlocuită cu a Englezilor, n'au produs nici un om cu adevărat mare în domeniul cugetării și al literaturii.

Alt popor, cel evreu, care și-a uitat, în timpul evului în edi limba sa veche, limba ebraică în care s'a scris una din cele mai frumoase literaturi de pe lume — literatura vechiului testament, literatura biblică — a adoptat în mare parte, limba germană, degenerând-o, făcând-o cea mai urită și mai de dispreț și dejbatjocură din toate limbile, care există pe fața pământului. Evrein n'au mai produs nimic bun. (După N. Iorga).

văd obiceiuri de ale strămoșilor noștri Romani, lămuriri privitoare la holeră, zaveră, Turci, Ruși, revoluții, fapte, lupte, năvăliri, războaie, eclipse, minuni, sănțuri, brazde, cetăți, cum e s. ex. *Jidova*, despre care se crede că a fost clădită de *jidovi*. (Cazaci-Tătari judaizați care au locuit cândva prin țările noastre). Câte lămuriri nu pot găsi istorică în: balade, tradițiuni *colinde*, etc. În proverbe se păstrează amintirea unor persoane istorice: „*Voinic de-ai Hâncului*“, „*Vodă, da și Hâncu, ba*“, „*Par'că e Vimpăsa*“, (Bimbașa-Sava), „*Cât Ardealul*“ și a. Până și ghicitorele păstrează amintirea despre niște instiții „tuțiuni, datine, credințe din vremuri uneori foarte depărtate, instituțiuni, datine și credințe care erau proprii unei țări. Așa ex., într'o ghicitore *bățul* e numit *judecător*, fiindcă altădată judecătorul eră băț și judecata, bătaie.

In pădure m'am născut
 In pădure am crescut
 Si'n oraș cum m'au adus
 Judecător am fost pus.

O alta:

Ungur înarmat
 Trece marea fără vad.

(Racul)

ne dă ideie de chipul Ungurului roșu și fălos și de s-ar pierde¹⁾ neamul unguresc, rămâne ghicitore, care să îl caracterizeze.

1) Ioan A. Moruzzi: Genul enigmatic în literatura poporană română.

Ghicitoarea „*Mânăstire 'ntr'un picior, ghici ciuperca ce e?*“ deși e aşa de simplă, totușt este foarte însemnată pentru istoria archeologiei românești, deoarece mânăstirile și bisericile vechi aveau înainte forma unor ciuperci (ex. bis. lui Bucur), lucru ce nu-l găsim în țările vecine neromâne. Deci când se vor distrugе toate resturile de această archeologie în România, numai ghicitoare va rămâne ca să amintiască.

Ghicitoarea despre puț „*Ciocârlan moțat, strigă noaptea 'n sat*“ este iar de preț; alta despre scrisoare: „*O găină pestriță duce vestea la Gherghița*“ (Gherghița e localitate în Prahova și altădată oraș vestit, pe timpul lui Țepeș).

In ghicitoarea despre varză, întâlnim iarăș elemente istorice de preț: „*O fată trențăroasă șade cu Vodă la masă*“. Se poate ca moda culinară să înlăture varza dela mesele domnești, însă se păstrează obiceiul în ghicitoare. Varza era cea mai gustoasă mâncare și cel mai bun medicament la *Romani*, strămoșii noștri, iar la *Români* e totașă de plăcută¹⁾.

*Ghicitoare de preț e și cea
despre butie:*

Lina Magdalina
Cu smicele pe spinare
La buric calabalâc...
La inimă veselie,
Ghiciți, boieri, ce-o să fie?

1) Ioan A. Moruzzi: Genul enigmatic în literatura poporană română.

Totășă și următoarea:

Sutele nesutete
Mii nesocotitele
Merg la Iudele
Să-și schimbe numele.

(Măcinatul)

Istoricii pot găsi izvoare prețioase și în *deceuri*.

In *Etymologicum magnum Rumaniae*, se poate vedea, din punct de vedere al izvoarelor istorice, cât de prețioase sunt producțiunile de literatură pooprană, mai cu seamă ghicitorile, când le studiem în legătură cu celealte elemente poporane.

* * *

Filologii și gramaticii caută în literatura poporană cuvinte și construcțiuni sintactice. S-au gândit ca Luter, marele reformator german, care zice: „în privința limbii trebuie ascultat poporul: femeia în căsnicia ei, copiii în jocurile lor, ne-gustorul pe piața publică, și din gura lor trebuie învățată limba“ și cercetând dicționarele de cuvinte poporane, cum și viersurile poporului, filologii au putut dovedi latinitatea limbii noastre și de aci, istoricii, origina neamului, care ne-a fost mult timp tăgăduită. Din limbă care „stă ca matostatul și ca stana de piatră ciugulită de valuri, de năvăliri dușmane, turtită de nomolul suferințelor aduse pe capul Românului, intrată în sângele lui și veșnic neînduplecată, nici de

Leah, nici de Căpcăun, nici de Turcariță, nici de Muscălime, nici de Ungurime, nici de Tătărime“ au găsit filologii, că cea mai mare parte din cuvintele capitale, care alcătuiesc graiul neamului nostru, sunt de origină latină; au putut cercetă schimbarea diferitelor cuvinte și sunete în decursul vremilor și au mai putut dovedi întrucât limba noastră a păstrat rămășișe formale sau materiale din limbile aborigene, din limba Dacă și a barbarilor sau a fost influențată în vremuri de o limbă sau alta a popoarelor, cu care neamul nostru a venit în atingere.

„In nici o alcătuire nu se poate întrupă mai deplin și mai frumos sufletul unui neam, decât în limbă. Limba cuprinde într'o formă înțeleasă veșnic de toți, întrebuințată necontenit de toți, întreaga viață timp de secole întregi, timp de mii de ani uneori, a poporului aceluia. Limba pe care o vorbim este ființa vie, care ne vine din timpurile cele mai depărtate ale trecutului nostru, ea este cea mai scumpă moștenire a strămoșilor, care au lucrat, generație de generație, la elaborarea acestui suprem product sufletesc, care este limba“¹⁾.

Producerile literare și dicționarele de cuvinte poporane — temelia oricărui studiu de filologie românească — sunt de preț, căci limba în care sunt scrise cărțile dinaintea jumătății a doua a sec. XIX, nu-i limba adevărată populară, limba care să poată fi supusă cercetării și sunt cu atât mai de preț, cu cât nepătrând avea nici o cunoștință de limba vorbită înainte de sec. XV și

1) N. Iorga. «Lupta pentru limba românească.

XVI, numai cunoașterea acestor dialecte și a literaturii poporului ne pot fi călăuze și ne pot da forme vechi de limbă. Apoi în aceste „*comori*“ se găsesc o mulțime de cuvinte, pe care le născocesc copiii în scop de a mistifică și întunecă pedeoparte, iar pe dealta, de a explică sau răspunde la întrebările ce-și pun singuri — formând o parte de vocabular, care arată că copiii de împărați sunt aceiași cu ai poporului de jos.

La „Cuvinte particulare“ din Cap. I ale acestei lucrări, am arătat că cercetările făcute asupra cuvintelor a dovedit origina lor și arătam studiile Domnului Candrea asupra cuvântului *piedin*, element latinesc în limba română. Arătăm aci mai jos ca ex. în scurt studiile făcute asupra a trei cuvinte, ale poporului, cuvinte de origină latină.

„*Cumpăt*: ¹⁾ Derivația lui *cumpăt* din *computus* (Cihac: op. cit. I 68) presupune o trecere neadmisibilă a lui *u* postton în *ă*. Adevărata origine a cuvântului e latinește *compitum* „răspântie“. „*A sta în cumpăt*, însemnează „a sta la răspântie“, a nu ști încătrău, a se zăpăci“, ceiace reiese și mai lîmpede la ivială în *a-și pierde cumpătul* „a-și pierde căile, a se zăpăci, a-și pierde săngele rece“. Contrarul dela cel ce și-a pierdut cumpătul, e omul *cu cumpăt* sau *cumpătat*, adică omul cu sânge rece, care știe pe unde merge. Aceleași desvoltări semasiologice le găsim și în sardul *cupidare* „a căută“, sens generalizat din a „a căută calea cea adevărată“ și în italienește *compiro* „lucru înțeleptesc“.

„*Târsână* ²⁾ (Sfoară impletită din păr de capră

1) Sextil Pușcariu: «Studii și notițe filologice», «Con vorbiri Literare», anul XXXVIII, Nr. 3.

2) Aureliu Candrea: «Din elementele latinești ale limbii române». Con vorbiri Literare, anul al XXXVIII, Nr. 10.

pentru pus peste obiele la cei ce poartă opinci).... Dacă însă Dosoftei înțelege prin *trăsână* sau *târsână* niște legături, sforicele, sau cevă analog, atunci importanța acestor forme este netăgăduită, prin faptul, că ne conduc deadreptul la origina latinească a cuvântului, ca unele cari se apropie cât mai mult de forma primitivă.

„Romanii numiau *transenna* sau *trasenna* (Thesaurus glossarum emendatarum II 1362) 1. o funie întinsă; 2. o sforicică pentru legat cevă sau pentru prins păsări (=franțuzește: lacet); 3) niște zăbrele făcute din lemn sau metal având ochiuri ca la o plasă (=franțuzește: treillis).

„Din punctul de vedere semantic *trasenna* cu sensul de „lacet“ și cu acela de „treillis“ este identic cu rom. *târsână*. Căci „împletitura de păr de capră servind a legă obiele“, nu e și ea decât o sforicică și prin faptul că legarea obielelor se face totdeauna încrucișindu-se această sforicică, legăturile au aceiaș dispoziție ca zăbrele („treillis“) de care am vorbit mai sus. Intrucât privește fonetismul, *trasenna* trebuiă să devie întâi *trăsină* (cf. *târsină* la Dosoftei) și apoi *trâsînă* (cf. *trâsînă* la Dosoftei). De aci, prinț'ro metateză identică cu aceia, care s'a produs în *fărtat* din *frătat*, *trăsină* a devenit *târsină*“.

A adiă¹⁾... „Se știe²⁾ că verbul *suil'u*, *suil'are*,

1) «In col. G. D. Teodorescu», o ghicitoare despre «cântar» variantă:

«Nici moartă, nici vie,
numai din «coadă adie»!

2) «I. Aurel Candrea: Din elementele latinești ale limbii române, Convorbirile Literare», anul al XXXIX, Nr. 11 și 12.

care se găsește deopotrivă la Aromâni și la Meleniți, însemnează a tunde oile subț pântece, la gât și la coadă". Acest verb reprezintă un prototip lat. vulg. *subilio* — *are*, derivat din locuțunea (*tondere*) sub *ilia*.

N'ar fi oare cu puțință să derivăm și pe *adil'u*, *adil'are* dintr'un prototip analog, anume *adilio*, — *are*, care să aibă ca bază o locuțune *ad-ilia*? Din punctul de vedere fonetic, n'ar fi nici-o obiecție de făcut, dar cum s'ar explică această derivație din punctul de vedere semantic?

„Sensul pe care-l are *adil'u* la Aromâni, ne va lămuriri pe deplin. Aceștia întrebuiuțează pe *adil'u* numai cu înțelesul de „*respir, răsuflu*“ (Papahagi) sau cum zice la noi câteodată poporul „*trag în piept*“. Ei bine, cu înțelesul de „*trag în piept*“ duc (aerul) la plămâni, respir des“, găsim la scriitorii latini locuțunile „*ducere ilia*“ (Horațiu) și „*trahere ilia*“, (Pliniu). Poporul va fi întrebuită desigur aceste locuțuni cu prepozițunea *ad*: *trahere ad ilia*, *ducere ad ilia* și va fi format apoi din *ad-ilia* verbul *adilio*, — *are*, dupăcum a format pe *subilio-are* din *sub-ilia*.

„Din înțelesul de „*respir*“ s'a ajuns ușor la acela de „*suflu ușor (vorbind de vânt)*“, căci aceiaș tranziție a sensului o întâlnim în lat. *spirare* „*respirer*“ și „*souffler (en parlant du vent)*“.

Scriindu-se în limba populară mulți scriitori — mai cu seamă cei Moldoveni — au putut influența limba literară, care e considerată cea din Muntenia, făcând ca aceasta (limba populară) în mare parte să devie literară. Apoi literații, împreună cu gramaticii au influențat Aca-

demia română, în sesiunea generală din 1904, în interesul unificării scrierii române, să adopte pentru toate publicările ei o nouă ortografie, re-vizuită în sens fonetic¹⁾ după regulele formulate de marele scriitor Titu Maiorescu. Se scrie aproape aşa cum ře vorbeşte, acest lucru folosind mult și pedagogicește, școlarilor: înainte de aceasta, în școală scriau în sens etimologic, fără să-și dea seama de ce și fără a folosi la cevă, căci nimeni nu mai tăgăduiește azi latinitatea noastră și acei pe cari îi interesează limbă noastră sub raportul filologic, știu mai bine decât noi, origina cuvintelor românești, fără să fie nevoie a le-o arătă în scris; iar prin cărți și ziare vedeau scris altfel.

De marea importanță ce o au „comorile poporului“ pentru limbă, gramatică și filologie, a fost călăuzit Suveranul nostru *Regele Carol I*, când în Aprilie 1905, în cuvântarea ținută la Academia română, s'a ridicat împotriva stricării limbii românești prin împestrițarea ei cu vorbe din limbi streine, considerând aceasta ca un pericol național. Extragem din această cuvântare următoarele:

„La temelia acestui templu se află limbă, această duioasă limbă românească care 'Mi-a devenit îndoit de scumpă din ziua, când am auzit-o răsunând pe buzele neuitatei Mele copile și de

1) Românii consideră 2 principii ca temelia unui sistem ortografic: unul «etimologic» căutând să arate prin scrisoare și originea cuvintelor și altul care vrea să fixeze prin scriere numai pronunțarea vorbelor: sistemul «fonetic» (fonetismul cere ca ortografia să fie o fotografie a pronunțării).

când, spre a Mea mângâiere, urmașii Mei o grăiesc în jurul Meu. Mânat de această simțire, am propus Academiei, acum 21 de ani, întocmirea dicționarului „*Etymologicum magnum Romaniae*“ având mai ales în vedere culegerea și păstrarea acestor cuvinte vechi, cari — deși obârșia lor este slavonă, grecească sau turcească — alcătuiesc originalitatea și bogăția limbii.

„Dorința Mea eră ca Academia să scape aceste odoare amenințate a cădeă în uitare, redându-le locul la care au drept, și să puie o *stavilă* la acest val de nepăsare, pentru graiul bătrânesc, stârpind totdeodată buruienile neologismului, cari înăbușă limba strămoșească. Limbile își au într'adevăr viața lor proprie, care se desvoltă după niște reguli statornice, însă înrâurirea scriitorilor de frunte și a Academiei asupra acestei desvoltări este deasemenea netăgăduită.

„Dece să ne ferim de aceste locuțiuni vechi, cu obârșie aşă de curată ca aceia a liturghiei și a letopiseșelor țării și care nici măcar archaisme nu sunt, deoarece le întâlnim în limba bisericii nu sunt; deoarece le întâlnim în limba bisericii și a poporului? Mult mai de temut sunt aceste neologisme sterpe, cu formă și înțeles pocite, cari nu aduc nici-o ideie nouă, ci isgonesc numai cuvinte curat românești spre a le înlocui cu altele streine cu înțeles absolut identic, ca spre pildă: „avansare“ înloc de „înaintare“; „voiaj“ în loc de „călătorie“.

„Acesta parasite răutăcioase sunt mii; numărul lor crește pe zi ce merge și sfârșitul va fi schișodirea limbii. Strecurarea lor o datorim în mare parte vieții politice, obiceiurilor apusene

și educațunii copiilor în străinătate. Aceste înrâuriri n'au fost totdeauna norocite, nu numai asupra limbii ci și asupra moravurilor, cari au pierdut poate mai mult decât au câștigat. Urmareea cea mai de plâns a acestei greșite îndrumări este sănțul ce se sapă între limba claselor culte și neprihănita limbă a poporului. Despărțenia aceasta trebuie dar, cu orice preț, preîntâmpinată ca o primejdie pentru neamul românesc a cărui unitate se întemeiază pe legea și limba sa.

„Știu că Academia și un mănumchiu de scriitori vrednici, luptă cu o patriotică osârdie spre a alungă această vătămătoare cotropire, însă râvna și silințele tuturor nu vor fi de prisos spre a aduce la bun sfârșit această operă de însănătoșire.

„Iată pricina pentru care o grabnică dare la lumină a dicționarului este atât de dorită de Mine.

„Imi dau seama de greutățile lucrării, de timpul ce se cere, totuși, cred că în acest lung sir de ani s'ar fi putut îndeplini în mare parte programul alcătuit. Dacă mai zăbovim, știrbirea și schimonosirea limbii se vor întinde tot mai mult, iar îndreptarea va fi cu atât mai anevoieasă.

„Aștept dar cu nerăbdare ca Etymologicum să fie căt mai curând pus în mâna tuturor, avându-se grija, ca întocmirea lui să fie căt de întreagă, cu un număr de citațuni bine alese,

însă limitat, spre a nu se înămoli lucrarea într'o prea mare întindere".¹⁾.

* * *

Comorile poporului prezintă un interes netăgăduit pentru *psichologi*, cari din cercetarea literaturii, obiceiurilor și credințelor, pot reconstituī multe însușiri sufletești ale neamului. Așă: în *doină* se închiagă sentințe filosofice asupra vremelnicei treceri a omului pe lumea asta, asupra dragostei și dorului, se văd tablouri de o splendoare neînchipuită, se vede dragostea poporului pentru căte sunt în lume, impilarea, duioșia, vitejia și *sufletul* neamului.

„Poezia poporană în multele și variatele ei forme, este pelângă o mărturie a puterii de simțire în genere a poporului român și o mărturie a unor feluri speciale de sentiment, din care deducem obiectul lor, împrejurările în care se produc ele, așă că în definitiv poezia poporană rămâne izvorul netăgăduit, din care să putem află firea neamului nostru, cauza dragostii, a urii sau a suferinții lui în vremuri, din care apoi scoatem firea lui estetică, starea lui morală, culturală, socială. Așă... doina, vine ca glas intim al inimii poporului să destăinuiască traiul lui lăuntric. Se inspiră de dor, acest senti-

1) Aci, cred, trebuie arătat, că acum se lucrează cu multă dragoște, stăruință și competență le redactarea și cât mai curândă dare la lumină a acestui mare dicționar de către distinsul filolog D-l Dr. Sextil Pușcariu.

ment, pe care deși nu-l putem defini ni-l descrie atât de bine Ubicini când zice „că are în el cevă ce seamănă a părere de rău și a speranță, a durere și a iubire și care se zice că omoară pe acela, ce e atins de el“.

„Și aşă de nehotărâtă cum e această stare sufletească pentru explicația căreia *psichologia* ar avea trebuință de câteva pagini, cât de maiestru poetul popular o exprimă în câteva rânduri numai și cu o putere în adevăr sugestivă. Iată d. ex.:

„Sue mândra pe colnic
„Răsucind la borangic
„*Si pe fus n'a pus nimic,*
„*Pe cer cătând dup'un nor —*
„*Bată-te pustia dor!*“¹⁾

„Toate sunt imagini și colori împrumutate dela natură, lucru ce concretizează mai bine simțirea, o face mai vorbitoare minții și inimii. Crescut în mijlocul unei naturi ca aceia a țării noastre, pe culmile Carpaților, în cea mai mare parte a vremilor, sub un cer albastru, îmbătat de mirosul frunzei verzi, în ecoul surd al munților, născut de sgomotul învăluitor al naturii, Românul și-a simțit inima grea de puterea simțimintelor provocate de frumos și de taina aceasta nepătrunsă și descărcarea lor a fost poezia lui“.

Naturii „singură gata să-l asculte și să-l înțeleagă, se încuină și-și deschide Românul inima,

1) Con vorbiri literare, an. XXXIII, stud. d-lui Calypso Dimitriu.

cu jalea, dorurile și dragostea lui. Și despre puterea și sinceritatea de care e capabil Românul în dragoste, nu ne putem face ideie, decât ascultându-i câtevă viersuri de tânguire. Iată tânguirea unui Tânăr a cărui aleasă se mărită și căruia mama lui cată să-i dea alte speranțe:

.
 „Ce-mi tot zici că lumea-i mare
 „Si că'n lume-s fete multe
 „Care-ar vreă să mă asculte
 „Si să facă tot ce vreau,
 „Ca s'aline dorul meu!
 „Vai, mămucă, draga mea,
 „Nu pricepi tu ce-aș avea?
 „Ești bătrână și nu crezi
 „Lumea-i largă și nu vezi
 „Că din sută și din mie
 „Numai una-mi place mie...
 „Ceru-i mare, stele-s multe
 „Si mai mari și mai mărante
 „Dar cât sunt de luminoase
 „Nu-s ca Lița de frumoase!“¹⁾.

Câte observații de preț nu va putea trage psichologul din adâncile viersuri ale poporului, din obiceiurile și credințele lui!²⁾. În viersuri

1) Con vorbiri literare, an. XXXIII, cf.

2) Doina «cântată din fluier la umbra pădurilor, ciobanul își revarsă în ea dorul său de lume și imită în modulațiile ei accentele duioase ale naturii. Natura e serioasă, dacă nu tristă, și tot așa trebuie să fie resfrângerea ei neturburată în sufletul omului, crescut la adăpostul ei. Celealte arii ale poporului au toate acele caracter melancolic care isbucnește uneori într'o sgomotoasă. veselie, însă atât melancolia cât și veselia sunt clare și măsurat «Simți în ele că în fundul sufletului ce le produc se mișcă o gândire. Danțul românesc național este cunoscuta horă, care pare

găsim o mulțime de metafore, alegorii, repetiții, exagerări sau hiperbole.

Ex.:

Așterne-te drumului
Ca și iarba câmpului
la suflarea vântului¹⁾.

La năframă se uită,
Inima-i se despică.

Să ne tundă pletele
Să ne plângă fetele
Fetele, sărmanele!

Și fugiă, măre fugiă
Iarna pe viscolu greu
Văile se limpeziă²⁾.
Trăiesc cum dă Dumnezeu...
Iar în vara cea frumoasă
Casă mi-ește umbra groasă
Așternut mi-ește pământu
Și ceru-acoperământu!...³⁾

Ce mare preț pentru psicholog sunt zicătorile, proverbele, ghicitorile, deceurile și credințele poporane!... Din pricina săracii limbii la

a fi de origină română. Liniștită în mișcările ei, părând a îmbiă pe oameni mai mult la mișcarea gândirii, la con vorbire unii cu alții, decât la aceia a picioarelor, este adevaratul danț al unui popor intelligent. Dar Românul știe și cum să-și încece gândirea poate prea amară, în mișcările fizice și atunci un «de brâu» îl despăgubește cu prisosință de dulcea monotonie a horei. (A. D. Xenopol, Istoria Românilor).

1) Col. V. Alexandri.

2) Idem Idem.

3) Col. Răd.-Codin.

început, poporul nostru, când nu putea să-și exprime toate cugetările sale, își strângă cugetarea după micul și restrânsul număr de cuvinte ce erau și aşă când n'avea cuvinte din graiul *proprietății*, vorbiă în grai *figurat*. Deasemenea când nu-și putea da seama, de ceiace impresionă stăruitor simțurile sale, căută să-și explice bine sau rău, tot ce vedeă, după închipuirea sa și înprejurările în care trăia; toate schimbările naturii îl impresionează adânc și acele impresiuni și le descarcă în producțiunile sale. Chipul cum poporul născocește știința, cum și graiul fără cuvinte¹⁾ dovedesc strânsa legătură între lumea fizică, limba și psichologia neamurilor. Dăm aci câteva zicători și ghicitori, din care se poate vedeă, adâncă psichologie a poporului:

Zicători :

La nașu un cârd de lemn și ard toate
Și la noi unu și nu arde nici ala.

1) «Muzica, pictura și natura întreagă au limba lor, adesea mai puternică și mai profundă decât graiurile cele mai culte. Universul întreg, pentru cel ce știe să-l înțeleagă este o limbă plină de armonie și de grandoare». Ca graiuri fără cuvinte sunt: «graiul manual», gesturile stabilind puntea peste prăpastia ce desparte limba nearticulată de cea articulată; aceasta explică importanța capitală a gesturilor în chestia originii graiului. «Simbolismul, limba imaginilor și a comparațiilor. Toate domeniile naturii au fost puse la contribuție spre a oferi pilde și icoane: Oaia e personificarea blândeții, chiparosul repr. moartea și nemurirea, chiparosul semnul gloriei. «Colorile, numerile au simbolul lor. Limba visului — improspătarea potențată a faptelor și împrejurărilor din ajun, unul din multiplele fenomene ale «associației ideilor». Apoi „străsurile fetei» fișionomia, «limba amorului a amiciei, a respectului, etc.». (Studii folclorice).

Ghicitori :

Am o lădiță
 Și'n lădiță-o porumbiță
 Dacă sboară porumbiță
 La ce mai mi-e bună lădiță?
(Sufletul)

Ce apă este în lume fără nisip?
(Lacrima).

N'a văzut albu 'n căpistere.

* * *

Din capu căpisterii.

Unde scuipă-o țară
 Umblă o moară.

* * *

Il fac cuui nu-i trebuie
 Il cumpără cine nu-l dorește
 Și trebuie cui nici nu-l vede.
(Cosciugul).

La o căpățână de vultur
 Două părți de blid.

(Urechile).

Unele proverbe s'au născut din *deceuri* cu tendințe morale, aşă: „D'aia n'are ursu coadă“, „Lăcomia pierde omenia“, etc.

Dacă se observă legenda „zilelor babei“, care seamănă mai mult a *deceu*, se trag concluziile următoare: poporul vede o stâncă cu chip de om, vedere care impresionează închipuirea lui și se vede dator să răspunză: pentruce e aşă? Chipul stâncii și felul cum e aşezată ea, îi pro-

cură materia explicației: „ea fusese odinioară o ființă omenească; asociația ideilor îi dă forma ei; prefacerea în piatră trebuie să fie urmarea unui blestem, împietrirea fiind considerată ca o pedeapsă pentru nesupunere sau sumeție“.

Din deceul „De ce sunt pete 'n lună“ și din răspuns (compl. deceului), iarăș se vede o adâncă psichologie. În Muscel răspunsul e cel următor: Luna a fost foarte frumoasă și străluciă aşă de minunat, încât Dumnezeu, dorind să păziască pe frate-său Soarele de păcat, a mânjat-o cu băligi și a mai înegrit-o pe unele locuri, întunecând-o și făcând-o mai urită soarelui, ca să nu-i mai fie dragă. În alte părți, există credință, că în lună este capul lui Iuda spânzurat, ori că sunt Cain și Abel și când vin vârcolacii, ăia sunt cainii lui Dumnezeu, cari vor să mănânce luna.

Deceurile ne arată vederi foarte serioase ale oamenilor vechi asupra naturii. Chiar acolo unde se crede a nu fi nimic, cercetătorul va da peste o comoară neprețuită de cugetări, de idei și profunde reflexiuni. În aceste comori se „păstrează amintirea vechilor cugetări ale poporului, metafizica, psichologia și observațiunile lui bine determinate“.¹⁾

*

* *

Pelângă importanță ce am arătat până aci, că prezintă culegerea și studiul comorilor poporului, pelângă că desvoltă sentimentul patriotic

1) Ioan A Moruzzi.

și iubirea de neam, pelângă că sunt o sănătoasă hrană sufletească, apoi ele pot veni cu folos în sprijinul archeologilor¹⁾, geologilor, geografilor, botaniștilor, farmaciștilor, etc. și nu trebuie să trecem cu vederea importanța elementului moral și religios în producțiunile de folclore, cari au în ele o parte morală, plină cu învățăminte, ce trebuiesc alese și date cu chibzuință tot poporului.

Așă, în această „parte practică“²⁾ a literaturii poporane se cuprind: cântece de leagăn, jocuri de leagăn, jocuri și jucării copilărești, poezii poporane religioase, morale — biciuind o seamă de viații ca: beția, lenea, luxul, schimonosirea feții cu sulimanuri și alte văpseli, mândria, diferite cusururi, și. a., — cântece vitejești și patriotice, proverbe, zicători, povești morale, legende și tradiții. Din fiecare din acest fel de producțuni s-ar putea face colecțiuni aparte, probă colecțiunea de „cântece poporane protivnice beției“ de P. Gheorgheasa. „Fiecare popor posedă un caracter național, numai lui propriu, compus din

1) «Arheologi»: Credințele și cântecile privitoare la: arme vechi, clădiri, cetăți, instrumente, monezi, idoli de lut, vase, inscripții, movile, hotare, drumuri vechi, comori, etc., cari trebuie căutate și date pe mâna archeologilor.

«Geologi»: Unelte preistorice, topoare, vârfuri de săgeți, resturi, fosile de animale antideluiene, și. a.

«Geografi»: Diferite localități necunoscute și de importanță în cercetările geografice.

«Botaniști și farmaciști»: Numele copacilor, buruieni, ciuperci, med. populară, credințe, proverbe și zicători despre ele.

2) S. T. Kirileanu.

totalitatea calităților sale morale“¹⁾ și producările poporane în care predomină elementul moral sunt de mare preț pentru îndreptarea unor apucături rele ale poporului, căci ele „sunt mai puternice și mai naturale, decât vocile izolate ale poeților culți“.

In ghicitori cari desfătează pe copii, găsim un puternic mijloc de a le ascuții mintea, iar unele deceuri sunt pline de cea mai înaltă moralitate, parte din ele putând servi și ca subiecte pedagogice. Deasemenea se găsesc în literatura poporană elemente, ce pot veni în sprijinul religiei — cea mai profundă poezie a timpului, — mai cuseamă în deceuri, întrebări și poeme numerice și în colinde.

Exemple :

Frunză verde păpădie
rea boală ești tu, beție!
dacă omu s'a 'mbătat
înîntile i-le-ai luat
par'că-i un câine turbat:
umblă cumpănidu-se
vorbește sfădindu-se
mântuie bătându-se
apoi judecându-se
peurmă căndu-se

Col. Gheorgheasa.

2. — Frunză verde trei văsdoace
.băutura bine-mi place
nu știu gazdă²⁾ când m'oi face ;

1) Frideric von Helwald.

2) Gospodar.

vin rachiu îmi udă gura
 și-mi schimbă căutătura
 de nu pot grăi cu gura;
 merg pe drum împiedicat
 de isbesc cu pieptu 'n gard.
 Păhăruț din patru litre
 când te beau îmi ies din minte
 limba 'n gură se 'ncâlcește
 prind a vorbi păsărește.

3. — Holircuță, draga mea
 am pus gând că nu te-oiu bea
~~dar văzând pe alții bând~~
~~mă dedei și eu la rând.~~
 dela crâșmă pân' la han
 băuî vaca și-un juncan
 și-am rămas numa'n suman.

4. — Bată-l vântul și seninul
 pe cel ce seamănă inul
 și pă'l de sădește viță
 Domnul milă să-i trimiță
 Nu i-ar mai ajută dracul
 celui ce face daracul;
 când va luă și-l va începe
 să cază 'n el să se 'nțepe
 Găsi-l-ar sughiț și tuse
 pă'l de face furci și fuse
 și nu ia pruni să sădiască
 țuica să se înmulțiască.
 Dumnezeu sfântul s'ajute
 celui care face bute
 și să-l ferească de boale
 pe cel care face oale³).

5. — Frunză verde ca lipanu
 vai, săracu, sulemanu,
 cum mărită dudumanu!...

3) Col. Gheorgheasa.

...De frumoasă ești frumoasă
dar ești cam căpățânoasă
de frumoasă ai folos
căpățâna te dă jos...
tinerică ca mama
subțirică ca soba
și-ai mai dat cu suliman
suliman cu două dungi
dai p'o parte nu-ți ajunge
de n'ai da cu suliman
nu ți-ar face pielea-un ban¹⁾.

6.—Fetele din satul nostru,
se laudă cu frumosu.
da' frumosul dela ele
la ovreice 'n covețele²⁾.

7.—Și-o frunzuță trei aluni
puică, nu mai da cu 'mpudrături
că intră prin sbârcituri
și te cunoaște lumea
că ești bătrâioară, fa,
tinerică, știi coleă:
d'odată cu soacră-mea...³⁾.

8.—Fetele dintre vălcele
spală iile 'n ulcele
și le 'ntinde pe surcele
câinii hărâie la ele...
Nu știu, câinii hărâie
ori păduchii mormăie...
Le ridică mai în sus
latră câinii ca la urs⁴⁾.

9.—Și-o frunzuță vioreă

1) Col. Rădulescu-Codin.

2) Col. Rădulescu-Codin.

3) Col. Rădulescu-Codin.

4) Col. Rădulescu-Codin.

dragă mi-ești, puicuța mea
 de nevastă te-aș luă
 dar mi-a spus o vară-a ta
 că te culci seara cu soare
 și te scoli în prânzul mare
 la bere și la mâncare
 și atunci ești otrăvită
 că te-ai sculat nedormită¹⁾,

10. — Din furcă și din gherghef
 nimenea nu face chef
 dar din ocă și din litră
 toată lumea-i veselită...
 Pusei pânza când dă frunza
 și-o strânseni la Sân-văsii
 și-mi părù că mă grăbii,
 și de lată-i toată spartă
 și de lungă-i cât o pungă.
 pe sulul dedinapoi
 patruzeci de lătunoi
 și pe sulul dinainte
 dracu le mai ține minte!²⁾.

11. — Ungurean, picior de plai :
 șapte sate p'un mălai
 Ungurean, picior de sticlă
 șapte sate p'o mămăligă...
 Ungurean e dușmănos
 și e 'mbrăcat ticălos...
 Ungurean cu oi mai multe
 și cu antirie rupte
 pe dearândul peticite...
 Români cu nouă oi
 ei cu antirie noi!
 Ungurean liftă spurcată
 spurcată și nemâncată
 se vaită ziua toată...

1) Col. G. D. Teodorescu.

2) Col. Rădulescu-Codin.

*Priponeșc pisicile
 până fac urzicile
 și bagă copiii 'n fiară
 să nu iâ mămăligă 'n ghiară!*¹⁾

Poveștile, mai cu seamă, corespund, mai bine ca orice materie de învățământ, individualității copiilor, cari depe la 5 ani în sus au un mod de pricepere imaginar, și deci, poveștile — productul fanteziei popoarelor în perioada copilăriei lor — au înălțătorul rol de a transformă caracterele sau a le modifică, cărăcară, măcar în parte, spre bine.

Alese cu îngrijire sunt de mare folos micilor copilași cărora le desvoltă memoria, fantasia²⁾, le perfecționează limbagiul și conducând „triumful binelui asupra răului, formează un material foarte potrivit pentru desvoltarea judecății morale la copii“ și contribuiesc mult la desvoltarea caracterului religios: „După citirea unui basm... mila, compătimirea către cel suferind, admirația pentru eroic, gândul de a imita pe cei harnici, etc... ne cuprinde tot eul intern și ne transportă în sfere depărtate de actele demulteori scărboase ale celor ce ne înconjoară“. ³⁾

1) Col. Rădulescu-Codin.

2) V. Alexandri zice: «Drăgălașele povestiri care-mi îngâneau somnul cu visuri încântătoare și cari au avut fericita înrâurire asupra închipuirii mele decând sunt pe lume.... au contribuit a mă face poet. Înadevar, aceste fantastice roduri ale imaginăției poporului român, au un caracter de originalitate, care te ridică mai presus decât basmele altor neamuri, cari sunt și înavușite de tradiții mitologice ale anticilor noștrii străbuni și viu colorate de razele soarelui oriental. În povești generațiile noi vor învăța a cunoaște valoarea inteligenței și a naturii poporului român».

3) Z. Săndulescu, în «Revista învățătorilor și învățătoarelor din România». Importanța poveștilor în școala primară.

Mai înainte, când pentru a intră în școala secundară, se cerea un certificat dela o școală primară din oraș, institutorii rămâneau tare mirați de priceperea cu care fiile de săteni puteau reproduce narățiunile lor și cum mai toți școlarii dela oraș rămâneau muți. „Explicația o găsește în șezătorile dealtădată la curățitul păpușoiului din foi, torsul cânepiei, etc., unde și copiii luau parte, iar cei din oraș dormitau de vreme, părinții având alte griji și ocupații, cele de oraș”¹⁾.

* * *

Hrana sufletească pe care comorile poporului o pot da celor ce se vor ocupa cu ele, ori în ce sens ar fi, e de mare folos, spre a scăpa tineretul de ticăloșiile la care a început a se da: băutura, jocurile de cărți, fumtaul, umblarea ca haimanalele nopți întregi, și a.

Atât poezia cât și proza poporană aleasă, pot servi la educația satelor... în proză dominând elementul rațiunii, iar în poezie, al emoțiunii.

Fericite ar fi de satele, în care tinerii s-ar aduna, în serile lungi de iarnă, la școală sau la case mari și acolo ar ascultă ori ar citi cântece, povești, și ar pune ghicitori, întrebări, deuzeuri... prețioase comori, care fac să ne cunoaștem pe noi însine, apoi iștețesc mintea și sunt cel mai plăcut mijloc de distracție sufletească!...

1) Z. Săndulescu: «In revista Invățătorilor și Invățătoarelor din România»: «Mare parte din vaetele colegilor, că nu mai au copiii dealtădată, și găsește răsunetul în desființarea șezătorilor, unde în lungile seri de iarnă se povestiau fautasticile basme românești și copiii le sorbiau cu nesațiu, siliți doar de placerea, ce li se desfășură și din spiritul de ocupație, inherent firii copiilor».

IV.

In anul 1903, Ministrul de Interne, dorind a cunoaște cât mai amănunțit istoricul fiecărei comune, descrierea fizică, populațiunea, starea economică cu felul de trai al locuitorilor, administrația, juustiția, starea morală, conștiința națională și a. a., a publicat un program după care iubitorii de neam să lucreze monografia comunelor. In „câteva note“ puse la începutul „Monografiei com. Príboeni-Muscel“, se zicea între altele: ¹⁾

Mai cred nemerit ca monografia unei comune rurale, pelângă variantele și interesantele chestiuni, ce se văd în programul onor. Minister, să mai cuprindă și următorul material de literatură și obiceiuri poporane, care-i de mare folos, spre a se cunoaște limba poporului, în diferitele ei dialecte, trecutul neamului, istoriul și aspirațiunile poporului, felul lui de a

1) Rădulescu-Codin: «Monografia com. Priboeni-Muscel», după programul Ministerului de Interne, 1904. — Tip. G. N. Vlădescu.

gândi, etc.; cântecele din sat, descântecele, horole, colindele, ghicitorile, anecdotă și povești — aşă cum se zic — toate culese dela Români necărturari, tradițiuni și obiceiuri la naștere, nunți, moarte, cumetrii, la diferite zile ale anului, apoi cuvinte particulare (de acelea ce nu se găsesc în dicționarele românești sau în cărțile de literatură, cuvinte proprii fiecărui sat) care-s foarte multe și de mare importanță, se poate face o broșură de fiecare sat aparte, — zicătorile etc. Apoi din tot materialul astfel colectat s-ar putea însărcină o persoană competentă să strângă într'u nmare volum, tot ce marele artist național — poporul — a produs mai sublim și mai înălțător. Această carte să se dea în mâna tinerelor generațiuni, să se inspire, să citiască și să cânte — adevărata producționă a geniului românesc.

Acelaș lucru l-am cerut și onor. Minister al Instrucțiunii, în 1903, cerând „să ni se facă apel nouă învățătorilor, cari nu ne vom da înălături, când va fi vorba de o muncă în folosul neamului“.¹⁾

E drept că mai numai învățătorilor li-se cer de toate, în lupta pentru ridicarea morală și materială a țărănimii, și e recunoscută munca uriașă a lor, chiar de unii șefi ai școalelor, cari i-au văzut la muncă și le cunosc străduința și cum se sbat ziua și noaptea pentru propășirea scumpei noastre Patrii. Deci, munca învățători-

1) Mi s'a răspuns de către marele iubitor al populației rurale care era în capul Ministerului, că ideia e bună, se va folosi de ea, dar oare... învățătorii nu vor găsi, că li se cer cam mult?

lor și în această direcțiune, oare cum s'ar mai putea face?

Dar... față cu nenorocirea ce amenință comorile poporului, față cu nepăsarea mai mult decât condamnabilă a altor factori, ce vin în contact cu poporul de rând „pretenși de luptă tovarăși“, față cu o și mai mare nenorocire, ce amenință țărânamea, care pedeoparte e înghițită de puhoiul străinismului, iar pedealtă parte, văzând că legile nu î se aplică, aşă cum sunt și î se arată un dispreț nemaipomenit pentru tot ce a avut și a moștenit mai sfânt dela moși strămoși, a început să se ticăloșiască, să apuce calea viților și să-și înece amarul în băutură, oare ce e de făcut?

„Textele adunate servesc mai cu seamă sintaxeii, iar studiul lexicografiei trebuie lăsat în seama acelora cari, șezând mulți ani în acelaș loc, au ocaziunea să cunoască toate cuvintele poporului. Și cine ar fi în stare să facă mai bine aceasta, decât învățătorul? Cu mare bucurie pot constață, că această clasă, atât de importantă pentru înaintarea culturală a unei națiuni, își îndeplinește și vreă să-și îndeplinească, cel puțin în general, datoria, din toate puterile. De șase ani încoace am petrecut câte trei luni în fiecare an prin satele românești și am cunoscut sute de învățători. Trebuie să mărturisesc, că am admirăriune pentru învățătorime, care din mare iubire pentru popor și abnegație către patrie, adese în împrejurări foarte grele și neplăcute, se sacrifică pentru binele poporului“¹⁾.

1) G. Weigand: Introducere la «O seamă de cuvinte».

„Privim zilnic și cu durere, cum graiul dulce și frumos al țărănimiei se împestrițează cu vorbe și gândiri străine; stăm nepăsători față cu pierdereea comorilor, ce păstrează poporul în cântecele, poveștile, credințele și obiceiurile lui, nu ne dăm seama, că în aceste comori stă ascuns tot ce avem noi mai scump ca neam: suntem surzi la strigătele nemuritorului Eminescu, că „toate cântecele pier“ și le ia locul puhoiul obiceiurilor, credințelor și cântecelor împrumutate și aduse de streini“.

„Știința poporului zace în tină, neculeasă de nimeni, horopsită de căturari, amenințată a fi înlocuită de puhoiul obiceiurilor aduse de peste hotar, ori ducându-se cu bătrâni în întunericul mormântului, de unde nu va mai învia niciodată. Marea carte a literaturii poporane stă neatinsă și e foarte puțin cercetată. Dacă în popor stă ascuns — ca vinele de aur — tot ce avem noi mai scump și mai frumos, cine ar putea să adune această bogătie decât *învățătorimea*? Cine e mai în măsură a deschide gura povestitorilor din sate, ca *învățătorul*, care e fiul satului, de care țărărimea nu *trebuie* să se ferească și căruia dupăce-i încredințează spre creștere odrasla sa, i-ar putea încredință și odorul de limbă, de povești, de cântece și obiceiuri, și a. Noi *învățătorii* suntem cei mai în măsură a cercetă și culege marea psaltire a frumuseților graiului românesc; noi și preoții suntem duhovnicii poporului și tot noi trebuie să le păstrăm graiul neamului. Să nu râdem de graiul lui și de chipul cum gândește, căci *mai numai țăranul gândește curat românește*; să-i învățăm

graiul său curat și să vorbim țărănimiei, cum știe ea: atunci își va schimbă și ea inima și „i se va desghieță limba“¹⁾, „că n'avem cuvinte pentru a exprimă recunoștința, pe care o datorim acestor nenorociți păstrători ai zestrei străbunilor, n'avem mijloacele care ar fi în stare a plăti vreodată marea datorie, pe care am contractat-o față de acești, cei mai curați și mai adevărați, decât oricine dintre fiili neamului“.²⁾

Trebue să ascultăm apelurile disperate ale acelora cari văd numai binele și fericirea poporului, să nu ajungem în rândul altor popoare, care s'au stins ca nații și de cari istoria nu știe nimic, dar se găsesc pâlcuri-pâlcuri rătăcite, necunoscându-și nici țara, nici neamul, dar vorbind o limbă, ori cântând cântece după care se cunoaște cine sunt. Si nu numai învățătorii, ci toți oamenii de bine din toate satele și cătunele României și chiar dela orașe să se străduiască a adună, cât mai mult material de literatură, obiceiuri și credințe. Să se aleagă și să se publice în volume tot ce va interesa știința folclorului; să se culeagă având drept călăuză chestionarul publicat de Cassa Școalelor și din care reproducem la sfârșitul acestei lucrări.

Ca să reînvieze, să crească admirațiunea către asemenea producțuni, să se pună mai mare preț pe ele și să cultivăm sentimentele frumoase prin literatura poporană, ar trebui să se facă următoarele:

1) M. Lupescu. In «Almanacul învățătorilor» pe 1902.

2) N. Iorga. «Lupta pentru limba românească».

a) Din toată știința poporului, publicată în volume, să se întocmiască de persoane competente o *antologie model*, care să se dea în mâna tinerelor generațiuni, spre a cântă și a se inspiră la fapte nobile și frumoase.

b) Acei cari au în mâna destinele poporului să facă ca în cancelarii, tribunale și toți funcționarii de sus până jos, atât în vorbire cât și în scriere, să întrebuințeze limba curată a poporului, căci „e o nedreptate și o lipsă de conștiință și de mândrie națională a ne slujî de franțuzisme și germanisme, acolo unde avem cuvinte românești înțelese de toți, a lăsă în părăginire frumoasele și vechile noastre vorbe, spre a introduce de prisos, corcituri și venetici în limbă; e o lipsă de gust a creiă o limbă împestrițată și schimonosită, căci „dupăcum poporul românesc a ajuns la orașe aproape străin în țara lui, aşă și limba românească a ajuns la orașe, aproape ca o limbă moartă, aproape străină în țara ei și, dela orașe... s'a întins ca o pecingine și la sate“.¹⁾

Toți acei de sus, cari vin în contact cu țărani, să arate mai multă dragoste de limba și datinele străbune, cum și de literatura lor, căci „numai doar bietul, țăran e Român din toată inima, mai numai el, peste care au trecut toate înnoiriile fără să le priceapă și fără să se prință de el, a rămas, fără să o știe, păstrătorul adevăratei limbi românești, dupăcum numai el e păstrătorul jocurilor, doinelor și cântecelor bătrânești, cari înveseliau viața străbunilor și părinților

1) I. A. Rădulescu-Pogoneanu. Scrisoare din Germania.

noștri, mai numai el, paznicul „legii“ și al obiceiurilor, ce ni le-au lăsat părinții din părinți, el e, în primul rând, apărător de țară și pasătrător de neam“¹⁾.

„Dar nestrămutați strămoșii
 „Tot cu arma 'n mâini au stat;
 „Au văzut și munți de oase
 „Și de sânge râuri roșii
 „Dar din țara lor nu-i scoase
 „Nici potop și nici furtună
 „Graiul lor de voie bună
 „Nu l'au dat“.

„Dacă 'n vreme turburată,
 „Nu ne-am dat noi graiul țării,
 „Azi, în vremea deșteptării
 „Cum să-l dăm?“.

„, , , , ,²⁾
 „Pentru sfânta lege-a crucii,
 „Pentru limba ce-o vorbim,
 „Ce de-oțel pe săbii lucii,
 „Pus-am noi, decât trăim!“

„E nedrept, e păcat și e nespus de trist, să se creadă, că sunt două neamuri vrășmașe pe pământul țării acesteia“, că... „dacă nu se va ajunge ca poporul să impună limba sa națională, sentimentului de iubire al tuturor straturilor sale sociale, dacă nu vom fi în stare, prin citirea și admirarea aceleiaș literaturi, să unim toate păturile sociale ale poporului nostru în aceeaș mare unitate etnică, — vom avea soarta Poloniei, țară care odată a avut glorie, a avut stră-

1) I. A. Rădulescu-Pogoneanu : Scrisoare din Germania.

2) G. Coșbuc : Ziarul unui pierde-vară,

lucire și a cărei urmă se cauță încă pe pământul Europei".¹⁾

c) Din pricina că în armată se citesc mai numai romane periculoase și se cântă cântece, cari fac pe flăcăi să urască oștirea, e bine să se alcătuiască *antologii*, cari să se dea în mâna soldaților știutori de carte, antologii care să cuprindă acele cântece poporane din care va reieși drăgoste de neam și de moșie, dragoste de armată și care să le desvolte gustul de citit.

d) Deoarece învățământul trebuie să se înțemeieze numai pe limba națională și deoarece cea mai puternică armă, în luptă pentru înaintarea unui popor, e țaria morală, care se căștigă cultivând nu numai inteligență, ci și *inima*, e nemerit ca în toate școalele să se dea o mare întâietate producțiunilor poporane și pentru soldați și tinerele generațiuni, să se alcătuiască cărți cu cântece, care să combată vițiile și obiceiurile rele; asemenea piesele de teatru moralizator să cuprindă scene din popor, cântece, jocuri și obiceiuri, în graiul țăranilor.

e) Cărțile cuprinzătoare de conferințe populare pentru cercurile culturale să cuprindă — la locul potrivit — atât cântece cât și zicători, proverbe și a... unele ca să stârniască entuziasmul și dragostea către bine, frumos și adevăr, iar altele ca să biciuiască vițiile și obiceiurile rele.

f) Limba națională să fie singura limbă de stat... să fie stăpână în întregul domeniu al literaturii. Locuitorii unui stat național să nu coboare cugetarea și simțirea lor în opere lite-

1) Urmă însă care s-a aflat, în urma groasnicului răsboi de eliberare a neamurilor. (Lupta pentru limba românească de D.-I. Iorga.)

rare scrise în altă limbă, decât în limba poporului lor. Literatura trebuie să se inspire înainte de toate dela nevoile și aspirațiunile poporului în mijlocul căruia trăiește și, numai cu această condiție literatura are și caracterul trăinic și caracterul mândruitor și, numai pornind dela toată cunoștința poporului în mijlocul căruia se ivește, numai înțelegând toate nevoile acestui popor, numai prevăzând întregul lui viitor, numai inspirându-se din toată bogăția trecutului și prezentului său, literatura ajunge un factor esențial în deșteptarea neamului". Limba care nu are afacere cu poporul, cade, și literatura, adevărata literatură nu se poate închegă, decât în afară de influența străină¹⁾.

g) În tot felul de cuvântări, să nu se admită altă limbă, decât limba națională și chiar aceia

1) Limba «greacă și latină» — în timpul evului mediu — au căzut în folosul limbilor deosebitelor popoare. Așa în răsăritul european—limba latină a fost părăsită spre a da loc limbii grecești, ca limbă a poporului, care trăia în Răsăritul grecesc. Așa s'a întemeiat și literatura «armenească», totașă și lit. «siriană» în pofida limbii și culturii grecești, ce căuta s'o înăbușe. Așa, prin mersul firesc al împrejurărilor, limba «franceză», în Anglia, a fost învinsă, prin sec. XIV și înlocuită cu limba națională engleză.

Limba înaltă de curte, creiată în timpul lui Ludovic XIV, a avut durată mică și a dat foarte multe opere slabe, căci acea limbă n'a avut afacere cu poporul. Adevărata literatură în «Suedia» a început numai dupăce influența străină a dispărut. «Rusia» are una din cele mai frumoase literaturi, că se îndreaptă către multime, către națiunea rusească. A învins poporul, care, trăgându-și toate inspirațiile din viața sa proprie, a dat una din cele mai omenești și mai reparatoare pentru suflet literaturi, din câte s'au scris vreodată în lume.

să nu fie împestrițată cu cuvinte streine; aşă în eloquence parlamentară, aşă în predica religioasă, aşă la întruniri, aşă la orice conferințe. Tot asemenea în reprezentățiile teatrale.

h) Să se țină și la sateșeatori literare aşă cum, de câtăvă vreme, fruntașii literaturii noastre, între care pășește mai hotărît genialul istoric și critic literar, *D-l N. Iorga* — au început să țină la orașe. Sătenii vor veni cu drag și pelângă că în zilele de sărbători vor câștiga cevă sufletește, apoi își vor omorî în alt chip urîțul și grijile zilei de mâine, pe care până acum le alină în băutură otrăvitoare la cârciumi.

i) Din culegătorii cu bun simț și pricepere; cum și cu talent la muzică și la viersurile poporului, să se însărcineze — în schimbul plății transportului și altor mici cheltuieli, nu sume mari de bani — unul sau doi, care să umble din sat, să culeagă, să îndemne pe săteni să le păstră, ca pe niște sfinte comori și chiar să cânte cu ei, să petreacă, petreceri curate țărănești. Să caute chiar a populariză producțiunile de literatură cultă, făcută sub influența literaturii poporane și demne a deveni poporane; să ia parte la diferitele reprezentări moralișatoare, cu producțiuni poporane, cântate sau jucate, aşă cum poporul știe să le cânte și să le joace. Și nu mă pot opri de a arăta un aşă bard național în *G. Marinescu-Trubadurul*, care, fără plată din partea cuivă, cutreieră țara dela un capăt la altul, căutat de săteni și de luminătorii lor ca cevă de mare preț; cântă ca cel mai bun artist, ca cel mai bun cântăreț țăran, cântă apoi din vioară, joacă și cântă în scenă, stârnind

admirațiunea și entuziasmul locuitorilor, care rămân ca fermecăți.

f) Ar trebui făcută școală în aşă fel, ca în fiecare sat să fie 2—3 săteni români, care să facă la mese și la petreceri, rolul pe care îl fac azi țiganii — aşă cum e în nordul Transilvaniei. Țiganii au marele rău, că schimonosesc limba și alterează vorbirea din frumoasele noastre cântece, cu vorbe și adaose de mahala. Lăutarii *români* ar fi mai buni păstrători ai acestor sfinte comori.

k) Să nu se mai ia, de oamenii preținși culti, în bătaie de joc portul național. Apoi, învățătorii neamului, să poarte atât ei cât și tovarășele lor portul național, căci numai aşă țăranii nu se vor mai îndrăgi de putregaiurile streinismului și vor ține în ruptul capului la ce au moștenit din bătrâni.

l) Ceiace farmecă mult la auzul viersurilor poporului e *muzica*, pe care ele se cântă, de aceia artiștii neamului românesc — muzicanții — mult bine ar face, dacă ar căuta ca toate cântecele poporane auzite să le pună pe note, pe adevăratele lor melodii, aşă cum se cântă în popor, pentru hrana sufletească a generațiilor viitoare.

Bogata producțiune¹⁾ a folclorului muzical românesc n'a găsit totdeauna un răsunet credincios în colecțiunile ce s'au făcut până azi. Deși

1) Notele ce urmează privitoare la folclorul muzical românesc, împreună cu toată bibliografia cântecelor poporane românești puse pe muzică mi-au fost comunicate de către distinsul compozitor și publicist, d-l «Grigore Teodosiu».

acestea sunt destul de numeroase, totuș transcripția melodii este adesea defectuoasă din îndoitul punct de vedere al tonalităților, ca și al ritmului.

Notăm mai întâi câteva culegeri de cântece populare românești fără cuvinte, aranjate pentru piano:

Berdescu (Alexandru). — Melodii române, notate pentru *piano forte*. București, 1866—1878, opt caete.

Barbu Lăutarul (șapte melodii populare românești transcrise pentru piano) de Eduard Wachmann, București, J. Sandrovitz. Titlul poartă numele renumitului cobzar, imortalizat într'o comedie de V. Alexandri.

Wachmann (I. A.). — Mélodies roumaines (melodii românești): 1. Roumania (România), 2. Bouquet d'airs valaques¹⁾. 3. Echos de Valachie. 4. Les bords du Danube. Vienne, A. F. Müller.

Mikuli (Scarlat). — Airs nationaux-roumains, ballades, chants de berges, airs de danse, recueillis et transcrits pour le piano. Mai multe caete, cuprinzând fiecare 12 melodii. Leopold H. W. Kallenbach.²⁾

Stern (Leopold). — La fée des Carpathes. Colecțiune de jocuri românești. Mai multe caete. Cântece și doine. București, Gebauer³⁾.

1) Nu se găsesc la Academie.

2) Se găsesc în comert.

3) Melodiile sunt notate în această colecție cu caracterele muzicei liturgice, adică pe «psaltichie». În colecție mai sunt și alte cântece deosebit de cele de aci, dar n'au caracterul popular.

Mai jos se dă indicația bibliografică a principalelor culegeri, în care s'au reunit cuvintele și melodia:

Pann Anton. Spitalul amorului (cea mai veche colecție). București, patru broșuri, 1850—1852.

Broșura I (1850):

- Amărâtă turturea.
- Sluga nepricopsită
(De mic, sărăcuț de mine).
- Alba dela munte..
- Militarul călăreț
(Când aud cucul din luncă).
- Spune-mi, mândro, mergi, nu mergi ?
- Au tu mi-ai făcut cevă ?

Broșura II (1850):

- Numai pocii de ostenit.
- Este bine, nu e bine.
- Pe mine ce m'au mâncat ?
- Mult mi-e dor, surată, dor !
- Bată-l pustia să-l bată !
- Bate-mă, trântește-mă.
- Vecină Săftișă !
- Sărmana nevasta mea !
- Unde-aud cucul cântând
- Vine cucul de trei zile.
- Mierlită, mierlită
Pasăre pestriță.

Broșura III (1850):

- Decând s'a dus neica 'n cale
- Dor, dorule !
- Minunată ești la stat!
- Uită-te cu milă, puică !

— Tot de dor, de dor, de dor.
 — Vezi cù ochii și nu-mi crezi.

Broșura IV (1852):

— Mult mi-e ibomnica mică.
 — Marioară dintre bălți.
 — Astăzi bură, mâine bură.
 — Dragă, cum te-am iubit eu.
 — Mugur mugurel.

Cântece de stea, București, mai multe ediții, 1830, 1848, etc. ¹⁾.

Mureșanu (Iacob) profesor la Blaj. Cântece populare în revista Muza română, 1888, 1893, 1906 (a se vedea mai la vale).

T. Cerna, profesor de muzică la Iași. Câteva cântece populare în colecția revistei „Arta“.

Teodorescu (Teodor), profesor de muzică vocală la Galați, (2 broșuri).

Broșura I. (Pentru cor mixt).

1. Spune-mi, mândro, meri nu mergi?
2. La răchita rămurată,
3. De-am avut, de n'am avut.
4. Foiae verde trei alune.
5. Foiae verde pădureț.
6. Steaua sur răsare.
7. Noruleț (Face-te-ai, pământę, tină)
8. Foiae verde și-un dudu.

Broșura II. (Cântece bărbătești).

1. Lelițo dela Munteni.
2. Fă-mă, Doamne, un val de tei.

1) Sunt notate pe psaltichie.

3. Lumea mea.
4. Eu mă duc, codrul rămâne.
5. Foiae verde pădureț.
6. Hai, lelițo 'n deal la vie.
7. Mândrulițo din cel sat.
8. Astă horă mult îmi place.

*Kiriac (D. G.)*¹⁾. Coruri populare românești pe patru voci mixte.

Caietul I.

1. Morarul.
2. Jalea orfanului.
3. În cetatea Betleem.
4. Plecarea Magilor.
5. O puternice 'mpărate.

Caietul II.

6. Cântecul miresei.
7. Străin pe lume.
8. S'a dus cucul.
9. Frunză verde cimbrișor
(G. Cucu)
10. Stăncuța.
— Trei crai dela răsărit.
— Domnul Iisus Hristos.
— Colindă (Sculați, boieri mari).

Cor bărbătesc.

- Hi, hai, murgule, hai.
- Foiae verde grâu mărunt.

1) Autorul a fost un escelent muzicant, care avea sentimentul și gustul artei muzicale. A fost directorul coral al societății «Carmen» din București, care cultivă muzica populară într'o mare măsură.

- Foiae verde și-o răsură (melodie pentru piano și voce)
- Foiae verde și-o sipică („ „ „ „ „ „)
- Stâncuța... („ „ „ „ „ „)
- Unde-aud cucul cântând („ „ „ „ „ „)

— Cântă cucul se rotește.

Oprescu T. Melodii naționale române.

- Cine bate noaptea, la fereastra mea?
- Baba mea frumoasă nu e.
- Cuculețul.

G. Dima.

- Leagăn verde de mătase.
- Mândruliță de demult, (c. m.).
- Leliță (horă).
- Cucule cu pană sură (c. b.).
- Arcașul lui Ștefan.
- Ce faci, Ioană?
- Stejarul.
- Dor, dorule.

V. Costăchescu. — Foiae verde trei măslini.

Grigore Teodossiu. (Inedite).

1. Foiae verde trei smicele
2. Murgule, coamă rotată.
3. Foiae verde trei lămâi.
4. Peste Olt la crucea 'naltă.
5. Foiae verde de-acioaie.
6. Foiae verde nuielușă.
7. Mândruliță dela munte.
8. Foiae verde foi de mure.
9. Tudorița.
10. Foiae verde tiriplic.
11. Foiae verde și-un pelin.
12. Foiae verde bob și linte.

13. Niță, Niță Porumbiță.
14. Foaie verde și-o alună.
15. Foaie verde mărăcine.
16. Foaie verde dediței.
17. La Ploiești pe-o mărgioară.
18. Drag mi-e să trăiesc pe lume.
19. Foaie verde de trei vreji.
20. Bulgărel de ghiață rece.
21. Foaie verde foi de mure.
22. Foaie verde ruguleț.
23. Foaie verde bob năut.

Chitaristul român. Colecție de arii și românte naționale:

Caietul I. Măi Ungure, măi. Pentru tine, Iano. Inimioara mea, etc. Celelalte nu sunt populare.

Caietul II. Fetițo din acel sat. Am un leu. Popa zice că nu bea. Două fete spală lână. Aoleu. Ardeleanca.

Caietul III. Cântecul lui Iancu. Deșteaptă-te, Române. Celelalte nu sunt populare.

Ciorogaru P. Melodii populare din Banat, pentru cor.

Caietul I.

- O! ce veste minuunată.
- Florile dalbe.
- Orfanul.
- De-ar fi mândra'n deal la cruce.
- Mare minune se arată.

Caietul II.

- Hora Unirei.
- Toate fetele se duc.
- Mândra mea de astăvară.

- Cât e țara ungurească.
- De-aici până la mândra.

Mâine anul se 'noiește (*Colindă*).

- Popovici Timotei* (Sibiu)
- M'aș mărită.
 - Toarce, lele, toarce.
 - Pentru păstori (*colindă*) c. b.
 - Cuculeț, pană galbenă (c. b.).
 - Foaie verde de trifoi (c. b.).
 - Toți ți-am zis, mândro.

Lira română. Editura G. Filip, București.

No. 1. Deșteaptă-te, Române (voce și piano).
 No. 3. Aoleu. No. 7. Pentru tine, Iano. No. 8. Două fete spală lână. No. 11. Cucuruz cu frunza 'n sus. No. 12. Fetițo din acel sat. No. 13. Popa zice că nu bea. No. 14. Inimioara mea. No. 15. Am un leu. No. 16. Pasăre galbenă 'n cioc.

I. *Vidu* (*Lugoj*). Auzi valea. Colinda junelui. Pâc, pâc, pâc. Marsul lui Iancu. Negruța. Lugojana. Taci, bărbate. Nu-mi place, îmi place. Vino, lele.

I. *Mureșanu* (*Blaj*). Dorul meu e numai dor. Auzit-am, auzit. Eu mă duc, codrul rămâne. Tre cui valea și-un pârâu. Doina Bihorului.

A. *Bena*. La fântână la izvor. Mori, mândro, să mor și eu. În grădina raiului (*colindă*).

L. *Tempa*. Mi-a trimis bădița dor. Subt fe reastră mândrii mele.

A. *Popovici*. Răsunetul văilor.

G. *Muzicescu*. Lelea vitează. Răsai lună, răsai dragă. Dor, dorule. M'aș mărită.

B. *Anastasescu*. Frunză verde grâu mărunt.

Am umblat pădurile, măi și făi. Foaie verde și-o răsură. Frunză verde de trei nuci.

Văcărescu (Hélène). Souvenir de l'Exposition universelle, 1900. Airs populaires roumains. Chant et piano. 1. Am un leu și vreau să-l beau. 2. Miezul nopții. 3. Verde, verde și iar verde. 4. Două fete spală lână. 5. Doina. 6. Foicica bobului. 7. Pasăre galbenă 'n cioc. 8. Dela mine pân' la tine. 9. Inimioara. 10. După fragi și după mure. 11. Aș vreă. 12. Mugur, mugurel. 13. Floricică sârbă. 14. Cântecul lui Iancu. 15. Marițico, lele. 16. Hora Griviței. 17. Iubește, iubește. 19. Nenecuțo, dragă. 20. Sârba viorele.

Ionescu (Năstase). Colecțiune de cântece naționale pentru voce și piano. Două caiete de 24 melodii. București, Gebauer.

Caietul I. Foaie verde bob năut. Nenecuțo dragă. Haideți, haideți, murguleț. Pe deasupra casei mele. Iano, verde și iar verde. În credință de știam. Două fete spală lână. Fata popii. Eu sunt Nițu. Puișorul meu. Aolică, lică.

Caietul II. Iubește-mă, dacă-ți plac. Foicica bobului. Am un leu și vreau să-l beau. Tată Marcule. Marula. Iubește, iubește, inimioară. Scoate capul la fereastră. Noruleț cu ploaie. Popa zice că nu bea. Uite neica, nu e neica. Lampa.

Muzicescu (G.). 12 melodii naționale armonizate pentru cor mixt și piano. Iași, 1889. Ca o zi de primăvară. Moartea vitează. Stejarul. Frunzuliță verde de stejar. Hora junilor. Limba românească, etc.

Weigand (Gustav). Die Dialekte der Bukowina und Bessarabiens. Leipzig, 1904. În această lucrare autorul vorbește despre studiul melodiei

populare și ne dă un număr de cântece *românești*, rutene, ungurești și rusești, culese cu fonograful: *între pag.* 88—89.

1. Frunză verde de mătasă.
Rămâi, dragă, sănătoasă.
2. Frunzișoară solz de pește.
Și-mi doarme puica, hodinește.
3. Frunzișoară de scumpie.
Bat-o focul străinie.
4. Ai, copilă, după mine.
Că te-oiu țineă foarte bine.
5. Foaie verde de cicoară
A ieșit potera 'n țară.
6. Frunză verde pui de nuc.
Vine vremea să mă duc.

Vulpian (D.). Muzica populară pentru voce și piano.

Vol. I. Balade, colinde, doine, idile și pastorale — 400 arii cântate (volum separat cu textul literar 380 buc.

Vol. II. Horele noastre { A. 500 bucăți jucate.
B. 500 „ „ „

Vol. III. 300 romanțe, arii cântate, 1897 (volum separat cu textul literar).

Vol. IV. Jocuri de brâu { A. 250 bucăți jucate.
B. 150 „ „ „

Colecția este foarte bogată, însă melodiile sunt din toate punctele de vedere, rău transcrise. ¹⁾

1) Se arată aci lista de cântecele populare, câte s-au putut afla la Academie.

1 Arcanul	7 Astăzi beau și mâine beau
2 Ardelenești	8 Alba dela munte
3 Am auzit și știu bine	9 Am lăsat bordei și casă
4 Abrudul (brâu)	10 Aoile ce fuse asta
5 Arpatacu	11 A sburat puiul cu ața
6 Abrudul (doină)	12 Arțărășul

Porumbescu (Ciprian). Colecțiune de cântece sociale pentru studenții români. Viena, 1886.

9. Leliță dela Munteni
13. Tu Ileană dintre brazi
17. Frunză verde de piper.
19. Pân' eră cioroaică barză (cântec țigănesc)
20. Țiganii se sfătuiră (cântec țigănesc)

Foaie verde mărgărit.

Afară de aceste bucăți sunt multe altele care se găsesc în posesia lui *D. G. Chiriac*, fost profesor la Conservator, *Cordoneanu*, profesor, București; *Anastasescu*, membru al societăței „*Carmen*”, *Podoleanu*, fost profesor, *Vidu*, profesor la Lugoj, etc., etc., cari bucăți vor vedeă cândva lumina tiparului, înfrumusețate printr’o armonie apropiată textului.

In 1905 s’ă publicat — în limba franceză — bibliografia muzicală populară românească, cu printr’ând principalele titluri și autori și câteva observații. Cartea poartă titlul: *Esquisse d’une*

-
13 Au plecat Olteni la coasă	28 Foaie verde baraboi
14 A plecat neica, s’ă dus	29 Bună mi-este ziua
15 Am un pom în bătătură	30 Bordeiaș, bordei, bordei
16 Aoleu, mamă Ileană.	31 Bate, Doamne, pe ciocoi
17 Ardă-te focul, pământ	32 Bună ziua, lele
18 Ochii tăi struguri din vie	33 Bat-o crucea, ursitoare
19 Arde-mă și frige-mă	34 Bată-te crucea de vale
20 Aoleu, ce mai băieți	35 Bate vântu sălciiile
21 Astăzi bură, mâine bură	36 Buruleanu
22 Antofită lui vioară	37 Băui azi, băui mâine
23 Aoleu, mă doare spata	38 Badea mocanul (f. c.)
24 Alexe hoțul	39 Bujor
25 Arză-te focul, pădure	40 Brumărelul
26 Am ibovnicel băiat	41 Măi băiete, băiețele
27 Aoleu, mânca-v-aș gura	42 Botea haiducul

bibliographie de la Chanson populaire en Europe, par Pierre Aubry (archivist paleographe).

In revista „Albina“ s-au publicat poezii populare, culese, atât muzica cât și cuvintele de d. C. Iordăchescu.

Acela care va reuși să pună pe note — aşa cum se cântă în popor și să strângă la un loc toate cântecele poporane — cele mai de

43 Barbu	79 Codlea haiducul
44 Balta albă	80 Codreanu
45 Bate vântul, viscolește	81 Măi ciobane dela oi
46 Badiu cărciumarul	82 Colindă la casa cu fata logodită
47 Frunză verde lemn plouat	83 Cosașul (f. c.)
48 Busuioc rece ca ghiața	84 Călător ești pui dorit
49 Băiașul de aur (f. c.)	85 Colinda la casa cu flăcău
50 Bată-l crucea de iubit	86 (Fericime-mi, Doamne, ferice)
51 Firicel de iarba neagră	87 Colinda lui D-zeu la omu văduv (La tulipina la doi meri)
52 Corbe, corbe frățioare	88 Când s-surește grămboiul
53 Cântă păsărica 'n vie	89 Catițo, sufletul meu
54 Colea 'n deal la Călmățui	90 Hai să bem noi vin dă'l dulce
55 (Corbea) 'n temniță săpată	91 Cruciuiliță de argint
56 Ce gni stai, fată, ningă vale	92 Până când nu te iubiam, dor (dorule
57 Câte care cu povară	93 D'ar fi drumul prin pădure
58 Cucu (verde lele de năut)	94 Delea Damian
59 Chiralină lină	95 Zicala pecorarului (f. c.)
60 Condamnarea Fălcoianului	96 Dodă, dodă și iar dodă
61 Crângulețul (f. c.)	97 Duminică, dimineață
62 Colindă la casă cu fata mare	98 De căt m'ar fi făcut mama fată
63 Cine n'are dor pe lume	99 Cinci moșnegi din cinci sate (Dobrizan)
64 Vine cucul de trei zile	100 Dado, plânge și suspină
65 Cucuruz cu pana 'n sus	101 De când te-ai dus băiețele
66 Costea geatalut	102 Foiae verde dedițel
67 Cât văd vr'o nevestică	103 Dar'ar Dumnezeu să dea
68 Costea păcurarul	104 Darie și potera
69 Unde-aud cucul cântând	105 Dorul măndrei mă omoara
70 Când eram în floarea mea	106 Doamne, de ce nu muriam
71 C'un picior mă legănai	107 De te-ar prinde neica 'n crâng
72 Ce gniț'ai buza îngălbinită(f.c.)	108 Dorul meu și-al d-tale
73 Călin, viteaz bun	109 De-am avut, de n'am avut
74 Cuculeț cu pana sură	110 Din pricina dorului
75 Cimpoiuł din Ardeal (f. c.)	Dulce, dulce și mai dulce
76 Când eram la mama fată	
77 Cheița muntelui	
78 Când pleacă fetele la seceră(f.c.)	
111	

seamă — va fi cel mai mare artist al neamului românesc.

m) Să se formeze și la noi *societăți folclorice*: „Cea mai mare parte din munca ce trebuie pentru înființarea și organizarea unor asemenea societăți ar trebui să și-o ia asupră-și corpul *învățătoresc*, că cel mai în stare pentru asemenea treabă. Invățătorii și învățătoarele sta-

-
112 De câteva zile	147 Haideți, mândro, să fugim
113 Ieși, Marie și mă vezi	148 Horia, Cloșca la un loc
114 Iencia Sabiencea	149 Haram paşa Hăuliță
115 Frunzuliță iarbă neagră	150 Haideți, haideți d'un pelin
116 Firicel de iarbă crudă	151
117 Eu pe deal, lelea pe vale	152 Hai la Jii
118 Veta, Elisaveta	153 Ioana din Ionele
119 Și eră un moș	154 Hai, Ileano, la Galați
120 Eu îi dau ciorbă de pui	155 Frunzuliță în topit
121 Fată de birău	156 Iancu Jianu
122 Florile dalbe sunt de măr	157 Imi albește fetița, pânza
123 Foaie verde foi de nucă	158 Ici e tărâna cu glod
124 Foaie verde trei smeori	159 În credință de știam
125 Firicel de grâu mărunt	160 Incotro vântul mă bate
126 Frumos cântă cucu 'n deal	161 Iubesc pe cei care-mi plac
127 Foaie verde lemn de sus	162 Ilie Haiță
128 Fată dela munte	163 Foaie verde trei lămâi
129 Fata popii Opri
(Colo 'n țară la Ardeal)	164 Iancu în Abrud
130 Foaie verde flori mărunte	165 Iubește, mândro, iubește
131 Frunzuliță de gorun	166 În drumul Focșenilor
132 Foaie verde de bujor	167 Iubii fete și neveste
133 Floricică depe lac	168 Ilincușa lui Bogdan
134 Fetiță secerătoare	169 Lunca țipă, lunca sbiară
135 Fusei la biserică	170 La cuipag, la crucea 'naltă
136 Feata cu gniel-lu	171 La valea de Ianina
137 Geaba ai sprâncene multe	172 La umbră la Făgădău
138 Gruia, căpită de haiduci	173 Lelița cu ochii verzi
139 Ghemîș (frunză verde d'aluniș)	174 La moară la Dorohoi
140 Moș-Novac	175 Lea vecinac'ochiulaiu(negru)
141 Ghici, Marine, Ghici	176 Foaie verde de lipan
142 Grănicerul	177 Lăsai satu' și bărbatul
143 Gătește-mă, măicuță	178 La casa cu trestioară
144 Hai, puică, pe deal	179 La Sibiu pe subt cetate
145 Harapu buzat	180 Lung e drumul Clujului
(Lumea mea) bis
146 Hai, ieică, la viorele	181 Leliță Ioană

tului, fiecare după specialitatea sa, toți până la unul, pot ajută întreprinderea aceasta direct și prin ajutorul elevilor lor, dându-le în-drumarea cuvenită și arătându-le metoadele, după care să adune și să prescrie materialurile etnografice. *Profesorul de istorie* nu trebuie niciodată să piardă prilejul de a explică în clasele superioare însemnatatea documentelor ar-

182 Lele, verde de mohor	218 Nu va doda ș'mi mărită
183 Lele, cu scurteia verde	219 Nici o mândră azi nu zice
184 La fântâna c'un stejar	220 Neculae hoțul
185 Lele, de 'ti-е bărbatu urît	221 Nunta lui Neagoie Vodă
186 Mănăstirea de Argeș	222 Nu plângé, iubita mea
187 Mai zi, măi, din vioară	223 Naltă-i Floarea și frumoasă
188 Măr sălcui	224 Novac porcărașu
189 Marie, soră Marie	225 Drag mi-e neica cu inele
190 Mierlită, Mierlită	226 Noruleț cu bine
191 M'a trimes la țuică	227 Nevasta cu doi bărbăți
192 Mori murgule de necaz	228 Niță ciobanul
193 Moțul	229 Nu-ș ce frunză
194 Marioară dela munte	230 Ostașu din bătălie
195 Moș Stan din Bărăgan	231 Ovreicuța dela Piatra
196 Mariuță, Marioară	232 Frunză verde pădureț
197 Mogoș vornicul	233 Orbul
198 Moșneag ăl Bătrân	234 Păsărică de Gilort
199 Mârza lotrișor	234 Ped'asupra casei mele
200 Martin cel mititel	235 Pentru tine Zinco fată
201 Moș Novac	236 Pe câmpul cu florile
202 Murguleț drăguțul meu	237 De trei ori primar fusei
203 M'a făcut muica, feceor	238 Pe drum viu, pe drum mă duc
204 Măndalac	239 Şade moșul în pătul
205 Foaie verde mărăcine	240 Pe cel deal, pe cel colin
206 Foaie verde măr paltin	241 Plecatu-mi-au trei surori
207 Măriuță, dragă lele	242 Trecui valea cea glodoasă
208 Macovei	243 Trecui asară călare
209 Foaie verde mărgărit	244 Tinireață albă față
210 Te 'nvătași tu bine	245 Tu te duci, badeo sărac
211 Măi române dela munte	246 Frunzuliță de trei flori
212 Foaie verde de susai	247 Trece neica nu mă 'ntreabă
213 N'auzi lele, pițigoiu	248 Teișorul mi-a 'nflorit
214 Nani, nani, copilaș	249 Ti-am zis, mândro, d'aseară
215 Nevasta care iubește	250 Toate trec, toate rămân
216 Nu știi, cumătră cevă ?	251 Deșteaptă-te, Române
217 Nevestica frumoasă	252 Tzi gn e dor lea, dado, sor

cheologice. *Filogogul* n'are decât să arate elevilor, cum se prescriu exact materialurile literare, dându-le în mâna pentru acest scop și cea mai potrivită ortografie fonetică și explicându-le însemnatatea acestor materialuri pentru limbă și literatură. *Predătorul istoriei naturale* bine ar face dacă ar îndemnă elevii în vacanță să noteze numirile populare de plante, animale,

253 Uite neica, nu e neica	290 Răvaș, puică, răvaș dragă
254 Unde te duci, Ionică	291 Sărmana nevasta mea
255 Usturoi foaie verde	292 Soarele și luna
256 Ungurean cu sucman rupt	293 Stănișlav
257 Una lelice (floare) aroșe	294 Sibianca
258 Umblu pe drum rătutit	295 Săbărelul
259 Unde-ai fost, călugăre	296 Sârb sârac
260 Vine Leana pe colnic	297 Subt o culme de cetate
261 Vai de mine, ce-am ajuns	298 Sloișor de ghiață rece
262 Puiul meu și dorul meu	299 Salbă moale
263 Paparudele	300 Subt poale de codru verde
264 Petru haiducul	301 Sărmană streinătate
265 Puica mea de peste vale	302 Ș'o, să mă 'nsor drăgălaș
266 Pasăre galbenă 'n cioc	303 Și mi-e dor, surată, dor
267 Petru Petrișor haiducul	304 Știi tu, mândră, ce ți-am spus?
268 Păunașul codrilor	305 Foaie verde sălcioară
269 Prin pădure promoroacă	306 Sus pe Cerna, sus
270 Păunaș cu coada lungă	307 Și noi la Ilinca
271 Păsărică albă 'n pene	308 Teleormănelul
272 Pădurețul	309 Trage, mândră, boabele
273 Foaie verde de piper	310 Tudor Dobrogeanu
274 Petricica sună	311 Tunsul
275 Pintea haiducul	312 Turtucaia
276 Preoteasa spală grâu	313 Trei spănace
277 Pe clencele Cernii	314 Toma Alimoș
278 Pângă casa mândrei trec	315 Trandafir, foaie subțire
279 Plutașul	316 Tine-mă, mândruță bine
280 Plăiașul	317 Frunză verde rosmarin
281 Pom, pom, pom	318 Vine cucul dela Baltă
282 Puișor de mierlă neagră	319 Foaie verde și iar verde
283 Ioan Petreanul	320 Voinicul lotrean
284 Puiculiță du-te-acasă	321 Vântul Oltului
285 Părcălab din Odobești	322 Vine lelea dela moară
286 Plânge-mă, dado, jale-mă	323 Voinicel Oleac
287 Plecat-am seara pe lună	324 Vin, surată, vin
288 Român mine, Român tine	325 Zestrea nevăstuică mele.
289 Rămâi, maică, sănătoasă	

pietre, ba chiar să-i îndrumeze a adună material pentru medicina populară. *Profesorul de desemn* n'are decât să atragă atenția asupra însemnatății ornementelor populare și asupra bogățiilor ce se ascund în mânăstiri, în manuscrisele vechi, în costume și aşă mai departe. Însuși profesorii, *mai ales cei sătești*, să se însărcineze cu adunarea materialurilor literare, cântecelor, zicătorilor, proverbelor, jocurilor de copii, descântecelor, cu descrierea obiceiurilor și distracțiilor populare, superstițiilor și tradițiilor, etc.“.¹⁾

In sensul arătat mai sus, am avut fericirea — depe când eram pe băncile școalei — să mi-se insuflé un nemărginit interes pentru folclor de către distinsul profesor *G. Șapcăliu*, erudit filolog, care ocupându-se încă din 1891 cu astfel de studii, ne îndemnă a culege literatură și diferite cuvinte de terminologie poporană română, tradiții, și a. Așă a cules neuitatul *G. Dem. Teodorescu* și aşă aud că culege d. Profesor *Crețu* din București. Onoare și închinăciune unor astfel de buni fii ai patriei.

Culegerea materialurilor de folclore o cred nerimă să se facă pe județe și e bine să se indice: numele, vîrstă și starea civilă a povestitorului, cum și dacă știe sau nu carte, să se indice numele satului și județului, unde e născut cel dela care se culege și să spuie când și dela cine a auzit, să se transcrie cuvintele aşă cum se aud, să se explice fiecare cuvânt particular, să se facă desemnul obiectelor de care e vorba,

1) Studiul d-lui Dr. Iv. D. Șișmanoff.

să se transcrie pe note, melodiile (de se poate), să nu se culeagă cântece românești dela lăutarii țigani ori de alt neam; să se culeagă basmele, aproape aşa cum le povestește poporul; să nu se facă frânturi de viersuri, lăsând metrica făurită de popor; ¹⁾ la descîntec să se noteze și practica lui.

Pentru a sfârși această lucrare, dau aci mai jos — spre îndrumare — chestionarul întocmit de onor. Minister al Instrucțiunii, după al Revistei „Sezătoarea“, chestionar publicat pentru întâia oară în 1898 și revăzut în 1904:

I. Lumea fizică. 1. **Pământul**, *Creiațiunea și destrucțiunea*. 1. Cum își închipuiesc oamenii că ar fi Dumnezeu și cum cred, că s-ar fi născut el? 2. Cum s'a creiat lumea? Se pomenește despre un ou cosmic? 3. Se spune că pământul ar fi răsărit din apă, că ar fi fost făcut de Dumnezeu singur sau de Dumnezeu și de Diavol? 4. Ce formă are pământul? 5. Pece se reazimă? 6. Se spune cevă despre niște animale玄omice? 7. Cum este interiorul globului? 8. Pentru ce se clatină uneori pământul? 9. Cine produce cutremurele de pământ? 10. Când va fi sfârșitul lumii? 11. Ce semne vor prevesti acest sfârșit? 12. Pentru ce se va sfârși lumea? 13. Cum se va sfârși: prin potop, prin foc, etc.? 14. Se va Renaște Universul și fi va el mai frumos și mai bun?

Cultul pământului. 15. Este pământul considerat ca o mamă, ca o divinitate primordială? 16. Se cunosc oarecare divinități, cărora li-se face vr'un cult? 17. Se face vreun sacrificiu, când se sapă șanțuri pentru ziduri, când se începe arătura, semănatul, culesul, etc., Ce alte obiceiuri sunt în asemenea împrejurări?

Imprejurări fizice. 18. Ce se crede despre scoarța pământului? 19. Care e origina pământului vegetal? 20.

1) Această, greșeală, în parte, am făcut-o și eu în colecția «Din Muscel», dar necunoscând muzica pentru a așeză melodia, voi am să indic oarecum felul cum se cântă: ex. «Căpitane Răducane».

Care e origina culoarei pământului, a nisipurilor, a pietrelor, a deșerturilor (pustiurilor), etc.? 21. Care este origina munților și văilor, a strâmtorilor, a crăpăturei pământului? 22. Ce isprăvi se spun despre uriașii, cari trăiau prin munți? 23. Pentru ce în unele locuri e zăpadă totdeauna? 24. Se vorbește despre cevă, care ar aminti ghețarii și alunecările lor? 25. Ce duhuri necurate se adăpostesc prin munți? 26. Se pomenește despre oameni sau alte ființe care locuiesc prin peșteri? 27. Cum se numește în limba poporului ecoul și cum se explică origina lui? 28. Ce credință și superstiții sunt despre ecou?

Vulcanii. 29. Se cunosc vulcani, și ce origină li-se atribuie? 30. Cine locuiește în vulcan și care e cauza erupțiunilor? 31. Este vreun mijloc de a fermecă apa, pentru a o împiedica de a curge?

Apa. 32. Prin ce legende se explică origina apei în general? 33. De unde isvorăsc fluviile? 34. Ce divinități le-au dat naștere? 35. Se fac ofrande fluviilor? 36. Ce se spune despre târguri și sate încestate? 37. Se pomenește cevă despre locuințele lacustre? 38. Se vorbește despre demoni sau alte vedenii, care se arată în asemenea locuri? 39. Ce se spune despre fântâni sau isvoare? 40. Ce genii prezidează și ce cult li-se aduce? 41. Ce se spune despre fântânile a căror apă au putere de a vindecă? 42. Se cunosc fântâni sau isvoare cu apă caldă sau isvoare care țășnesc la înălțimi mari, sau cari au puterea de a împietri lucruri sau ființe? 43. Cum se explică aceste diverse fenomene? 44. Ce tradiții sunt despre un potop parțial sau total?

II. Lumea subtpământească. *Metalele.* 45. Ce origină se atribuie metalelor? 46. Se crede că metalele ar fi opera unor genii subtpământene? 47. Cine a făcut cărbunii de pământ? 48. Se vorbește despre metalele, care nu se sfârșesc niciodată, ci se reinnoiesc mereu? 49. Sau despre metalele, cari se ascund? 50. Cum se spune, că s'ar fi descoperit minele? 51. Cine se spune, că le păzește? 52. Ce pătește acel, care descoperă o mină și ce trebuie să facă pentru a nu păși nimic?

Metalele prețioase. 53. Ce se crede despre aur: aduce noroc, are putere de a vindecă boale? Si cum? 54. Cine

produce aurul, cine-l păzește și cum se extrage? (Aceste chestiuni se pun și pentru argint și pentru celelalte metale).

Pietre scumpe. 55. Cum se explică producerea lor? 56. Ce virtuți se atribuie unor anumite pietre scumpe, precum ametistul, etc. despre care se spune că are darul de-a indica afecțiunea? 57. Care pietre apără de otrăvire? 58. Se face vreun cult unor pietre prețioase?

Fierul. 59. Care e origina fierului? 60. Se crede că la unele popoare fierul este necurat? 61. Se crede că fierul distrugе puterea zânelor și a fermecătorilor? 62. Se vorbește despre magneți, care atrag corăbii, etc. "

Pietrele de rând. 63. Care este origina lor. 64. Sunt pietre care cresc din pământ? 65. Sunt pietre cari se tot reînnoiesc, fără a se mai pierde? 66. Pentru ce pietrele de rând au culori determinate? 67. Ce nume se dau pietrelor din cauza formei lor?

Fosile. 68. Ce se crede că sunt fosilele? 69. Se păstrează fosilele ca amulete? 70. Se crede că fosilele sunt locuite de spirite? 71. Ce superstiții sunt relative la formațiunea chihlimbarului și la puterea lui?

III. Flora. 72. Care sunt numele arborilor, buruienilor, florilor, ciupercilor cunoscute de popor în acele părți? 73. Ce legendă are fiecare din ele prin care se explică origina, forma sau culoarea lor? 74. Ce proverbe, credințe și superstiții sunt legate de fiecare din ele? 75. La ce boale se întrebunează fiecare din ele și cum anume? 76. Ce se crede despre iarba fierului și alte plante de domeniul fantastic? 77. Se face vreun cult deosebit pentru vreun copac sau plantă? 78. Se crede, că boalele oamenilor se pot transmite plantelor, pentru a scăpa oamenii de boale și cum? 79. Se crede, că arborii sunt locuitori de niște divinități inferioare, susceptibile de a suferi sau de a se supără? 80. Sunt copaci sau plante considerate, oarecum, ca sfinte de care nu trebuie să se atingă omul? 81. Sunt copaci cărora, înainte de a-i tăia, trebuie a li-se face oarecare rugăciuni sau ceremonii? 82. Ce se crede despre duhurile sau alte vedenii și vietăți, cari locuiesc prin păduri (Mama pădurii, Sfarmă pietre, etc.).

IV. Zoologia. 84. Ce anume animale se cunosc în acele locuri? (A se arăta numele tuturor mamiferelor, păsărilor, reptilelor, peștilor, insectelor, etc. cunoscute în lo-

calitate). 85. Prin ce legende se explică creiarea tuturor acestor animale, forma, culoarea și particularitățile lor? 86. Ce zicători, proverbe, cimilituri etc. sunt despre fiecare animal? 87. Despre care animale (vite, păsări, pești, insecte) se crede, că-i bine ori rău când le vezi? 88. Despre cari animale se crede, că aduc bine sau rău la casa, unde se află? 89. Despre care animale se crede, că prevestesc moartea? 90. Despre care animale se crede, că prevestesc belșugul sau lipsa recoltelor? 91. Cele din urmă spică la cules au un nume de animal? Se spune că un anume animal oarecare trece pe câmp, când grâul se apleacă la suflarea vântului? 92. Se crede că vei fi fericit ținând pelângă tine oarecare animale, păsări, etc.? Se crede că trebuie să prinzi, să saluți, sau să ucizi animalul, pe care îl întâlnеști întâia oară primăvara? 93. Sunt animale, ouă de păsări, etc. pe cari nu trebuie să le aduci la casa ta? 94. Ce însemnatate are culoarea albă în superstiții? Animalele albe sunt privite ca sfinte? 95. Sunt animale care sunt considerate oarecum ca sfinte, adică pe care nu trebuie nici să le ucizi, nici să le măñânci, nici chiar să-le vezi; pe care nu trebuie să-le numești cu numele lor adevarat, și de care nu trebuie să te atingi de ele, de cuibul lor, etc.? 96. Sunt animale care se măñâncă numai odată pe an, sau care se măñâncă odată pe an cu mare ceremonie? 97. Sunt animale care se vânează odată pe an, sau cari se ucid la sărbători? Sunt păsări ale căror ouă se distrug sau animale care se ucid deobicei sau pe care se bate cu biciul? 98. Se obișnuiește a se primblă animale sau oameni îmbrăcați cu piele de animale în oarecare anotimpuri? 99. Se ard cândva animale? Se vând insecte, etc. în oarecare anotimpuri? Se cumpără păsări, etc... pentru a le pune în libertate? 100. Se crede că se capătă sănătate măncând carnea oarecaror animale, lăsându-le să moară în mână sau atingându-le? La ce vârstă trebuie să faci aceasta? 101. De care animale se servesc în medicina populară și în fermecătorie, și în ce scop? Se crede că influența magică variază după anotimpul în care a fost ucis animalul? 102. Se fac copturi (colaci, plăcinte, etc.) în formă de animal? sau cari să poarte un nume de animal? Se vând animale făcute din pământ, etc.?

103. Se crede că morții apar sub forma unui animal? 104. Se crede că vrăjitoarele iau forma unui animal? 105. Despre cari animale se crede, că înțeleg limba omenească? Despre cari animale se crede că iau forma omenească, sau că ar fi ființe omenești fermecate? 107. Despre cari animale se crede, că aduc copiii și deunde? 108. Se povestește despre fete sau băieți lebede; despre străbuni în formă animală sau care aveau urechile, etc. de animal; sau despre femei cari au născut animale înlloc de copii? 109. Sunt ceremonii la naștere, la nuntă sau la moarte, în cari figurează un animal? Ce animale se mănâncă la masa de nuntă? 110. Se pune în vârful caselor și al altor așezări un cap de animal, făcut din lemn sau din alt material? Se întrebuințează craniile pentru protecția caselor, a copiilor, etc.? Ce animale se pun ca firme la hanuri sau ca sfârleze pe case? 112. Sunt jocuri de copiii sau ceremonii, în cari să se imiteze animalele moarte (pentru cauze superstițioase)? 114. Ce se crede despre animalele fantastice sau apocrife, precum: sgripțoroaice, balauri, păsări cu ciocul de fier, etc.?

V. Meteorologia. *Cerul în general.* 115. Din ce se compune cerul? 116. De unde-i vine culoarea? 117? Este cerul imobil? 118. Locuiesc în cer zei sau genii? 119. Ce se spune despre marea aeriană? 120. Ce se spune despre personaje sau obiecte căzute din cer, sau cari, din contră, s'au înălțat la cer?

Nourii. 121. Ce se spune despre origina și despre puterea nourilor. Ce preziceri se scot din aspectul nourilor? 123. Ce zicători (dictoane) sunt asupra stărilor meteorologice?

Stealele. 124. Care e origina stelelor și ce sunt ele? 125. Ce preziceri se scot din aspectul stelelor? 126. Se cunosc stelele căzute? 127. Ce se spune despre drumul robilor (calea lactee)? 128. Ce legende, credințe și superstiții sunt legate de stele? 129. Ce se spune despre stelele căzătoare? 130. Ce se crede despre stele cu coadă (comete)?

Soarele. 131. Ce credințe sunt relative la origina soarelui; la influența ce o are el în genere și la fixitatea sa? 132. Este vreun cult pentru soare? 133. Este soarele considerat ca parte bărbătească ori ca parte femeiască?

133. Ce se spune despre întunecimile (eclipsele) de soare?

Luna. 135. Care este origina lunii? 136. Ce influență are luna asupra plantelor, a animalelor, asupra timpului, etc.? 137. Ce se spune despre petele din lună? 138. Cine picinuieste întunecimile de lună și cum? 139. Ce fac oamenii când e întunecime de lună?

Curcubeul. 140. Care e origina curcubeului? 141. Ce credințe și superstiții sunt despre curcubeu?

Tunetul și furtuna. 142. Care este origina fulgerului? Ce vorbe se zic și ce se face când fulgeră? 142. Ce poate apăra pe oameni de trăsnet? 144. Se crede că în timpul furtunelor cad pietre? De unde cad și ce se spune despre ele?

Ploaia. 145. Ce credințe sunt despre ploaie. 146. Ce se spune despre ploi diluviene? 147. Ce se spune despre ploi de sânge, ploi de broaște, etc.? 148. Cum se poate aduce ploaia? 149. Cum se pot opri poile?

Roua. 150. Care este origina și ce credințe sunt despre rouă?

Ceața. 151. Care este origina și ce credințe sunt despre ceață sau negură?

Zăpada. 152. Cine produce zăpada și ce credințe sunt despre ea?

Ghiața. 153. Cum se produce ghiața și ce credințe sunt despre ea?

Aurora boreală. 154. Ce se spune despre aurora boreală sau despre roșetele mari ale cerului? 155. Se vorbește despre o pară de foc, care se vede lucind pe câmpuri sau pe lacuri?

Vântul. 106. Care este origina vântului? 157. Ce credințe sunt despre vânt? 158. Cum se pot porni și cum se pot opri vânturile?

Vărtejuri. 159. Ce se crede despre vărtejuri: Cine le produce? 160. Cum se pot opri vărtejurile?

II. Lumea supranaturală. 1. *Monumente preistorice. Movili, gorgane.* 161. Cum se numesc movile care răsar pe câmpuri? 162. Cine a construit aceste movile? 163. Sunt stafii sau zâne, cari au locuit sau locuiesc în aceste movele, cari, uneori, revin noaptea peacolo? 164. Se crede că dacă ar distruge cineva aceste movele, i s'ar întâmplă vreo nenorocire? 165. Ce legende se povestesc despre ele?

166. Sunt subt aceste movile comori ascunse sau oameni îngropați? Cum se pot scoate aceste comori? 167. Se cunosc stânci, care se învârtesc în jurul lor sau se schimbă din loc în loc? 168. Se face vreun cult acestor movile? 169. Au ele vreun rol în medicină? 170. Ce legende sunt despre locuințele din stânci?

2. *Zânele*. 171. Se crede că mai există zâne? 172. Când au dispărut zânele și se crede că vor mai reveni? 173. Subt ce nume sunt cunoscute zânele? 174. Unde locuiau zânele și cum se numesc locuințele lor? 175. Se crede că zânele au construit oarecare edificii? 176. Ce isprăvi făceau zânele? Schimbau copiii sau ii răpiau? 177. Erau zâne binefăcătoare? 178. Cum făceau zânele daruri și în ce constau aceste daruri? 179. Când și cum deveniau zânele vizibile sau invizibile? 180. Ce daruri se făceau zânelor pentru a le îmbunătății? 181. Ce se spune despre danțurile zânelor? 182. Cum erau îmbrăcate zânele?

3. *Duhuri necurale*. 183. Se crede că există încă duhuri necurate? 184. Ce isprăvi fac aceste duhuri? 185. Unde locuiesc? 186. Cum se numesc, ce aspect și ce forme exterioare au? 187. În ce fel de animale se prefac duhurile necurate? 188. Prin ce mijloace se pot îmblânzi duhurile necurate pentru a fi favorabile omului? 189. Cum ne putem apăra de duhurile necurate?

4. *Dracul*. 190. Care sunt numele dracului? 191. Subt ce forme se arată și după ce se poate recunoaște? 192. Se crede că este primejdios a strigă pe dracu? 193. Cum se face tovărășia cu dracu și cum se rupe tovărășia cu el? 194. Se întâmplă ca dracul să fie înșelat de om? 195. Cum fug dracul, când a fost înșelat sau când a fost descântat? 196. Cum cumpără dracul copii? 197. Vine dracul să înădușe copiii? 198. Răpește dracul oameni? 199. Apare dracul la danțuri? 200. Se pune dracul în slujba cuiva? 201. În ce locuri nu poate intra dracul? 202. Se vorbește despre lucruri sfinte, pe care le ia dracul dela oameni, mai înainte de a-i vârbi în iad? 203. Ce se crede despre iad și cum se crede, că sunt organizați dracii în iad?

5. *Arătări de noapte*. 204. Ce se spune despre arătările sau vedeniile de noapte? 205. Unde se arată deobicei?

6. *Strigoii*. 206. Care e origina strigoilor? 207. În ce locuri se adună deobicei strigoii? 208. Subt ce formă

se arată? La ce oră apar și la ce oră dispar? 209. În ce scop vin strigoii și ce anume doresc ei să li-se îndeplinească? 210. În ce nopți vin ei mai cu deosebire? 211. Cum ne putem scăpa de strigoi?

7. *Vrăjitorii, fermecătorii.* 212. Cum se aruncă farmecile? 213. Cine poate să le facă și să le distrugă? 214. Cum ne putem apăra de farmece? 215. Cum devine cineva vrăjitor și care e puterea lui? 216. Unde se adună vrăjitorii de preferință? 217. Ce se spune despre cărțile de farmece? 218. Unde se poate învăța fermecătoria? 219. De ce animale se servesc vrăjitorii în isprăvile lor? 220. De ce ierburi și dece alte lucruri se servesc vrăjitorii? 221. Cum se desfac farmecile? 222. Cine poate descântă și cine nu?

8. *Zei și eroi.* 223. Ce ce spune despre călătoriile lui Dumnezeu și ale sfintilor pe pământ? 224. Cum se travestesc Dumnezeu și sfintii în călătoriile lor? 225. Ce legende sunt despre acei pedepsiți de Dumnezeu, pentru că au primit rău și despre acei recompensați, că l-au primit bine? 226. Ce legende se spun despre sfinti? 227. Se spune ceva despre oarecare uriași, care ar proteja pe oamenii de azi? 228. Se vorbește despre împărați cari, în timp de răsboi, se scoală din morminte pentru a veni în ajutorul poporului lor? 229. Ce se spune despre oamenii foarte puternici, care fac multe isprăvi (Jidovi, etc.) 230. Ce se spune despre femei cu trupul de șearpe sau cu trupul de pasare și alte asemenea?

9. *Amintiri istorice.* 231. Se vorbește despre vechii locuitori ai țării și ce se spune despre dânsii? 232. Ce se spune despre bătăliile purtate în țară? 233. Ce se spune despre vechii domnitori ai țării? 234. Sunt legende despre cetăți vechi; despre fântâni părăsite; despre subterane, pivnișe și beciuri părăsite; despre cimitire, șanțuri, brazde (brazda lui Novac, vadul lui Traian); despre hotare, drumuri vechi, etc.? 235. Se găsesc arme și unelte vechi, idoli, hârburi, inscripții etc. și ce se spune despre ele? 236. Ce se spune despre oarecare personaje, care au jucat un rol mai de seamă prin partea locului, precum haiduci, oameni puternici, oameni milostivi și drepti sau oameni răi și cruzi? 237. Ce alte amintiri istorice se mai păstrează prin acele locuri, relative la personaje sau obiecte, precum: ruine, drumuri; ce se spune despre

arme, instrumente, monezi, idoli, etc., cari s'ar fi găsit prin localitate?

III. Omul și viața omenească. *Corpul-omenesc. Creia-*
 ţiunea omului. 238. Cine a făcut pe om, din ce și cum? 239. Care este originea diferitelor rase omenești? 240. Ce se spune despre uriași și despre pitici?

Scheletul omenesc. 241. Ce credințe și superstiții sunt asupra scheletului omenesc? 242. Ce întrebuițare se face de oasele corpului omenesc în farmece și în medicina superstițioasă? 243. Ce superstiții sunt în special asupra capului de mort? 244. Se vorbește despre apariția scheletelor și a capetelor de morți?

Capul în general. 245. Ce credințe sunt despre forma capului la diferite popoare? 246. Ce credințe se leagă de figură, de sbârcituri, de frunte și sprâncene, despre ochi și gene, despre lacrimi, despre nas și miros, despre râs și strănutat? 247. Ce credințe sunt despre gură, buze și limbă, despre grai, despre căscat și sughiț? 248. Ce credințe sunt despre dinți, despre dinții de lapte, despre virtutea dinților ca amulete? 249. Ce credințe sunt despre păr și barbă: despre oamenii cu părul alb sau pleș? 250. Când trebuie să-și tundă cinevă, părul? 251. Ce se spune despre cei care poartă păr fals? 252. Ce credințe sunt despre gât, despre mărul lui Adam, despre înghițitoare?

Corpul. 253. Ce credințe și superstiții sunt relative la: umere, șira spinării (cocoșați, gheboși); coate, sânul și laptele, pântecele și buricul, părțile sexuale, coapse, picioare, piele (ce se știe despre tatuaj?), inimă, plămâni, intestine, etc.? 254. Ce se spune despre tresărire, gădilire și furnicături?

Membrele. 255. Ce credințe și superstiții sunt despre brațe, mâini, degete, unghii, picioare, muschi, vine, etc.?

Lichidele. 256. Ce credințe sunt despre sânge? Cum se face jurăminte prin sânge? 257. Ce credințe și superstiții sunt despre scuipat? Se întrebuințează în leacuri și cum anume? 258. Ce credințe sunt despre funcțiunile digestive și dejecțiuni?

Habitus. 259. Ce credințe sunt despre talie și atitudine (habitus)? 260. Ce credințe sunt despre slăbire și îngrășare? 261. Ce credințe sunt despre umbra omului?

2. Viața. Nașterea. 262. Ce credințe și superstiții sunt

relative la îngreunare? 263. Cui se adresează și ce trebuie să facă o femeie pentru a purcede grea? 264. Cum se povestesc împreunările? 265. Ce credință și superstiții sunt despre ușurarea femei? 266. Ce se crede despre noroc și predestinație? 267. Ce se crede despre copiii, care sunt înzestrăți cu oarecare calități, din cauza unor particularități a nașterii lor? 268. Ce obiceiuri se observă la naștere și după naștere? 269. Cum se face botezul și ce superstiții sunt legate de botez? 270. Ce obiceiuri se observă cu ocazia botezului și în timpul lăuziei, cum și mai peurmă?

Prima vârstă (pruncia). 271. Cum se face și ce credință și superstiții sunt relative la aceasta? 272. Cum se îngrijesc copiii mici de către mamă? 273. Cum se învață copiii să umblă și ce credință și superstiții sunt despre aceasta? 274. Cum se întarcă copiii și ce superstiții sunt despre aceasta? 275. Din ce se face leagănul, ce formă are, ce credință și superstiții sunt despre el? 276. Ce cântece cântă mamele spre a-și adormi copiii? 277. Ce cântece se cântă copiilor, când nu dorm? 278. Este vreo deosebire între cântecele pentru fete și acele pentru băieți? 279. Ce-i cântă mama când își îmbracă copilul? 280. Ce-i cântă când îl joacă pe genunchi? 281. Ce-i cântă când îl leagăna pe brațe? 282. Ce-i cântă când începe să umble? 283. Ce-i cântă în diferite alte ocazii? 284. Ce vorbe zic mamele punând degetul succesiv pe fiecare parte a corpului copilului? 285. Ce vorbe zic mamele punând mâma pe fiecare parte a feței? (Ex.: barbă, bărbie, etc.) 286. Ce zic mamele când apucă mâinile copilului și le apropie una dealta de mai multeori? 287. Ce vorbe se zic, când se apucă fiecare deget dela mâna copilului, se strânge puțin sau se clatină? (Ex.: ișta-i urs, ista-i ursoaică, etc.). 288. Se gădilă copilul în palmă, apoi se ia fiecare deget, începând cu cel mare, se apleacă înspre podul palmei și se zice cevă. Ce vorbe se zic? (Ex.: aici șeade iepurele, aista îl pândește, etc.). 289. Mama apucă cu două degete pielea depe dosul palmei copilului și trăgând-o în sus, zice sau cântă cevă. Ce anume? (Ex.: pișigiae, gaie, ce duci în tigaie? etc.) 290. Ce fel de jocuri se fac cu degetele copiilor? (Ex.: car, car, voronar, etc.). 291. Ce fel de jocuri se fac cu mâna 'ntreagă? 292. Ce fel de jocuri se fac cu alte părți ale corpului?

293. Ce vorbe se zic, când se apropie degetul sau mâna copilului de foc și apoi se trage repede înapoi? 294. Mama bate cu palma peste talpa copilului, zicând că-l potcovește. Ce vorbe se zic atunci? 295. Mamele se prefață că smulg mâinile, picioarele copilului și că le ascund sau le pun în buzunar. Ce vorbe se spun atunci? 296. Cum se numește acțiunea de a purtă pe copil călare pedupă gât sau pe umere, și ce se zice atunci?

Copilaria și tinerețea. 297. Ce jocuri își face copilul singur? 298. Cum se joacă copiii în doi? 299. Se recitează o formulă ritmată, trăgând o linie cu creta sau cu conchideul, la fiecare silabă intonată, care se pronunță; ultima silabă trebuie să corespundă exact unui număr determinat: 16, 18, etc. Ce formule se recitează? 300. Se recitează viersuri mici cari, spuse repede, au aierul că ar fi în o limbă străină. Ce viersuri se recitează? 301. Cu noașteți vreun joc, în care fiecare deget dela mâna reprezintă un personaj al unei piese de teatru, în care fiecare din aceste personaje (fiecare deget) vorbește și răspunde la diferite întrebări? 302. Copiii învălesc unu sau mai multe degete cu o batistă și le fac să vorbiască cevă, ținând vreun monolog. Ce anume vorbesc? 303. Sunt dialoguri tradiționale pe cari le recitează copiii, reprezentând fiecare din ei un personaj propriu și care constituie mici scene dramatice sau comice? 304. Cum se joacă copiii d'a dughiana (prăvălia), de-a spătăria, de-a școala, de-a soldații, etc.? 305. Ce lucruri întrebuiuțează ei, în jocurile lor, pentru a reprezenta moneda; sunt monede de diferite valori convenționale? 306. Este vreun joc în care copiii reprezintă, prin gesturi, actele unor meșteșugari, pecând alți copiii trebuie să ghiciască despre ce meșteșug este vorba? Au vreun cântec special pentru acest joc? 307. Doi copii mergând alătura, se țin cu mâinile încrucișate în forma de x, purtând pe un al treilea pe acest scaun improvizat. Dupăce fac cățivă pași, se opresc, și printr'o mișcare bruscă aruncă pe cel pe care-l duc. Cum se numește acest joc? Ce cântă copiii purtând pe tovarășul lor pe mâini? 308. Ce alte jocuri au copiii, prin care se imitează acte și fapte din viața omenească sau a animalelor? 309. Ce fel de jucării își fac copiii din diferite obiecte: din flori, din diferite

plante, din trestii, din coaja unor arbori, etc? 310. Doi copii stau față în față ținându-se de mână; rând pe rând se lasă pe spate și se trag înainte. Făcând aceasta, zic ei vreo formulă sau repetă vreun cântec tradițional? 311. Doi copii stau față 'n față și amândoi bat în palme, apoi lovesc cu mâinile pe genunchi; lovesc unul în palma celuilalt, cruciș și iar lovesc cu mâinile pe genunchi repetând mereu aceiaș figură, până când unul din ei face vreo greșeală. Cum se numește acest joc și ce se cântă sau repetă copiii jucându-l? 312. Un copil se pune „în 4 labe“, și-un altul îl ia de picioare, cașicum l-ar lăra de mână, și-l face să umble pe mâini. Cum se numește acest joc și ce vorbe se zic? 313. Ce alte jocuri se cunosc în localitate. (Ex.: De-a ascunsele, etc.). 314. Au fetele jocuri speciale? Cum se chiamă și cum se fac? 315. Ce jocuri se fac în cari se cere oarecare adresă, precum: a purtă un băț în vârful degetului, a aruncă o piatră cât se poate mai aproape de un obiect determinat, a aruncă o piatră care să lunece pe luciul unei ape, etc.? 316. Cum se joacă cu mingea? Cum se numește fiecare joc și cu ce titluri deosebește pe fiecare din jucători? 317. Ce formule de eliminare se cunosc în localitate? (Ex.: Una mara, două para, etc.) 318. Sunt jocuri în care se întrebuiștează oarecare calcule? 319. Sunt jocuri cari atârnă de noroc? 320. Sunt jocuri în care se întrebuiștează un şiretlic, pentru a păcăli? 321. Ce semne, gesturi sau formule întrebuiște de copii în jocurile lor, pentru a adversarul să nu reușiască? (Ex.: Se scuipă pe pământ, se ridică un picior și se zice: „cârciu“). 322. Ce fac copiii pentru a să nu aibă noroc la joc? 323. Ce formule recitează copiii, când plouă, când ninje, când tună, etc.? 324. Ce formule recitează ei pentru a alunga ploaia, nourii, etc.? 325. Cu ce să sperie copiii (ce li se spune, că li se va întâmplă) pentru a să nu se apropie de fântâni, de iazuri și dealte locuri primejdioase? 326. Ce se spune copiilor despre draci și alte lucruri rele? 327. Ce se spune, că le fac copiilor vrăjitoarele și cum se pot înlătură aceste rele? 328. Ce fac copiii pentru a găsi un lucru pierdut? 329. Ce fel de jurăminte fac copiii, pentru a fi crezuți în cele ce afirmă? 330. Cum se parodiază jurările? (Ex.: Să nu ajung luna cu mâna, etc.)? 331.

Cum se ncearcă pentru a constată dacă a spus adevarul? (Ex.: Sărută două degete puse în formă de curce, etc.). 332. Cum se afurisesc copiii, pentru a nu călcă un angajament luat? 333. Ce rugăciuni zic copii la diferite ocazii? (La culcare, după mâncare, etc.). 334. Cum parodiază copiii rugăciunile? 335. Cum se roagă copiii de alții, pentru a obține cevă, sau pentru a fi iertați de greșelele ce fac? 336. Ce fel de cântece, formule sau cuvinte adreseză copiii diferitelor persoane, pentru a le luă în râs, a le satiriză? 337. Ce-și zic lor, între dânsii? Ce zic fetelor, băieților? 338. Ce zic diferenților meșteri sugarăi? 339. Ce zic persoanelor de diferite naționalități? 340. Ce zic, în acest scop, animalelor, plantelor și chiar diferitelor obiecte? 341. Cu ce cuvinte întâmpină copiii păsările călătoare, când sosesc ele primăvara? 342. Ce formule reciteză copiii diferitelor insecte? (Ex.: melcului, pentru a-și scoate coarnele). 343. Cum se injură copiii între ei? Cum înjură pe oameni? Cum înjură pe animale?

Căsătoria. 344. Este obiceiul de a se căsători numai în satul său?

345. În ce scop se căsătoresc cineva și ce însușiri se cer mirelui și miresii? 346. La ce vîrstă se face căsătoria? 347. Ce se zice despre fetele bătrâne? Cum se face curtea? 349. Ce preziceri sunt despre căsătorie? 350. Cum se face cineva iubit? Ce vrăji se fac pentru a se ști, dacă și când se va căsători? 352. Cum se face stărostia? 353. Cum se face cineva împedit? 354. Ce se dă zestre și cum se face foaia de zestre? 355. Ce pregătiri se fac pentru logodnă? 356. Cum se face logodna? 357. Cum se chiamă (se invită) lumea la nuntă sau ospăt? Cine sunt vorniceii și care e rolul lor? 358. Cum gătesc rudele pe mireasă? Ce cântece îi cântă? 359. Cine și cum sărbătrește pe mire și ce i se cântă? 360. Ce daruri se aduce de cei poftiți? 361. Cum se cere iertare și binecuvântare dela părinți? 362. Cum se aduce mireasa, dacă e din alt sat și cum se face conacăria? 363. Cum se închină schimburile? 364. Cum se face masa mică, ce obiceiuri sunt? 365. Cum se scaldă mirele și mireasa în ajunul sau în ziua cununiei? 366. Ce obiceiuri sunt, când pleacă la cununie? 367. Cum se face cununia? 368. Ce obiceiuri

sunt la întoarcerea dela cununie? 369. Cum se duce mirele la mireasă și ce colăcării, zice colăcierul? 370. Ce obiceiuri sunt la masa de cununie și ce anume bucate se mănâncă? 371. Cum se face jocul (danțul) dela nuntă și ce jocuri se joacă și cum se joacă fiecare? 372. Cum se răpește mireasa, către sfârșitul mesei, pentru a o duce mirelui? 373. Cum se înhobotează mireasa? 374. Cum răscumpără mirele pe mireasă dela părinți și dela neamuri? 375. Cum se scoate zestrea din casă? 376. Cum își iau mirele și mireasa iertăciune dela părinți? 378. Cum plătește mirele „vulpea“? 379. Cum conduc vorniceii pe mire până acasă și cum sunt întâmpinați? 380. Cum se dă „masa mare“ de părinții mirelui? 380. Ce este și cum se face uncropul? 381. Ce este obiceiul „de cale primară“? 382. Ce obiceiuri sunt după nuntă? 383. Ce obiceiuri sunt la a doua nuntă? 384. Cum se consideră despărțenia și ce credință sunt despre ea?

Gospodăria și familia. 385. În ce raporturi stau unul către altul, bărbatul și femeia și cum se consideră între ei? 386. Dela ce lucruri se nasc mai des neînțelegeri între soții? 387. Ce raporturi sunt între părinți și copii? 388. Cum se manifestează respectul copiilor către părinți? 389. Cum se manifestează iubirea părinților către copii? 390. Pe cari copii îi iubesc mai mult părinții? 391. Ce raporturi sunt între socii și între gineri și nurori?

Moartea. 392. Prin ce semne se prevăstește moartea? 393. Ce însemnează „a fi pe patul morței“? 394. Ce obiceiuri sunt când închide ochii răposatul? 395. Cum se scaldă mortul? 396. Cum se îmbracă mortul? 397. Ce se face la priveghiu? 398. Ce obiceiuri, credințe și superstiții sunt asupra tuturor obiectelor, care se întrebuințează la un mort? 399. Ce credințe și superstiții sunt despre sicriu? 400. Cum se scoate mortul din casă, ce obiceiuri se observă, ce credință și superstiții sunt? (Pod, prohod, etc.). 401. Cum se lasă mortul în mormânt și ce credințe sunt despre mormânt? 402. Cum se bocește mortul? (A se culege toate bocetele). 403. Cum se fac pomenile? 404. Ce se crede despre suflet? 405. Ce se știe despre vămile văzduhului? 406. Ce se spune despre rai și iad? 407. Ce se spune despre lumea cealaltă.

408. Ce se crede despre judecata de apoi? 409. Ce cult se face morților? (grijile sufletești până la al 7-lea an, Moșii, de sufletul mortului, etc.).

3. Tradiții și obiceiuri. Anul și calendarul. 410. Ce obiceiuri sunt în seara sfântului Vasile sau a anului nou? (A se descrie Colindatul, Plugușorul, Vasilca, Vergelul, Irozii, Capra, etc.) 411. Cum se face calendarul, pentru a se ști care luni ale anului vor fi ploioase și cari vor fi secetoase? 412. Cum se numesc lunile anului, ce se crede despre fiecare și ce zicători sunt? 414. Ce credințe și superstiții sunt legate de fiecare zi a săptămânei? 415. Cum se numesc diferitele părți ale zilei și ale nopții? (Faptul zilei, prânz, amurg, la cântători, etc.). 416. Ce sărbători se cunosc în localitate? 417. După ce semne se știe, când va fi vreme bună și vreme rea, când va plouă, va ninge, va fi polei, etc.? 418. Ce vrăji și farmece se fac în ajunul anului nou?

Sărbători și petreceri. 419. Ce credințe și superstiții sunt legate de anul nou? (Animalele vorbesc, cerul se închide, etc.). 420. Ce obiceiuri sunt în ziua de anul nou? (A se descrie Sămănătul, Sorcova, etc.). 421. Ce obiceiuri, credințe și superstiții sunt la Bobotează? 422. Ce farmece și vrăji se fac atunci? 423. Ce obiceiuri sunt la Sf. Petre, la Intâmpinarea Domnului (ziua ursului, Martinii de iarnă, Filipii de iarnă). 424. Ce obiceiuri sunt la Lăsatul secului? (A se descrie amănușit obiceiurile relative la Sâmbăta părintilor, Moșii de iarnă, Refenelele, Alimori, Postul negru, Baterea alviței, Cucii, Legarea grânelor, Bobii). 425. Ce obiceiuri sunt după Lăsatul secului? (A se descrie Spolocanía, Înăcrirea borșului, Jujeul, Lunia păstrăvilor, Zilele nebunilor, Marția vaselor, Dragobetele, Aflarea capului Sf. Ioan). 426. Ce credințe și ce obiceiuri sunt la Sân-Toader? (A se descrie despre caii lui Sân-Toader, Spălarea capului, Tundereea vitelor, Colivia lui Sân-Toader, Incurarea cailor, Infârtășirea și însurășirea, Bâlcicul lui Sân-Toader, Farmece și vrăji, care se fac la Sân-Toader). 427. Ce credințe sunt despre Baba Dochia? (Zilele Babei, Mărțișorul). 428. Ce obiceiuri și ce credințe sunt la Patruzeci de sfinți. Alexe, Miezul-Păresiei, Buna-Vestire, Flori, Joia Mare, Vinerea seacă? 429. Ce obiceiuri, credințe și superstiții

sunt în Sâmbăta Paștelor, în noaptea Invierii și în zilele de Paști? (Ouă roșii, Pască, etc.). 430. Ce obiceiuri se observă în săptămâna luminată (Scrânciobul sau dulapul, etc.). 431. Ce zile anume se serbează, în cursul anului, în care nu se lucrează anume lucru? 432. Ce obiceiuri sunt, înfine, la toate sărbătorile de pe an? Cum se numesc și ce credințe și superstiții sunt legate de fiecare din ele? (A se insistă asupra obiceiurilor dela Crăciun: Ajunul, Colindele, Steaua și vicleimul, etc., culegându-se toate colindele, cântecele de stea, etc.). 433. Ce distracții își procură țăraniî în cursul anului? 434. Ce regulă se observă la jocuri (danțuri)? 435. Cari sunt danțurile obișnuite și cum se fac? (Ar fi de dorit să se poată pune pe note melodiile).

Casa. 426. Ce obiceiuri, credințe și superstiții sunt la construirea unei case? 437. Se vorbește despre lăarea umbrei, despre îngroparea de oameni vii, pentru a isbuții o construcție? 438. Cum e amenajată casa de locuință? Cum se fac ușile, ferestrele, vatra; cum se aranjază mobilele, unde se țin icoanele, ce se ține în podul casei? 440. Ce credințe și superstiții sunt relative la fiecare parte a casei? (Se deschide ușa singură, pocnesc lucrurile, etc.). 441. Ce credințe și superstiții sunt relative (ogradă), coșar, hambar, poiata, etc.). 442. Ce credințe și superstiții sunt despre fiecare obiect întrebuitat în gospodărie: cușite, străchini, oale, pahare, etc.

Politeja și bunăcuvîința. 443. Cum se salută țăraniî, când se întâlnesc? 444. În ce mod își cer scuze, când vorbesc despre animale? 455. Ce obiceiuri sunt, când se beă în sănătatea cuivă? 446. Ce se zice aceluia, care strănută sau casă? 447. Ce se zice aceluia, care alunecă și cade? 448. Ce face când întâlnește un popă? 449. Ce porcle își dau unii altora? 450. Ce se zice, când se sfădesc? 451. Cum se blastemă?

Hrana. 452. Cum stau țăraniî la masă? 453. Cum se numește fiecare fel de bucate și cum se pregătește? (A se arăta pe rând, cum se prepară carne, peștele, legumele și laptele). 454. Cum se numesc toate instrumentele și ustensilele, cari servesc la pregătirea bucatelor? 455. Ce credințe și superstiții sunt despre fiecare din ele?

IV. Meșteșugurile. 1. Meșteșugurile desprețuite sau suspecte. 456. Sunt oarecari meșteșuguri sau munci de cari se feresc oamenii, considerându-le ca înjosoitoare? 457. Sunt meșteșuguri sau munci destinate numai femeilor, sau numai bărbaților, netrebuind să le facă unii sau alții? Din ce pricină? 458. Ce glume se fac pe socotiala fiecărui soi de meșteșugari?

2. Pământul și plugarii. 459. Care pământ se crede, că e bun de lucrat și care nu? 460. Care pământ e bun pentru fiecare specie de cultură? 461. Se asociază țăraniilor pentru a face oarecare lucrări la câmp, și în ce condiții? 462. Cе munci fac femeile la câmp? 463. Ce instrumente se întrebunțează pentru munca câmpului? 464. Cum se numește fiecare parte a fiecărui instrument (părțile carului, ale plugului, ale hamurilor, etc.)? 465. Ce legende, credințe și superstiții sunt despre fiecare din aceste instrumente? 466. Ce cântece se zic în timpul muncii? 467. Ce se face cu semințele înainte de a le aruncă în pământ? (Se fac oarecari rugăciuni, descântece, etc.). 468. Se observă vreun obicei înainte de a începe sămănătura? 469. Sunt zile în care nu trebuie a semănă? 470. Se pun pe câmpuri oarecari idoli sau amulete, pentru a păzi semănăturile sau recolta, când începe a se coace? 471. Ce credințe și superstiții sunt, în special despre recolta anului? 472. Despre lucrul inului și al cânepei? 473. Cum este războiul de țesut și cum se numește fiecare parte din care se compune? (Se va face desemnul unui război, indicându-se cu litere sau numere deosebite fiecare parte și se va spune cum se chiamă)? 474. Cum se numesc toate celelalte instrumente, cari servesc la lucrul cânepei? (Se va descrie cu amănuntul, toate operațiile la care sunt supuse: inul și cânepa, decând se smulg din pământ și până ce se face din ele, pânza). 475. Cum și din ce se se prepară văpselile, cari servesc la văpsitul sculelor? 476. Ce obiceiuri, credințe și superstiții sunt despre vie și culesul ei? 477. Ce obiceiuri, credințe și superstiții sunt despre albine și stupărit? 478. Ce credințe și superstiții sunt despre bânciuri și zile de targ? 479. Ce semne (crestături) întrebunțează plutașii, pentru a se deosebi lucrurile lucrative de ei sau pe care îi au a le transportă? (Se vor desemna aceste crestături).

480. Ce obiceiuri, credințe și superstiții au femeile la lucratul diferitelor părți ale îmbrăcământei lor? 481. Ce fel de flori se coase pe altiță și bete și alte obiecte de gătială? (Se vor desemnă). 482. Ce credințe și superstiții au diferite meșteșuguri: croitori, ciobotari, dulgheri, etc.?

3. Ocnașii. 483. Ce credințe și superstiții au ocnașii? (Lucrătorii din minele de sare). 484. Ce duhuri necurate cred ei, că locuiesc în mine?

4. Viața militară. 485. Ce mijloc întrebuiștează tinerii, ca să tragă un număr bun la sorți? 486. Ce obiceiuri sunt, când vine cuivâ vremea să tragă sorți? 487. Ce glume se fac cu recruții, care intră în cazarmă? 488. Ce porecle se dau soldaților, ofițerilor, diferitelor arme și diferitelor regimenter? 489. Ce jocuri și distracții se obișnuiesc în cazarmă? 490. Ce semne prevestesc războiul? 491. Ce se spune despre vechii soldați ai țării? 492. Ce legende și cântece sunt despre Cuza-Vodă? 493. Ce legende și cântece sunt despre alți domnitori ai țării?

5. Medicina superstițioasă. 494. Cum se explică originea boalelor? 495. Se crede că unele boale călătoresc din loc în loc? 496. Ce sfinti se crede, că aduc boalele și le tămaduiesc? 497. Prin ce mijloace se alungă dracul din trupul omului? 498. Ce rugăciuni se fac pentru vindecarea boalelor? 499. Ce leacuri se întrebuiștează pentru fiecare boală și ce boale sunt cunoscute și subț ce nume? (Se vor descrie toate boalele cu simptomele și fazele lor). 500. Prin ce mijloc se poate cunoaște, dacă un bolnav se va vindecă sau va mori? 501. Se crede că boalele se pot transmite dela om la animal sau la un obiect neînsuflețit? 502. Se crede că unele boale se transmit dela animal la om? 503. Cine exercită profesiunea de doctor sau vrăjitor și ce se crede despre dânsii? 504. Sunt fântâni, pietre, etc., care vindecă boalele? 505. În ce mod pregătesc băbele diferitele leacuri cu care vindecă boalele?

6. Legende, credințe și superstiții, despre mare

1. **Marea.** 506. Ce porecle se dau mărei? 507. Ce comparații se fac cu aspectul și sgomotul mării? 508. Prin ce expresiuni se arată diferitele stări ale mării? 509. Ce nume se dau curenților? 510. Ce credințe sunt despre mare: s'a făcut

ea înaintea sau în urma pământului? Și cum s'a creiat? 511. Sunt tradiții despre deluvii oceanice sau despre năvăliri subite ale mării pe uscat? 512. Ce superstiții sunt despre băi și înnotat? 513. Este marea considerată oarecum ca sfântă, fiind păcat a aruncă în ea lucruri murdare? 514. Ce boale vindecă marea, și ce trebuie făcut pentru a te vindecă? 515. Se crede că fundul mării este sărat? 516. Pentruce apa mării este sărată? 517. Cine produce mișcarea valurilor? 518. Ce se crede despre valuri? 519. Au unele valuri nume particulare? 520. Se poate face ceva pentru a opri valurile? 521. Se crede că marea este fără fund? 522. Ce se crede despre fundul mării? Este locuit? De cine? 523. Ce se crede despre largul mării? 524. Se crede că sunt insule în cari se duc sufletele? 525. Se crede că ar fi bărci, cari conduc sufletele la aceste insule? 526. Se crede că sunt insule plutitoare, sau cari fug dinaintea navigatorilor? 527. Se crede că sunt insule sau bancuri funeste sau blestemate?

2. Malul mării. 528. Ce credință sunt despre îmbucăturile râurilor, despre porturi? 529. Ce credință sunt despre diferitele locuri primejdioase ale malurilor mării? 530. Ce credință și superstiții sunt despre diferitele genii, cari locuiesc malurile mării? 531. Ce legende, credință și superstiții sunt despre caverne? 532. Ce se spune despre orașe înghiște de mare? 533. Ce credință și superstiții sunt despre diferitele cruci depe țărmuri, despre fântâni, izvoare, etc.? 534. Ce credință și superstiții sunt despre nisipul mării și despre diferitele pietricele, cari se găsesc în mare?

3. Divinități și monștri. 535. Se face mării vreun cult? 536. Se fac oarecare procesiuni pe țărmurile mării? 537. Se crede că marea s-ar retrage în fața unor moaște sau a unor icoane? 538. Se crede în existența oaricărora zei, genii sau sfinți ai mării? 539. Ce se crede despre sirene sau alte ființe, cari locuiesc în mare: șerpi, balauri, etc., cari opresc corăbiile sau le eufundă? 540. Ce se spune despre peștii fantastici sau imaginari?

4. Meteorologie maritimă. 541. Ce credință sunt despre influența cerului și a nourilor asupra mării? 542. Ce relațuni se crede că ar fi între stele, lună, soare și mare? 543. Se crede că soarele se culcă în mare? 544. După ce

semne se cunoaște că va fi vânt? 545. Cum se poate porni vântul și cum se poate opri? 546. Sunt oare vânturile personificate? 547. Se crede că vântul ar avea oarecare zei? 548. Ce superstiții sunt despre neguri, cețe, etc.? 549. Ce superstiții sunt despre fosforescență, curcubeu, trombe, furtuni, ploi, mirage, etc.? 550. Cum se prevestește timpul după animale, păsări, pești, etc.? 551. Cum se poate popri și stămpără furtuna?

5. Corăbiile. 552. Când trebuie tăiat lemnul din care se fac corăbiile și ce ceremonii trebuie observate? 553. În ce zile nu trebuie începută construirea unei corăbi? 554. Ce obiceiuri se observă, când se pune prima piesă a unei corăbi? 555. Ce semne rele sunt, când corabia este pe șantiere. 556. Ce se pune în scheletul unei corăbi, care se construiește? 557. Ce se face când lemnăria unei corăbi este înghebată? 558. Ce obiceiuri, credințe și superstiții sunt, când se aruncă o corabie pe apă? 559. Cum se face botezul corăbiilor? 560. Cum se numesc, în limba poporului, diferitele frânghii, unelte, etc., cari fac parte din o corabie? 561. Ce porecle se dau diferitelor vase? 562. Ce credințe și superstiții sunt, în genere, despre corăbi?

6. Navigație. 563. Se crede că sunt locuri unde e oprit de a navigă? 564. În ce timpuri se crede, că e bine sau e rău de a navigă? 565. În ce zile și luni ale anului, în ce faze ale lunei, se crede că e primejdios a începe o călătorie pe mare? 566. Ce ceremonii se observă cândiese un vapor pentru prima oară în călătorie? 567. Ce prevestiri se scot, la plecarea unui vas, din înclinarea lui și din alte împrejurări? 568. Ce nume-și dau și cum se poreclesc marinarii? 569. Ce înjurături și ce jurăminte fac marinarii? 570. Ce obiceiuri, credințe și superstiții sunt relative la viața pe bord? 571. Prin ce se prevestește naufragiul? 572. Ce talismane se întrebucințează pentru a nu se încercă? 573. Cine-i expus mai mult la înnecare? 574. Cum se poate găsi un încercat? 575. Cum sunt primiți marinarii pe uscat, când se întorc din călătorie? 576. Prin ce mijloace superstițioase se crede, că se poate grăbi întoarcerea? 577. Ce obiceiuri deosebite au mateloșii pe uscat? 578. Se vorbește ceva despre oarecare vase legendare?

7. Obiceiuri și credințe de-ale pescarilor. 1. *Copilăria.*

579. Se obișnuiește la nașterea unui copil de pescar, să se practice cevă în raport cu marea: de pildă, se scaldă copilul în apă de mare? 580. Se trag oarecari prevestiri despre soarta copilului, din starea mării sau a cerului? 581. Se pune pe leagănul sau pe hainele copilului vreun lucru, care să amintiască despre mare, precum scoici, etc.? În ce scop? 582. Când se leagănă copiii, li se cântă cevă în raport cu marea sau cu vântul? 583. Când se huțăna copiii se fac cu dânsii mișcări, cari ar aminti mișcările mării agitate sau a vaselor legăname de valuri? 584. Când se ține copilul pe genunchi, îl scutură aşă ca să se credă că vâslăște, sau că se află pe o corabie? 585. Se fac copiilor jucării cu scoici sau lucruri din mare, pe cari le fac să zurnie? 586. Se crede că unele scoici, purtate de copii, îi apără de boale? 587. Cum se joacă copiii cu nisipul depe malul mării, cum își fac case, cetăți, canaluri, etc.? 587. Ce jucării își fac copiii cu ierburile și cu pietrele din mare? 588. Ce jucării își fac copiii cu scoicile? 590. Cum se sperie pe copii pentru a nu înaintă prea mult în mare? 591. Cum își construiesc copiii vapoare? 592. Pronunță copiii oarecari cuvinte, când își lasă vaporăsele pe apă? 593. Ce fac și ce zic copiii, când se scaldă? 594. Cum învață copiii a'notă? 595. Ce superstiții au copiii la înnotat? 596. Cum se joacă copiii cu pietrele, care le aruncă pe luciul mării și ce zic ei atunci? 597. Cum se joacă copiii cu unii pești? 598. Ce danțuri își fac copiii pe malul mării? 599. Ce obiceiuri și credințe sunt, când un copil se îmbarchează pentru întâia dată și când prinde primul pește?

2. Pescuitul și peștii. 600. Care este origina peștilor, după credința poporului? 601. Se crede că sunt pești născuți din țăndări aruncate în mare sau din spuma mării, etc.? 602. Ce relațuni se crede că ar fi între lună și pești? 603. Ce se crede despre împăratul peștilor? 604. Sunt pești consacrați oarecăror divinități, care nu trebuiesc uciși, nici prinși, subt pedeapsă de a suferi cevă? 605. Se face vreun cult peștilor? 606. Ce prevestiri fac peștii: anunță ei sfârșitul furtunii, apropierea țărmului, o recoltă bună și cum? 607. Ivirea unor pești este semn de furtună? 608. Ce rol au peștii în visuri, în

cântece și în povești? 609. Sunt unii pești prieteni ai omului, precum delfinul și care îi ajută la pescuit? 610. Sunt unii pești considerați ca blestemați, pe cari pescarii îi supun la torturi? 611. Care sunt numele peștilor cunoscuți pe acolo? 612. Ce proverbe, zicători și cimilituri sunt despre pescuit și pescari, despre epocele în care apar peștii și despre obiceiurile lor reale sau presupuse? 617. În ce epocă pescuitul este oprit din cauze superstițioase? 614. În ce zile anume e păcat de pescuit? 615. Ce se întâmplă când se pescuiește în aceste zile? 616. În ce epoci se crede, că pescuitul este în belșug? 617. Ce lucruri anume se pun în bărci pentru pentru a avea noroc de pește? 618. Ce superstiții sunt relative la bărcile pescarilor? 619. Cum se chiamă instrumentele de pescuit, ce credințe și superstiții sunt despre fiecare? 620. Ce rugăciuni zic pescarii, când pleacă la pescuit? 621. Se fac oarecari ofrande geniilor locale sau zeilor peștilor (dacă sunt), când pleacă la pescuit pescarii? 622. Se atribuie oarecari proprietăți primului pește prins în seson? (Ex.: Să nu fie vândut, ci să fie mâncat de acel care l-a prins?) 623. Ce credințe și superstiții mai sunt relative la pescuit? 624. Se crede că vrăjitorii pot vrăji undișile? 625. Se crede că ar fi oarecari zei și sfinti protecatori ai pescuitului? Cum se numesc, ce cult li se face și ce legende sunt despre ei? 635. Se crede că sunt vrăjitori, care se transformă în pești, pentru a necăji pe pescari alungând peștele sau atrăgându-l? 627. Ce ocupăriuni au femeile pescarilor? 628. Sunt oarecari ceremonii sau obiceiuri particulare la nunțile pescarilor? 629. Ce obiceiuri particulare sunt la moartea pescarilor? 630. Ce obiceiuri sunt la vânzarea peștilor? 631. Ce ceremonii sau obiceiuri sunt, când un patron ia comanda unei bărci? 632. Ce drepturi au vânzătorii de pește și ce formule se obișnuiesc la vânzare?

COPRINSUL

	pagina
Introducere	5
Cap. I.	
Literatura poporană	9
1. Literatura poporană nescrisă	10
a) <i>Poezia poporană</i>	11
Doina	13
Hora	32
Balade sau Cântecele bătrânești	38
Colindele	73
Vasilca și plugușorul	81
Paparudele și Caloianul	84
Rugăciuni, cântece și jocuri de copii	86
Sorcova	88
Steaua și Vicleimul	89
Moș-ajunul	96
Ghicitorile	98
Deceurile	102
Orații de nuntă	103
Descântecele	105
Proverbele	109
Bocetele	111
Lăzărelul, Glume și exerciții de pronunțare	112 și 113
b) <i>Proza poporană</i>	115
Bașmele sau poveștile	115

	pagin
Snoavele	123
Cuvintele particulare	125
Tradițiunile poporane	127
Capcâni	131
Jidovii	132
Legenda prigoriei	133
2. Literatura poporană serisă	134
A. Literatura religioasă	135
B. Literatura estetică	136
C. Cărțile de povestire și de noroc	138
Obiceiuri și credințe	139

Cap. II.

I. Istoricul culegerii și studierii produselor poporului	143
---	------------

Cap. III.

Importanța culegerii și studierii produselor poporului	169
Pentru dezvoltarea patriotismului în popor	169
" regenerarea literaturii culte	175
" istorici	202
" filologi și gramatici	207
" psichologi	215
" archeologi, geologi, geografi, botaniști, etc.	221
Importanța elementului moral și religios	222
" poveștilor	227

Cap. IV.

<i>Ce trebuie făcut pentru a se culege ce-i de preț, cum că facem a crește admirătinea către asemenea producțuni și cum să cultivăm sentimentele frumoase prin literatura popo- rană. Bibliografia folclorului muzical.</i>	229
---	-----

RIFICAT
2013

